

**AȘA S-A CĂLIT
OȚELUL**

N. OSTROVSKI

Proletari din toate țările, uniți-vă!

AȘA S-A CĂLIT OȚELUL

NIKOLAI OSTROVSKI

1934

REPUBLICARE
COMUNISM ȘTIINȚIFIC

2025

Cuprins

Partea I	4
1	5
2	19
3	34
4	56
5	70
6	83
7	110
8	132
9	151
Partea II	163
1	164
2	183
3	213
4	247
5	277

6	.....	294
7	.....	307
8	.....	326
9	.....	342

Partea I

1

— Cei care-ați fost la mine acasă înainte de sărbători, să v-ascult... sculați în picioare!

Omul în anterior, cu fața puhavă și cu o cruce grea la gât, se uită amenințător spre clasă. Ochii lui mici și plini de răutate îi sfredeleau parcă pe cei șase copii care se ridicaseră din bănci — patru băieți și două fete. Copiii îl priveau speriați.

— Voi stați jos! le făcu popa semn fetițelor.

Ele se așezară iute, răsuflând ușurate.

Ochii mici ai părintelui Vasili se ațintiră asupra celor patru băieți rămași în picioare:

— Ia dați-vă mai încoace, drăguților! Părintele Vasili se ridică, împinse scaunul înapoi și se propti în fața băieților, strânși grămadă unul lângă altul: Care din voi fumează, măgarilor?

Cei patru răspunseră încet:

— Noi nu fumăm, părinte.

Popa se făcu stacojiu la față:

— Nu fumați? Ticăloșilor! Dar mahorca în aluat cine mi-a pus, ai? Nu fumați? Vedem noi acuși! Ia întoarceți buzunarele pe dos! Repede! Cu cine vorbesc eu? Întoarceți-le!

Trei dintre băieți începură să-și golească buzunarele și să pună totul pe masă. Popa cercetă cu atenție cusăturile, căutând urme de tutun, dar nu găsi nimic și se întoarse către al patrulea, un băiat cu ochii negri, cu cămașă spălăcită și cu pantaloni albaștri, peticiți la genunchi.

— Da' tu? Tu ce-mi stai acolo ca o momâie?

Mocnind în ochii negri o ură abia ascunsă, băiatul răspunse cu glas înfundat:

— N-am buzunare — și-și pipăi cusăturile de pe șolduri.

— Aha, n-ai buzunare?!... Și-ți închipui pesemne că eu nu știu cine a fost în stare să-mi facă porcăria asta, să-mi prăpădească bunătate de aluat? Crezi

că te mai țin în școală? Nu, drăguțule, nu! Nu-ți mai merge! Rândul trecut m-am înduplecat de rugămintile maică-ti, dar acum gata, s-a isprăvit! Ieși afară din clasă! Afară!

Îl apucă zdravăn de ureche și-l zvârli pe coridor, închizând ușa în urma lui.

Clasa rămase mută; toți încremeniseră. Nimeni nu pricepea de ce l-a dat popa afară pe Pavka Korceaghin. Numai Seriojka Bruzjak, tovarăș de joacă și prietenul lui Pavka, l-a văzut când a aruncat un pumn de mahorcă în aluatul de cozonaci. Înainte de Paști, popa îi chemase acasă la el pe cei șase elevi cu note proaste, să-i mai asculte o dată. Venind și negăsindu-l, copiii intraseră în bucătărie să-l aștepte acolo.

Dat afară din clasă, Pavka se așează pe ultima treaptă a scării de la intrare. Ședea și se gândea: cum o să se întoarcă el acasă? Și ce-o să-i spună maică-si, care îi purta de grijă și care muncea de dimineată până noaptea târziu ca bucătăreasă la inspectorul de la serviciul accizelor?

Pe Pavka îl înecau lacrimile:

„Ce-o să mă fac eu acum? Și toate numai din cauza blestematului ăsta de popă! Dracu' m-a pus să-i arunc mahorca în aluat?! Seriojka m-a îndemnat. Mi-a spus: «Hai să-i facem spurcăciunii sale una să ne pomenească!» Și-acum, uite: Seriojka a scăpat, iar pe mine m-a dat afară.”

Dusmănia dintre el și popa Vasili ținea cam de mult. Într-o zi, Pavka se bătuse cu Mișka Levciuk și, drept pedeapsă, fusese oprit la arest. Ca să nu mai facă vreo pozna în clasa rămasă goală, învățătorul l-a dus pe ștregar în clasa a doua, unde erau băieți mai mari. Pavka s-a așezat într-o bancă din fund.

Învățătorul, un om uscățiv, cu haina neagră, vorbea despre pământ și despre aștri. Pavka asculta cu gura căscată. Și cât s-a minunat el aflând că pământul există de multe milioane de ani și că stelele sunt și ele aidoma pământului! Într-atât îl uimeau cele auzite, că îi venea să se scoale și să-i spună învățătorului: „În cartea de religie nu scrie așa”, dar, de teamă să n-o pățească, se stăpâni.

La religie, Pavka avea totdeauna nota cinci. Știa pe dinafară toate troparele, cunoștea *Vechiul* și *Noul Testament* mai bine ca toți și ar fi putut să spună exact ce a creat dumnezeu, la facerea lumii, în fiecare din cele șase zile. Își puse în gând să-i ceară lămuriri părintelui Vasili. Chiar la prima lecție de religie, de îndată ce se așează popa în jilț, Pavka ridică mâna și, când popa îi dădu voie, se sculă în picioare.

— Părinte, vă rog, de ce spune domnul din clasa a doua că pământul are milioane de ani? Noi, în *Vechiul Testament*, am învățat că are numai cinci mii... — dar îi pieri pe loc glasul când îl auzi pe părintele Vasili urlând ca din

gură de șarpe:

— Ce-ai spus, nemernicule! Va să zică iei în deșert cuvântul Domnului?!

Nu mai apucă Pavka să zică nici păs, că popa îl și înșfăcă de amândouă urechile și începu să-l dea cu capul de perete. După o clipă, bătut și îngrozit, se pomeni aruncat afară pe coridor.

Acasă mai căpătă o muștruluală zdravănă și de la maică-sa. A doua zi, ea se duse la școală și-abia îl convinse pe părintele Vasili să-i reprimească băiatul. De atunci, Pavka îl ura de moarte pe popă. Îl ura, dar se și temea de el. Așa cum nu ierta nimănui micile jigniri aduse, nu-i ierta nici popii bătaia pe care i-o dăduse pe nedrept; se înrăise și era mereu morocănos.

Dar nici părintele Vasili nu pierdea prilejul să-i facă șicane: îl dădea afară din clasă, îl ținea cu ceasurile la colț pentru te miri ce, iar la lecții nu-l scotea niciodată. Iată de ce a trebuit să meargă și el acasă la popă în ajunul Paștelui, ca să fie ascultat odată cu cei care aveau note proaste. Acolo, în bucătărie, i-a venit lui Pavka să-i arunce mahorca în aluatul de cozonaci. Nu l-a văzut nimeni, și totuși popa a ghicit numaidecât cine i-a făcut pozna.

... Când se termină ora, copiii năvăliră afară în curte și se adunară roată în jurul lui Pavka. El tăcea îmbufnat. Seriojka Bruzjak nu ieșise din clasă: se simțea vinovat, dar n-avea cum să-și ajute prietenul.

Directorul școlii, Efrem Vasilevici, scoase capul pe fereastra deschisă a cancelariei, făcându-l pe Pavka să tresară la auzul vocii lui groase de bas.

— Korceaghin să vină imediat la mine! strigă el.

Cu inima zvâcnind să-i spargă pieptul, Pavka se îndreptă spre cancelarie.

★ ★ ★

Patronul restaurantului din gară, un om în vârstă, palid, cu ochii spălăciți și tulburi, îi aruncă o privire fugară lui Korceaghin, care rămăsese mai la o parte.

— Câți ani are?

— Doisprezece, răspunse mama.

— Bine, îl iau! Dar ne-am înțeles: opt ruble pe lună și mâncare în zilele de lucru. Douăzeci și patru de ore la treabă, douăzeci și patru acasă. Și să nu fure.

— Vai de mine, se poate? Cum să fure? Pun mâna în foc pentru el — se jură mama speriată.

— Bine, să începă chiar de azi — porunci patronul restaurantului și, întorcându-se spre vânzătoarea care stătea alături de el la tejghea, îi spuse: Zina, du-l pe băiat la spălătoria de vase și spune-i Frosenkăi să-l pună la lucru, în locul lui Grișka.

Vânzătoarea lăsă cuțitul cu care tăia șunca și, făcându-i lui Pavka semn din cap, traversă sala îndreptându-se spre o ușă laterală, care dădea în spălătoria de vase. Pavka — în urma ei. Mama făcu vreo câțiva pași grăbiți pe lângă el, șoptindu-i repede:

— Ai grijă, Pavlușa, să nu te faci de rușine!

Se opri apoi și, petrecându-și fiul cu o privire tristă, se îndreptă spre ieșire.

În spălătoria de vase munca era în toi: pe masă se înălța un maldăr de farfurii, de furculițe și cuțite, iar câteva femei, cu prosoapele aruncate pe umăr, le ștergeau de zor.

Un băiețaș roșcovan, ceva mai mare decât Pavka și cu părul zbârlit, trebăluia pe lângă două samovare uriașe.

Încăperea era înecată în aburii ce ieșeau dintr-o covată mare, cu apă fierbinte, așa încât la început Pavka nu putu să distingă fețele femeilor care munceau acolo. Rămase locului, neștiind ce să facă și de ce să se apuce.

Vânzătoarea Zina se apropie de una din femeile care spălau vasele și îi puse mâna pe umăr:

— Uite, Frosenka, aveți alt băiat în locul lui Grișka. Arată-i ce are de făcut! Și, adresându-i-se lui Pavka, i-o arătă pe femeia căreia îi spusese Frosenka: Ea-i șefa! Să faci tot ce-ți poruncește!

Apoi se întoarse și se duse la bufet.

— Bine — răspunse Pavka încet și se uită întrebător la Frosia, care stătea în fața lui.

Ștergându-și fruntea de nădușeală, ea îl măsură din cap până-n picioare, vrând parcă să-l cântărească ce poate, apoi, suflecându-și mâneca ce-i alunecase mai jos de cot, îi vorbi cu o voce joasă, uimitor de plăcută:

— Treaba n-ar fi ca grea; dar e berechet, drăguță; să încălzești cazanul ăsta, știi, de dimineață, ca totdeauna să ai apă fierbinte în el; apoi, se înțelege, să spargi lemne și, uite, samovarele de colo tot în grija ta sunt. Pe urmă, când e nevoie, freci cuțitele și furculițele... arunci lăturile. Lucru-i cât vrei, drăguță, n-ai tu grijă — adăugă ea în graiul său de la Kostroma, apăsând pe „ă”.

Auzind-o cum îi vorbește, privindu-i fața îmbujorată, cu năsucul cârn, lui Pavka îi mai veni inima la loc.

„Pare o femeie de treabă” — își spuse el și, prinzând curaj, o întrebă:

— Și-acum, mătușico, ce trebuie să fac?

Tăcu deodată, fâstâcit. Ultimele cuvinte se pierdură în hohotele de râs ale femeilor din spălătoria de vase.

— Ha-ha-ha! Ia te uită, s-a ales Frosia c-un nepoțel!

— Ha-ha-ha! râdea și Frosia, mai tare decât toate.

Din pricina aburilor, Pavka n-o văzuse bine la față pe Frosia, care n-avea decât optsprezece ani.

Încurcat de tot, Pavka se întoarse spre băiatul de la samovare și-l întrebă:

— Acum ce-am de făcut?

Drept răspuns, băiatul pufni și el în răs:

— Întreb-o pe mătușa-ta, că-ți spune ea. Eu sunt aici numai în trecere — și cât ai clipi, țâșni pe ușa care ducea la bucătărie.

— Hai vino-aici și ajută-ne să ștergem furculițele — auzi Pavka vocea uneia dintre spălătorese, o femeie mai în vârstă. Și voi ce tot nechezați acolo? Parcă cine știe ce nerozie a spus băiatul! Hai vino-ncoa' — și-i dădu lui Pavka un prosop: Ține un capăt cu dinții... Așa! Apucă de-aici și întinde-l tare. Ia câte o furculiță și trece-o înapoi și-ncolo, dar vezi să nu rămână nici urmă de murdărie. Asta-i prima grijă aici la noi. Boierii la furculiță se uită întâi, și dacă nu-i curată, vai de capul tău; te dă stăpâna afară în doi timpi și trei mișcări.

— Care stăpână? întrebă Pavka, nemaînțelegând nimic. Cel care m-a primit nu-i el stăpânul?

Femeia pufni în răs:

— Stăpânul nostru, pușorule, e ca o mobilă, un papă-lapte. Nevastă-sa le învârte pe toate. Azi nu-i aici. Dar dacă lucrezi la noi, ai s-o vezi tu.

Ușa spălătoriei se deschise și trei chelneri intrară, aducând mormane de farfurii murdare.

Unul spătos și sașiu, cu fața mare, pătrată strigă încă din ușă:

— Hai mișcați-vă mai repede! Acuși vine trenul de douăsprezece și voi tot vă moșmoniți acolo. Zărindu-l pe Pavka, întrebă: Ce-i cu asta?

— Băiatul cel nou — răspunse Frosia.

— Aha, cel nou! făcu el. Păi ia uite-aici... — Mâna lui grea se lăsă pe umărul lui Pavka și-l împinse spre samovare. Le vezi? Mereu să le ai gata. Văd că unul s-a și stins, iar celălalt trage să moară. Azi, în sfârșit, treacă-meargă, dar dacă și mâine se întâmplă tot așa, să știi că te-ating peste bot. Ai înțeles?

Tăcut, Pavka se apucă să ațâțe focul la samovare.

Astfel începu viața lui de muncă. Niciodată Pavka nu și-a dat atâta oste-neală ca în prima lui zi de slujbă. Își dădea seama că nu mai era la el acasă, unde putea să nu asculte de maică-sa. Șpanchiul i-o spusese răspicat: „Dacă n-ascuți, te-ating peste bot!”

Săreau scânteii din vetrele samovarelor burduhănoase, de câte patru vedre fiecare, când Pavka ațâța jeraticul în ele, pompând ca din foale cu carâmbul cizmei pe care și-o scosese din picior. Lua gălețile cu lături, dădea fuga la canal, puneu lemne pe foc sub cazan, usca prosoapele pe samovarele încinse, făcea tot ce i se porunceau. Seara, târziu, Pavka coborî în bucătărie, istovit de atâta muncă și alergătură. Spălătoarea cea mai în vârstă, Anisia, privi spre

ușă în urma lui.

— Parcă nu-i în toate mințile — își dădu ea părerea. Ce-aleargă ca un nebun? Că doar nu de prea mult belșug l-or fi trimis ai lui la muncă!

— Chiar așa — îi răspunse Frosia. Bun băiat, nici nu-i nevoie să-l zorești.

— Las' că-i trece repede' — se băgă și Liusia în vorbă. Așa-i la început, toți se omoară cu firea...

La șapte dimineața, frânt de oboseală și de nesomn, Pavka dădu samovarele, care clocoteau, în primire schimbului său, un băiat cu obraji umflați și cu niște ochi mici și obraznici. După ce se convinge că totul era în ordine, băiatul își vârî mâinile în buzunare și, sculpând printre dinți cu un aer de superioritate disprețuitoare, își pironi asupra lui Pavka ochii cam spălăciți și îi porunci pe un ton ce nu îngăduia replică:

— I-ascultă, mă zevzecule! Măine să-mi fii la șase aici, auzi?

— De ce la șase? întrebă Pavka. Schimbul e la șapte.

— O fi, da' tu să-mi vii la șase. M-ai auzit? Și dacă mai latri mult, vezi că te plesnesc de-ți dau borșul! Ia te uită la el, țâncul, abia a intrat și-și ia nasul la purtare!

Spălătoresele, care își predaseră și ele serviciul schimbului următor, ascultau cu interes discuția dintre cei doi băieți. Tonul obraznic și purtarea provocatoare a băiatului îl scosese din sărite pe Pavka. Se apropie de celălalt, gata să-i cârpească o palmă zdravănă, dar se stăpâni de teamă să nu fie dat afară chiar din prima zi. Întunecat la față, mornăi:

— Tu ia-o mai domol, îți spun, și nu te rățoi la mine că nu-ți merge! Măine n-am să vin mai devreme de șapte, iar dacă-i vorba de bătaie, vezi să n-o iei tu pe coajă... Încearcă numai!

Adversarul făcu un pas îndărât, spre cazan, holbând ochii la Korceaghin, care se zbârlise bătaios: nu se așteptase la o împotrivire atât de dâră.

— Bine, bine, o să vedem noi! mormăi el, fâstâcându-se.

Prima zi trecuse cu bine și Pavka pășea spre casă, cu sentimentul omului care și-a câștigat cinstit dreptul la odihnă. Acum muncește și el — și nimeni n-are să-i mai poată spune că este un trântor.

Seara răsărea alene de după uriașa clădire a fabricii de cherestea. Pavka ajunsese curând în dreptul vilei lui Lescinski, dincolo de care se afla pitulată casa lor.

„De când s-o fi sculat mama, iar eu abia mă întorc de la lucru” — își spuse Pavka și grăbi pașii, fluierând. „Nu-i chiar așa de rău că m-au dat afară din școală. Ce zile fripte mi-ar fi făcut blestematul ăla de popă! Pe când așa, puțin îmi pasă!” se gândea el, apropiindu-se de casă. Când deschise porțița, își aminti de băiatul care îl schimbuse: „Iar pe spălăcitul ăla, nu-l las nici mort, negreșit îl croiesc!”

Mama trebăluia prin curte în jurul samovarului. Zărindu-și fiul, îl întreabă îngrijorată:

— Ei, cum a fost?

— Bine — răspuse Pavka.

Mama voia parcă să-i spună ceva, să-l facă atent. Dar el înțelese: prin fereastra deschisă a odăii văzu spatele lat al fratelui său Artiom.

— Ce, a venit Artiom? întreabă el, puțin tulburat.

— De ieri a venit și rămâne aici. A intrat în slujbă la depou.

Codindu-se, Pavka deschise ușa.

Trupul uriaș al celui care stătea la masă cu spatele la el se întoarse și de sub sprâncenele stufoase și negre ochii severi ai fratelui îl priviră pe Pavka:

— Aha, bine ai venit, tutungiule!

Discuția cu fratele mai mare nu prevestea nimic bun.

„Va să zică a și aflat totul — își spuse el. Artiom ar putea să mă ocărască, ba chiar să mă și bată...”

Lui Pavka îi era teamă de Artiom.

Artiom însă nu părea să aibă astfel de gânduri; ședea pe un scaun, cu coatele propriete pe masă, și se uita atent la Pavka, mai mult ironic și disprețuitor decât înfuriat.

— Și-așa, va să zică, ți-ai terminat universitatea, ai învățat toate științele și-acum te-ai apucat să cari lături? spuse Artiom.

Pavka își pironi ochii pe o scândură crăpată din podea, studiind cu atenție un cui ieșit puțin în afară. Dar Artiom se sculă de la masă și se duse în bucătărie.

„Cred c-am scăpat de chelfăneală” — oftă Pavka, ușurat.

La ceai, Artiom îl întreabă liniștit despre cele întâmplate la școală. Pavka îi povesti totul.

— Și unde vrei tu s-ajungi cu apucăturile astea de derbedeu? rosti mama, cu amărăciune. Ce ne facem cu el, Artiom? Cu cine o fi semănând? Și cât m-am chinuit cu băiatul ăsta, doamne dumnezeule! se văicări ea.

Dând ceașca goală la o parte, Artiom îi spuse lui Pavka:

— Ascultă, măi frățioare! Dacă s-a întâmplat așa, fie, dar cel puțin de-acum înainte bagă bine de seamă să nu te mai ții de prostii. Să faci tot ce ți se cere, că dacă te dă afară și de-acolo, să știi că-ți trag o bătaie soră cu moartea! Ține minte ce-ți spun! Ai necăjit-o destul pe mama. Ce dracu'! Peste tot unde te vâri tu, numai încurcături faci. De-acum, gata! Dacă muncești cum trebuie anul ăsta, am să mă rog să te primească ucenic la depou, că lăturile alea n-or să facă om de ispravă din tine. Trebuie să înveți și tu o meserie ca lumea. Deocamdată ești prea mic, dar la anu' o să stărui eu la depou și poate c-o să te primească. Eu lucrez acum aici, așa c-o să te am sub ochi. Mama n-o

să mai muncească. Destul și-a încovoiat spinarea în fața tuturor ticăloșilor. Iar tu, Pavka, vezi, fă-te om!

Se ridică, își îndreptă statura uriașă, își luă haina atârnată pe speteaza scaunului și se întoarse spre mama:

— Eu mă duc, mamă, am treabă, dar într-un ceas sunt înapoi!

Și, aplecându-se, ieși pe ușă.

În curte, trecând prin fața ferestrei, mai spuse:

— Ți-am adus niște cizme și un briceag. Cere-i-le mamei.

* * *

Restaurantul gării era deschis zi și noapte.

În acest nod de cale ferată se întâlneau șase linii și gara era mereu ticsită de lume; zgomotul se potolea numai noaptea, vreo două-trei ceasuri, între două trenuri. Treceau prin stație sute de trenuri militare, întâlnindu-se și apoi despărțindu-se. Veneau de pe front sau plecau pe front, aduceau oameni mutilați și sfârtecați și porneau din nou cu alte valuri de oameni în mantale cenușii, toate la fel.

Pavka lucră aici doi ani. În răstimpul acesta nu văzu decât bucătăria și spălătoria. În uriașa bucătărie de la subsol munceau cu înfrigurare mai bine de douăzeci de oameni. Iar între sala restaurantului și bucătărie alergau într-un nesfârșit du-te-vino zece chelneri.

Pavka primea acum zece ruble în loc de opt. În doi ani mai crescuse, mai prinsese puteri. Prin câte n-a trecut el în acești doi ani! Jumătate de an s-a afumat în bucătărie ca ajutor de bucătar. Apoi a fost trimis din nou la spălătorie, gonit de atotputernicul bucătar-șef, căruia nu-i plăcea băiatul ăsta cu care nu era chip să te înțelegi și care ar fi fost în stare să te sfâșie pentru o palmă. De mult l-ar fi dat afară din slujbă pentru asta, dar băiatul avea o neseacă putere de muncă. Muncea cât zece și niciodată nu se plângea de osteneală.

În ceasurile cele mai aglomerate la restaurant, Pavka alerga cu tava în mâini, sărind ca un bezmetic câte patru-cinci trepte dintr-o dată, spre bucătărie și înapoi.

Noaptea, când se potolea forfoteala în cele două săli ale restaurantului, chelnerii se adunau jos, în cămărilor bucătăriei, și începeau jocuri pasionante de noroc. Jucau „21” și „8-9”. Pavka văzuse de multe ori cum erau zvârlite pe masă banconetele. Nu se mira de atâta bănet; el știa că fiecare chelner, în cele douăzeci și patru de ore de serviciu, primea bacșișuri care se ridicau până la treizeci-patruzeci de ruble. Strângeau rublă cu rublă, apoi se îmbătau și se apucau de joc. Pavka nu-i putea suferi.

„Afurisiții dracului! își zicea el. Artiom e lăcătuș de mână întâi și-abia primește patruzeci și opt de ruble pe lună; eu, abia zece; iar ei câștigă atâta într-o singură zi. Și pentru ce? Duc farfurii la masă și le-aduc înapoi. Iar pe urmă, toți banii câștigați îi beau și-i pierd la cărți.”

Pavka îi socotea, ca și pe patroni, niște străini și dușmani: „Ticăloșii! Aici fac pe lacheii, dar nevestele și copiii lor trăiesc boierește!”

Din când în când veneau pe la ei feciorașii lor în uniforme de liceu și nevestele buhăite de belșug. „Îmi închipui că au bani mai mulți decât domnii pe care îi servesc” — își zicea Pavka. El nu se mai mira nici de ceea ce se întâmpla noaptea prin ungherele bucătăriei și prin cămărilor restaurantului; știa bine că femeile de la spălătorie sau vânzătoarele nu pot să rămână multă vreme în slujbă dacă nu primesc să se vândă pentru câteva ruble oricăruia dintre cei avuți și puternici.

Pavka privea astfel până în adâncurile vieții, ca în fundul unei fântâni. Dornic de noutate, voia să cunoască tot ce nu știa încă, dar un mucegai sătut, un iz de mocirlă îl izbea de pretutindeni.

Artiom nu izbutise să-și aducă fratele ca ucenic la depou: băieții mai mici de cincisprezece ani nu erau primiți. Pavka aștepta cu nerăbdare ziua când va scăpa de aici; îl atrăgea uriașa clădire de piatră, cu pereții afumați. Tare îi era urât, mai ales după plecarea Frosiei.

Se ducea deseori acolo, la Artiom; mergea cu el să controleze vagoanele și căuta să-i fie cât mai de folos.

De-abia acum, când nu mai era lângă el, veselă și surâzătoare, își dădea seama cât de mult ținea la ea. Acum, când venea dimineața la spălătorie și auzea gâlceava refugiatelor nou angajate, se simțea singur, părăsit, ca într-un deșert.

* * *

Într-o noapte, într-un moment de răgaz, după ce puse lemne pe foc sub cazan, Pavka se ghemui în fața ușiței deschise a sobei. Cu ochii întredeschiși privea la foc: ce bine se simțea acolo, la căldură. În spălătorie nu era nimeni.

Pe nesimțite, gândurile îl purtară la cele ce se petrecuseră nu de mult cu Frosia, și scena la care asistase îi apără vie înaintea ochilor.

Într-o sâmbătă, în pauza de noapte, Pavka coborâse la bucătărie. La cotul scării, din curiozitate, se cățăraseră pe niște lemne ca să privească în cămăruța unde se adunau de obicei cei care jucau cărți. Jocul era în toi. Vânt de emoție, Zelivanov ținea banca.

Deodată, Pavka auzi pași pe scară. Întorcându-se, îl văzu pe Prohoșka coborând. Se piti repede așteptând ca acesta să treacă în bucătărie. Sub scară era întuneric, așa că Prohoșka nu putea să-l vadă. Când trecu pe lângă

el, Pavka îi văzu spinarea lată și capul mare. Coborând cu pași ușori, grăbiți, cineva dădea să-l ajungă. Pavka auzi o voce cunoscută:

— Prohoșka, stai puțin!

Prohoșka se opri și, întorcându-se, privi în sus.

— Ce vrei? mormăi el.

Pașii continuară să răsune pe scară în jos și Pavka o recunoscă pe Frosia. Ea îl apucă pe chelner de mânecă și, cu glas întretăiat și înăbușit, îi spuse:

— Prohoșka, unde sunt banii pe care ți i-a dat locotenentul?

Prohoșka își smuci mâna din strânsoarea ei.

— Ce bani? Nu ți-am dat banii? se răsti el, cu o voce aspră și tăioasă.

— Păi el ți-a dat trei sute de ruble.

În vocea Frosiei tremura un plâns reținut.

— Cât? Trei sute de ruble? făcu răutăcios Prohoșka. Ei și? Ai vrea poate să ți-i dau ție? Nu găsești că-i prea mult, madam, pentru o... spălătoreasă? Pentru una ca tine e prea mult și cincizeci, cât ți-am dat. Io-te la ea ce pretenții! O cucoană mai ceva ca tine, cu carte, și tot nu ia mai mult. Zi bogdaproste și pentru atâta; te-ai culcat o noapte cu el și ai umflat cincizeci de rublișoare. Să nu crezi că ai de-a face cu proști. Mă rog, vreo zece-douăzeci îți mai dau; și dacă ai să fii deșteaptă, te mai alegi cu ceva... Am eu grijă de tine.

După ce aruncă ultimele cuvinte, Prohoșka se întoarse și intră în bucătărie.

— Ticălosule, bestie ordinară! îi strigă din urmă Frosia și, rezemându-se de lemne, începu să plângă înăbușit.

E greu de redat în vorbe simțămintele care-l cuprinseseră pe Pavka la auzul acestei discuții. Din întuneric, de sub scară, el o vedea pe Frosia cum se zguduie de plâns și cum se lovește cu capul de lemne. Dar nu dădu niciun semn de viață. Tăcea, strângând spasmodic parapetul de fontă al scării. Acum înțelegea totul!

„Și pe asta au vândut-o, blestemații! Biata Frosia! Sărmana de ea!...”

Tot mai adânc și mai cumplit începu să clocotească în el ura împotriva lui Prohoșka. Și toate cele din jur îl scârbiră, totul i se părea de nesuferit. „Eh! Să fi avut eu putere, ce l-aș mai fi snopit în bătaie pe ticălosul ăsta! De ce nu sunt mare și voinic ca Artiom?”

Sub cazan flăcările pâlăpiau, domolindu-se apoi, iar limbile lor roșii, tremurătoare se împleteau sus într-un vârtej prelung, albăstrui; lui Pavka i se părea că cineva scoate limba la el, în batjocură.

În odăiță era liniște; se auzea doar focul trosnind și clipocitul picăturilor de apă ce cădeau din robinet la intervale regulate.

În vremea asta, așezând pe poliță ultima oală care strălucea de curățenie, Klimka își ștergea mâinile. În bucătărie nu era nimeni. Bucătarul de serviciu

și femeile dormeau în vestiar. Timp de trei ore în cursul nopții era liniște deplină. Klimka își petrecea întotdeauna acest răgaz sus la Pavka. Ajutorul de bucătar și băiatul cu ochii negri care îngrijea de cazan se împrieteniseră la cataramă. Urcând sus, Klimka îl văzu pe Pavka ghemuit lângă foc. Pavka zări pe perete cunoscuta siluetă zbârlită și, fără să se întoarcă, murmură:

— Șezi, Klimka!

Ajutorul de bucătar se urcă pe grămada de lemne, se întinse și, privindu-l pe Pavka cum șade tăcut, îi spuse zâmbind:

— Ce faci acolo? Descânți focul?

Pavka își desprinsese cu greutate privirea de la limbile flăcărilor și îndreptă spre Klimka doi ochi mari, strălucitori. Klimka citi într-înșii o tristețe sfâșietoare. Pentru întâia oară surprindea el atâta tristețe în ochii tovarășului său.

— Ciudat mai ești astăzi, Pavka, nu știu cum... Iar după o pauză, întrebă: S-a întâmplat ceva?

Pavka se ridică și se urcă alături de Klimka.

— Nu s-a întâmplat nimic — răspunse el, cu o voce surdă. Dar mi-e greu aici, Klimka.

Mâinile, pe care le ținea întinse pe genunchi, se strânseseră în pumni.

— Ce ai tu azi? continuă Klimka, ridicându-se în coate.

— Ce am eu azi? Ce am avut și ieri, și mereu de când sunt aici în serviciu. Tu nu vezi? Muncim ca niște cămile și drept mulțumire te mai și pocnește peste nutră care pofteste... Am intrat în slujbă la stăpâni ca să-i slujim pe ei, dar de bătut văd că are dreptul să ne bată oricine. De te-ai rupe în bucăți, tot nu i-ai putea împăca pe toți, și cum nu-i place vreunuia ceva, o și încasezi! Îți dai silința să faci totul cum e mai bine, să n-aibă nimeni de ce se lega, alergî în toate părțile, și tot degeaba; se mai găsește câte unul nemulțumit care îți umflă ceafa de pumni...

Speriat, Klimka îl opri:

— Nu striga așa. Mai intră cineva și te-aude.

Pavka sări în picioare:

— Și dacă m-aude, ce? Tot am să plec de-aici! Chiar de-ar trebui să curăț zăpada pe linie și tot o să fie mai bine. Aici e mormânt, nu altceva. O adunătură de hoți! Uite cât bănet au... și pe noi ne socotesc niște animale... Cu fetele fac ce vor, iar dacă vreuna e cuminte și nu se lasă, o dau imediat afară. Și-atunci ce să facă și ele? Unde să se ducă? Au strâns aici numai refugiate flămânde, fără căpătâi. Și tac, săracele, ca să nu-și piardă pâinea. Aici, cel puțin, găsesc de mâncare și, de foame, sunt gata la orice.

Clocotea atâta ură în vorbele lui, încât, de teamă ca nu cumva să-i audă cineva, Klimka sări jos și închise ușa de la bucătărie, în timp ce Pavka își

revărsa mai departe apriga mânie din suflet.

— Tu, Klimka, taci când te bate. De ce taci?

Așezându-se pe un scaun lângă masă, Pavka își lăsă obosit capul în palmă. Klimka băgă lemne sub cazan și se așeză și el la masă.

— Nu citim azi? îl întrebă el pe Pavka.

— Ce să citim? N-am nicio carte — răspunse Pavka. Chioșcul e închis.

— Cum închis? De ce? se miră Klimka.

— L-au luat jandarmii pe vânzător. Au găsit nu știu ce la el — răspunse Pavka.

— Ce-au putut găsi?

— Ceva cu politică.

Klimka îl privi nedumerit pe Pavka:

— Ce-i aia politică?

Pavka ridică din umeri.

— Dracu' știe! Când cineva e contra țarului, asta cică e politică.

Klimka tresări speriat:

— Sunt și d-ăștia?

— Nu știu — răspunse Pavka.

Ușa se deschise și Glașa intră în spălătorie, cu fața buhăită de somn.

— Voi de ce nu dormiți, copiii? Mai e un ceas până vine trenul, ați putea trage un pui de somn. Du-te, Pavka, las' că am eu grijă de cazan.

* * *

Slujba lui Pavka luă sfârșit mai curând decât se așteptase și se termină altfel decât prevăzuse.

Într-una din zilele geroase ale lunii ianuarie, Pavka își terminase lucrul și se pregătea să se ducă acasă, dar băiatul care trebuia să-l schimbe nu mai venea. Pavka s-a dus la stăpână s-o anunțe că pleacă, dar ea n-a vrut să-i dea drumul, așa că a rămas să muncească încă douăzeci și patru de ore. În noaptea următoare, Pavka era sleit de puteri. În pauza de noapte trebuia să mai umple cazanele și să fiarbă apă pentru trenul de trei.

Pavka deschise robinetul, dar apa nu curgea. Pesemne că nu lucra castelul de apă. Lăsă robinetul deschis, se trânti pe lemne și adormi: îl doborâse oboseala.

Peste câteva minute, robinetul gălgâi și apa porni să curgă în cazan, îl umplu ochi, și începu să se scurgă de pe plăcile de teracotă, pe podeaua spălătoriei, unde, ca de obicei, nu era nimeni. Apa curse tot mai mult până acoperi podeaua și trecu pe sub ușă în sală.

Pârâiașele începură să pătrundă pe sub lucrurile și geamantanele pasagerilor care dormeau. Nimeni nu observă nimic până în momentul când apa

udă un călător culcat pe podea. Acesta scoase un țipăt și sări în picioare, iar ceilalți se repeziră la bagaje. Se stârni zarvă.

Apa creștea tot mai mult.

Auzind strigătele pasagerilor, Prohor — care strângea mesele în sala a doua — alergă, sărind peste băltoace, la ușă și o deschise larg, cu putere. Apa, reținută până atunci de ușă, izbucni în șuvoi inundând sala. Țipetele se înțetiră. Chelnerii de serviciu alergară la spălătorie, unde Pavka încă mai dormea. Prohoșka se repezi la el. Pumnii lui se abătură sălbatic pe capul băiatului, înnebunit de durere.

Buimac de somn, nu înțelese la început nimic. Vedea stele verzi înaintea ochilor și o durere cumplită îi sfâșia tot trupul.

Snopit în bătaie, abia se târî până acasă.

A doua zi, Artiom, cătrănit la față și încruntat, îl întrebă pe Pavka ce s-a întâmplat cu el. Pavka îi povesti totul așa cum s-a petrecut.

— Cine te-a bătut? întrebă Artiom, cu glas înăbușit.

— Prohoșka!

— Bine, stai, stai culcat.

Artiom își luă jocul pe el și plecă fără să spună un cuvânt.

* * *

— Aș vrea să vorbesc cu chelnerul Prohor — o întrebă pe Glașa un muncitor necunoscut.

— Vine îndată, așteaptă o clipă — îi răspunse ea.

Muncitorul își rezemă trupul uriaș de tocul ușii:

— Bine, am s-aștept.

Ducând pe o tavă un maldăr de farfurii, Prohor împinse ușa cu piciorul și intră în spălătorie.

— Uite-l — zise Glasa, arătându-l pe Prohor.

Artiom făcu vreo câțiva pași și, lăsându-și cu greutate mâna pe umărul chelnerului, se uită drept în ochii lui:

— Pentru ce l-ai bătut pe fratele meu Pavka?

Prohor voi să-și libereze umărul, dar o lovitură groaznică de pumn îl doborî la pământ; încercă să se ridice, dar o a doua lovitură, și mai năprasnică decât cea dintâi, îl pironi pe podea. Femeile din spălătorie se dădură la o parte, speriate. Artiom se întoarse și se îndreptă spre ușă. Cu fața zdrobită și plină de sânge, Prohoșka se zvârcolea pe jos.

Seara, Artiom nu veni de la depou. Mama află că a fost închis la postul de jandarmi.

După șase zile se întoarse acasă în timp ce mama dormea. Se apropie de Pavka — băiatul ședea pe pat — și-l întrebă cu blândețe:

— Ei, te-ai făcut bine, frățioare? Se așeză lângă el. Ce să-i faci, se întâmplă și mai rău. Și, după ce tăcu un timp; adăugă: Nu-i nimic, mâine o să te duci la uzina electrică, am vorbit pentru tine. O să înveți lucruri bune acolo.

Pavka prinse cu amândouă mâinile palma uriașă a lui Artiom și i-o strânse cu putere.

2

În micul orașel, vestea uluitoare răbufni ca un vârtej: „Țarul a fost răsturnat!”

Oamenilor nu le venea să creadă.

Din trenul care răzbise prin viscol, coborâră pe peron doi studenți în mantale, cu armele atârinate de umăr, și un detașament de soldați revoluționari, cu banderole roșii la mânecă. Aceștia îl arestară pe jandarmii din gară, pe bătrânul colonel și pe comandantul garnizoanei. Și-atunci oamenii crezură.

Pe ulițele troienite, mii de oameni se îndreptau spre piața din centru.

Cu câtă înfrigurare ascultau ei noile cuvinte: libertate, egalitate, fraternitate!

Dar zilele zgomotoase, pline de emoții și bucurii trecură. Urmă o perioadă de acalmie. Numai steagul roșu, înălțat deasupra primăriei în care se instalaseră ca stăpâni menșevicii și bundiștii¹, mai amintea schimbarea ce se produsese. Încolo, totul era ca mai înainte.

Spre sfârșitul iernii se instală în orașel un regiment de cavalerie de gardă. În fiecare dimineață porneau escadroane la gară, ca să-i prindă pe dezertorii care fugeau de pe frontul de sud-vest.

Cavaleriștii din regimentul de gardă erau oameni bine hrăniți, înalți și voinici. Ofițerii, cei mai mulți dintre ei conți sau prinți, aveau epoleți de aur și vipuști argintii la pantaloni, ca pe vremea țarului: nici n-ai fi zis că a fost revoluție.

Trecu și anul 1917.

Pentru Pavka, pentru Klimka și Seriojka Bruzjak nu se schimbase nimic. Patronii erau aceiași. Când sosi însă noiembrie cu ploile lui, ceva-ceva parcă se schimbă: Începură să se arate în gară oameni noi, mai ales soldați din

---

¹ Membri ai *Bundului* (Uniunea generală a muncitorilor evrei din Lituania, Polonia și Rusia), purtători ai naționalismului și separatismului în mișcarea muncitorească din Rusia; poziția lor burghezo-naționalistă a fost aspru criticată de Lenin.

tranșee, care purtau un nume ciudat: „bolșevici”.

De unde până unde această denumire, care sugera hotărâre neclintită și putere, nimănui nu-i dădea prin minte.

Le era greu soldaților din regimentul de gardă să-i potolească pe dezertorii de pe front. Tot mai des plesneau geamurile gării din pricina detunăturilor de armă. De pe front, soldații veneau în grupuri și, dacă încercai să-i oprești, își făceau drum cu baionetele. Pe la începutul lui decembrie, eșaloane întregi de dezertori începură să se reverse pe peronul gării din trenurile ticsite.

Cavaleriști regimentului de gardă înconjurară gara, cu gândul să-i prindă, dar răpăitul mitralierelor îi buimăci. Mereu alți oameni, deprinși cu moartea, coborau din vagoane.

Ostașii în mantale cenușii veniți de pe front îi goniră în oraș pe cei din regimentul de gardă. Îi goniră și se întoarseră în gară, iar eșaloanele continuau să treacă unul după altul.

* * *

Era în primăvara anului o mie nouă sute optsprezece. Cei trei prieteni, venind de la Serioja Bruzjak, unde jucaseră „șaizeci și șase”, se opriră în grădinița lui Korceaghin și se culcară în iarbă. Le era urât și, plictisiți de ocupațiile lor obișnuite, începură să se întrebe cum și-ar putea petrece mai bine restul zilei. Deodată auziră în spatele lor tropot de copite: pe șosea apăru un călăreț. Calul trecu dintr-o săritură șanțul din marginea șoselei, până lângă zaplazul scund al grădiniței. Călărețul le făcu semn cu cravașa băieților tolăniți în iarbă.

— Ei, flăcăi, ia veniți încoa’!

Pavka și Klimka săriră în picioare și alergară spre zaplaz. Călărețul era plin de colb; șapca dată pe ceafă, bluza și pantalonii de culoare kaki îi erau acoperite cu un strat gros de praf cenușiu. De centura groasă, soldățească, atârnau un nagan și două grenade germane.

— Dați-mi puțină apă să beau, copii! îi rugă călărețul și, după ce Pavka alergă în casă să-i aducă apă, se adresă lui Serioja, care se holba la el: Ia spune-mi, flăcăule, ce stăpânire e în oraș?

Grăbindu-se, Serioja începu să-i povestească drumetului toate noutățile din târgul lor.

— De două săptămâni nu mai avem niciun fel de stăpânire. Stăpânirea noastră e garda civilă. Toți locuitorii se duc pe rând, noaptea, să păzească orașul. Dar dumneata cine ești? întrebă la rândul lui băiatul.

— Cine știe prea multe îmbătrânește repede — răspunse călărețul, zâmbind.

Pavka veni alergând din casă, ținând în mână o cană cu apă.

Călărețul o sorbi însetat, dintr-o singură înghițitură, îi înapoie cana lui Pavka, scutură dârlogii și, pornind în galop, se îndreptă spre liziera pădurii de pini.

— Cine o fi fost? îl întrebă nedumerit Pavka pe Klimka.

— De un' să știi eu? răspuse acesta, dând din umeri.

— Se vede că iar se schimbă stăpânirea. Parcă de ce a plecat Lescinski cu ai lui? Dacă bogătanii o șterg, înseamnă că vin partizanii! rezolvă Seriojka, definitiv și cu hotărâre, această problemă politică.

Argumentele lui erau atât de convingătoare, încât Pavka și Klimka fură îndată de aceeași părere.

Nu isprăviră bine vorba, când pe șosea se auzi tropot de copite. Toți trei se repeziră spre zaplaz.

Dinspre pădure, de după casa pădurarului pe care copiii abia o zăreau, veneau oameni și căruțe. Un grup de vreo cincisprezece călăreți, cu armele de-a curmezișul șeii, ajunseser foarte aproape de șosea. În fruntea lor mergeau doi călăreți: unul mai în vârstă, îmbrăcat cu o tunică de culoare kaki, încins cu o centură ofițerească și purtând pe piept un binoclu, iar alături de dânsul, călărețul cu care copiii vorbiseră adineauri. Cel mai în vârstă avea prinsă pe piept o panglică roșie.

— Ce vă spuneam eu? zise Seriojka, înghiontindu-l cu cotul pe Pavka. Uite, are panglică roșie. Partizani. Să mor dacă nu-s partizani... Și, scoțând un chiot de bucurie, își făcu vânt și sări ca o pasăre peste zaplaz.

Amândoi prietenii îl urmăriră. Stăteau acum toți trei în marginea șoselei, privind la cei care se apropiau.

Când călăreții trecură pe lângă ei, acela pe care copiii îl cunoșteau le făcu semn cu capul și, arătând cu cravașa casa lui Lescinski, întrebă:

— Cine stă aici?

Silindu-se să nu rămână în urma călărețului, Pavka spuse:

— Avocatul Lescinski. A fugit ieri. Se vede că s-a speriat de voi...

— Dar de unde știi tu cine suntem noi? întrebă zâmbind călărețul mai în vârstă.

Arătând cu degetul spre panglică, Pavka îi răspuse:

— Da' aia ce-i? Se vede cât de colo...

Oamenii ieșeau buluc la porți și se uitau curioși la detașamentul ce intra în oraș. Iar prietenii noștri, oprindu-se și ei lângă șosea, îi priveau pe ostașii roșii, care treceau osteniți și plini de colb.

După ce hurui pe caldarâm singurul tun al detașamentului, urmat de căruțele cu mitraliere, copiii o porniră și ei în urma partizanilor și nu se împrăștiară pe la casele lor decât atunci când detașamentul se opri în centrul orașului și începu încartiruirea.

Seara, în spațiosul salon al casei lui Lescinski, unde se stabilise statul major al detașamentului, în jurul unei mese mari, cu picioarele sculptate, se aflau patru oameni: comandantul detașamentului, tovarășul Bulgakov, un om în vârstă, cu șuvițe cărunte în păr, și alți trei inși din corpul de comandă.

Întinzând pe masă harta guberniei și trăgând pe ea cu unghia diferite linii, Bulgakov rosti adresându-se unui om cu pomeții ieșiți și cu dinți puternici care ședea în fața lui:

— Dumneata, tovarășe Ermacenko, zici să ne batem aici. Eu însă cred că în zori ar trebui să ne retragem. Ar fi fost bine s-o facem chiar în noaptea asta, dar ni-s oamenii prea osteniți. Scopul nostru este să câștigăm timp și să ajungem la Kazatin, ca să nu ne-o ia nemții înainte. Să dăm lupta aici, cu forțele pe care le avem, ar fi caraghios... Un tun și treizeci de obuze, două sute de baionete și șaiszeci de săbii... nimica toată!... Nemții vin puhoi. O să ne batem numai atunci când o să avem alături de noi și alte unități roșii, care acum se retrag. Și-apoi trebuie să mai ținem seama, tovarăși, că afară de nemți o să mai întâlnim în drum o mulțime de bande contrarevoluționare de tot soiul. Eu zic să ne retragem chiar mâine dimineață și să aruncăm în aer podul de dincolo de gară. Până îl repară nemții, mai trec două-trei zile. Mișcările lor pe calea ferată au să fie oricum întârziate. Ei, ce ziceți, tovarăși? Hai să luăm o hotărâre — se adresa el celor care ședeau în jurul mesei.

Omul din fața lui Bulgakov — Strujkov — își mușcă buzele, se uită la hartă, apoi la Bulgakov și, în sfârșit, rosti cu greutate, poticnindu-se, de parcă ar fi avut un nod în gât:

— Eu... eu sunt... de pă... reea lui Bulgakov.

Cel mai tânăr, în bluză de muncitor, se arătă și el de acord:

— Bulgakov are perfectă dreptate!

Numai Ermacenko, cel care vorbise dimineață cu copiii, clătină din cap:

— Atunci la ce naiba am mai constituit detașamentul? Ca să ne retragem din fața nemților fără să ne batem? Eu cred că trebuie să ne ciocnim cu ei aici. M-am plictisit s-o tot luăm la sănătoasa... Dacă ar fi după mine, eu m-aș bate aici, chiar acum...

Dădu brusc scaunul la o parte și, ridicându-se, începu să se plimbe prin cameră.

Bulgakov se uită la el cu un aer de dezaprobare:

— Lupta trebuie dată și ea cu socoteală, Ermacenko. Să ducem oamenii la o înfrângere sigură, la distrugere, asta n-avem dreptul s-o facem. Ar fi și stupid... În urma lor vine o divizie întreagă, cu artilerie grea și automobile blindate... Nu trebuie să facem copilării d-astea, tovarășe Ermacenko... Și, adresându-se celorlalți, încheie: Am hotărât deci, mâine dimineață ne retragem... Acum, a doua chestiune, pe cine lăsăm aici pentru legătură? Întrucât

ne retragem cei din urmă, ne revine sarcina să organizăm munca în spatele frontului german. Localitatea asta e un mare nod de cale ferată, orașelul are două gări. Trebuie să avem grijă să rămână aici, la calea ferată, un tovarăș de nădejde. Să hotărâm cui îi dăm această misiune. Aveți vreo propunere?

— Eu zic să-l lăsăm pe marinarul Juhrai — rosti Ermacenko, apropiindu-se de masă. Întâi, pentru că Juhrai e de prin partea locului. Al doilea, el e lăcătuș și montor, deci poate să-și găsească mai ușor de lucru la căile ferate. Și-apoi nu l-a văzut nimeni în detașamentul nostru. Fedor vine abia la noapte. E un băiat cu cap și-o să organizeze cum nu se poate mai bine munca aici. După părerea mea, e omul cel mai potrivit.

Bulgakov dădu din cap afirmativ:

— Bine, suntem de aceeași părere, Ermacenko. Aveți de făcut vreo obiecție, tovarăși? se adresă el celorlalți. Nu? Va să zică s-a rezolvat și chestiunea asta. Îi lăsăm lui Juhrai bani și mandat, ca să se pună pe lucru... Și-acum, a treia chestiune și ultima, tovarăși — rosti Bulgakov. E vorba de armele care se găsesc în oraș. E aici un stoc întreg de arme: douăzeci de mii de bucați, rămase încă din timpul războiului țarist. Sunt depozitate într-o șură țărănească și zac acolo, uitate de toată lumea. Mi-a spus-o un țăran, proprietarul șurii. Ar vrea să scape de ele... Nu putem să le lăsăm nemților. Cred că o să trebuiască să le dăm foc. Și chiar acum, ca până mâine dimineată totul să fie lichidat. Numai că măsura ar fi cam primejdioasă... șura e la marginea orașului, între curțile oamenilor săraci. S-ar putea să ia foc și casele oamenilor.

Rotofeiu Strujkov, cu barba nerasă de mult, deasă ca peria, se foi pe scaun:

— Pe... pe... pentru ce... să le dăm foc? Eu îs... îs de părere să împ... împărțim armele pop... populației.

Bulgakov se întoarse repede cu fața spre el:

— Să le împărțim, ai spus?

— Desigur, are dreptate! exclamă entuziasmat Ermacenko. Să le împărțim muncitorilor și celorlalți locuitori care doresc să le ia. În felul ăsta, cel puțin au să aibă cu ce să scarmene spinarea nemților când or începe blestemății să-i strângă în chingi. Și-o să-i strângă zdravăn, asta e sigur. Iar când n-o să mai poată oamenii să rabde, o să pună mâna pe arme. Are dreptate Strujkov: să le împărțim. Ar fi bine să împărțim arme și în sate. Țăranii au să le ascundă bine, și-atunci când nemții au să înceapă rechizițiile, ce bine o să le prindă oamenilor puștile astea!

Bulgakov începu să râdă:

— Ce vorbești? Nemții o să dea ordin să se predea toate armele, iar ei, bineînțeles, o să se supună.

Ermacenko protestă:

— Ei, n-o să le aducă chiar toți. O să le aducă unii, dar au să fie destui care o să le păstreze.

Bulgakov îi privi pe toți la rând, întrebător:

— Să le dăm, să dăm armele! îi susținu tânărul muncitor pe Ermacenko și pe Strujkov.

— Bine, atunci să le dăm — conveni Bulgakov. Cu asta, am isprăvit deci — zise el, ridicându-se de la masă. Hai acum să ne odihnim până dimineață. Când vine Juhrai, trimiteți-l la mine. Am să vorbesc eu cu dânsul. Iar tu, Ermacenko, du-te și controlează posturile.

Rămas singur, Bulgakov trecu în dormitorul boierilor, care era alături de salon, și, întinzându-și mantaua pe saltea, se culcă.

★ ★ ★

A doua zi dimineața, Pavka se înapoia de la uzina electrică, unde lucra de un an ca ajutor de fochist.

În orașel domnea o însuflețire neobișnuită. Acest lucru îi sări imediat în ochi. Tot mai des întâlnea pe drum oameni care duceau câte una, două sau chiar trei arme. Pavka grăbi pașii spre casă, neînțelegând ce se petrece. Lângă vila lui Lescinski, cunoscuții lui de ieri încălecau pe cai.

Intră fuga în casă, se spală repede și, aflând de la maică-sa că Artiom nu venise încă, se strecură afară și o luă la goană spre Seriojka Bruzjak, care locuia în celălalt capăt al orașului.

Seriojka era fiul unui ajutor mecanic. Tatăl lui avea o căsuță mică, în jurul căreia își încropise o gospodărie de om sărac. Seriojka nu era acasă. Mama lui, o femeie grasă, cu fața albă, se uită chiondorăș la Pavka.

— Dracu' știe unde o fi! A plecat cu noaptea-n cap, smintitul. Se dau arme pe undeva. Se putea să nu fie și el acolo? Ar trebui să mai pună cineva niuelușa pe voi, mucoșilor! Prea vă faceți de cap! Nu mai e de trăit din pricina voastră. Nici nu știți bine să vă ștergeți la nas, și gata... arme vă trebuie vouă?! Să-i spui derbedeului meu că dacă-mi aduce în casă măcar un cartuș, îi sucesc gâtul. Te pomenești că-mi vine cu cine știe ce porcărie și pe urmă eu trebuie să răspund! Nu cumva te duci și tu acolo?

Fără să mai asculte vorbele cicălitoare ale mamei lui Seriojka, Pavka o zbughi în stradă.

Întâlni pe șosea un om care ducea pe fiecare umăr câte o armă.

— Spune-mi, nene, de unde le-ai căpătat? — întrebă Pavka, din fugă.

— Se împart acolo, la Verhovina.

Pavka se repezi cât îl țineau picioarele într-acolo. După ce trecu vreo două străzi, dădu peste un băiețaș care abia ducea o armă grea de infanterie, cu baionetă.

— De unde ai luat pușca? îl opri Pavka.

— Peste drum de școală. Le-au împărțit cei din detașament. Dar nu mai e niciuna, s-au terminat. Toată noaptea s-au tot dat. N-au mai rămas decât lăzile goale. Asta e a doua pușcă pe care o iau — termină băiețașul, cu mândrie.

Vestea îl mâhni foarte mult pe Pavka.

„Ah, fir-ar al dracului, trebuia să mă fi dus de-a dreptul acolo, să nu mai trec pe-acasă! își spuse el, deznădăjduit. Cum de-am putut să scap prilejul!”

Dar deodată, un gând năstrușnic îi trecu prin minte. Se întoarse și, ajungându-l din câteva sărituri pe băiatul cu care vorbise, îi smulse cu forța arma din mână.

— Zici că mai ai una... Ți-ajunge. Asta o iau eu — îi spuse Pavka, pe un ton care nu îngăduia nicio împotrivire.

Mânios din cale-afară de această prădare ziua în amiaza mare, băiețașul se aruncă asupra lui Pavka, dar acesta, sărind un pas înapoi și întinzând baioneta, strigă:

— Înapoi, că te împung!

Plângând de necaz, băiețașul se depărtă ocărându-l cu ciuda omului neputincios. Bucuros, Pavka porni spre casă. Sărind zăplazul grădinii, alergă drept la magazie, puse arma deasupra grinzilor, sub acoperiș, și, fluierând vesel, intră în casă.

* * *

Frumoase sunt serile de vară în micile tângușoare din Ucraina, cum e Șepetovka, unde central seamănă a oraș, iar mahalalele a sat.

Tot tineretul e pe străzi în aceste liniștite seri de vară. Fete și flăcăi ies în fața cerdacurilor, în grădini, grădinițe sau chiar pe stradă, ori se așază în grupuri sau perechi pe stivele de bârne destinate construcțiilor. Peste tot răsună râsete și cântece.

Mireasma florilor umple văzduhul. În adâncul cerului, stelele abia licăresc ca niște licurici, iar glasurile se aud de departe, departe...

Lui Pavka îi e dragă armonica lui. Își pune pe genunchi, cu dragoste, armonica lui vieneză cu două rânduri de clape. Degetele îi sunt sprintene, abia ating clapele alergând repede de sus în jos și culegând notele cu multă măiestrie. Bașii oftează prelung, iar melodia curge în voie...

Sunetele armonicii sunt îmbietoare. Cum să nu dansezi? Fără să vrei, picioarele încep singure să joace. Ce fierbinte e răsuflarea armonicii! Ce frumoasă e viața!

În seara aceea era o veselie neobișnuită. Un grup de fete și băieți se adunase pe bărnele de lângă casa lui Pavka. Mai gălăgioasă decât toți era Galocika, vecina lui Pavka. Fiicei pietrarului îi plăcea să danseze și să cânte cu băieții. Avea un glas de alto, adânc, catifelat.

Pavka se cam temea de ea, că avea o guriță!... Se așeză fata pe bărne, chiar lângă el, îl îmbrățișă cu putere și începu să râdă:

— Măi, măi, ce mândrețe de armonist! Păcat că nu e mai măricel flăcăul! Ar fi fost un bărbățel grozav pentru mine. Nu mai pot după armoniști, mi se înmoaie inima în fața lor.

Pavka se înroșește până în vârful urechilor; noroc că e seară și nu se observă. Vrea să se tragă mai încolo, dar ea — nimic, nu-i dă drumul, și pace!

— Unde-mi fugi, iubitul? Ia te uită ce mai mire! glumește ea.

Pavka simte pe umăr sânii ei tari, și asta îl tulbură, îl zăpăcește. În jur, râsul răscolește toată strada, atât de liniștită de obicei.

Pavka o împinge pe Galocika și îi spune:

— Nu pot să cânt, zău, dă-te mai încolo!

Și iarăși izbucnește o explozie de râs îmbietor și zădăreli. Marusia se bagă în vorbă:

— Cântă-ne, Pavka, ceva trist, ceva care să ne meargă la inimă.

Încet-încet se întinde burduful armonicii. Degetele lunecă lin pe clape. O melodie caldă, cunoscută de toți, răsună duios. Galina începe cea dintâi să cânte. După ea, Marusia și apoi toți ceilalți:

Venit-au flăcăii acasă și vor

Să stea-n cuibul lor.

Sunt veseli când trec părintescul lor prag:

Aici totu-i drag,

Deci hai să cântăm toți în cor...

Glasurile tinere, sonore se pierd departe, în pădure...

— Pavka! se aude glasul lui Artiom.

Pavka strânge armonica și-o prinde în curele.

— Mă cheamă! Plec!

Marusia începe cu rugămințile:

— Mai stai, zău, mai cântă-ne puțin. Că doar nu-ți fugi casa din loc.

Dar Pavka se grăbește:

— Nu, mai cântăm noi și mâine, acuma trebuie să plec. Mă cheamă Artiom.

Și o ia la goană spre casă.

Deschizând ușa odăiței, îl vede stând la masă pe Roman, un tovarăș al lui Artiom, și încă pe cineva, un necunoscut.

— M-ai chemat? îl întreabă Pavka pe Artiom.

Arătându-l pe Pavka, Artiom îi spune necunoscutului:

— Uite, ăsta-i frățiorul meu.

Necunoscutul îi întinde lui Pavka o mână mare și noduroasă.

— Uite ce-i, Pavka — îi vorbește Artiom. Ziceai că la voi, la uzina electrică, s-a îmbolnăvit montorul. Interesează-te mâine dacă n-au nevoie de un înlocuitor priceput. Dacă le trebuie, să vii să ne spui.

Necunoscutul intervine:

— Nu, las' că mă duc chiar eu cu el. Și-am să vorbesc cu patronul.

— Au neapărat nevoie — intervine Pavka. Azi, uzina n-a lucrat, pentru că Stankovici s-a îmbolnăvit. Patronul a venit de două ori să vadă dacă nu poate cineva să-i țină locul, dar n-a găsit pe nimeni. Montorul s-a îmbolnăvit de tifos.

— Dacă-i așa, s-a făcut — spune necunoscutul. Vin mâine să te iau și mergem împreună — se adresează el lui Pavka.

— Bine.

Pavka se uită o clipă în ochii cenușii, pătrunzători ai necunoscutului, care îl examinează cu atenție. Privirea hotărâtă a acestor ochi care nu clipește îl tulbură puțin. Pe spatele lat și puternic al necunoscutului, haina cenușie, închisă de sus până jos, stă întinsă, mai-mai să plesnească; capul este legat de trup printr-un gât puternic ca de taur: toată făptura lui vădește o putere de stejar bătrân și zdravăn.

Când necunoscutul își ia rămas bun, Artiom îi spune:

— Atunci, cu bine, Juhrai. Te duci mâine cu frate-meu și aranjezi treaba.

★ ★ ★

Nemții au intrat în oraș la trei zile după plecarea detașamentului. Sosirea lor fu anunțată de sirena unei locomotive din gara rămasă pustie în ultimele zile. Prin oraș, știrea se răspândi ca fulgerul:

— Vin nemții!

Orașul se agita ca un furnicar răscolit, deși toată lumea știa de mult că nemții trebuie să sosească. Parcă tot nu le venea oamenilor să creadă. Și iată că nemții ăștia groaznici nu mai sunt undeva pe drum, ci chiar în oraș.

Toți locuitorii stăteau cu ochii zgâiți pe la garduri, pe la porțițe. Pe străzi însă se temeau să iasă.

Nemții înaintau în lanț de trăgători de amândouă părțile, lăsând liber mijlocul șoselei. Erau îmbrăcați în tunici de un verde închis și țineau armele

în cumpănire. În vârful puștilor aveau baionete late ca niște cuțite. Pe cap purtau căști grele de oțel. În spinare, ranițe uriașe. Veneau din gară spre oraș în șir neîntrerupt, înaintând cu prudență, gata să facă față oricărei rezistențe, deși nimănui nu-i trecea prin minte să se împotrivescă.

Doi ofițeri păseau înainte cu revolverele în mână. Prin mijlocul șoselei mergea tălmaciul, un plutonier de-al hatmanului², îmbrăcat cu un scurt caftan ucrainean albastru închis și cu o căciulă mițoasă.

În piața din centrul orașului, nemții se adunară în careu. Toba începu să bată. Se strânse un mic grup de localnici mai îndrăzneți. Omul hatmanului, în caftanul lui albastru, se urcă pe scara de la intrarea farmaciei și citi cu glas tare ordonanța dată de comandantul nemților, maiorul Korf.

Ordonanța suna astfel:

§ 1

Ordon:

Toți cetățenii orașului sunt obligați să depună în curs de 24 ore toate armele albe sau de foc ce se găsesc asupra lor. Neexecutarea ordinului de față se pedepsește cu împușcarea!

§ 2

Se declară stare de asediu în tot orașul. Circulația după ora 8 seara este interzisă.

Șeful comendurii orașului,

MAIOR KORF.

În casa în care înainte fusese primăria și unde după revoluție a funcționat Sovietul de deputați ai muncitorilor, a fost instalată comenduirea germană. La intrare era postată o santinelă care, în locul obișnuitei căști de oțel, purta o cască de paradă, cu un enorm vultur imperial pe creștet. Alături, în ogradă, era locul unde urmau să fie depuse armele.

Toată ziua, locuitorii speriați de amenințarea cu împușcarea au predat armele. Dar niciun om în puterea vârstei nu voia să se arate. Armele erau aduse de tineri și mai ales de copii. Nemții nu reținură pe nimeni.

Cei care s-au temut să aducă armele le-au aruncat în noaptea următoare de-a dreptul pe șosea, iar dimineața o patrulă germană le-a adunat și, zvârlindu-le într-o căruță militară, le-a transportat la comenduire.

---

² Plutonier de pe timpul hatmanului alb-gardist Skoropadski.

Pe la unu după-amiază, când expiră termenul de predare, soldații germani se apucară să-și numere trofeele. Fuseseră predate în total paisprezece mii de puști. Mai rămăseseră deci nepredate șase mii. Perchezițiile făcute după aceea au dus la rezultate neînsemnate.

În zorii zilei următoare, înafara orașului, lângă vechiul cimitir evreiesc, au fost împușcați doi lucrători de la căile ferate, la care au fost găsite, cu prilejul perchezițiilor, câteva arme ascunse.

★ ★ ★

După ce ascultă ordonanța ce fusese dată, Artiom se grăbi să ajungă acasă. În curte îl întâlnește pe Pavka și, apucându-l de umăr, îl întreabă calm, dar stăruitor:

— Tu ai adus ceva acasă de la depozit?

Pavka șovăie o clipă: să-i spună povestea cu arma sau să nu-i spună? Dar nu-i venea să-și mintă fratele și-i povestește totul.

Se duseră împreună la șură. Artiom luă arma pusă de Pavka sus pe grindă, îi scoase închizătorul, apoi baioneta și, apucând-o de țeavă, își făcu vânt și o lovi cu toată puterea de stâlpul gardului. Patul puștii se sfărâmă. Resturile armei le aruncă departe, în spatele grădiniței, pe un maidan, iar baioneta și închizătorul le aruncă în latrină.

După aceea, el se întoarse spre frate-său:

— Nu mai ești mic, Pavka, trebuie să înțelegi: cu lucruri dintr-astea nu-i de joacă. Îți spun foarte serios, să nu mai aduci nimic în casă. Cred că știi că pentru chestii d-astea putem plăti cu viața! Bagă de seamă, nu cumva să mă minți, că dacă aduci ceva și se găsește aici, întâi și întâi pe mine mă împușcă. La tine, un mucos, nici nu se uită! Trăim vremuri grele, auzi tu?

Pavka făgăduie că n-o să mai aducă nimic.

Pe când treceau împreună prin curte spre căsuță, la poarta lui Lescinski se opri o caleașcă. Dintr-însa coborâră stăpânii casei: avocatul cu nevasta și copiii lor: Nelly și Victor.

— S-au întors la cuib cloncanii, mânca-i-ar viermii! mormăie Artiom. Să vezi tu acum ce pacoste iar! Și intră în casă.

Pavka a fost toată ziua amărât din pricina armei. În acest timp, pe prietenul lui, Seriojka, îl treceau nădușelile săpând cu cazmaua într-o șură veche, părăsită, pământul de lângă perete. Când termină groapa, Seriojka înfășură în carpe cele trei arme pe care pusese mâna la împărțeală și le așeză cu grijă la fund. Nici prin gând nu-i trecea să le predea nemților. De aceea muncise el toată noaptea, ca la urmă să se despartă de comoara lui?

Astupă groapa la loc, o bățatori bine și presără pe locul nivelat moloz, iar pe deasupra aruncă tot felul de vechituri.

Apoi cercetă cu atenție rodul trudei sale și, mulțumit, își scoase șapca și își șterse sudoarea de pe frunte.

„Așa, acum n-au decât să caute. Și chiar dac-or da de ele, n-au să știe a cui e șura asta.”

* * *

Pavka se împrieteni pe nesimțite cu posacul montor care lucra de o lună de zile la uzina electrică. Juhrai îi arătă ajutorului de fochist din ce se compune un dinam și începu să-l învețe meseria. Îndemânaticul băiețuș plăcu marinarului. Juhrai venea deseori la Artiom în timpul liber. Marinarul, serios și așezat, asculta cu interes toate câte-i povestea bătrâna, mama lui Pavka, mai ales atunci când se jeluia de poznele fiului ei. Și izbutea s-o liniștească pe Maria Iakovlevna în așa fel, încât ea își uita pentru moment necazurile și se mai înviora.

Odată, Juhrai îl opri pe Pavka în curtea uzinei electrice, între niște stive de lemne, și, zâmbind, îi zise:

— Mi-a spus maică-ta că-ți place să te bați... „E bătaios ca un cocos”, zice ea. Și Juhrai râse cu simpatie. În general nu strică să te bați, numai că trebuie să știi pentru ce te bați și pe cine să bați.

Nefiind sigur dacă Juhrai râde de el sau dacă vorbește serios, Pavka răspunse:

— Nu mă bat niciodată de pomană, totdeauna pentru un lucru drept.

Pe neașteptate, Juhrai îi făcu următoarea propunere:

— N-ai vrea să te învăț eu să te bați în toată regula, așa cum scrie la carte?

— Pavka se uită la el mirat:

— Cum adică?

— Ai să vezi!

Și chiar în seara aceea, Pavka a luat prima lecție sumară de box englezesc.

L-a costat destul învățătura asta, dar și-a însușit-o minunat. A căzut de multe ori grămadă, doborât de loviturile puternice ale marinarului; dar se dovedi un elev sârguincios și răbdător.

Într-una din zilele călduroase, întorcându-se de la Klimka, Pavka intră în casă, dar plictisindu-se, ieși iarăși afară și, neavând altceva de făcut, se cățăără la locul lui preferat, pe acoperișul magaziei ce se afla într-un colț al grădiniței din spatele casei. Trecu prin curte, intră în grădiniță și, ajungând la magazia de scânduri, se cățăără pe acoperiș. Strecurându-se apoi printre crengile dese ale vișinilor aplecați peste magazie, ajunse până în mijlocul acoperișului și se întinse acolo, cu fața la soare.

Spatele magaziei dădea în grădina lui Lescinski, iar dacă te târai până în marginea acoperișului vedeai întreaga grădină și o parte din casă. Pavka își întinse gâtul peste streășină și văzu colțul de curte unde țineau caleașca. Ordonanța locotenentului neamț încartiruit la Lescinski tocmai peria hainele ofițerului. Pavka îl zărise de multe ori pe locotenent la poarta casei.

Scund, cu fața rumenă și cu o mustăcioară mică, tunsă, ofițerul neamț purta pince-nez și șapcă cu cozoroc lăcuit. Pavka știa că locotenentul locuiește în camera laterală, a cărei fereastră dădea în grădină. De-aici, de pe magazie, vedea tot ce se petrece în camera asta.

Locotenentul ședea acum la masă și scria ceva. Se ridică în sfârșit, luă scrisoarea și ieși din cameră. După ce dădu ordonanței plicul, se îndreptă pe aleea grădinii către porțița dinspre stradă. Lângă chioșc se opri, vorbind cu cineva dinăuntru. Din chioșc apărură Nelly Lescinski. Locotenentul o luă de braț și, îndreptându-se spre porțiță, ieșiră amândoi în stradă.

Pavka urmărise toate acestea cu multă atenție. Se pregătea tocmai să tragă un pui de somn când văzu că ordonanța intră în camera locotenentului. Ordonanța puse în cuier uniforma pe care o periase, deschise fereastra dinspre grădină și, după ce deretică puțin prin cameră, ieși închizând ușa după el. Apoi, Pavka îl zări lângă grajd.

Prin fereastra deschisă, Pavka vedea toată camera. Pe masă se aflau niște curele și încă ceva care strălucea.

Împins de o nestăpânită curiozitate, Pavka trecu fără zgomot de pe acoperiș pe trunchiul unui cireș și coborî în grădina lui Lescinski. Se aplecă și din câteva sărituri fu lângă fereastra deschisă și începu să cerceteze din ochi camera. Pe masă se afla centironul și, într-un toc, un minunat revolver Manlicher, cu unsprezece cartușe.

Lui Pavka i se opri respirația. Timp de câteva secunde se dădu în el o adevărată luptă; cuprins de o îndrăzneală nemaipomenită, se aplecă, apucă tocul, scoase revolverul nou-nouț, și sări afară. Privind în toate părțile, băgă cu grijă arma în buzunar și străbătu în fugă grădina, înapoi spre cireș. Se cățără ca o maimuță pe acoperiș, iar de acolo se uită îndărăt. Ordonanța stătea de vorbă cu grăjdarul. În grădină era liniște... Pavka se dădu jos de pe acoperiș și alergă spre casă.

Maică-sa, care gătea în bucătărie, nu-i dădu atenție.

Pavka luă o cârpă care se afla în dosul cufărului, o băgă în buzunar și, strecurându-se afară pe nesimțite, trecu în fugă prin grădiniță, sări gardul și o luă pe drumul care duce în pădure. Ținând strâns cu mâna revolverul ce-i atârna greu în buzunar și-l lovea din când în când peste picior, alergă într-un suflot spre vechea fabrică de cărămizi, acum în ruină.

Picioarele abia că-i atingeau pământul; vântul îi șuiera pe la urechi.

În jurul vechii fabrici era liniște. Ce tristă priveliște! Ici și colo, acoperișul de scânduri stricat și prăvălit, mormanele de cărămizi sfărâmate și cuptoarele de ardere năruite... Buruienile năpădiseră totul. Numai cei trei prieteni mai veneau uneori pe-aici să se joace. Pavel cunoștea destule locuri unde ar fi putut să-și ascundă comoara furată.

Înainte de a se vâri într-un cuptor, printr-o spărtură, mai privi o dată cu grijă în toate părțile. În jur era însă pustiu. Pini foșneau liniștit, o adiere ușoară de vânt ridica praful de pe drum. Mirosea tare a rășină.

În fundul cuptorului, Pavka ascunse cu grijă revolverul înfășurat în cârpă, acoperindu-l cu o grămadă de cărămizi sparte. Apoi, ieșind de acolo, astupă cu cărămizi intrarea cuptorului ruinat, se uită bine ca să-i rămână totul întipărit în minte și, pornind înapoi, se îndreptă încet spre casă.

Îi cam tremurau genunchii.

„Ce-o să mai iasă de-aici?” se întreba el, iar inima-i se strânse, cuprinsă de neliniște.

Seara, plecă la uzină mai devreme decât de obicei, numai ca să nu fie acasă. Luă cheia de la paznic și deschise ușa mare care dădea în sala motoarelor. În timp ce curăța foalele, umplea cazanul cu apă și făcea focul în cuptor, se tot gândea:

„Ce s-o fi petrecând acum în vila lui Lescinski?”

Târziu, aproape de miezul nopții, Juhrai veni la Pavka, îl chemă în curte și îl întrebă încet:

— De ce a fost la voi astăzi percheziție?

Pavka tresări speriat:

— Cum percheziție?

După o mică pauză, Juhrai adăugă:

— Asta nu-i a bună. Nu știi ce naiba au căutat la voi?

Pavka știa foarte bine! Dar nu putea să-i destăinuiească lui Juhrai că a furat revolverul. Alarmat, tremurând tot, îl întrebă:

— Artiom a fost arestat?

— N-a fost nimeni arestat. Dar au întors casa pe dos.

Auzind aceasta, Pavka se simți mai ușurat. Totuși, neliniștea nu-i trecuse încă de tot. Vreo câteva minute, fiecare își urmă gândul propriu. Unul, cunoscând pricina percheziției, era îngrijorat de urmări; celălalt, tocmai pentru că n-o știa, avea și el motiv de îngrijorare.

„Ei, drăcie! Te pomenști că m-au mirosit! se gândea Juhrai. Artiom nu știe nimic despre mine... dar atunci de ce i-au făcut percheziție acasă? Trebuie să fiu cu mai mare băgare de seamă” — își spunea Juhrai.

Plecară amândoi, tăcuți, la lucrul lor.

Între timp, la Lescinski se iscaser mare fierbere.

Descoperind lipsa revolverului, locotenentul își chemă ordonanța; dându-și seama că revolverul a dispărut, ofițerul — deși reținut și calm din fire — îi dădu ordonanței o palmă zdravănă. Clătinându-se, ordonanța se încordă cu toată puterea în poziția de drepti și, clipind vinovat din ochi, așteptă supus urmările.

Chemat pentru explicații, avocatul se arată și el indignat și-i ceru scuze locotenentului pentru faptul că tocmai în casa lui i se întâmplă această neplăcere.

Victor Lescinski, care era de față, își arată bănuiala că revolverul a putut fi furat de vecini și mai cu seamă de derbedeul Pavel Korceaghin. Tatăl îi explică în grabă locotenentului cele spuse de fiul său și ofițerul dădu îndată ordin să fie chemată o echipă care să facă percheziție.

Percheziția nu dădu niciun rezultat. Dar întâmplarea cu revolverul îl convinse pe Pavel că uneori fapta cea mai îndrăzneată se poate termina cu bine.

3

Tonia stătea în fața ferestrei deschise, privind plictisită la grădina care-i era atât de familiară, la plopii zvelți și înalți din jur ce tremurau ușor în adierea vântului. Nu-i venea să creadă că un an încheiat nu-și văzuse casa. Îi părea că abia ieri a părăsit aceste locuri pe care le cunoștea din copilărie și că a doua zi chiar se înapoiase cu trenul de dimineață.

Nimic nu se schimbase aici: aceleași tufe de zmeură tunse cu grijă, aceleași poteci drepte, trasate egal, geometric, semănate pe margini cu pansele, florile preferate ale mamei. În grădină totul era curățat și îngrijit. Pretutindeni se simțea mâna grijulie a unui grădinar priceput. Tinerei fete i se urâse cu aceste poteci prea drepte și prea curate.

Luă romanul pe care nu-l terminase, deschise ușa verandei, coborî pe scară, în grădină, împinse porțița vopsită și porni încet spre iazul gării de lângă castelul de apă. Trecu podețul și o luă de-a lungul drumului ce semăna cu o alee. În dreapta se vedea iazul, înconjurat de sălcii și răchită deasă; la stânga începea pădurea.

Se pregătea tocmai să cotească spre iazurile de la cariera veche, când deodată zări colo jos, pe mal, o undiță pe care cineva o arunca în apă. Aplecându-se peste trunchiul încovoiat al unei sălcii, dădu la o parte cu mâna crengile și văzu un băiețandru ars de soare, desculț, cu pantalonii sumeși deasupra genunchilor. Avea lângă el o cutie ruginită de tablă, plină cu râme. Prins de ocupația lui, băiatul nu observă privirea insistentă a fetei.

— Se prinde oare pește pe-aici?

Pavka întoarse capul, nemulțumit.

Ținându-se de ramurile salciei, o față tânără, necunoscută, stătea aplecată deasupra apei. Purta o bluză marinărească albă, cu gulerul albastru tivit cu alb, și o fustă scurtă de culoare cenușie deschisă. Ciorapii scurți, cu marginea dungată, erau întinși pe picioarele zvelte, arse de soare, încălțate în pantofi cafenii. Părul castaniu îl ținea strâns într-un coc bogat.

Mâna care ținea undița tresări ușor, pluta făcută din pană de gâscă își

înclină gămălia, iar în jurul ei porniră cercuri care tulburară oglinda apei.

Glasul din spate rosti emoțional:

— S-a prins, uite, s-a prins...

Pavka se fâstăci de-a binelea și trase undița. O dată cu stropii de apă, săltă și râma din vârful undiței.

„Aș! De-acu' o să mai prind pe dracu'! Cine-a mai adus-o și pe-asta aici?” își zise Pavka iritat și, ca să-și ascundă stânjeneala, aruncă undița în apă mai departe, între doi brusturi, tocmai acolo unde n-ar fi trebuit s-o arunce, deoarece se putea prinde de vreun trunchi cioturos de la fund.

Dându-și seama de acest lucru, se răsti la fată, fără să se uite la ea însă:

— Nu mai face gălăgie! O să fugă toți peștii!

De sus îi răspunse un glas ironic:

— De mult au fugit peștii, numai văzându-te. Cine pescuiește ziua? Halal pescar!

Era prea mult pentru Pavel, care făcuse destule eforturi ca să păstreze buna-cuviință. Ridicându-se, își lăsă șapca pe frunte — ceea ce la el era totdeauna semn de supărare — și, căutând cuvintele cele mai delicate, spuse:

— Dumitale, domnișoară, poate că ți-ar sta mai bine s-o ștergi de-aici...

În ochii întredeschiși ai fetei scăpără un zâmbet:

— Chiar te stingheresc?

Glasul ei nu mai era ironic. De astă-dată îi vorbise pe un ton prietenesc, împăciuitor. Pavel, care avea de gând să se ia la harță cu această „domnișoară”, rășărită ca din pământ, se simți dezarmat.

— Poftim, n-ai decât să te uiți! Ce mă costă pe mine? rosti el și, așezându-se, privi din nou la pluta care ajunsese lângă unul din brusturi.

Se vedea cât de colo că undița s-a prins într-o rădăcină. Pavka nu se putea hotărî să tragă de sfoară.

„Dacă s-a prins, greu o să se desprindă. Și pe asta o s-o pufnească râsul... De-ar pleca odată!” se gândi el.

Tonia însă, așezându-se mai comod pe salcia încovoiată, care se legăna ușor, își puse cartea pe genunchi și continua să-l măsoare din cap până-n picioare pe necioplitul ăsta ars de soare și cu ochii negri, care o întâmpinase atât de puțin politicos și care acum nici nu se mai uita la ea.

Pavka vedea oglindită în apă, foarte limpede, imaginea fetei. Tonia începuse să citească. Pavka trase încetșor de sfoara undiței. Pluta se scufundă, sfoara se întinse, dar nu cedă.

„S-a agățat, afurisita!” se gândi el și, cu coada ochiului, văzu în oglinda apei imaginea botișorului râzând.

Pe punte, lângă castelul de apă, trecură doi tineri, elevi de liceu din clasa a șaptea. Unul din ei, fiul inginerului Suharko, șeful depoului, un băiat de

vreo șaptesprezece ani, blond și cu fața plină de pistrii, era o haimana și un găgăuză. Toți îi spuneau la școală „Surka-pistruiatul”. Ducea cu el o undiță din cele mai scumpe. Între dinți ținea golănește o țigară. Alături de el pășea Victor Lescinski, un tânăr zvelt și spilcuit.

Făcându-i cu ochiul, Suharko se aplecă spre Victor:

— Grozavă fată! Nu găsești alta ca ea pe-aici. Și unde mai pui că e o fire ro-man-tică! Învață la Kiev, e în clasa a șasea, și a venit în vacanță acasă. Taică-său e șeful ocolului silvic de aici. Liza, soră-mea, o cunoaște. I-am și trimis odată o scrisoare tichuită, știi, așa... într-un stil înaripat: „Te iubesc la nebunie și aștept cu nerăbdare răspunsul tău”. Am pus și niște stihuri care se potriveau de minune... le-am găsit în Nadson³.

— Ei, și ce-a ieșit din asta? întrebă curios Victor.

Suharko, puțin jenat, tăcu o clipă, apoi spuse:

— Nimic. O face pe nebuna. „Nu mai strica hârtia degeaba”, mi-a răspuns. Dar așa e totdeauna la început. În chestii de astea, eu îs trecut prin ciur și prin dârmon. Știi, mie nu-mi place să-mi pierd timpul, trebuie să-i faci curte, să bați apa în piuă. Mai bine dai o raită spre seară pe la barăcile de reparații și, pentru trei ruble, îți alegi o drăguță, să te lingi pe buze, nu alta. Și știi, fără fasoane. Am fost cu Valka Tihonov, îl cunoști tu, picherul.

Victor se strâmbă disprețuitor.

— Te ocupi de asemenea lucruri murdare, Sura?

Sura își împinse țigara cu limba spre colțul gurii, scuipă și răspunse ironic:

— I-auzi, sfântul! Lasă că știm noi cine-mi ești și tu!

Victor îl întrerupse:

— Ei, îmi faci și mie cunoștință cu ea?

— De ce nu, hai mai repede, să nu plece. Ieri dimineață a pescuit și ea.

Cei doi prieteni se apropiară de Tonia. Scoțându-și țigara din gură, Suharko se înclină și salută galant:

— Bonjur, *mademoiselle* Tumanova. Pescuieți?

— Nu, privesc cum pescuiesc alții — răspunse Tonia.

— Mi se pare că nu vă cunoașteți? se grăbi Suharko, luându-l de mână pe Victor. Îmi dați voie, prietenul meu, Victor Lescinski.

Sfios, Victor îi întinse mâna.

— De ce nu pescuieți? încercă Suharko să lege conversația.

— Nu mi-am adus undița — răspunse Tonia.

— Aduc îndată încă una — se grăbi să spună Suharko. Până atunci, luați-o pe a mea.

---

³ S.I. Nadson — poet rus de la sfârșitul sec. al XIX-lea, apreciat îndeosebi de mica burghezie.

El își îndeplinise făgăduiala față de Victor: îi făcuse cunoștință cu Tonia, iar acum căuta să-i lase singuri.

— Nu, aici nu. Mai pescuiește cineva și-l stingherim — răspunse Tonia.

— Pe cine stingherim? întrebă Suharko. P-ăsta? Până atunci nu-l observase pe Pavka, așezat lângă o tufă. Dar ăstuia în doi timpi și trei mișcări îi fac vânt de aici!

Până să-l oprească Tonia, el și coborâse spre Pavka, care pescuia.

— Strânge-ți undița și ia-ți talpășița de-aici! i se adresă poruncitor Suharko. Hai mai repede, mai repede, n-auzi! se răsti el indignat, văzând că Pavka pescuiește mai departe liniștit.

Ridicând capul, Pavka se uită la Suharko cu o privire care nu prevestea nimic bun:

— Ia-o mai domol! Și ține-ți pliscul!

— Ce-e-e? făcu Suharko, clocotind de enervare. Mai ai nas să și vorbești, zdrențărosule?... Marș de-aici imediat! zbieră el, lovind puternic cu vârful ghetei în cutia cu râme, care zbură în aer și pleoscăi în apă, stropind-o pe Tonia în obraz.

— Nu ți-e rușine, Suharko! exclamă ea.

Pavka sări în picioare. Știa că Suharko este feciorul șefului la care lucra Artiom și că, dacă l-ar plesni acum peste mutra lui buhăită și roșie, liceanul se va plânge tatălui său și toată povestea asta va avea urmări neplăcute pentru Artiom. Era, de altfel, singurul motiv care-l oprea pe Pavka să-i dea pe loc o lecție binemeritată.

Simțind că Pavka e gata să-l lovească, Suharko se năpusti spre el și îl izbi cu amândouă mâinile în piept. Pavka își bălăbăni brațele, se îndoii, dar reuși totuși să nu cadă în apă.

Suharko era cu doi ani mai mare decât Pavka și avea faima de cel mai mare bătăuș și scandalagiu.

Lovit în piept, Pavka își pierdu de tot cumpătul:

— Așa, care va să zică! Stai că-ți arăt eu atunci!

Și cu o mișcare scurtă a mâinii îi arse lui Suharko o lovitură drept în față. Fără să-i dea răgaz să-și vină în fire, îl înșfăcă zdravăn de tunica de licean și, trăgându-l, intră cu el în iaz.

Până la genunchi în apă, udându-și pantalonii și pantofii lustruiți, Suharko se străduia din răsputeri să se desprindă din mâinile lui Pavka, bine înfipite în tunica lui. Pavka îi dădu brânci și sări pe mal.

Turbat de mânie, Suharko se repezi la el, gata să-l rupă în bucăți. Întorcându-se iute cu fața spre Suharko, care înainta vijelios, lui Pavka îi fulgeră prin minte:

„Te sprijini pe piciorul stâng; cel drept îl ții încordat și puțin îndoit. Lovitura să fie dată nu numai cu mâna, ci cu tot corpul, de jos în sus, sub bărbie.”

„Arde-!”

Se auzi un clănțănit de dinți. Schelălăind din cauza năprasnicei dureri din bărbie și pentru că-și mușcase limba, Suharko își bălăbăni caraghios mâinile în aer și se prăvăli greoi în apă cât era de lung.

Pe mal, Tonia râdea în hohote.

— Bravo, bravo! strigă ea, bătând din palme. Admirabil!

Apucându-și undița, Pavka o smuci și, rupând sfoara care se încurcase, ieși pe cărare.

În trecere, îl auzi pe Victor șoptindu-i fetei:

— Țsta e Pavka Korceaghin, cel mai mare derbedeu.

★ ★ ★

La gară, situația devenea încordată. De pe linie își făcea drum zvonul că muncitorii de la căile ferate au început să facă greve. În orașelul vecin, un important nod de cale ferată, muncitorii de la depou se agitau. Nemții au arestat doi mecanici, bănuți că ar fi transportat manifeste. Printre muncitorii care aveau rubedenii la sate se iscară mari nemulțumiți din pricina rechizițiilor și a întoarcerii moșierilor pe pământurile lor.

Strajnicii hatmanului brăzdau cu nagaicile spinările țăranilor. Mișcarea partizanilor se întetea în toată gubernia. Se și alcătuiră vreo zece detașamente de partizani, organizate de bolșevici.

Juhrai nu mai știa ce e odihna. De când a sosit în oraș, a desfășurat o activitate susținută. A legat prietenie cu mulți lucrători de la căile ferate și, ducându-se mereu la seratele la care se aduna tineretul, și-a strâns în jurul lui un grup puternic, format din lăcătușii depoului și din muncitorii de la fabrica de cherestea. Încea acum să-l dibuie pe Artiom. Întrebându-l ce părere are despre cauza lor, a muncitorilor, și despre Partidul Bolșevic, a primit de la namila de lăcătuș următorul răspuns:

— Știi doar, Fedor, că în privința partidelor nu mă prea pricep. Dar dacă aveți nevoie de vreun ajutor, sunt întotdeauna gata să-l dau. Poți să te bizui pe mine.

Fedor se mulțumi și cu atât. Știa că Artiom îi e prieten și că se va ține de cuvânt. Iar în ceea ce privește partidul, se vede că n-a ajuns încă omul să priceapă. „Nu face nimic — își zise marinarul — în timpuri ca astea o să se lămurească repede și el.”

Fedor trecuse de la uzina electrică la depou, căci îi era mai la îndemână aici; la uzina electrică era prea izolat de calea ferată.

Pe linie era permanentă mișcare. Nemții transportau în Germania încărcături de mii de vagoane — toată prada lor din Ucraina: secară, grâu, vite...

★ ★ ★

Pe neașteptate, strajnicii hatmanului puseră mâna, în gară, pe telegrafistul Ponomarenko. Îl bătură crunt la comenduire și-i smulseră, pesemne, unele destăinuri în legătură cu activitatea lui Roman Sidorenko, tovarășul de depou al lui Artiom.

În timpul lucrului, doi nemți și unul din ofițerii hatmanului — ajutorul comandantului gării — veniră să-l ridice. Apropiindu-se de strungul la care lucra Roman, ofițerul hatmanului, fără să spună un cuvânt, îl lovi cu nagaica peste față.

— Vino cu noi, javră! Avem ceva de vorbit cu tine — spuse el, rânjind înfiorător și smucindu-l de mânecă. O să-ți arătăm noi ție agitație!...

Artiom, care lucra la menghina vecină, aruncă pila și înainte cât era el de mătahălos spre ofițer:

— Cum îndrăznești să-l lovești, ticălosule?

Omul hatmanului se dădu înapoi, desfăcându-și tocul revolverului. Unul din nemți, scund, cu picioarele scurte, își smulse de la umăr arma grea cu baioneta lată și manevră închizătorul.

— *Halt!*⁴ lătră el, gata să tragă la cea dintâi mișcare.

Namila de lăcătuș rămase neputincioasă în fața acestui bicisnic de soldat, fără să poată riposta.

Fură ridicăți amândoi. Lui Artiom îi dădură drumul după o oră, iar Roman fu închis în subsolul halei de bagaje.

Peste zece minute, nimeni nu mai lucra în depou. Muncitorii se adunară în grădinița gării. Li se alăturară acarii și alți muncitori de la depozitul de materiale. Erau cu toții foarte agitați. Cineva scrisese un apel prin care se cerea eliberarea lui Roman și a lui Ponomarenko.

Indignarea crescă și mai mult în momentul când ofițerul hatmanului, însoțit de câțiva strajnici, se apropie de grădină și, amenințând cu revolverul, începu să urle:

— Dacă nu vă împrăștiati, vă arestăm pe loc! Iar pe unii din voi îi punem și la zid.

Dar strigătele pline de revoltă ale muncitorilor îl făcură să se retragă spre gară. Din oraș începură să sosească în mare grabă autocamioane încărcate cu soldați nemți, chemați de comandantul gării.

---

⁴ *Stai!* (în germană).

Muncitorii începură să se împrăștie repede pe la casele lor. Toată lumea plecă de la lucru, până și impiegatul de serviciu. Activitatea lui Juhrai dădea roade. Izbucnise în gară prima acțiune de masă a muncitorilor.

Nemții instalară pe peron o mitralieră grea, care sta pitită ca un prepelicar la pândă. Cu mâna încheștată pe mâner, un caporal neamț ședea chircit lângă ea.

Gara era pustie.

Noaptea începură arestările.

L-au ridicat și pe Artiom. Pe Juhrai, care nu înnoptase acasă, nu l-au găsit.

Arestații au fost îngrămădiți în spațioasele antrepozite de mărfuri, unde li s-a dat un ultimatum: ori reiau lucrul, ori vor fi trimiși în fața Curții Marțiale.

Se găseau în grevă aproape toți muncitorii de la calea ferată. De douăzeci și patru de ore nu mai trecuse niciun tren, iar la o sută douăzeci de kilometri, nemții intraseră în luptă cu un numeros detașament de partizani, care tăiașe linia și aruncase în aer toate podurile.

Noaptea sosi în gară un tren încărcat cu trupe germane, dar mecanicul, ajutorul de mecanic și fochistul fugiră, părăsind locomotiva. Înafară de trenul militar, în gară își așteptau rândul alte două garnituri.

Deschizând ușa grea a antrepozitelor, își făcu apariția comandantul gării, însoțit de ajutorul lui, precum și de un locotenent neamț cu un grup de soldați nemți.

Ajutorul comandantului strigă:

— Korceaghin, Politovski, Bruzjak! Porniți imediat cu trenul! În caz de refuz, veți fi împușcați pe loc! Mergeți?

Cei trei muncitori dădură trist din cap. Fură conduși sub escortă până la locomotivă. După plecarea lor, ajutorul comandantului strigă alte nume: ale mecanicului, ajutorului de mecanic și fochistului, care urmau să pună în mișcare o altă garnitură.

★ ★ ★

Pufnind mânios și împrăștiind snopi de scânteii, locomotiva găfâia greu și brăzda întunericul, alergând pe drumul șinelor prin noapte. După ce zvârli cărbuni în cuptor, Artiom închise ușița de fier cu piciorul, bău o înghițitură de apă din ceainicul cărn care se afla pe o lădiță și se adresă bătrânului mecanic Politovski:

— Îi ducem, tătucă, ce spui?

Acesta clipi mânios pe sub sprâncenele-i stufoase:

— Cred și eu, cum să nu-i duci dacă stai cu baioneta la spate?

— Ce-ar fi să lăsăm totul baltă și s-o ștergem de pe locomotivă? propuse Bruzjak, uitându-se cu coada ochiului la soldatul german care se cocoțase pe tender.

— M-am gândit și eu la asta — mormăi Artiom — dar e individul ăsta care ne stă în spinare.

— Mda! îngână Bruzjak și-și scoase capul pe fereastră. Politovski se apropie mai mult de Artiom și îi șopti încet:

— Nu trebuie să-i ducem, înțelegi? Acolo lupta e în toi, răsculații au aruncat linia în aer. Iar câinii ăștia, dacă-i ducem noi acolo, în doi timpi îi fac praf. Știi, fiule, nici pe vremea țarului nu conduceam trenurile când era grevă, și n-am să-l duc nici acum. Mă acopăr de rușine pe toată viața dacă o să conduc cu mâna mea detașamentul de represalii... Brigada locomotivei cum a fugit? Și-au pus flăcăii viața în primejdie, și tot au fugit. Pentru nimic în lume nu trebuie să ducem trenul! Tu ce zici?

— Așa zic și eu, tătucă, dar ce facem cu ăsta? și-l arătă pe soldat, din ochi.

Mecanicul se încruntă, își șterse cu un smoc de cânepă fruntea asudată și, cu ochii-i înroșiți, se uită la manometru ca și cum ar fi sperat să găsească acolo răspuns la întrebarea care îl chinuia. Disperat, trânti furios o înjurătură.

Artiom mai bău o dușcă din ceainic. Se gândeau amândoi la același lucru, dar niciunul nu se hotăra să se pronunțe. Lui Artiom îi reveniră deodată în minte vorbele lui Juhrai:

„Cum stai tu, măi frate, cu Partidul Bolșevic și ce părere ai despre cauza comunistă?”

... și de răspunsul pe care i-l dăduse:

„Sunt oricând gata să vă fiu de ajutor. Poți să te bizui pe mine...”

„Bun ajutor! Conducem trenul cu detașamentul de represalii...”

Politovski se aplecă peste lădița cu instrumente, umăr în umăr cu Artiom, și rosti cu greutate:

— Să-l achităm, înțelegi?

Artiom tresări. Scrâșnind din dinți, Politovski adăugă:

— Altfel n-avem cum. Îl pocnim, aruncăm regulatorul în cuptor, la fel și manivelele, lăsăm locomotiva cu presiunea scăzută și sărim.

De parcă i s-ar fi luat o povară grea de pe umeri, Artiom rosti:

— Bine.

Apoi, aplecându-se spre Bruziak, îi spuse și lui ce-au hotărât.

Bruziak nu răspunse imediat. Riscau foarte mult. Fiecare lăsa în urmă o familie. Politovski avea acasă cea mai numeroasă familie: nouă suflete. Dar toți își dădeau seama că detașamentul german nu trebuie să ajungă la destinație.

— Bine, de acord — răspuse Bruziak — dar cine-l...

Nu termină fraza, însă Artiom îl înțelese. Se întoarse spre bătrân, care umbla la regulator, și-i făcu semn cu capul că și Bruziak e de acord. Apoi, chinuit de o problemă încă nerezolvată, se apropie mai tare de Politovski:

— Cum facem?

Politovski se uită la Artiom:

— Începe tu. Ești cel mai tare. Atinge-l o dată cu ranga, și gata.

Bătrânul era foarte tulburat.

Artiom se încruntă:

— N-am să pot. Nu-mi vine să fac una ca asta. La urma urmei, ce-i vinovat soldatul? Și pe el tot cu baioneta l-au mănât.

Politovski îl străfulgeră cu privirea:

— Nu-i vinovat, spui? Dar noi ce-am făcut de ne-au trimis cu sila să conducem un detașament de represalii? Nevinovații ăștia, dacă-i ducem noi, au să-i împuște pe partizani. Și, mă rog, aceia-s vinovați? Nu fi papă-lapte, măi băietel!... Ești puternic ca un taur, dar păcat de puterile tale... nu ești bun de nimic...

— Bine — răspuse răgușit Artiom și dădu să apuce ranga.

Politovski însă îl opri:

— Lasă-mă pe mine, că-i mai sigur — îi șopti el. Tu ia lopata, urcă-te pe tender și dă jos cărbunii. Dac-o fi nevoie, atinge-i și-o lopată neamțului. Eu mă urc, chipurile, să sfarm cărbunii.

Bruziak dădu din cap:

— Ai dreptate, moșule! Și se apropie de regulator.

Neamțul ședea pe marginea tenderului, cu arma între genunchi. Avea pe cap un chipiu de postav, fără cozoroc, cu bandă roșie. Fuma o țigară de foi și privea din când în când la cei trei care conduceau locomotiva.

Când Artiom se urcă sus ca să arunce cărbunii cu lopata, santinela nu-i dădu prea mare atenție. Iar apoi, când Politovski se făcu, chipurile, că vrea să tragă de la marginea tenderului bucățile mai mari de cărbuni și îi făcu semn neamțului să se dea puțin mai încolo, acesta, ascultător, coborî spre ușița care dădea în cabina locomotivei.

Lovitura scurtă și surdă a răngii sparse craniul neamțului. Pârâitul sec îl făcu pe Artiom și pe Bruzjak să se cutremure. Trupul soldatului căzu ca un sac, lunecând prin ușița cabinei.

Chipiul cenușiu, fără cozoroc, se înroși repede de sânge. Prinsă de marginea de fier, arma zăngăni.

— Gata — șopti Politovski, aruncând ranga, și cu o strâmbătură spasmodică adăugă: Înapoi nu mai putem da.

Glasul i se frânse, dar imediat, învingând tăcerea care îi apăsa pe toți, se prefăcu în strigăt:

— Deșurubează repede regulatorul!

În zece minute totul era gata. Locomotiva, nemaifiind condusă, își încetinea din ce în ce mersul.

La lumina flăcărilor din cuptor, legănându-se greoi, siluetele copacilor din preajma liniei apăreau pentru o clipă și dispăreau în noaptea neagră. Încercând să străpungă bezna, farurile locomotivei, sfredelind perdeaua deasă a nopții, abia luminau vreo zece metri înainte. Istovită parcă, locomotiva răsuflea din ce în ce mai rar.

— Sari, băiete! auzi Artiom, în spatele său, glasul lui Politovski.

Își desfăcu mâna încleștată pe balustradă. Corpul lui puternic zbură înainte, în virtutea inerției, iar tălpile i se proptiră zdravăn în pământul ce părea că-i fuge de sub picioare. Mai alergă vreo câțiva pași și căzu rostogolindu-se cu toată greutatea.

De pe ambele scărițe ale locomotivei săriră în același timp încă două umbre.

★ ★ ★

În casa lui Bruzjak era mare jale. De atâta zbucium, Antonina Vasilieвна, mama lui Serioja, se topise cu totul în ultimele patru zile. Nicio veste de la bărbatul ei. Știa că a fost luat de nemți, împreună cu Korceaghin și Politovski, în brigada care trebuia să conducă trenul. Iar în ajun au venit trei oameni din straja hatmanului să-i ia un interogatoriu. Ce de înjurături și grosolării!

Din cuvintele lor, ea își dădu vag seama că s-a întâmplat ceva rău și, după ce plecară strajnicii, chinuită de apăsătoarea lipsă a oricărei știri, femeia își puse broboada pe cap cu gândul să plece la Maria Iakovlevna, unde nădăjduia să afle ceva despre bărbatul ei.

Văzându-și mama gata de plecare, Valia, fata mai mare, care deretica prin bucătărie, o întrebă:

— Unde te duci, mamă?

Cu ochii plini de lacrimi, Antonina Vasilieвна îi răspunse:

— Mă duc la Korceaghini. Poate aflu de la dâșii ceva despre tata. Dacă vine Serioja, trimite-l la gară, la familia Politovski.

Cuprinzând-o de umeri cu dragoste, Valia încercă s-o liniștească:

— Nu fi îngrijorată, mamă! Îi spuse ea, cu îmbărbătare, în timp ce o conducea spre ușă.

★ ★ ★

Ca întotdeauna, Maria Iakovlevna o primi bucuroasă pe Antonina. Amândouă femeile erau nerăbdătoare să afle ceva nou una de la alta, dar după primele cuvinte își pierdură orice nădejde.

Și la Korceaghini avusese loc, în timpul nopții, o descindere. Îl căutau pe Artiom. Și-i dăduseră poruncă Mariei Iakovlevna să anunțe comenduirea de îndată ce va sosi fiul ei.

Maria Iakovlevna era încă foarte speriată de vizita patrulei din noaptea trecută. Fusese singură acasă. Ca de obicei, Pavka lucra noaptea la uzina electrică.

Când veni dis-de-dimineată, aflând de la mama lui că a fost percheziție și că l-au căutat pe Artiom, Pavka se simți deodată cuprins de o apăsătoare îngrijorare pentru soarta fratelui său. Cu toată deosebirea de temperament, cu toată aparenta asprime a lui Artiom, cei doi frați țineau mult unul la altul. Era o dragoste aspră, nemărturisită, dar Pavka își dădea prea bine seama că nu există sacrificiu pe care să nu fie în stare să-l facă fără să șovăie pentru fratele său, dacă acesta ar avea nevoie de el.

Fără să mai stea o clipă, alergă la gară, la depou, să-l caute pe Juhrai, dar nu-l găsi, iar de la muncitorii cunoscuți nu putu să afle nimic despre cei plecați. Nici familia mecanicului Politovski nu știa nimic. În curte, Pavka îl întâlni pe Boris, fiul cel mai mic al lui Politovski, care-i spuse că și la ei acasă a fost noaptea descindere. L-au căutat pe bătrân.

Pavka se înapoie acasă fără să fi aflat nimic și, trântindu-se obosit pe pat, se cufundă repede într-un somn zbuciumat.

Valia întoarse capul. Cineva bătea în ușă.

— Cine-i? întrebă ea și trase zăvorul.

În deschizătura ușii apăru capul roșcat și ciufulit al lui Klimka Marcenko. Pesemne că venise într-un suflet, căci gâfâia și era aprins la față din pricina alergăturii.

— E-acasă mama ta? o întrebă el pe Valia.

— Nu, a plecat.

— Unde s-a dus?

— Mi se pare că la Korceaghini — răspunse Valia și, văzându-l că e gata s-o ia din nou la fugă, îl apucă de mânecă: Da' ce vrei cu ea?

Klimka se uită nehotărât la fată:

— Nimic... așa, am treabă cu ea...

— Ce treabă? insistă Valia. Hai spune mai repede, urs roșcat ce ești! Vorbește odată! Nu mă fierbe atâta! rosti fata pe un ton poruncitor.

Klimka uită de toate măsurile de prevedere și ordinul categoric al lui Juhrai de a-i preda bilețelul numai Antoninei Vasilievna în mână și, scoțând din buzunar un petic soios de hârtie, îl întinse fetei. N-ar fi putut s-o refuze pe

blonda surioară a lui Serioja, mai cu seamă că întotdeauna își cam pierdea cumpătul în fața acestei fete drăgălașe. Dar timidul ajutor de bucătar n-ar fi recunoscut pentru nimic în lume și nu și-ar fi mărturisit nici lui însuși că o place pe Valia. Îi dădu hârtia pe care ea o citi în fugă:

„Dragă Tonia, nu fi îngrijorată. Toate-s bune. Suntem sănătoși. Ai să afli în curând mai multe. Spune-le și celorlalți că totul e în regulă, să nu fie neliniștiți. Distruge imediat biletul, Zahar.”

După ce citi, Valia se avântă spre Klimka:

— Urs roșcat și drăguț, cine ți-a dat biletul? Spune, pui de urs stângaci, de unde-l ai?

Și îl zgâlțâi pe Klimka cu toată puterea. Acesta, zăpăcit, răspunse înainte de a băga de seamă că-și calcă pentru a doua oară în petic:

— Juhrai mi l-a dat... În gară... — și, aducându-și aminte că nu trebuia să spună acest lucru, adăugă: Dar mi-a zis să nu-l dau nimănui.

— Bine, bine! râse Valia. N-ai grijă, n-am să spun nimănui. Fugi repede, roșcatule, la Pavka. Acolo-i mama. Și-l împinse ușor de spate.

În clipa următoare, capul roșcat al lui Klimka se vedea dincolo de porțiță.

Niciunul dintre cei trei nu se întoarse acasă. Juhrai veni seara la Korceaghini și-i povesti Mariei Iakovlevna tot ce se întâmplase pe locomotivă. Se strădui s-o liniștească pe biata femeie, spunându-i că toți trei s-au ascuns de parte, într-un sat retras, la un unchi al lui Bruzjak, și că acolo sunt în afară de orice primejdie. Să se întoarcă acum, desigur că nu e cu putință, dar situația nemților e grea și s-ar prea putea, cât de curând, să se întâmple schimbări mari.

Cele petrecute legară și mai mult familiile celor plecați. Erau citite cu mare bucurie rarele bilețele pe care le primeau, dar casele deveniseră mai pustii și mai tăcute.

Trecând o dată, ca din întâmplare, pe la bătrâna Politovski, Juhrai îi dădu ceva bani:

— Uite, mămuică, un ajutor din partea bărbatului dumitale. Dar bagă de seamă să nu spui nimănui niciun cuvânt.

Bătrâna îi strânse mâna cu recunoștință:

— Mulțumesc, dragul meu. Au venit la timp banii ăștia... Nu mai aveam ce să le dau copiilor să mănânce.

Banii erau din cei lăsați de Bulgakov.

„Să vedem acum ce-o să se mai întâmple. Cu toate că greva n-a reușit și cu toate că muncitorii, sub amenințarea pedepsei cu moartea, continuă să lucreze, focul totuși s-a aprins și n-o să se mai stingă. Iar ăștia trei — bravo

lor! Adevărați proletari” — își zicea cu admirație marinarul, venind de la Politovski și îndreptându-se spre depou.

* * *

Pe drumul ce ducea în satul Vorobiova Balka, într-o fierărie veche, cu pereții afumați, Politovski, lângă gura cuptorului, întorcea cu un clește lung o bucată de fier înroșit, încruntându-se puțin din pricina luminii prea vii. Artiom apăsa pârghia legată de o bară, umflând foalele de piele.

Zâmbindu-și cu blândețe în barbă, mecanicul își urmă vorba:

— Un meșter, la țară, nu moare de foame, are de lucru până peste cap. Om mai lucra vreo săptămână-două și, mă rog, puțină slănină și făină tot om putea să trimitem acasă. În ochii țăranului, fierul e totdeauna la loc de cinste, fiule. O să ne ghiftuim aici ca niște burjui, he-he! Cu Zahar însă e altă socoteală; el e mai legat de treburile de la țară și s-a apucat să muncească pământul cu unchiu-său. De altfel nu-i de mirare, el e c-un picior pe locomotivă și cu celălalt în sat. Pe când noi, Artiom, n-avem ce pierde; de când e lumea suntem proletari. N-avem decât mâinile și munca noastră și ne suflă vântul în traistă la amândoi! Eheh!... — Atinge cu cleștele bucata de fier înroșit și adăugă, de data aceasta serios, gânditor: Cu noi nu prea e bine, băiete. Dacă nu-i alungă de aici repede pe nemți, o să trebuiască s-o întindem până la Ekaterinoslav sau Rostov, că altfel ne înșfacă de guler și ne atârnă între cer și pământ. Asta fără doar și poate.

— Da — mormăi Artiom.

— Ce-o mai fi și cu ai noștri pe-acolo? Nu s-or fi legat oare haidamacii de ei?

— De, tătucă, știi eu? Dar acum, ce mai! Am făcut-o, am făcut-o! Nu te mai gândi acasă.

Mecanicul apucă din vatră o bucată albăstruie de fier încins și o puse repede pe nicovală.

— Haide, băiete, arde-i!

Apucând barosul greu, rezemat de nicovală, Artiom îi făcu vânt cu putere deasupra capului și izbi zdravăn. Un snop de scânteii strălucitoare inundă fierăria, pârlind ușor și luminând o clipă ungherele cufundate în întuneric.

Politovski întorcea mereu bucata incandescentă sub loviturile puternice ale lui Artiom. Fierul ascultător se lățea ca o ceară moale.

Prin ușa deschisă a fierăriei pătrundea adierea călduță a nopții.

* * *

În vale e lacul — întunecat și larg. Pini îl străjuiesc de jur împrejur, clătînându-și vârfulurile semețe.

„Parcă ar fi vii” — gândește Tonia, care s-a culcat într-o văioagă a malului de granit, năpădită de iarbă. Sus, deasupra văioagei, se înalță pădurea, iar jos, la poalele malului abrupt, se întinde lacul. Umbra stâncilor dimprejur face ca marginea lui să pară și mai întunecoasă.

Aici e colțișorul ei preferat. La o verstă de gară, într-o veche carieră de piatră și-n vâlcelele adânci, de mult părăsite, au răzbit cândva izvoarele, formând trei lacuri din care apa se scurge mai departe. Jos, aproape de coborâșul spre lac, se aude un plescăit de apă. Ridicându-și capul și dând la o parte crengile cu mâna, Tonia privi în jos: dinspre mal, către mijlocul lacului, înota cu vigoare un corp ars de soare. Tonia văzu spinarea bronzată și capul cu părul negru al înotătorului, care, pufnind ca o morsă, brăzda apa cu lovituri scurte, se întoarse, se zbătu, se scufundă și, în sfârșit, se lăsă obosit pe spate, strângându-și pleoapele din cauza luminii orbitoare a soarelui și rămânând astfel încremenit, cu mâinile desfăcute și cu corpul puțin îndoit.

Tonia dădu drumul crengilor. „E necuviincios să mă uit” — își zise ea ironic și începu iar să citească.

Cufundată în cartea pe care i-o dăduse Lescinski, Tonia nu observă că cineva sărise peste creasta de granit care despărțea mica terasă naturală de pădure, și numai în clipa când îi căzu pe carte o pietricică desprinsă de piciorul celui ce sărise tresări și, înălțând capul, dădu cu ochii de Pavka Korceaghin.

El se opri surprins de neașteptata întâlnire și, stânjenit, dădu să se întoarcă.

„Va să zică el era înotătorul” — își zise Tonia, privind la părul ud al lui Pavka.

— Te-am speriat? spuse el, recunoscând-o pe Tonia și sprijinindu-se cu mâna de creasta de granit pe care se pregătea să urce. Nu știam că ești aici. Întâmplarea m-a adus. N-aș vrea să te stingheresc.

— Nu mă stingherești deloc. Dacă vrei, am putea chiar să stăm de vorbă. Pavka o privi mirat:

— Despre ce am putea vorbi noi doi?

Tonia zâmbi:

— Dar de ce stai în picioare? Așază-te aici — spuse ea, arătând un bolovan. Spune-mi cum te cheamă?

— Pavka Korceaghin.

— Pe mine mă cheamă Tonia. Iată că am făcut și cunoștință.

Stânjenit, Pavka își mototolea șapca în mână.

— Va să zică, Pavka te cheamă? întrerupse tăcerea Tonia. Și de ce Pavka? Nu sună frumos; mai bine Pavel. Eu am să-ți spun Pavel. Vii deseori pe aici să... — era să spună „să te scalzi”, dar, nevoind să destăinuiască faptul că-l văzuse înotând, adăugă... — să te plimbi?

— Nu, rar, când se întâmplă să am timp liber — răspuse Pavel.

— Lucrezi undeva? continuă Tonia să-l iscodească.

— Sunt fochist la uzina electrică.

— Spune-mi, unde ai învățat să te bați cu atâta măiestrie? îl întreabă Tonia, pe neașteptate.

— Dar pe dumneata de ce te interesează cum mă bat eu? mormăi Pavel, nemulțumit.

— Nu te supăra, Korceaghin — spuse fata, simțind că pe Pavka îl nemulțumise întrebarea ei. Dar vezi, mă interesează. Asta zic și eu lovitură! Nu se poate să dai așa... cu sete — și începu să rădă tare.

— Dumitale ți-a fost milă? întreabă Pavel.

— Nu, nu mi-a fost milă deloc. Dimpotrivă, Suharko a primit ceea ce merita. Mi-a plăcut foarte mult toată scena. Am auzit că te bați des.

— Cine ți-a spus? întreabă curios Pavel.

— Cine? Și Victor Lescinski mi-a spus că ești bătaș de meserie.

Pavel se întunecă la față:

— Victor, scârba aia de coconaș! Să fie mulțumit că n-a luat-o și el pe coajă. Am auzit ce-a spus despre mine, dar n-am vrut să-mi mai mânjesc mâinile.

— De ce vorbești atât de urât, Pavel? Nu e cuviincios — îl întrerupse Tonia.

Pavel se zbârli în sine.

„Cine m-a pus să intru în vorbă cu caraghioasa asta? Ia uită-te la ea cum poruncește: ba că nu-i place «Pavka», ba «nu vorbi urât»” — își zise el în gând.

— De ce ești așa de pornit împotriva lui Lescinski? îl întreabă Tonia.

— E un filfizon, un pui de ciocoi, lua-l-ar dracu'! Mă mănâncă palmele când văd indivizi dintr-ăștia: dacă-i bogat, crede că totul îi e îngăduit și-și bate joc de oameni, dar eu scuipe pe bogăția lui. Să încerce numai să se lege vreodată de mine, și-am să-i plătesc cu vârf și îndesat. Oameni ca el numai cu pumnul îi pui la locul lor — se înflăcăra Pavka.

Fetei îi păru rău că a adus vorba de Lescinski: era vădit că Pavel avea o veche socoteală cu răsfățatul licean. De aceea schimbă vorba, trecând la un subiect mai pașnic. Începu să-l întrebe despre familie și despre munca în uzină.

Fără să-și dea seama, băiatul începu să răspundă amănunțit la toate întrebările tinerei fete, uitând că luase hotărârea să plece.

— Spune-mi, de ce n-ai învățat mai departe? îl întreabă Tonia.

— M-au dat afară.

— Pentru ce?

Pavka roși.

— Am turnat mahorcă în aluatul popii și mi-au făcut vânt. Era al dracului popa, nu mai era chip de trăit din pricina lui.

Și Pavel îi povesti toată întâmplarea.

Tonia asculta cu multă curiozitate. Pavka uită cu totul de sfiala lui și-i povesti, ca unui vechi prieten, de fratele care nu s-a mai întors. Furați de această conversație prietenească și însuflețită, niciunul din ei nu băgă de seamă că trecuseră câteva ore de când erau împreună. Dezmeticindu-se, Pavka sări în picioare:

— Eu plec. Ne-am întins prea mult la vorbă și-am întârziat. Trebuia să fi încălzit până acum cazanele. Ce-o să mă mai bodogăneasă Danilo! Și, neliniștit, adăugă: ei, la revedere, domnișoară, trebuie s-o iau la picior!

Tonia se ridică repede și își puse jacheta:

— Și eu trebuie să plec, mergem împreună.

— Nu se poate, eu am s-alerg și n-o să te poți ține după mine.

— Crezi? Și eu știu s-alerg; hai să ne luăm la întrecere, să vedem cine fuge mai repede.

Pavka se uită la ea cu un aer de dispreț.

— La întrecere? Dumneata cu mine?

— O să vedem. Dar mai întâi să ieșim de aici.

Pavel sări pe stâncă, îi dădu mâna fetei și porniră grăbiți prin pădure spre drumul larg și drept care ducea spre gară.

Ajungând în mijlocul drumului, Tonia se opri:

— Și-acum s-alergăm; unu, doi, trei. Prinde-mă!

Și-o porni ca un vârtej înainte, iute-iute. Tălpile ghetuțelor ei scăpărau pe șosea, jacheta albastră îi flutura în vânt.

Pavel porni în goană după ea.

„O ajung cât ai bate din palme” — își zise el, alergând după jacheta care flutura. Dar n-o prinse decât la capătul drumului din pădure, aproape de gară. Dădu din fugă peste ea și o apucă puternic de umeri.

— Hop, am prins păsărica! strigă el vesel, găfâind.

— Dă-mi drumul, mă doare! se zbătu Tonia.

Stăteau unul lângă altul, găfâind, cu inimile zbatându-se puternic în piept. Sleită de fuga ei nebunească, Tonia se lipi ușor, ca din întâmplare, de Pavka, dar acesta o simți foarte aproape de sufletul lui. O clipă numai, dar care avea să se întipărească adânc în mintea lui Pavel.

— Pe mine niciodată nu m-a putut ajunge nimeni — spuse ea, desprinzându-se din mâinile lui.

Se despărțiră îndată. Fluturându-și șapca în semn de rămas bun, Pavel alergă spre oraș.

Când deschise ușa din camera cazanelor, Danilo, fochistul, care trebăluia la cuptor, se întoarse supărat spre el:

— Nu ți se pare c-ai venit prea devreme? Ori vrei să fac eu focul în locul tău?!

Pavka însă îl bătu vesel pe umăr și-i spuse împăciuitor:

— Cât ai clipi, bătrâne, e gata focul. Și se repezi spre stivele de lemne.

Pe la miezul nopții, când Danilo, culcat pe lemne, începu să sforăie ca o locomotivă, Pavel unse cu ulei tot motorul, își șterse mâinile cu un șomoioi de cânepă și, scoțându-și din sertar fascicola șaizeci și doi din *Giuseppe Garibaldi*, se cufundă în citirea captivantului roman, în care erau descrise nesfârșitele aventuri ale faimosului conducător al „cămășilor roșii” napolitane, Garibaldi.

„Ea îl privi pe duce cu minunații ei ochi albaștri...”

„Și Tonia tot ochi albaștri are — își aminti Pavel. Parcă e mai altfel, nu știu cum, nu seamănă cu celelalte fete bogate! Și ce fuge, ca un drac!”

Furat de amintirea întâlnirii de peste zi, Pavel nu auzi zgomotul crescând al motorului care tremura de încordare. Volantul enorm se învârtea ca turbat, iar platforma de beton, pe care era instalat, se cutremura toată.

Pavka își aruncă privirea spre manometru. Indicatorul se urcase cu câteva diviziuni dincolo de linia roșie de semnalizare.

„Ei, drăcia dracului!” își zise Pavel, sărind de pe ladă și, repezindu-se la manivela supapei, o întoarse de două ori. Dincolo de peretele camerei cazanelor, afară, începură să șuiere aburii eliberați prin tubul de evacuare. Lăsând manivela în jos, Pavka mută cureaua pe volantul care mișca pompa.

Privi apoi la Danilo care dormea liniștit, cu gura larg deschisă, scoțând pe nas niște sunete înspăimântătoare.

Peste o jumătate de minut, indicatorul manometrului reveni la normal.

★ ★ ★

După ce se despărți de Pavel, Tonia se îndreptă spre casă. Se gândea la întâlnirea ei cu băiețandru cu ochi negri și, fără să-și dea seama de ce, se simțea fericită.

„Cât foc, câtă înverșunare într-un om! Și nici nu e atât de necioplit cum mi s-a părut la început. În orice caz nu seamănă deloc cu toți mucoșii ăștia de liceeni...”

Pavka era plămădit dintr-un alt aluat; venea dintr-un mediu cu care până atunci Tonia nu mai venise în contact.

„Ar putea fi îmblânzit — își zise ea — și-atunci ar fi un prieten foarte interesant.”

Când trecu pe lângă grădina lor, Tonia zări înăuntru mai multe persoane. Liza Suharko și Nelly ședeau pe o bancă, iar lângă ele, Victor Lescinski citea. O așteptau probabil pe dânsa.

După ce dădu mâna cu toți, se așeză alături de ei pe bancă. În cursul convorbirii searbăde care se înfiripă, Victor Lescinski se așeză lângă ea și-o întrebă încet:

— Ai citit romanul?

— A, da, romanul! își aminti deodată Tonia. Am... — era cât pe ce să-i spună că uitase cartea acolo, lângă lac.

— Cum ți-a plăcut? continuă Victor, privind-o atent.

După ce se gândi puțin, desenând în timpul acesta cu vârful ghetuței o figură complicată pe nisipul aleii, Tonia înălță capul și-l privi pe Victor:

— Nu l-am terminat. Am început un alt roman, mai interesant decât cel pe care l-ai adus tu.

— Așa-a... — își tărăgână Victor vorba. Și cine-i autorul? întrebă el, jignit.

Tonia îl străpunse cu o privire scânteietoare și ironică:

— N-are autor...

— Tonia, invită-ți musafirii în casă, ceaiul e gata! se auzi de pe terasa vocea mamei.

La braț cu amândouă fetele, Tonia porni spre intrare. Pășind în urma lor, Victor își frământa mintea, neputând să înțeleagă sensul cuvintelor ei.

★ ★ ★

Cel dintâi sentiment, încă nelimepezit, care intrase pe nesimțite în viața tânărului fochist, era atât de nou, de neînțeles și de emoționant, încât îl tulburase pe neastâmpăratul și răzvrătitul flăcău.

Dar tatăl Toniei era șeful Ocolului Silvic, iar șeful nu era pentru el decât tot un bogătan, ca și avocatul Lescinski.

Crescut în mizerie și foame, Pavel îi privea cu dușmănie pe toți cei pe care-i socotea bogați. De aceea, noul lui sentiment era prudent și rezervat. Socotea că Tonia nu e apropiată, sinceră și înțelegătoare, cum e, de pildă, Galina, fiica pietrarului. Cu Tonia era totdeauna bănuitor, gata să se apere și să răspundă cu violență oricărei ironii și atitudini disprețuitoare venite din partea frumoasei și instruitei fete, față de el, simplu fochist.

De o săptămână, Pavel n-o mai văzuse pe fiica șefului de ocol, iar în ziua aceea se gândi să se ducă la lac. Trecu dinadins pe lângă casa ei, nădăjduind că o va întâlni. Mergând încet pe lângă gardul grădinii, zări în fund cunoscuta bluză marinărească. Ridică un con de brad și îl aruncă țintind drept în bluza albă.

Tonia se întoarse brusc. Văzându-l pe Pavel, alergă spre el și, zâmbind bucuroasă, îi dădu mâna prin gard.

— În sfârșit, bine că te văd — spuse ea, veselă. Unde ai fost de nu te-ai arătat atâta vreme? Am trecut pe la lac, că uitasem acolo o carte, și credeam că o să te întâlnesc. Poftim, hai înăuntru, în grădină!

Pavka clătină din cap:

— Nu intru.

— De ce? Sprâncenele fetei se ridicară a mirare.

— Tatăl dumitale... ar putea să te certe. Te pomenești c-o pățești din pricina mea. O să zică: „Ce-i cu zdrențarosul ăsta aici?”

— Vorbești prostii, Pavel — îl opri Tonia, supărată. Te rog să intri. Tata n-o să spună absolut nimic, ai să vezi. Te rog...

Ea alergă spre poartă, o deschise și Pavel intră șovăind.

— Ți place să citești? îl întrebă ea după ce se așezară la o masă rotundă, înfipță în pământ.

— Foarte mult — răspunse Pavel, cu vioiciune.

— Care dintre cărțile citite ți-au plăcut mai mult? După o clipă de gândire, Pavel răspunse:

— *Giuseppe Garibaldi*.

— *Giuseppe Garibaldi* — îl corectă Tonia. Ți-a plăcut mult cartea asta?

— Da, am citit șaiszeci și opt de fascicole. De fiecare dată când primesc salariul, cumpăr câte cinci numere. Strașnic om a fost Garibaldi ăsta! se înflăcăra Pavel. Un adevărat erou! Așa mai zic și eu! De câte ori a trebuit el să se bată cu dușmanii! Și totdeauna a ieșit învingător. A călătorit cu corabia prin toată lumea. Dacă ar mai fi trăit, m-aș fi înrolat în armata lui. El își alegea oamenii dintre meseriași și lupta numai și numai pentru cei săraci.

— Vrei să-ți arăt biblioteca noastră? îi propuse Tonia și, luându-l de mână, se ridică de la masă.

— Nu, în casă nu intru! refuză Pavel, categoric.

— De ce te încapățânezi? Ori ți-e frică?

Pavel își privi picioarele desculțe, care nu prea străluceau de curățenie, și se scărpină în ceafă:

— Dar n-o să mă dea în brânci afară?

— Isprăvește odată cu vorbele astea, altfel să știi că mă supăr rău! izbucni Tonia.

— De! Știu că la Lescinski nu primește în casă pe oricine. Cu de-alde noi vorbește cel mult în bucătărie. Am fost odată la ei cu niște treburi și Nelly nu mi-a dat drumul în casă, pesemne ca să nu le stric covoarele, mai știi?! spuse Pavel, zâmbind.

— Hai, lasă asta — și-l apucă de umeri, împingându-l prietenește spre terasă.

Tonia îl duse prin sufragerie într-o cameră în care se afla un dulap uriaș de stejar. Când deschise ușile dulapului, Pavel văzu câteva sute de cărți așezate în rânduri egale și rămase uimit de bogăția asta nemaîntâlnită.

— O să găsim îndată o carte interesantă... Și să-mi făgăduiești c-ai să vii să îei mereu cărți de la noi, da? Pavka aprobă din cap cu bucurie.

— Îmi plac mult cărțile!

Petrecură câteva ceasuri foarte plăcute și vesele. Ea îi făcu cunoștință cu mama ei, și asta n-a fost chiar așa mare grozăvie cum crezuse el că va fi. Mama fetei îi plăcu foarte mult lui Pavel.

Tonia îl conduse în odaia ei și-i arătă biblioteca proprie și manualele de școală.

Pe o măsuță de toaletă se afla o oglindă mică. Ducându-l în fața oglinzii, Tonia îl întrebă zâmbind:

— De ce ți-e părul atât de rebel? Tu nu te tunzi niciodată? Și nici nu-l piepteni?

— Când crește prea mare, mă tund de tot. Ce pot să fac altceva? se justifică Pavel, cu stângacie.

Râzând, Tonia luă de pe măsuță un pieptene și, cu mișcări repezi, îi pieptăni părul zbârlit.

— Uite, vezi? Acum e cu totul altceva — îi spuse fata examinându-l. Să te tunzi frumos, nu mai umbla așa ca un pui de lup.

Tonia se uită cu un ochi critic la cămașa roșcată, spălăcită, și la pantalonii foarte uzați, dar nu spuse nimic. Pavel surprinse această privire și se simți tare prost.

La despărțire, Tonia îl pofti să vină mereu la ei în vizită. Și-l făcu să-i promită că peste două zile o să meargă împreună la pescuit.

Din casă, Pavel sări pe fereastră de-a dreptul în grădină: nu voia să treacă iarăși prin toate camerele, ca să nu se întâlnească cu mama fetei.

* * *

De când lipsea Artiom, Pavka și mama lui o duceau din ce în ce mai greu. Câștigul lui Pavel nu le ajungea. Maria Iakovlevna se hotărî să vorbească cu fiul ei dacă n-ar fi bine ca să se apuce iarăși de lucru, mai ales că Lescinski avea nevoie de bucătăreasă. Pavel însă se împotrivi:

— Nu, mamă, am să caut să mai fac ceva în timpul liber. La fabrica de cherestea se caută muncitori pentru stivuitul scândurilor. Am să muncesc și-acolo jumătate de zi, și atunci câștigul o să ne-ajungă la amândoi, ca tu să nu mai fii nevoită să slujești nicăieri. Dacă n-aș face așa, s-ar supăra Artiom pe

mine și-ar spune: „Poftim! N-a fost în stare să se descurce singur, ca mama să n-aibă nevoie să mai meargă la lucru!”

Mama a stăruit, să-i arate cât era de necesar să se ducă să muncească și ea, dar Pavel s-a încăpățânat, așa că până la urmă a trebuit să consimtă.

A doua zi, Pavel începu să lucreze la fabrica de cherestea, unde se stivuiau pentru uscare scândurile proaspăt tăiate. Întâlni aici băieți cunoscuți: pe Mișka Levciuk, cu care învățase în școală, și pe Vanea Kuleșov. Împreună cu Mișka, se apucă să lucreze în tovărășie la stivuitul scândurilor cu bucata. Câștigau destul de bine. Pavel își petrecea ziua la fabrica de cherestea, iar seara alerga la uzina electrică.

La sfârșitul celei de-a zecea zi, Pavel îi aduse mamei banii câștigați. I-i puse în palmă, se suci stingherit și în cele din urmă îi spuse:

— Știi, mamă, te-aș ruga să-mi cumperi și mie o cămașă de satin albastru-închis, așa cum am avut una anul trecut, îți mai aduci aminte? E drept că au să se ducă jumătate din bani, dar eu am să mai câștig parale, nu te teme! Uite, asta nu mă mai ține — se dezvinovăți el, cerându-și parcă iertare pentru rugămintea pe care i-o făcuse.

— Îți iau, Pavlușa mamă, cum să nu-ți iau! Sigur, dragul meu, chiar astăzi: și mâine o cos! E adevărat că nu mai ai nicio cămașă bună...

Apoi tăcu, privind-și feciorul cu duioșie.

* * *

Pavel se opri lângă frizerie și, pipăindu-și rubla din buzunar, trecu pragul. Văzând un client nou, frizerul, un tânăr isteț, îi arătă scaunul cu un gest profesional:

— Luați loc, vă rog!

Așezându-se în fotoliul adânc și comod, Pavel își văzu în oglindă fața stingherită și zăpăcită.

— Cu mașina? întrebă frizerul.

— Da, adică nu, în sfârșit... să mă tunzi... adică! Ei, cum se cheamă asta, aici, la voi? Și, cu mâna, făcu un gest de desperare.

— Înțeleg — zâmbi frizerul.

Peste un sfert de oră, Pavel ieși din frizerie asudat, istovit, dar tuns și pieptănat cum se cuvine. Frizerul se căznise mult cu șuvițele-i rebele care nu se lăsau îmblânzite, dar apa și pieptenele făcură minuni și până la urmă freza îi stătea cât se poate de bine.

Când se văzu în stradă, Pavel oftă ușurat și își înfundă mai tare șapca în cap:

„Ce-o să spună mama când m-o vedea?”

Pavel n-a venit la pescuit, așa cum făgăduise, și Tonia se simți jignită.

„Nu e prea atent fochistul meu” — își zise ea, înciudată, dar când Pavel nu se arată nici în zilele următoare, o prinse urâtul.

Tocmai se pregătea să iasă la plimbare când mama ei, întredeschizând ușa camerei, îi spuse:

— Ai oaspeți, Tonecika! Poate să intre?

În ușă apăru Pavel și la început Tonia mai că nu-l recunosc.

Purta o cămașă de satin albastru-închis, nouă-nouță, și pantaloni negri. Cizmele lustruite îi străluceau și, ceea ce Tonia observă din primul moment, era tuns; părul nu-i mai cădea dezordonat ca înainte. Fochistul cu fața smeadă i se arăta acum într-o altă lumină.

Tonia era gata să-și exprime mirarea, dar nevoind să-l intimideze, întrucât băiatul și așa se simțea destul de stânjenit, se purtă ca și cum n-ar fi observat schimbarea uimitoare care se produsese în înfățișarea lui.

Începu să-l mustre:

— Să-ți fie rușine! De ce n-ai venit la pescuit? Așa înțelegi tu să te ții de cuvânt?

— Zilele astea am lucrat la fabrica de cherestea și din cauza asta n-am putut să vin.

Dar nu putea să-i spună că în ultimele zile lucrase până la istovire, ca să-și poată cumpăra cămașa și pantalonii pe care-i purta acum.

Tonia ghici însă acest lucru și tot necazul ei împotriva lui Pavel îi trecu numaidecât.

— Hai, mergi să ne plimbăm spre lac? propuse ea.

Ieșiră îndată în grădină, de acolo în stradă și porniră mai departe.

Pe drum, Pavel îi povesti în mare taină, ca unui adevărat prieten, despre revolverul furat de la locotenentul neamț, și-i făgădui ca într-una din zilele următoare s-o ducă departe, în pădure, unde au să tragă cu el.

— Dar bagă de seamă, Tonia, tu să nu mă trădezi — îi spuse el, strecurând pe neașteptate acest tu.

— Niciodată n-am să te trădez! îi făgădui ea solemn.

4

Aprigă, necruțătoare, lupta de clasă cuprinsese toată Ucraina. Tot mai mulți oameni puneau mâna pe arme și fiecare încăierare aducea noi participanți la luptă.

Pentru burtă-verzime, zilele liniștite se pierdură departe, în trecut.

Viforul învolutura totul, bubuiturile tunurilor zguduiau căsuțele învechite și burtă-verzimea se pitula pe lângă zidurile subsolurilor sau în adăposturile pe care și le săpase cu mâna ei.

Gubernia fu năpădită de avalanșa bandelor lui Petliura, de toate culorile și nuanțele: „hatmani” mari și mici, tot felul de Golubi, Arhangheli, Angheli, Gordi, și un nesfârșit număr de alți bandiți.

Foști ofițeri, socialiști-revoluționari ucraineni de dreapta și de stânga, orice aventurier mai îndrăzneț, care reușea să strângă în jurul lui câțiva bașbuzuci, se declara hatman; uneori, acest hatman desfășura drapelul galben-albastru al petliuriștilor și-și exercita puterea în limita forțelor și posibilităților de care dispunea.

Din aceste bande împetrițate, întărite cu elemente chiaburești, și din unitățile galițiene din corpul de șoc al hatmanului Konovaliș, își formase regimentele și diviziile sale „hatmanul suprem Petliura”. În această mocirlă de socialiști-revoluționari și de chiaburi, detașamentele roșii de partizani dădeau lovitură după lovitură și atunci pământul se cutremura sub sutele și miile de copite, sub roțile afetelor cu mitraliere, ale tunurilor și chesoanelor de artilerie.

În acel aprilie al frământatului an o mie nouă sute nouăsprezece, burjuul, speriat de moarte, cu totul zăpăcit și frecându-și dis-de-diminează ochii somnoroși, deschidea fereastra și-l întreba alarmat pe vecinul lui, care se trezise mai devreme:

— Avtonom Petrovici, cine deține puterea în oraș?

Iar Avtonom Petrovici, strângându-și cureaua pantalonilor, privea înspăimântat împrejur:

— Nu știu, Afanasi Kirilovici. Astă-noapte a venit careva. O să vedem noi

până la urmă cine; dacă îi pradă pe evrei, înseamnă că au venit petliuriștii, iar dacă au venit „tovarășii”, o să-i cunoaștem îndată, după vorbă. Mă uit acuz afară, ca să mă lămuresc al cui portret să atârni astăzi pe perete, să nu mai dau de cine știe ce belea. Că altfel mi-e teamă să n-o pățesc ca vecinul nostru Gherasim Leontievici. El n-a băgat bine de seamă cum stă treaba și s-a apucat să-l pună pe Lenin. Deodată dau buzna în casă trei inși. Și ce să vezi? Erau dintr-un detașament petliurist. Cum au dat cu ochii de portretul din perete, s-au și năpustit asupra stăpânului. I-au ars vreo douăzeci la spate: „Porc de câine, javră comunistă, las’ c-o să luăm noi șapte piei de pe tine!” Și oricât a căutat el să se dezvinovățească, oricât a strigat, degeaba, la nimic nu i-a ajutat.

Văzând pe șosea grupuri de oameni înarmați, burtă-verzimea închidea ferestrele și se ascundea. Mai știi, ceasul rău...

Iar muncitorii priveau cu ură mocnită steagurile galben-albastre ale bandiților petliuriști. Neputincioși în fața acestui val de șovinism autonomist ucrainean, ei se înviorau numai atunci când intrau în oraș unitățile roșii în trecere, care se apărau cu înverșunare împotriva năvalei din toate părțile a galben-albaștrilor. O zi-două, steagul drag putea fi zărit deasupra primăriei, fluturându-și faldurile purpurii, dar unitatea pleca și în sufletul muncitorilor se lăsa iarăși tristețea.

De astă-dată, stăpân al orașului era colonelul Golub, „podoaba și mândria” diviziei transniproene.

În ajun, detașamentul lui, compus din două mii de huligani, își făcuse intrarea solemnă în oraș. Călare pe un minunat armăsar negru, domnul colonel înainta în fruntea detașamentului. Cu tot soarele cald de aprilie, purta o pelerină caucaziană, iar pe cap o căciulă zaporojană de astrahan, cu ciucurile de culoarea zmeurei. Pe sub pelerină avea o cerkesă prevăzută cu armamentul respectiv: pumnal și sabie bătută în argint.

Tare chipeș mai era domnul colonel Golub! Avea sprâncenele negre și fața ușor gălbejită de pe urma nesfârșitelor beții. Între dinți ținea o pipă. Înainte de revoluție, domnul colonel fusese agronom pe plantațiile unei fabrici de zahăr. Dar cât de searbădă era viața pe atunci! Și cine ar sta s-o compare cu noua lui situație de hatman? Apele tulburi care inundaseră țara de la un capăt la altul îl scosese la suprafață, printre alții, și pe acest agronom, ajuns peste noapte „domnul colonel Golub”.

În cinstea noilor veniți fusese organizată o serată fastuoasă în unicul teatru al orașelului. Toată „floarea” intelectualității petliuriste era de față la serată: profesorii ucraineni, cele două fete ale popii — cea mai mare, prea frumoasa Anisia, și cea mai tânără, Dina — câțiva surtucari mărunți, foști funcționari ai contelui Potocki, și un grup de mic-burghezi, care își ziceau „cazaci slobozi”,

ultimele progenituri ale socialiștilor-revoluționari ucraineni.

Teatrul era ticsit de lume. Profesoarele, fiicele popii și cuconițele din mica burghezie, îmbrăcate în costume naționale ucrainene de culori vii, brodate cu flori și împodobite cu mărgelile și panglici de toate nuanțele, erau înconjurate de un roi de căpetenii căzăcești care zăngăneau din pinteni, desprinse parcă din vechile tablouri care-i înfățișează pe cazacii zaporogeni.

Fanfara regimentului cânta zgomotos; pe scenă se făceau pregătiri înfrigurate în vederea reprezentării piesei *Nazar Stodol*.

Nu era însă lumină electrică. Acest lucru fu raportat lui pan⁵ colonel, care se afla la statul major. El intenționa să onoreze serata cu prezența lui și, ascultând cele ce-i raporta aghiotantul său, sublocotenentul Paleanîțea — care era de fapt fostul sublocotenent Poleanțev — spuse în treacăt, dar autoritar:

— Să avem lumină! Să te dai peste cap și să-mi găsești un electrician care să pună uzina electrică în funcțiune!...

— Am înțeles, domnule colonel!

Sublocotenentul Paleanîțea nu se dădu peste cap, dar electricienii găsi.

Peste un ceas, doi petliuriști îl duceau pe Pavel la uzină. Electricianul și mecanicul au fost și ei duși în același chip. Paleanîțea le poruncise scurt:

— Dacă pe la șapte nu avem lumină, vă spânzur pe căteștitrei! Și le arătase cu mâna o bară de fier, așezată sub tavan.

Aceste cuvinte, formulate precis, își făcură pe dată efectul și la ora fixată lumina se aprinse.

Serata era în toi în clipa în care apăru domnul colonel, însoțit de prietena lui, fiica unui cârciumar la care stătea în gazdă. Era o domnișoară cu bustul opulent și cu părul de culoarea secarei.

Cârciumarul, om bogat, o ținea la învățătură, la liceul din capitala guberniei.

Luând loc în fotoliul de onoare de lângă scenă, domnul colonel făcu semn că reprezentația poate începe. Cortina se ridică imediat. În fața spectatorilor apăru o clipă spinarea regizorului care părăsi scena în grabă.

În timpul pauzelor, căpeteniile cazacilor veniți la serată trecură la bufet împreună cu partenerile lor și se cinstiră zdravăn, „servind” diferite băuturi procurate de Paleanîțea, care era prezent pretutindeni. Pe lângă băutura, mai înfulecară și tot felul de bunătăți, pe care le luaseră cu jașca de la locuitori, „rechiziționându-le”. La sfârșitul spectacolului, toată lumea era amețită de-a binelea.

Paleanîțea sări pe scenă și, cu un gest teatral, anunță:

— Onorată asistență, începe dansul!

---

⁵ *Domnul* (în poloneză).

Asistența aplaudă, apoi toată lumea ieși în curte, ca să-i lase pe petliuriștii mobilizați pentru pază să scoată scaunele și să golească sala.

Peste o jumătate de oră, sala duduia de vacarmul unei petreceri zgomoase.

Căpeteniile petliuriste, înfierbântate, jucau cu foc gopakul⁶, cu prea frumoasele cucoane din partea locului, roșii de căldură, iar pereții teatrului dărâpanat tremurau de tropotul cizmelor grele.

În timpul acesta, un detașament de călăreți înarmați se apropia de oraș, venind dinspre moară.

Bariera orașului era păzită de un grup de petliuriști care, observând cavaleria ce înainta, se neliniștiră și se repeziră la mitralieră. Închizătoarele țăcăniță și un strigăt puternic sfâșie noaptea:

— Stai! Cine-i?

Din întineric se desprinseseră două siluete. Una dintre ele, apropiindu-se de barieră, răcni deodată cu o voce groasă de bețiv:

— Sunt eu, hatmanul Pavliuk, cu detașamentul meu. Dar voi cine sunteți? De-ai lui Golub?

— Da — răspunse un plutonier care-i ieși în întâmpinare.

— Unde găsec și eu un loc pentru detașamentul meu? se informă Pavliuk.

— Întreb îndată la telefon statul major — răspunse plutonierul și dispăru în căsuța de lângă șosea.

Întorcându-se după un minut, ordonă:

— Luați mitraliera din drum, băieți! Faceți loc să treacă domnul hatman.

Pavliuk trase de dârlogi și opri calul lângă teatrul luminat, în jurul căruia era mare forfotă.

— Ehe, dar mare veselie e pe aici — spuse hatmanul, întorcându-se spre căpitanul care se oprise alături de dânsul. Să ne dăm jos, Gukmaci, să petrecem și noi. O să ne alegem și câteva muieri, că sunt aici câtă frunză și iarbă. Stalejko! strigă el. Încartiruește băieții! Escorta rămâne cu mine.

Și descălecă greoi de pe calul care se clătină. La intrare, Pavliuk fu oprit de doi petliuriști înarmați:

— Biletul!

El îi privi disprețuitor, dând la o parte cu umărul pe unul din ei. După Pavliuk, în același fel, intrară încă vreo doisprezece oameni din detașamentul lui. Lăsasera caii afară priponiți.

Noii sosiți atraseră de îndată atenția tuturor și mai cu seamă Pavliuk, cu făptura lui de uriaș. Pavliuk era îmbrăcat cu o tunică ofițerească din postav de bună calitate și cu pantalonii sinilii ai uniformei de gardă, iar pe cap purta

---

⁶ Dans popular ucrainean.

o căciulă mișoasă. De diagonală îi atârna un pistol „Mauser”, iar din buzunar îi ieșea mânerul unei grenade de mână.

— Cine-i ăsta? Începură să șoptească cei care-i priveau pe dansatori, în mijlocul cărora aghiotantul lui Golub dansa cu foc semețul joc „metelița”.

Partenera lui Paleanîțea era fata cea mai mare a popii. Fustele fluturate, desfăcându-se în evantai, descopereau ochilor încântați ai militarilor pantalo-nașii de mătase ai fiicei popii, care se înflăcărase peste măsură.

Făcându-și loc prin mulțime cu umerii, Pavliuk pătrunse în mijlocul cer-cului de dansatori.

Cu privirea tulbure, el holbă ochii la picioarele fiicei popii și, lingându-și buzele uscate, trecu printre cei care dansau, spre fanfară. Se opri în fața rampei și flutură cravașa:

— Arde-i un gopak!

Dirijorul nu-i dădu atenție. Pavliuk ridică atunci repede mâna și-l plesni cu cravașa peste spate. Dirijorul sări ca ars. Muzica se întrerupse brusc. Sala se potoli într-o clipă.

— Asta-i obrăznicie! spuse fiica cârciumarului, clocotind de indignare. Și, strângând nervos brațul lui Golub, care se afla lângă ea, adăugă: Cum poți să îngădui una ca asta?

Golub se ridică greoi, dădu la o parte cu piciorul scaunul din fața lui, făcu trei pași și se opri semeț în fața lui Pavliuk. Îl recunoscă imediat. Golub avea socoteli vechi cu acest concurent la putere în județ.

Cu o săptămână în urmă, Pavliuk îi jucase un renghi domnului colonel, și încă unul urât de tot.

În toiul luptei cu un regiment roșu, care dăduse de-atâtea ori de lucru oamenilor lui Golub, Pavliuk, în loc să-i lovească pe bolșevici din spate, a năvălit într-un târgușor din apropiere, a dat peste cap pichetele mici ale roșilor și, punând un cordon de siguranță, a organizat un jaf nemaipomenit. Bineînțeles că așa cum stă bine unui „adevărat” petliurist, pogromul lovi mai ales în populația evreiască.

În acest timp, roșii, după ce-au făcut prăpăd în flancul drept al lui Golub, s-au îndepărtat.

Iar acum, acest neobrăzat dă buzna în sală și mai are îndrăzneala să-l lovească pe capelmaistrul domnului colonel chiar în prezența domniei-sale. Nu, asta n-o putea îngădui! Golub își dădea seama că dacă nu-l pune imediat la punct pe acest hatman îngâmfat, întreaga lui autoritate în regiment va fi compromisă.

Înfruntându-se cu privirile, amândoi rămaseră tăcuți pentru câteva se-cunde. Strângând puternic cu o mână mânerul săbiei și cu cealaltă pipăindu-și în buzunar revolverul, Golub strigă:

— Cum îndrăznești să-mi bați oamenii, ticălosule?

Mâna lui Pavliuk lunecă încet spre tocul „Mauser”-ului.

— Mai ușurel, pane Golub, mai ușurel, să nu te căiești. Nu mă călca pe bățatură, că fac urât.

Era picătura care mai lipsea, ca paharul răbdării să se reverse.

— Luați-l, zvârliți-l afară din teatru și ardeți-i fiecare câte douăzeci și cinci de lovituri! răcni Golub.

Din toate părțile, ca o haită de copoi, plutonierii lui Golub se rezeziră asupra oamenilor lui Pavliuk.

O împușcătură, trasă nu se știe de cine, plesni ca un bec electric izbit de pământ. Cei care se înfruntau începură să se fugărească prin sală, să alerge roată ca două haite de câini. Lovindu-se orbește, se tăiau cu săbiile unii pe alții, se înfășcau de păr sau de gât. Speriate de moarte și guițând ca niște purcelușe, femeile o zbughiră spre colțuri, cât mai departe de locul încăierării.

Peste câteva minute, dezarmați și snopiți în bătaie, oamenii lui Pavliuk fură luați pe sus și azvârliți în stradă.

În timpul bătăii, Pavliuk își pierduse căciula lui mițoasă; fața îi era zdrobită și pe deasupra fusese și dezarmat. Turba de furie. Încălecă împreună cu tot detașamentul și se repezi în lungul uliței.

Petrecerea se stricase. După cele întâmplate, nimeni nu mai avea chef de nimic. Femeile refuzară categoric să mai danseze și cerură să fie conduse acasă, dar Golub se încăpățână.

— Nu pleacă nimeni din sală! Să se pună santinele la ușă! ordonă el.

Paleanîtea execută în grabă ordinul.

La protestele care curgeau din toate părțile, Golub răspunse cu încăpățânare:

— Dansul continuă până dimineața, stimate doamne și onorați domni! Chiar eu am să dansez primul vals.

Muzica începu din nou să cânte, dar nu mai era aceeași veselie.

N-apucă domnul colonel să facă un tur de dans cu fata popii, că santinelele se și rezeziră în sală, strigând:

— Oamenii lui Pavliuk înconjoară teatrul!

Fereastra de la scenă, care dădea în stradă, se sparse în țândări. Prin rama sfărâmată apăru botul turtit al unei mitraliere, care se învărtea nebuște, ochind siluetele ce alergau ferindu-se de ea ca de dracu' și îmbulzindu-se în mijlocul sălii.

Paleanîtea trase un foc spre tavan în becul de o mie de lumini care plesni ca o bombă, împruscând o ploaie de cioburi mărunte. Se făcu întuneric. Din stradă se auziră voci:

— Toată lumea în curte!...

Răsunară înjurături cumplite. Urletele sălbatice și isterice ale femeilor, comenzile date cu turbare de Golub, care alerga de colo până colo prin sală, silindu-se să-și adune căpeteniile încremenite de frică, împușcăturile și strigătele de afară — toate se contopeau într-o larmă de nedescris. Nimeni nu-l observă pe Paleanîța care, rupând-o de fugă, ieși printr-o ușă din dos în strada vecină, pustie, și alergă la statul major al lui Golub.

Peste o jumătate de oră, în oraș începu o luptă în toată regula. Tăcerea nopții era sfâșiată de vuietul neînterupt al împușcăturilor. Mitralierele țâcăneau mărunț, de parcă ar fi presărat alice. Zăpăciți de tot, locuitorii săreau din așternuturile lor calde, înghesuindu-se la ferestre.

Împușcăturile începură să se potolească. Numai la marginea orașului se mai auzi câtăva vreme lătratul scurt al unei mitraliere.

Lupta era pe sfârșite. Mijeau zorile.

★ ★ ★

Prin orașel începură să circule zvonuri despre un apropiat pogrom. Vestea pătrunse și prin căsuțele evreiești, mărunte, joase, cu ferestruți strâmbe, tupilate ca vai de lume deasupra râpei care ducea la râu. În aceste cocioabe, care numai case nu puteau fi socotite, într-o promiscuitate neînchipuită, trăia sărăcimea evreiască.

La tipografie, unde de un an și mai bine lucra Serioja Bruzjak, zețarii și lucrătorii erau mai toți evrei. Serioja se obișnuise cu ei ca și cu ai lui. Alcătuiau cu toții o adevărată familie, unită împotriva patronului, ghiftuital și îngâmfatul domn Blumenstein. Între patron și muncitorii din tipografie se dădea o luptă permanentă. Blumenstein căuta să stoarcă de la muncitori cât mai multă muncă, dar de plătit, căuta să le plătească cât mai puțin, din care pricină a fost deseori nevoit să închidă pentru două-trei săptămâni tipografia: muncitorii declarau grevă. Erau paisprezece oameni. Serioja, cel mai tânăr dintre toți, învățea douăsprezece ore în șir roata mașinii de tipărit.

În ziua aceea, Serioja observă că lucrătorii sunt alarmați. În ultimele luni, pline de tulburări, tipografia nu lucrase decât pentru comenzi. Acum se tipăreau apelurile „hatmanului suprem”.

Zețarul Mendel, bolnav de tuberculoză, îl trase într-un colț pe Serioja. Privindu-l cu ochii lui triști, îi spuse:

— Știi că în oraș se pregătește un pogrom?

Serioja răspunse uimit:

— Nu, nu știu nimic!

Punându-și mâna uscată, îngălbenită, pe umărul lui Serioja, Mendel începu să-i vorbească cu încredere, părintește:

— Că o să fie pogrom, asta e sigur. Evreii au să fie masacrați. Te întreb numai atât: vrei să-ți ajuți tovarășii în nenorocirea asta?

— Fără îndoială că vreau! Numai să pot. Spune, Mendel, ce pot să fac? Zețarii ascultau convorbirea.

— Ești băiat bun, Serioja, avem toată încrederea în tine. Tatăl tău e și el muncitor. Du-te imediat acasă și vorbește cu el să ascundă câțiva bătrâni și femei. Dacă vrea, noi o să stabilim pe cine anume. Apoi sfătuiește-te cu cei de-acasă pe la cine s-ar mai putea adăposti și alții. Bandiții ăștia nu se ating deocamdată de ruși. Fugi, Serioja, nu-i timp de pierdut.

— Bine, Mendel, fii fără grijă, mă reped eu și la Pavka, și la Klimka. Sunt sigur că au să primească și ei câțiva.

— O clipă — se alarmă Mendel, oprindu-l pe Serioja, care dădea să plece. Cine sunt Pavka și Klimka? Îi cunoști bine?

Serioja dădu din cap cu convingere:

— Sigur, îmi sunt prieteni vechi. Fratele lui Pavka Korceaghin este lăcătuș.

— A, Korceaghin! se liniști Mendel. Îl știu, am stat în aceeași casă. Lui poți să-i spui. Du-te, Serioja, și întoarce-te degrabă cu răspunsul.

Serioja se repezi în stradă.

★ ★ ★

Pogromul începu a treia zi după încăierarea oamenilor din detașamentul lui Pavliuk cu cei ai lui Golub.

Înfrânt și izgonit din oraș, Pavliuk se retrase și ocupă târgușorul vecin, după ce pierduse în lupta din noaptea aceea vreo douăzeci de oameni. Cam tot atâția îi lipseau și lui Golub.

Mortii fură duși în grabă la cimitir și îngropați în aceeași zi, fără prea multă pompă, deoarece nu prea era motiv de mândrie. Se încăieraseră doi hatmani, ca doi câini vagabonzi, și era cam nepotrivit să faci paradă cu înmormântarea. Paleanîța propusese să se facă o ceremonie răsunătoare, cu care prilej să-l proclame pe Pavliuk bandit roșu, dar se opusese comitetul socialiștilor-revoluționari⁷, în fruntea căruia se afla popa Vasili.

Ciocnirea din noaptea aceea provocase nemulțumiri printre oamenii lui Golub, și mai ales în sotnia de escortă a colonelului, din care căzuseră cei mai mulți. Pentru a mai potoli spiritele și pentru a mai ridica moralul oamenilor,

---

⁷ Partid mic-burghez apărut la începutul secolului al XX-lea în Rusia. În perioada revoluției din februarie 1917, socialiștii-revoluționari au susținut menținerea capitalismului în Rusia, ducând împreună cu menșevicii o politică împăciuitoare față de guvernul provizoriu burghez-moșieresc. În anii războiului civil au participat la comploturile contrarevoluționare.

Paleanîtea îi propuse lui Golub „să le mai ușureze existența”, cum zicea el în bătaie de joc, referindu-se la pogrom. El a căutat să-l convingă pe Golub de necesitatea acestui lucru, invocând nemulțumirea ce domnea în detașament. Colonelul, care n-ar fi vrut să se tulbure liniștea orașului, înaintea nunții lui cu fiica cărciumarului, rezistă la început, dar, sub presiunea lui Paleanîtea, consimți până la urmă.

E adevărat că această operație îl cam stingherea pe domnul colonel, în legătură cu intrarea lui în partidul socialiștilor-revoluționari. Dușmanii lui puteau să stârnească discuții nedorite în jurul numelui său, arătând că el, colonelul Golub, organizează pogromuri, și cu siguranță că îl vor vorbi de rău „hatmanului suprem”. Deocamdată însă, Golub depindea prea puțin de acest „suprem”, întrucât își aproviziona detașamentul pe contul și pe riscul lui propriu. De altfel, „hatmanul suprem” știa prea bine pe cine are în slujba lui și nu o dată a cerut și el partea leului din așa-numitele rechiziții, pentru nevoile „directoratului”⁸. Iar cât privește faima de organizator de pogromuri, Golub și-o căpătase mai de mult, așa că nu prea avea ce să mai adauge la ea.

Jaful începu dis-de-dimineată.

Orașelul era învăluit în pâcla cenușie a zorilor. Cartierul evreiesc, absurd construit, era străbătut de un păienjeniș încâlcit de străzi întortocheate și înguste. Străzile, ca niște fâșii de pânză umedă, la ora aceea erau pustii, fără viață. Micile ferestruie aveau perdelele trase și obloanele bine închise. De afară, ai fi putut crede că locuitorii sunt cufundați în somnul adânc din preajma dimineții. Înăuntru însă nimeni nu dormea. Îmbrăcați, oamenii se îngămădeau într-o odăiță, așteptând neputincioși să se abată asupra lor nenorocirea. Doar pruncii, care nu pricepeau nimic, dormeau netulburați în brațele mamelor.

În zorii acelei zile, Salomîga, comandantul escortei colonelului, un om cu fața tuciuie și cu o cicatrice vânăată de sabie pe obraz, îl scutură mult până să-l trezească pe Paleanîtea, aghiotantul lui Golub. Paleanîtea dormea greu și nu se putea smulge dintr-un coșmar stupid. Toată noaptea visase că-l zgârie cu ghearele un drac ghebos, care se strâmba la el și de care nu putea cu niciun chip să scape.

Când, în sfârșit, buimac, înălță capul care-i vâjâia de durere, îl recunosc pe Salomîga.

— Dar scoală-te odată, holeră — îl zgâlțâia de umeri Salomîga. E târziu, trebuie să-i dăm drumul. Puteai să bei mai puțin, ce dracu'!

Trezindu-se de-a binelea, Paleanîtea se așeză pe un scaun, se schimonosi din pricina arsurilor la stomac și scuipă o flegmă amară.

---

⁸ Directoratul era alcătuit din capii guvernului contrarevoluționar ucrainean.

— La ce să-i dăm drumul? întrebă el, privindu-l cu ochi tâmpi pe Salomîga.

— Cum la ce? Să le scoatem târtilor mațele. Ce, nu știi?

Paleanîtea își aminti deodată. Într-adevăr uitase de tot. Băuse zdravăn în ajun, în cătunul unde se înfundase domnul colonel cu mireasa lui și cu o mână de tovarăși de beție.

Golub avea tot interesul să lipsească din oraș în timpul pogromului. În felul ăsta putea pretexta că încurcătura s-a produs în lipsa lui. Iar Paleanîtea, o să știe el și singur să aranjeze totul așa cum trebuie. O, Paleanîtea ăsta e mare specialist în materie de „ușurare a traiului”!

Aghiotantul își turnă pe cap o găleată cu apă rece și abia atunci simți că a început să-i funcționeze creierul. Alergă ca un disperat prin statul major, dând ordine în stânga și în dreapta.

Sotnia de escortă îl și aștepta călare. Pentru a evita orice complicații, Paleanîtea, prevăzător, ordonase postarea unui cordon de pază, în așa fel desfășurat, încât cartierul muncitoresc și gara să fie despărțite de restul orașului.

În grădina lui Lescinski fu așezată o mitralieră, cu țeava îndreptată spre drum. Dacă muncitorilor le-ar da cumva în gând să intervină, să fie întâmpinați cu plumb.

Când toate fură puse la punct, aghiotantul și Salomîga încălecară și ei. Dar abia porniră, și Paleanîtea tresări deodată:

— Stai, era să uit! Dă-mi două căruțe: trebuie să avem grijă de zestrea lui Golub. Ha... ha... ha...! Cel dintâi trofeu, ca totdeauna, e al comandantului, iar cea dintâi muiere, ha-ha-ha, e a mea, a aghiotantului. Ai înțeles, gogomanule?

Ultimele cuvinte i le aruncase lui Salomîga. Acesta îl fulgeră cu ochii lui gălbui:

— O s-ajungă pentru toată lumea.

Porniră pe șosea. Paleanîtea și Salomîga călăreau în frunte, iar în urma lor, în grup dezordonat, oamenii escortei.

Pâcla zorilor se risipise. În fața unei case cu etaj pe care era fixată o firmă ruginită: „Fuchs, magazin de galanterie”, Paleanîtea trase de dârlogi. Iapa lui sură, cu picioare subțiri, bătea neliniștită cu copita în caldarâm.

— Cu Dumnezeu înainte! Începem de-aici — spuse Paleanîtea, descălécând. Ei, băieți, jos de pe cai! Începe reprezentația — se întoarse el către oamenii convoiului, care îl înconjurau. Băieți, căpățânile le lăsați deocamdată întregi. O să vie vremea și pentru asta, iar cu muierile, dacă nu vă e prea mare pofta, mai stăpâniți-vă până deseară.

Unul din escortă, descoperindu-și într-un rânjet dinții puternici, protestă glumeț:

— Cum așa, domnule sublocotenent, chiar dacă e prin bună înțelegere?

De jur împrejur răsunară râsete ca un nechezat. Paleanîtea aprobă entuziasmat:

— Ce mai vorbă, dacă e prin bună înțelegere, dați-i drumul! Nimeni nu poate să vă oprească.

Apropiindu-se de ușa închisă a magazinului, Paleanîtea o izbi puternic cu piciorul. Ușa solidă de stejar nici nu se clinti măcar.

Nu, nu de-aici ar fi trebuit să înceapă. Susținându-și sabia cu mâna, aghiotantul ocoli colțul și se îndreptă spre ușa care dădea în locuința lui Fuchs. Salomîga venea în urma lui.

Cei din casă auziseră din prima clipă tropotul copitelor pe caldarâm, iar când zgomotul se stinse în fața prăvăliei și prin perete pătrunse zvon de glasuri, inimile parcă se opriră în loc și trupurile parcă înțepeniră. Înăuntru erau trei oameni.

Bogătașul Fuchs fugise încă de ieri din oraș, împreună cu ficele sale și cu nevasta, iar în casă o lăsase, ca să-i păzească averea, pe servitoarea Riva, o fată de nouăsprezece ani, cuminte și necăjită. Ca să nu-i fie prea frică în locuința goală, îi îngăduise să-și aducă bătrânii — tatăl și mama — să stea cu dânsa până la întoarcerea lor.

Vicleanul negustor a căutat s-o liniștească pe Riva, care încerca să protesteze: „N-ai grijă, n-o să fie niciun pogrom. Ce să ia de la niște amărâți ca voi?” În schimb îi făgăduise Rivei că la întoarcere o să-i dea material pentru o rochie.

Toți trei trăgeau cu urechea la cele ce se petreceau afară, cuprinși de o chinuitoare neliniște: mai știi, poate că trece mai departe, poate au greșit, poate că nici nu s-au oprit în fața casei lor, sau poate li s-a părut numai. Dar, pentru a spulbera parcă aceste nădejdi, se auzi deodată o lovitură surdă, repetată, în ușa prăvăliei.

Lângă ușa care dădea din locuință în magazin, bătrânul Peisah, cu părul lui argintiu, cu spaima cuibărită în ochii albaștri, ca de copil, începu să șoptească o rugăciune. Cu toată ardoarea lui de om pios, se ruga atotputernicului Iehova să îndepărteze nenorocirea care se abătuse asupra casei. Șezând pe un scaun lângă el, bătrâna nu desluși din prima clipă, din cauza murmurului rugăciunii lui, zgomotul pașilor ce se apropiau de locuință. Riva se ascunsese în cea mai îndepărtată odaie, pitulată în dosul unui mare bufet de stejar.

O puternică lovitură în ușa din dos îi făcu pe bătrâni să se cutremure.

— Deschideți!

Încă o lovitură, mai puternică decât prima, și înjurăturile unor oameni întăritați se auziră de afară. Dar nici bătrânul, nici bătrâna nu avură putere să ridice mâna și să tragă zăvorul.

Tot mai stăruitor răsunau izbiturile paturilor de armă. Săltând din balamale și trosnind, ușa cedă. Într-o clipă, casa se umplu de oameni înarmați, care începură să cotrobăiască peste tot. Ușa spre magazin fu spartă cu o lovitură dată cu patul armei. Pătrunzând în prăvălie, petliuriștii deschiseră zăvoarele ușii de afară.

Jaful începu.

După ce căruțele fură încărcate până în vârf cu stofe, încălțăminte și alte prăzi, Salomîga se îndreptă spre locuința lui Golub. Când se înapoie, auzi în casă un strigăt sălbatic.

Lăsând magazinul pe seama oamenilor, Paleanîtea intră în odaie. Învăluindu-i pe toți trei cu privirea ochilor lui verzui, de pisică sălbatică, rosti adresându-se bătrânilor:

— Ștergeți-o de-aici!

Dar nici bătrânul, nici bătrâna nu se urniră din loc.

Paleanîtea făcu un pas înainte și își trase tacticos sabia din teacă.

— Mamă! strigă Riva sfâșietor.

Era strigătul pe care-l auzise Salomîga.

Întorcându-se spre oamenii lui, care se apropiaseră în grabă, Paleanîtea le ordonă scurt, arătându-i cu mâna pe bătrâni:

— Zvârliți-i afară! Iar după ce aceștia fură îmbrânchiți cu forța dincolo de ușă, îi spuse lui Salomîga, care se apropiase: Rămâi puțin afară, lângă ușă, că am ceva de vorbit cu fetița asta.

Când, la auzul strigătelor, bătrânul Peisah încercă să ajungă la ușă, fu izbit de perete cu o lovitură puternică în piept. O clipă își pierdu răsuflarea, în timp ce bătrâna Toiba, sfoasă și tăcută de obicei, se încleștă ca o lupoaică de Salomîga.

— Pentru numele lui Dumnezeu, lăsați-mă să intru... Ce faceți?

Ea încercă să se repeadă spre ușă, iar Salomîga nu putu să-i desfacă degetele uscate, încleștate cu desperare de haina lui.

Peisah, care își revenise, se repezi în ajutorul ei.

— Lăsați-mă, lăsați-mă!... Vai de mine, fata mea!

Amândoi izbutiră să-l tragă pe Salomîga din fața ușii. Acesta își smulse revolverul de la brâu și lovi cu mânerul ferecat capul coliliu al bătrânului. Peisah căzu fără să scoată măcar un geamăt.

Din odaie se azeau țipetele Rivei.

După ce Toiba, înnebunită, fu târâtă afară, întreaga stradă răsună de răcnetele ei neomenești, de strigătele ei de ajutor.

În casă, țipetele încetară.

Ieșind din odaie, fără să-l privească pe Salomîga care pusese mâna pe clanța ușii, Paleanîtea îl preveni:

— Nu te mai duce... s-a sufocat; am acoperit-o puțin cu perna. Și, pășind peste leșul lui Peisah, călcă într-un lichid vâcos, întunecat. Cam prost început — mormăi el, ajuns în stradă.

După el ieșeau tăcuți și ceilalți. Pe podea și pe treptele scării, pașii lor lăsau urme de sânge.

În timpul acesta, în oraș devastările erau în toi. Izbucneau din când în când, ca între lupi, încăierări scurte între tâlharii care nu se înțelegeau la împărțirea prăzii. Ici și colo, aerul era spintecat de săbiile trase din teacă. Aproape pretutindeni se iscau bătăi.

Dintr-o berărie fură rostogolite pe caldarâm câteva butoaie de stejar de câte zece vedre.

Începu apoi năvala prin case.

Nimeni nu se împotriva. Tâlharii dădeau buzna din odaie în odaie, cotrobăiau în fugă prin toate colțurile și plecau cu poveri în spinare, lăsând în urmă grămezi de boarfe aruncate, ninse de puful pernelor și al saltelelor spintecate. În timpul zilei n-au fost decât două victime: Riva și tatăl ei, dar sosirea nopții prevestea un adevărat prăpăd.

Către seară, haita peștriță de șacali se îmbătase până la nesimțire. Ametețiți de băutură, petliuriștii așteptau căderea nopții.

Întunericul dezleagă mâinile. Noaptea poți mai ușor să zdrobești un om — până și șacalul preferă noaptea, deși el nu-i atacă decât pe cei sortiți pieirii.

Mulți nu vor putea uita aceste îngrozitoare două nopți și trei zile. Câte vieți n-au fost curmate, distruse, câte capete tinere n-au albit în aceste ceasuri sângeroase, câte lacrimi nu s-au vărsat! Cine știe dacă nu sunt mai de plâns cei rămași în viață, cu sufletele pustiite, chinuiți de-o rușine și o batjocură ce nu poate fi spălată, apăsați de o durere ce nu poate fi zugrăvită și tânjind după cei apropiați și dragi, pierduți pentru totdeauna. Nepăsătoare la tot ce se mai poate întâmpla în jur, zăceau, zvârlite prin ulicioarele înguste, trupuri tinere de fecioare, cu mâinile aruncate în lături, sfâșiate, torturate, batjocorite.

Și numai aproape de râu, în căsuța fierarului Naum, șacalii care tăbăriseră asupra tinerei lui soții, Sara, întâlniră o cruntă îndârjire: fierarul, un atlet plin de vigoarea celor douăzeci și patru de ani ai săi, cu mușchii de oțel ai omului care mănuieste barosul, nu-și părăsi tovarășa de viață.

În scurta și înspăimântătoarea încăierare care avu loc în căsuța lor, trosniră ca niște harbuji cloțiți două capete petliuriste. Sălbatic în mânia lui de om care se știe pierdut, fierarul apără cu înverșunare viața lui și a tovarășei sale. Multă vreme după aceea răpăiră împușcăturile lângă râu, unde oamenii lui Golub se strânseseră în fugă, venind din toate părțile de îndată ce simțiră primejdia. Când văzu că i s-au isprăvit cartușele, Naum trase în Sara ultimul glonț, iar el se aruncă în întâmpinarea morții, cu arma în mână, gata să

lovească. Ciuruit de o ploaie de gloaște, a căzut de pe prima treaptă a scării, cutremurând pământul cu trupul său robust.

În oraș începură să se arate căruțele, trase de cai sătui, ale chiaburilor din satele învecinate, care veneau însoțiți de feciorii și rudele lor din detașamentele lui Golub și-și încărcau tot ce poșteau, grăbindu-se să facă măcar trei drumuri dus și întors.

Serioja Bruzjak, care ascunsese împreună cu tatăl lui, în beci și în pod, jumătate din tovarășii de la tipografie, se întorcea prin livadă acasă. Văzu pe șosea un om fugind.

Agitându-și mâinile și gâfâind, un evreu bătrân, cu capul gol, îmbrăcat într-un caftan lung, peticit, alerga din rășputeri. Fața lui speriată era ca de ceară. Încovoiat pe calu-i sur și cu sabia în mână, un petliurist gonea să-l ajungă din urmă, gata să-l izbească. Auzind în spate tropotul copitelor, bătrânul ridică mâinile ca și cum ar fi vrut să se apere. Repezindu-se în mijlocul drumului, Serioja se aruncă înaintea calului, ocrotindu-l cu trupul lui pe bătrân.

— Nu-l atinge, banditule, câine!

Călărețul nu opri lovitura, ci, întorcându-și sabia pe lat, izbi căpșorul bălai al băiatului.

5

Unitățile roșii hărțuiau neîncetat trupele „hatmanului suprem” Petliura. Regimentul lui Golub fu chemat pe front. În orașel rămase numai un mic grup de pază și comenduirea.

Oamenii începură să se agite. Folosindu-se de acest calm vremelnic, populația evreiască își îngropă morții, iar în micile cocioabe din cartierele evreiești viața își reluă cursul.

Liniștea serilor era tulburată de vuiete nedeslușite. Pe undeva, în apropiere, se dădeau lupte.

Muncitorii de la calea ferată părăsiră gara, împrăștiindu-se prin sate în căutare de lucru.

Liceul fu închis.

În oraș fu declarată starea de război.

* * *

Era o noapte posomorâtă, de nepătruns.

O noapte dintr-acelea când nici pupilele larg deschise ale ochilor nu pot străpunge bezna, o noapte dintr-acelea când oamenii umblă orbecăind, riscând la fiecare pas să-și frângă gâtul.

Burjuul știe că pe o vreme ca asta e bine să stai acasă și să nu aprinzi lampa degeaba. Lumina poate să atragă vreun nepoftit. Mai bine în întuneric, e mai sigur. Sunt, e adevărat, unii oameni care n-au astâmpăr și își caută mereu de lucru. Dar n-au decât. Pe burjui nu-l privește. El nu iese din casă. Poți fi sigur că nu iese.

Și iată că într-o astfel de noapte un om venea pe drum.

Ajuns în dreptul casei lui Korceaghin, bătu cu băgare de seamă în feastră. Neprimind răspuns, bătu a doua oară, mai tare și mai stăruitor.

În timpul acesta, Pavka visa. Se făcea că o ființă ciudată, care nu semăna a om, îndrepta spre el o mitralieră. Ar fi vrut să fugă, dar n-avea unde, iar mitraliera țacănea cu zgomot înspăimântător.

Geamul zbârnâia din pricina ciocăniturilor insistente. Pavel sări din pat și se apropie de fereastră, încercând să deslușească fața celui ce bătea în geam. Dar, în afară de o siluetă neclară, întunecată, nu văzu nimic.

Era singur acasă. Mama plecase la fata ei cea mai mare, al cărei bărbat era mecanic la fabrica de zahăr. Artiom lucra ca fierar într-un sat din apropiere, câștigându-și pâinea cu ciocanul.

„Artiom trebuie să fie” — își spuse Pavel și deschise fereastra.

— Cine-i? întrebă el, în întuneric.

O umbră se mișcă și un glas aspru de bas răspunse înăbușit:

— Eu, Juhrai!

Pe prichiciul ferestrei se rezemă două mâini, iar în dreptul obrazului lui Pavel apăru capul lui Fedor.

— Am venit să dorm la tine. Mă primești, frățioare? șopti el.

— Desigur — răspunse Pavel, prietenos. Mai începe vorbă? Intra pe fereastră.

Trupul mătăhălos al lui Fedor acoperi fereastra. Fedor închise încet geamul în urma lui și rămase câțva timp nemișcat.

Ascultă cu atenție, iar când luna ieși dintre nori și se văzu drumul luminat în noapte, îl cercetă cu băgare de seamă și se întoarse apoi spre Pavel:

— N-o trezim pe mama? Doarme, cred.

Pavel îi răspunse că e singur acasă. Ușurat, marinarul începu să vorbească mai tare:

— Se țin serios de capul meu jecmănitorii ăștia. Vor să mă înhațe pentru cele petrecute la gară în ultima vreme. Dacă frații ar fi fost mai solidari, le-am fi aranjat petliuriștilor în timpul pogromului o primire s-o țină minte! Dar vezi că oamenii nu sunt încă hotărâți să intre-n foc. De aceea n-a ieșit nimic. Și-acum, dușmanii mă hăituesc pe mine. Au încercat de două ori să mă prindă în cursă. Azi era cât pe-acți să pună mâna pe mine. Când am ajuns aproape de casă, bineînțeles pe din dos, mă opresc lângă magazie, mă uit mai bine și-l zăresc în grădină pe unul care stătea rezemat de un copac. Noroc că-i scipea baioneta. Firește că n-am mai stat o clipă. Am șters-o și-am venit la tine; aș arunca aicea ancora pentru câteva zile. Ai ceva împotriva, măi frățioare? Nu? Cu atât mai bine.

Icnind, Juhrai își scoase cizmele pline de noroi.

Pavel era bucurios de sosirea lui Juhrai. În ultimul timp uzina electrică nu mai lucra, iar Pavel se plictisea singur în casa pustie.

Se culcară. Pavel adormi de îndată, dar Fedor, tot fumând, rămase încă multă vreme treaz. Se ridică apoi din pat și, pășind fără zgomot, se apropie de fereastră. Privi strada timp îndelungat și pe urmă, lungindu-se în pat,

adormi și el, învins de oboseală. Mâna lui, strecurată sub pernă, nu se dezlipi toată noaptea de pe revolverul greu, încălzit de strânsoarea pumnului.

★ ★ ★

Neașteptata vizită nocturnă a lui Juhrai și cele opt zile petrecute alături de el fură de mare însemnătate pentru Pavel. El află pentru prima oară de la marinar atât de multe lucruri emoționante, importante și noi, încât aceste zile deveniră hotărâtoare pentru tânărul fochist.

Încolțit de urmăritori și silit să-și întrerupă orice altă activitate, marinarul îi transmise în acest răstimp lui Pavel, care asculta cu lăcomie, tot avântul revoluționar și toată ura lui arzătoare împotriva „galben-albaștrilor” care cotropiseră întreg ținutul.

Juhrai vorbea clar, precis, într-o limbă simplă. Nu existau probleme în care el să aibă îndoieli. Marinarul își cunoștea bine drumul și Pavel începu să înțeleagă că tot acest mănunchi de partide cu denumiri frumoase — socialiștii-revoluționari, social-democrații sau partidul socialist polonez — este un vies-par de aprigi dușmani ai muncitorilor și că singurul partid revoluționar, care luptă neclintit împotriva tuturor bogătanilor, este Partidul Bolșevic.

Până atunci, mintea lui Pavel bâjbâise zadarnic prin toate aceste probleme.

Acest încercat marinar din Flota Baltică — mare și puternic, călit în lupta cu stihiiile mării, bolșevic convins, membru al Partidului Muncitoresc Social-Democrat (bolșevic) din Rusia încă din anul o mie nouă sute cincisprezece — îi vorbea tânărului fochist, care-l asculta fermecat, făcându-l să înțeleagă aspra realitate a vieții.

— Eu, măi frățioare, am fost în copilărie cam tot așa ca și tine — spunea el. Eram voinic, dar nu știam ce să fac cu puterea mea, și tot așa firea mea năvalnică izbucnea mereu. Trăiam în sărăcie și, când vedeam pui de ciocii sături și împopoțonați, clocoteam de ură. Îi băteam de multe ori fără milă, dar cu ce m-alegeam din asta? Cu o chelfăneală zdravănă din partea tatii. Când te bați de unul singur, nu poți schimba nimic. Tu ai tot ce-ți trebuie, Pavlușa, ai putea să ajungi un vajnic luptător pentru cauza muncitorească, dar ești prea tânăr și nu prea înțelegi ce-i aceea luptă de clasă. Eu, măi frățioare, am să-ți arăt drumul adevărat, pentru că știu că din tine o să iasă ceva bun. Pe cei molâi și dichisiți nu pot să-i sufăr. Vălvătaia revoluției a cuprins acum întreg pământul. S-au răsculat robii și viața veche trebuie dată la fund. Pentru asta însă, avem nevoie nu de fricoși, ci de tovarăși neîmfrițați, de oameni tari, curajoși, care să nu se ascundă înaintea de luptă prin unghere, cum se ascund gândacii de lumină; ne trebuie oameni care să lovească fără cruțare.

Și bătu puternic cu pumnul în masă.

Se ridică apoi în picioare, își vârî mâinile în buzunare și începu să umble încruntat prin cameră.

Simțea povara lipsei de activitate. Îi părea foarte rău că rămăsese în orașelul acesta mic și, pentru că socotea nefolositor să-și mai piardă vremea aici, se hotărâse să treacă peste linia frontului, ca să ajungă la unitățile roșii.

Rămâneau în oraș nouă membri de partid care urmau să continue activitatea.

„Ei pot să lucreze și fără mine, eu însă nu mai pot sta cu mâinile în sân. Destul că mi-am înmormântat zece luni de zile aici” — își spunea nemulțumit Juhrai.

— Ce ești tu, Fedor? îl întreabă o dată Pavel.

Ridicându-se, Juhrai își vârî mâinile în buzunar. Nu înțelese dintr-o dată întrebarea.

— Ce, tu nu știi ce sunt?

— Cred că ești ori bolșevic, ori comunist — răspunse încet Pavel.

Juhrai râse. Înveselit, el se bătu peste pieptul lat, îmbrăcat într-o flanelă vărgată:

— Da, ai dreptate. E tot atât de adevărat că sunt ceea ce crezi, după cum e adevărat că bolșevic și comunist e totuna. Apoi, dintr-o dată serios, adăugă: Dar dacă știi asta, ia seama să nu spui nimănui și nicăieri dacă nu vrei să fiu cășăpit... Ai înțeles?

— Am înțeles — răspunse cu tărie Pavel.

În curte se auziră glasuri. Ușa se deschise fără să fi bătut cineva. Mâna lui Juhrai lunecă repede în buzunar, dar se retrase îndată. Cel care intrase în odaie, cu capul bandajat, era Serioja Bruzjak. Serioja slăbise și era palid. După el, intrară Valia și Klimka.

— Ce faci, măi afurisitul? Hai noroc — zâmbi Serioja, dând mâna cu Pavel. Am venit toți trei să vedem ce mai faci. Valia nu m-a lăsat să vin singur, de frică să nu mi se întâmple ceva. Iar Klimka n-o lasă nici el pe Valia singură, înțelegi tu, ca să nu i se întâmple ei ceva. Ehei, știe roșovanul pe cine și unde nu e bine să-l lași să umble singur!

Valia îi puse în glumă palma peste gură.

— Mare flecar mai ești! râse ea. Ce-oi fi având astăzi cu bietul Klimka de-i faci viața amară?!

Klimka zâmbi blajin, arătându-și dinții albi:

— Ce pretenții poți să ai de la un om bolnav? I-au spart căpățâna și de-aia aiurează.

Toți începură să râdă.

Serioja, care era încă slăbit din pricina loviturii primite, se cuibări în patul lui Pavel și o discuție însuflețită se încinse între prieteni. Serioja, vesel și bine

dispus de obicei, început, deprimat și obosit, să-i povestească lui Juhrai cum l-a lovit petliuristul.

Juhrai îi cunoștea pe toți cei trei oaspeți ai lui Pavel. El fusese de mai multe ori la Bruzjak acasă. Îi erau dragi acești tineri care nu-și găsiseră încă drumul în vâltoarea luptei, dar care exprimau limpede năzuințele clasei lor. Asculta cu atenție ceea ce povesteau tinerii despre felul cum fiecare dintre ei au ajutat familiilor de evrei să se ascundă la ei în casă în zilele pogromului. În seara aceea, el le vorbi mult despre bolșevici, despre Lenin, ajutându-i pe fiecare dintre ei să înțeleagă rostul evenimentelor ce se petreceau.

Seara târziu, Pavel își petrecu oaspeții. Plecă și Juhrai.

În fiecare seară, Juhrai pleca de acasă și se înapoia după miezul nopții. Înainte de a părăsi orașul, trebuia să se înțeleagă cu tovarășii, care urmau să rămână pe loc, cum să-și ducă munca.

În noaptea aceea Juhrai nu se înapoie acasă. Când se trezi dimineța, Pavel văzu patul gol. Cuprins de o presimțire, Korceaghin se îmbracă repede și ieși afară. După ce închise casa și puse cheia la locul convenit, Pavel se duse la Klimka, să-l întrebe dacă nu știe el ceva despre Fedor. Klimka nu era acasă, iar mama lui, o femeie scundă, cu fața mare și ciupită de vărsat, spăla rufe. La întrebarea lui Korceaghin dacă nu știe unde-i Fedor, ea răspunse răstit:

— Da' ce, crezi că n-am altă treabă decât să-l păzesc pe Fedor al tău? Din pricina afuristului ăștia i-au întors casa pe dos femeii lui Zozulea. Și tu ce-ai cu el? Ce tovarășie mai e și asta? Alți prieteni nu și-a găsit decât pe Klimka și pe tine?!...

De necaz, se apucă să frece și mai tare rufe.

Mama lui Klimka era cam arțăgoasă și rea de gură.

De-acolo, Pavel se duse la Serioja, căruia îi povesti totul de-a fir-a-păr, arătându-și neliniștea.

— De ce-ți faci atâta sânge rău? O fi rămas la vreun prieten... — se amestecă Valia în vorbă. În vocea ei se simțea însă o oarecare nesiguranță.

Pavel nu mai avea astâmpăr. Cu toate că îl rugă răzând să rămână la masă, el plecă de îndată. Se întoarse acasă, nădăjduind că-l va găsi acolo pe Juhrai. Dar ușa era închisă cu lacătul. Se opri, stăpânit de o neliniște apăsătoare; nu-i venea să intre în casa pustie.

Stătu câteva minute în curte, dus pe gânduri, apoi, mânat de un îndemn instinctiv, se îndreptă spre șură. Intră înăuntru și, urcându-se până sub acoperiș, dădu la o parte dantela de păienjeniș ce-i sta în cale și scoase din locul tainic masivul revolver „Manlicher” învelit în cârpe.

Ieși din șură și, simțind în buzunar greutatea tulburătoare a armei, se îndreptă spre gară.

Nici acolo nu află nimic despre Juhrai. La întoarcere, trecând pe lângă

cunoscuta vilă a șefului Ocolului Silvic, își încetini pasul. Cu o speranță care nu-i era nici lui prea bine lămurită, privi spre ferestrele casei. Dar atât casa cât și grădina erau pustii. După ce trecu de vilă, se mai uită o dată înapoi la aleile grădinii, acoperite cu frunze ruginii din anul trecut. Grădina părea părăsită și pustie. Se vedea că mâna grijulie a stăpânului nu se mai atinsese de ea. Liniștea adâncă, pustietatea acestei clădiri vechi îl întristară și mai mult.

Ultima neînțelegere cu Tonia era cea mai gravă din toate cele întâmplate până atunci. Avusese loc pe neașteptate, aproape cu o lună în urmă.

Îndreptându-se cu pași rari spre oraș, cu mâinile vârate adânc în buzunare, Pavel își aminti cum a izbucnit această neînțelegere.

Întâlnindu-se odată întâmplător cu Tonia, fata l-a poftit la ea:

— Tata și mama se duc la Bolșanski, la o onomastică, așa că am să fiu singură acasă. Vino, Pavlușa, să citim împreună. Am o carte foarte interesantă: „Sașka Jigulev” de Leonid Andreev⁹. Eu am citit-o, dar o să-mi facă multă plăcere s-o mai citesc o dată și cu tine. O să fie o seară foarte plăcută. Vii?

De sub căciulița albă care-i ținea strâns părul des, castaniu, ochii ei mari îl priveau plini de așteptare.

— Bine, vin.

Și s-au despărțit.

Pavel a plecat grăbit la mașinile lui. La gândul că-l așteaptă o seară întreagă pe care o va petrece în tovărășia fetei, avea impresia că și cuptoarele ard mai luminos, că bucățile de lemn trosnesc mai vesel.

Când bătu în impunătoarea ușă de la intrare, veni chiar Tonia să-i deschidă. Cam stânjenită, ea îi spuse:

— Am musafiri, Pavlușa. Nu-i așteptam... Dar asta nu-nseamnă că trebuie să te retragi.

Korceaghin se întoarse, gata să plece.

— Haide, vino — îl opri ea, apucându-l de mânecă. O să le prindă bine dacă fac cunoștință cu tine.

Și, cuprinzându-i umerii cu brațul, îl conduse prin sufragerie în camera ei.

Intrând, ea se adresă zâmbind tinerilor din odaie:

— Vă prezint pe prietenul meu, Pavel Korceaghin.

În jurul unei măsuțe din mijlocul camerei se aflau: Liza Suharko, o liceană drăguță, șatenă, cu gurița capricios conturată și cu o pieptănătură cochetă, un tânăr necunoscut, înalt, îmbrăcat într-o haină neagră, îngrijită, cu părul

---

⁹ Andreev Leonid Nicolaevici (1871–1919) — scriitor rus, simpatizează cu revoluționarii, este împotriva autocrației; în operele sale se manifestă tendințe realiste.

lins și strălucitor din cauza uleiului de nucă, cu niște ochi cenușii, plictisiți, iar între ei, Victor Lescinski, îmbrăcat într-o cochetă tunică de licean. Când Tonia deschise ușa, primul pe care-l zări Pavel fu Victor Lescinski. Lescinski îl recunoscuse imediat pe Korceaghin și sprâncenele lui subțiri și arcuite se ridicară în mirare.

Pavel se opri câteva clipe lângă ușă, tăcut, aruncându-i lui Victor o privire încruntată. Grăbindu-se să rupă tăcerea penibilă, Tonia îl invită pe Pavel să intre și o arătă întâi pe Liza:

— Prietena mea, Liza Suharko.

Liza Suharko se ridică puțin, examinându-l cu atenție pe noul venit. Pavel se întoarse brusc și se îndreptă cu pași mari spre ieșire, prin sufrageria cufundată în semiîntuneric. Tonia abia îl ajunsese pe scară. Apucându-l de umăr, îi spuse tulburată:

— De ce pleci? Țineam ca ei să te cunoască.

Dându-i jos mâinile de pe umeri, Pavel îi răspunse acru:

— Ce rost are să mă arăți ca la bălci secăturilor astea? Știi că nu-i înghit. Ție pot să-ți fie simpatici, eu însă nu-i pot suferi. Dacă știam că ești prietenă cu ei, nici nu mai veneam la tine.

Stăpânindu-și indignarea, Tonia îl întrerupse:

— Cine ți-a dat dreptul să vorbești așa cu mine? Eu nu te întreb cu cine ești prieten și cine vine la tine în casă!

În timp ce cobora scările în grădină, Pavel rosti tăios:

— N-au decât să vină. Dar eu nu mai vin!

Și alergă spre portiță.

De atunci n-a mai văzut-o pe Tonia. În timpul pogromului, când împreună cu montorul au ascuns la uzina electrică vreo câteva familii de evrei, Pavel n-a mai avut timp să se gândească la cearta cu Tonia. Acum însă ar fi dorit atât de mult s-o întâlnească!

Dispariția lui Juhrai și singurătatea care-l aștepta acasă aveau asupra lui un efect apăsător. Fâșia cenușie a șoselei, pe care încă nu se uscaseră noroaiele primăverii, cu gropile pline de băltoace, cotea la dreapta.

În dosul unei case cu pereții scorjiți, jupuiți, ieșită caraghios până în mijlocul drumului, se încruciau două străzi.

* * *

La răscruce, lângă un chioșc devastat, cu ușa scoasă din țâțâni și cu firma „Ape minerale” căzută, Victor Lescinski se despărțea de Liza. El îi ținea mâna într-a lui și-i spunea pătimaș, privind-o drept în ochi:

— Ai să vii? Nu mă minți?

Liza îi răspunse cu cochetărie:

— Am să vin, așteaptă-mă.

Îndepărtându-se, ea îi mai aruncă din ochii ei căprui și galeși un zâmbet plin de făgăduieli.

După ce făcu vreo zece pași, Liza văzu pe șosea, ieșind de după cotitură, doi oameni. În față mergea un muncitor spătos, cu umerii largi, cu haina descheiată, prin deschizătura căreia se vedea o flanelă vărgată. Pe cap avea o șapcă trasă pe sprâncene, iar la ochi o vânătaie mare. Încălțat cu cizme galbene, scurte, el pășea, călcând apăsător, cu picioarele puțin îndoite. La trei pași în urmă, un petliurist, îmbrăcat cu caftan cenușiu și cu două cartușiere la centură, mai că-și sprijinea baioneta în spinarea lui. De sub căciula mițoasă, doi ochi atenți, pe jumătate închiși, sfredeleau ceafa arestatului. Mustățile galbene, afumate de mahorcă, i se zbârleau sub nas.

Încetinindu-și puțin pasul, Liza trecu pe partea cealaltă a șoselei. Venind în urma ei, Pavel se îndreptă spre casă. După ce trecu de răspântie, îi zări și el pe cei doi care se apropiau. Picioarele lui prinseră parcă rădăcini. Îl recunoscuse pe Juhrai.

„De-asta nu s-a mai întors!”

Distanța dintre ei se micșora din ce în ce. Inima lui Korceaghin începu să bată puternic. Gândurile i se fugăreau în cap cu atâta repeziciune, încât băiatului îi era cu neputință să se oprească asupra vreunuia. Timpul era prea scurt ca să poată lua o hotărâre. Un lucru însă era limpede: că Juhrai e pierdut. Coplesit de noianul sentimentelor care se învâlmășeau în el, Pavel îi privea pe cei ce se apropiau.

„Ce să fac?”

În ultimul moment își aminti: avea un revolver în buzunar. „De îndată ce trec, îl scot din buzunar, trag pe la spate în omul cu arma și-atunci Fedor o să fie liber.” După ce luă hotărârea asta, hora gândurilor încetă. Dinții i se încleștară puternic, dureros. Doar abia ieri îi spusese Fedor: „Pentru cauza noastră ne trebuie oameni tari, curajoși...”

Pavel aruncă o privire înapoi. Strada care ducea în oraș era pustie. Nu se vedea țipenie de om. Iar în față zări numai silueta unei femei, într-un pardesiu scurt, grăbită să treacă pe partea cealaltă: ea nu putea fi o piederă.

A doua stradă care întretăia șoseaua nu putea fi văzută de aici. În depărtare, pe drumul gării, se vedeau câteva siluete omenești.

Pavel se apropie de marginea trotuarului. Juhrai îl văzu pe Korceaghin abia când ajunse la o distanță de câțiva pași de el. Îi aruncă o privire piezișă cu coada ochiului. Sprâncenele lui stufoase tresăriră. Îl recunoscuse și, surprins, își încetini o clipă mersul. Baioneta i se propti în spate:

— Mișcă-te, că-ți ard un pat de armă în cap! strigă cu glas pițigăiat soldatul din urma lui.

Juhrai mări pasul. Ar fi vrut să-i spună ceva lui Pavel, dar se stăpâni și, parcă în semn de salut, abia schiță un semn cu mâna.

Ca să nu atragă atenția mustăciosului roșcovan, când Juhrai trecu pe lângă el, Pavel întoarse puțin capul într-o parte ca și când nu i-ar fi păsat de tot ce se petrecea. Un gând îngrozitor îi sfredelea creierul: „Dacă trag în el și dau greș, glonțul îl poate nimeri pe Juhrai!...”

Dar nu mai era timp de gândit. Petliuristul ajunsese în dreptul lui.

Lucrurile se petrecură astfel: când soldatul cu mustața roșcată, care-l escorta pe Juhrai, trecu pe lângă el, Korceaghin se aruncă pe neașteptate asupra lui și, înșfăcându-i pușca, o răsuci cu țeava spre pământ. Baioneta scrâșni scrijelind pavajul.

Petliuristul, care nu se așteptase să fie atacat, își pierdu un moment cumpătul. Se dezmetici însă îndată și trase cu putere arma spre el. Dar Pavel, lăsându-se cu toată greutatea trupului pe țeava puștii, se sforța s-o țină aplecată spre pământ. Porni o împușcătură. Izbind piatra și ricoșând cu un țuiut, glonțul se înfipse în marginea șanțului.

Detunătura armei îl făcu pe Juhrai să sară într-o parte; apoi se întoarse. Soldatul smucea cu furie pușca din mâinile lui Pavel și-o învărtea răsucind mâinile flăcăului. Dar nici Pavel nu se lăsa: ținea strâns de țeavă. Spumegând de furie, petliuristul, cu o mișcare bruscă, îl răsturnă la pământ. Nici așa însă nu izbuti să-i smulgă pușca din mâini. Căzând, Pavel îl trase și pe soldat după el. Nu existau puteri care să-l facă să dea drumul armei într-un moment ca ăsta.

Din două sărituri, Juhrai fu lângă ei. Pumnul de fier, prăvălit ca un ciocan, izbi capul soldatului. Într-o clipă, desprins de Korceaghin care rămăsese întins la pământ, petliuristul mai primi câteva lovituri zdravene de pumn în față și se rostogoli în șanț ca un sac greu.

Aceleași mâini puternice îl ridicară pe Pavel de la pământ.

* * *

Victor trecuse cu vreo sută de pași dincolo de răspântie. Aflându-se încă sub impresia întâlnirii cu Liza și a făgăduielii ei că o să vie a doua zi la fabrica părăsită, mergea cufundat în gânduri, fluierând: *La donna é mobile*¹⁰.

Printre curtezani renumiți din liceu circula zvonul că Liza Suharko ar fi o fată îndrăzneată în materie de dragoste.

Impertinentul și arogantul Semion Zalivanov se lăudase odată față de Victor că a avut-o. Deși Lescinski nu credea tot ce spunea Siomka, Liza constituia

---

¹⁰ *Femeia-i schimbătoare* (în italiană), arie celebră din opera *Rigoletto* de Giuseppe Verdi.

totuși pentru el ceva foarte interesant și ispitor. O să se convingă singur dacă Zalivanov a mințit sau nu.

„Dacă vine, am să procedez cu hotărâre. Doar se lasă sărutată. Și dacă Siomka n-a mințit...” Își întrerupse gândurile și se dădu în lături ca să facă loc celor doi petliuriști care se apropiau. Unul dintre ei, călare pe un căluț cu coada retezată, legăna în mână o căldare din pânză de cort. Ducea pesemne calul la adăpat. Celălalt, îmbrăcat într-o manta scurtă și cu pantaloni sinilii, din cale-afară de largi, cu mâna proptită pe genunchiul călărețului, îi povestea acestuia ceva vesel.

Lăsându-i să treacă, Victor porni mai departe, dar împușcătura care răsună pe șosea îl făcu să se oprească din nou. Întorcând capul, îl văzu pe călăreț dând piteni calului și luând-o spre locul de unde se auzise împușcătura. Celălalt alerga în urma lui, ținându-și sabia cu mâna.

Lescinski o luă și el la goană după ei. Când ajunse aproape de șosea, auzi a doua împușcătură. De după colț, drept spre Victor, venea ca zăpăcit călărețul. Dădea în cal cu picioarele și cu căldarea, apoi, năpustindu-se pe prima poartă care-i ieși în cale, începu să strige, adresându-se celor din ogradă:

— Săriti, fraților, a fost ucis unul de-ai noștri!

Un minut mai târziu, câțiva oameni ieșiră în goană din curte făcând din închizătoarele armelor.

Unul dintre ei îl opri pe Victor.

Pe șosea fuseseră strânși câțivi inși. Victor se afla printre ei, ca și Liza, reținută de asemenea ca martoră.

De spaimă, se oprise în loc, așa că l-a văzut pe Juhrai și pe Korceaghin când au trecut în fugă pe lângă ea. Uluită, a recunoscut în acela care îl atacase pe petliurist pe tânărul cu care Tonia voise să-i facă cunoștință.

Fugarii săriseră unul după altul peste gardul unei case, fără să știe a cui era, când pe șosea apăru călărețul. Văzându-l pe Juhrai care fugea cu arma soldatului în mână, iar pe soldat trântit la pământ, petliuristul își îndemnă calul și se repezi spre gard după fugari.

Juhrai se întoarse, puse arma la ochi și trase în el. Dintr-o smucitură, călărețul întoarse calul și porni în goană înapoi.

Abia mișcându-și buzele zdrobite, soldatul doborât le povesti întreaga întâmplare.

— Cum de ți-a scăpat arestatul de sub nas, măi netotule?! Ai să încasezi acum douăzeci și cinci de vergele la spate.

Soldatul se stropși mânios:

— Mă deșteptule! Zici că mi-a scăpat de sub nas! Dar cine și-ar fi închipuit că puștanul ăla o să se repeadă la mine ca un apucat?

La interogatoriu, Liza povesti tot ceea ce spusese și soldatul, afară de faptul

că-l cunoștea pe cel care l-a atacat. Au fost duși cu toții la comenduire. Abia spre seară au putut să plece, din ordinul șefului comendurii.

Acesta îi propuse Lizei s-o conducă până acasă. Ea însă nu primi. Șeful comendurii dușea a rachiu, așa încât propunerea lui nu prevestea nimic bun. O conduse Victor.

Până la gară era o distanță bună. Și mergând la braț cu Liza, Victor se bucura de întâmplarea neprevăzută.

— Știi cine l-a scăpat pe arestat? îl întrebă Liza când ajunse aproape de casă.

— Nu, de unde să știu?

— Îți aduci aminte în seara aceea când Tonia a vrut să ne facă cunoștință cu un tânăr?

Victor se opri.

— Pavel Korceaghin? întrebă el, surprins.

— Da, mi se pare că așa-l cheamă... Korceaghin. Ți-aduci aminte cât de ciudat a dispărut? El a fost.

Victor rămase uluit.

— Ești sigură de tot? o întrebă pe Liza.

— Absolut sigură. Îmi amintesc perfect figura lui.

— Și de ce n-ai spus la comenduire?

Liza îl privi indignată:

— Cum îți închipui c-aș putea face o ticăloșie ca asta?

— Asta o socotești ticăloșie? Să-l denunți pe cel care atacă un soldat de escortă este, după dumneata, o ticăloșie?

— Dar după dumneata ce e, lucru cinstit? Ai uitat ce-au făcut petliuriștii? Știi doar foarte bine câți orfani evrei sunt azi la liceu! Și-ai vrea să-l denunț pe Korceaghin? Foarte frumos, nu mi-am închipuit una ca asta din partea dumitale!

Lescinski nu se așteptase la un astfel de răspuns. Și cum nu voia să se certe cu Liza, căută să o împace:

— Nu te supăra, Liza, am glumit. Nu știam că ești o persoană cu principii d-astea înalte.

— Dacă ai glumit, a fost o glumă proastă — îi răspunse ea, cu răceală.

Lângă casa ei, în timp ce-și lua rămas bun, Victor o întrebă:

— Sper că ai să vii mâine la întâlnire, Liza?

— Nu știu, poate — îi răspunse ea.

În drum spre oraș, Victor își spunea: „Dacă dumneata, domnișoară, crezi că asta-i necinstit, te privește; eu însă am cu totul altă părere. Deși puțin îmi pasă cine a eliberat și pe cine anume.”

Ca polonez de viță nobilă, el avea un total dispreț atât pentru unii cât și pentru ceilalți. „Au să vină în curând legiunile poloneze și-atunci — își spunea el — o să fie înscăunată adevărata putere: Rzeczpospolita¹¹.”

În cazul de față însă avea prilejul să-l lichideze pe ticălosul de Korceaghin. Aștia au să termine repede cu el.

Victor rămăsese singur în oraș și stătea la mătușa lui, soția subdirectorului de la fabrica de zahăr. Tatăl și mama lui, împreună cu Nelly, se mutaseră de mult la Varșovia, unde Sigismund Lescinski deținea o funcție de mare importanță.

Ajungând în dreptul comendurii, Victor intră pe ușa deschisă.

Puțin după aceea plecă însoțit de patru petliuriști spre locuința lui Korceaghin. Arătând fereastra luminată, el le spuse încet:

— Uite-aici. Adresându-se apoi sublocotenentului care se oprise lângă el, îl întrebă: Eu pot să plec, nu-i așa?

— Mă rog! Ne descurcăm noi și singuri. Mulțumim pentru serviciul făcut. Victor grăbi pașii spre casă.

* * *

După ce primi ultima lovitură, îmbrâncit, Pavel se izbi, cu mâinile întinse înaintea, de peretele încăperii întunecoase în care fusese aruncat. Pipăind cu degetele ceva care semăna a laviță, se așeză chinuit, doborât, copleșit.

Fusese arestat tocmai când se aștepta mai puțin. „Cum de l-au descoperit petliuriștii? Doar nu l-a văzut nimeni. Ce-o să se mai întâmple? Unde o fi Juhrai?”

Se despărțise de marinar în casa lui Klimka. Pavel plecase la Serioja, iar Juhrai se hotărâse să aștepte seara, ca să poată părăsi orașul.

„Ce bine că am ascuns revolverul în cuibul de cioară!” își zise Pavel. „Dacă mă prindeau cu el, eram pierdut. Dar cum de au aflat?” Întrebarea asta îl chinuia, mai cu seamă că nu-i putea găsi răspunsul.

Petliuriștii n-au dat în casă peste lucruri de preț care să-i ispitească. Haina și armonica le luase mai de mult frate-său acolo la el la țară. Mama își luase și ea lădița ei. Au cotrobăit prin toate colțurile, dar aproape cu nimic nu s-au ales.

N-o să uite însă niciodată drumul de acasă până la comenduire. Noaptea era întunecoasă, să-ți bagi degetele în ochi. Cerul era acoperit de nori, iar el mergea fără să-și dea seama de nimic, îmbrâncit fără milă în spate și în coaste.

---

¹¹ Astfel era denumită Polonia burgheză.

Prin ușa închisă se auzeau glasuri. În odaia vecină se afla corpul de gardă al comendurii. Pe sub ușă se strecura o dără de lumină. Korceaghin se ridică și, băjbâind de-a lungul pereților, făcu înconjurul odăii. De partea cealaltă a patului de scânduri pipăi o fereastră cu niște gratii ghimpate, solide. Le încercă rezistența. Erau bine prinse. Se pare că aici a fost cândva o cămară.

Ajungând lângă ușă, se opri o clipă și trase cu urechea. Apăsă apoi ușor pe clanță. Ușa scoase un scârțâit neplăcut.

— A dracului! E neunsă — înjură Pavel.

Prin crăpătura îngustă a ușii, văzu la marginea unui pat de scânduri, niște picioare butucănoase, desculțe, cu degetele rășchirate. Mai împinse puțin și ușa se deschise, de astă-dată scârțâind de-a binelea. De pe pat se ridică o siluetă somnoroasă, zbârlită, care, scărpinându-și furios cu toate cele cinci degete capul plin de păduchi, vărsă un potop de ocări și înjurături. După ce termină kilometrica înjurătură, pronunțată cu glas târăgănat și monoton, puse mâna pe arma ce-o ținea la căpătâi și adăugă flegmatic:

— Închide ușa acolo și să nu mai scoți capul, că iei v-o cinci la spate...

Pavel închise ușa. În odaia de alături se auziră râsete.

Multe gânduri i se perindară prin minte în noaptea aceea. Cea dintâi încercare de luptă se sfârșise atât de prost pentru Korceaghin! De la primul pas fusese prins și închis ca un șoarece în capcană.

Se așeză și ațipi. Somnul îi era zbuciumat. Îi apăru în vis imaginea mamei, cu fața ei slabă și zbârcită, cu ochii blânzi atât de dragi. „Bine că nu-i aici, că ar fi fost și mai mare jalea” — își spunea în gând.

Pe podea începu să se distingă un pătrat cenușiu — lumina ferestrei.

Întunericul se destrăma încetul cu încetul. Mijeau zorile.

6

În casa mare și veche era luminată numai o singură fereastră, cu perdelele trase; în curte, Trezor, legat în lanț, prinse a lătra cu glasul lui gros, impunător.

Prin somn, Tonia auzi vocea molcomă a mamei:

— Nu, încă nu doarme. Intră, Liza.

Pașii ușori și îmbrățișarea drăgăstoasă a prietenei o treziră de tot. Tonia zâmbi obosită:

— Bine că ai venit, Liza, e mare bucurie la noi: boala tatii a trecut de momentul critic. Acuma doarme, liniștit; a dormit toată ziua. Mama și cu mine ne-am mai odihnit și noi după atâtea nopți de nesomn. Ia spune, Liza, ce mai e nou?

Tonia își trase prietena alături de ea, pe divan.

— O, am o mulțime de noutăți! Unele nu ți le pot spune decât ție — râse Liza, privind șiret spre Ekaterina Mihailovna.

Mama Toniei era o doamnă prezentabilă care-și păstrase vioiciunea de fată tânără, cu toate că avea treizeci și șase de ani. Nu s-ar fi putut spune că-i frumoasă, dar era energică și cu o înfățișare plăcută. Ochii ei cenușii aveau o expresie vioaie, inteligentă. Ea spuse zâmbind:

— Am să vă las cu plăcere singure peste câteva clipe. Iar până atunci, povestește noutățile care pot fi auzite de toți — glumi ea, apropiindu-și scaunul de divan.

— Prima noutate este că nu mai învățăm. Comitetul școlar a hotărât să dea celor din clasa a șaptea certificate de absolvire. Îmi pare foarte bine — continuă Liza, cu însuflețire. Nu știți cât m-am săturat de algebră și geometrie! Ce rost are să-ți bagi în cap toate astea? Băieții, da, mai zic, deși nu văd unde au să mai poată învăța. Peste tot numai fronturi, lupte. E groaznic!... Pe noi, părinții o să ne mărite... și ce nevoie are o soție de algebră?

Liza începu să râdă.

Ekaterina Mihailovna mai rămase puțin cu fetele, apoi se duse în camera ei. Apropiindu-se mai mult de Tonia și îmbrățișând-o, Liza începu să-i povestească în șoaptă întâmplarea de la răscrucea de drumuri:

— Tonecika, nici nu-ți poți închipui cât m-am mirat când mi-am dat seama că fugarul era... cine crezi că era?

Tonia, care ascultase încordată toată întâmplarea, ridică nedumerită din umeri.

— Korceaghin — spuse Liza dintr-o suflare.

Tonia tresări și se strânse ca de durere:

— Korceaghin?

Mulțumită de efectul pe care îl produse, Liza istorisi mai departe cearta ei cu Victor.

Captivată de povestire, ea nu băgă de seamă cât de palidă se făcuse Tonia; nu observă nici degetele ei subțiri cum frământau nervos pânza albastră a bluzei. Liza n-avea de unde să știe că inima prietenei ei se stinge de îngrijorare, n-avea cum să înțeleagă de ce tremurau genele mari care încadrau frumoșii ei ochi.

Tonia nu mai auzi nimic din întâmplarea cu sublocotenentul beat. Un gând îi stăruia în minte: „Victor Lescinski știe cine l-a atacat pe soldat. Pentru ce i-a spus Liza?” Fără să vrea, rostise ultimele cuvinte cu voce tare.

— Ce anume să-i spun? întrebă aceasta, nedumerită.

— Pentru ce i-ai spus lui Lescinski de Pavlușa; despre Korceaghin? O să-l denunțe...

— Ei, cum asta! obiectă Liza. La urma urmei, de ce ar face-o?

Cu o mișcare bruscă, Tonia își cuprinse genunchii cu mâinile și-i strânse atât de tare încât o duru.

— Tu, Liza, nu pricepi nimic. Victor și Korceaghin se dușmănesc și, afară de asta, mai e încă ceva la mijloc... Ai făcut o greșeală că i-ai spus lui Victor despre Pavlușa.

Abia acum observă Liza cât de tulburată e Tonia; iar cuvântul „Pavlușa”, scăpat din întâmplare, îi deschise ochii asupra unor lucruri despre care nu avusesese până atunci decât vagi bănuieli. Simțindu-se totuși întrucâtva vinovată, ea tăcu stânjenită.

„Va să zică e adevărat — își spuse ea. Ciudat. Cum poate să aibă Tonia un astfel de sentiment... Și pentru cine?... Pentru un simplu muncitor...” Ar fi vrut mult să discute cu de-amănuntul asupra acestui lucru, dar din delicatete se abținu. Străduindu-se să-și repare cât de cât greșeala, ea luă mâinile prietenei într-ale sale:

— Ești tare neliniștită, Tonecika?

Distrată, Tonia îi răspunse:

— Nu, poate că Victor e mai loial decât îl cred eu.

Curând după aceea intră Demeanov, un tânăr modest și stângaci, coleg de-al fetelor.

Până la sosirea acestuia conversația lăncezi.

După ce-și conduse colegii, Tonia mai rămase afară multă vreme singură. Rezemându-se de portiță, privea fâșia întunecată a șoselei, care ducea în oraș. Vântul, veșnicul hoinar, o îmbrățișă învăluind-o în răsuflarea lui rece, încărcată de umezeala și de miremele primăverii. În depărtare, ferestrele caselor clipeau straniu cu ochii lor roșii și tulburi, de parcă orașelul ar fi fost străin pentru ea. Acolo, sub unul din acoperișuri, fără să bănuiască primejdia care-l pândește, se afla și răzvrătitul ei prieten. Poate că a uitat de ea. Câte zile s-au scurs oare de la ultima lor întâlnire? El n-a avut dreptate atunci, dar acum ea era gata să-i ierte totul. Mâine o să-l caute, o să se întâlnească iarăși și-o să lege din nou prietenia lor tulburătoare și frumoasă. O să fie din nou prieteni. Tonia era sigură de asta. Numai de nu i-ar trăda noaptea asta! Ce noapte! Parcă ar sta la pândă, gata să se repeadă! S-a lăsat frig...

Tonia mai aruncă o ultimă privire spre șosea și intră în casă. Se înveli bine cu plapuma și ațipi, stăpânită de un singur gând: numai de nu i-ar trăda noaptea!...

Dis-de-dimineață, când toți ai casei mai dormeau încă, Tonia se deșteptă și se îmbracă repede. Fără zgomot, ca să nu trezească pe nimeni, ieși în curte, îl dezlegă pe Trezor, dulăul lătos, și porni cu el spre oraș. În fața casei lui Korceaghin se opri o clipă, nehotărâtă. Împinse până la urmă portița și intră în curte. Trezor alerga înainte dând voios din coadă...

Artiom abia se întorsese în dimineața aceea de la țară. Venise cu căruța, împreună cu fierarul la care lucra. Luă în spinare sacul cu făina pe care o primise drept plată pentru munca lui și intră în curte. În urma lui, fierarul îi căra toate celelalte lucruri. În fața ușii deschise, Artiom puse sacul jos și strigă:

— Pavka!

Niciun răspuns.

— Hai intră, ce mai stai! îl îndemnă fierarul, apropiindu-se.

Lăsându-și lucrurile în bucătărie, Artiom intră în oadaie și rămase încrămenit. Totul era răscolit, răvășit — boarfe vechi zăceau aruncate pe podea.

— Ei, drăcia dracului! mormăi nedumerit Artiom, întorcându-se spre fierar.

— Da, e vraieste pe-aici — consimți și fierarul.

— Unde s-o fi dus băiatul? întrebă Artiom, enervat.

Dar locuința era pustie. N-avea cine să-i răspundă.

Fierarul își luă rămas bun și plecă.

Ieșind în curte, Artiom începu să cerceteze totul de jur împrejur.

„Nu înțeleg ce-i cu neorânduiala asta! Casa e deschisă și Pavka nu-i nicăieri!”

Auzind pași mari în urma lui, Artiom se întoarse brusc. Un dulău uriaș, cu urechile ciulite, se oprise în fața lui. Dinspre portiță, spre casă, venea o tânără necunoscută.

— Aș vrea să-l văd pe Pavel Korceaghin — spuse ea încet, măsurându-l pe Artiom.

— Și eu aș vrea să-l văd. Dracu' știe pe unde-o fi! Adineauri când am sosit, am găsit casa deschisă, iar Pavel nicăieri! Dumneata la el ai venit? se adresă el fetei.

În loc de răspuns, el auzi întrebarea:

— Dumneata ești Artiom, fratele lui Korceaghin?

— Da, eu sunt. Ce e?

Fără să răspundă, tânăra fată privi îngrijorată spre ușa întredeschisă. „De ce n-am venit ieri? Nu cumva, nu cumva...” Greutatea din piept o apăsa și mai tare.

— Ai găsit casa deschisă și pe Pavel plecat? îl întrebă ea pe Artiom, care o privea mirat.

— Dar mata ce treabă ai cu Pavel?

Tonia veni mai aproape și, după ce aruncă o privire împrejur, începu să vorbească cu glas întretăiat:

— Nu sunt sigură, dar dacă Pavel nu-i acasă, probabil că este arestat.

— Pentru ce? tresări nervos Artiom.

— Să intrăm în casă — spuse Tonia.

Artiom o ascultă fără să scoată o vorbă. După ce fata îi povesti tot ce știa, se simți cuprins de deznădejde.

— Ah, blestemată soartă! murmură el, abătut. Nu eram destul de amărâți, ne mai trebuia și asta pe cap... Înțeleg acum de ce-i harababura asta în casă. Naiba l-a pus să se bage în povestea aia... Unde să-l caut acum? Dar mata, domnișoară, cine ești?

— Eu sunt fiica lui Tumanov, șeful Ocolului Silvic. Îl cunosc pe Pavel.

— A-a! făcu Artiom, cu gândul aiurea. Poftim! Am adus făină să-l hrănesc, și când colo...

Tonia și Artiom se uitau tăcuți unul la altul.

— Mă duc. Poate că-l găsești — rosti Tonia încet, luându-și rămas bun de la Artiom. Trec deseară pe la dumneata, poate afli ceva până atunci.

Artiom dădu tăcut din cap.

* * *

Într-un colț al ferestrei bâzâia fără vlagă o muscă, trezită din amorțeala iernii. Pe marginea unei canapele vechi, roase, o țărăncă tânără ședea cu mâinile sprijinite pe genunchi, pironind cu privirea podeaua murdară.

Cu țigara lipită în colțul gurii, șeful comendurii termina de scris, cu litere mari, o foaie de hârtie. În încheiere, după ce-și trecu titulatura: „șeful comendurii orașului Șepetovka, sublocotenent...” așternu cu satisfacție o iscălitură plină de înflorituri, terminată cu niște cârlige complicate. Deodată se auzi zornăitul unor pintenii. Ofițerul ridică privirea.

În fața lui se oprise Salomîga, cu mâna bandajată.

— Ce vânt te-a adus pe-aici? îl întâmpină șeful comendurii.

— Al naibii vânt! Un glonte afurisit mi-a găurit mâna până la os.

Fără să țină seama de prezența femeii, Salomîga trase o înjurătură zdra-vănă.

— Și-ai venit aici să te vindeci?

— O să ne vindecăm pe lumea ailaltă. Pe front ne-au încolțit de ieșea untul din noi!...

Șeful îl opri, făcând un semn cu capul spre femeie:

— Vorbim noi pe urmă.

Salomîga se așeză greoi pe un scaun fără spetează și-și scoase șapca împodobită cu o insignă emailată pe care era săpat un trident — stema de stat a „Republicii Populare Ucrainene”¹².

— M-a trimis Golub — începu el încet. Trebuie să sosească mâine o divizie de „siciovîie strelți”¹³ și-o să fie mare tîmbălău pe-aici. Am fost însărcinat să fac ordine. S-ar putea să vină „hatmanul suprem” și împreună cu dînsul poate și vreun grangur din străinătate, așa că ar trebui să avem grijă să nu sufle nimeni o vorbă despre „ușurarea traiului”. Dar tu ce scrii acolo?

Șeful comendurii își mută țigara cu limba în celălalt colț al gurii:

— Am în arest o pușlama: Știi, la gară ne căzuse în gheare faimosul Juhrai... Îți aduci aminte, cel care i-a atîțat contra noastră pe toți muncitorii de la căile ferate.

— Ei da, și? rosti Salomîga, cu interes, dîndu-se mai aproape.

— Ei, și Omelcenko, neghiobul ăsta de comandant al gării, ni l-a trimis escortat numai de un singur cazac; iar pușlamaua asta, pe care-l am arestat aici, l-a făcut scăpat pe Juhrai ziua în amiaza mare! I-au smuls arma cazacului, i-au mutat fălcile din loc și după asta, ia-i de unde nu-s! N-am mai dat de urma lui Juhrai, dar l-am prins pe ăstălalt. Uite, citește raportul!

---

¹² Falsă denumire dată Ucrainei de contrarevoluționarii care puseseră mâna, temporar, pe putere, după înfrângerea țarului în 1917.

¹³ Soldați făcând parte din armata contrarevoluționară ucraineană.

Și-i întinse lui Salomîga câteva hârtii.

Salomîga își aruncă ochii pe ele, răsfoindu-le cu mâna stângă, mâna cea teafără, și după ce le citi, se uită fix la șeful comendurii:

— Și n-ai scos nimic de la el?

Șeful își trase nervos cozorocul pe sprâncene:

— De cinci zile mă chinuiesc cu el. O ține într-una: „Nu știu nimic, nu i-am dat eu drumul”. Mare bandit și ăsta! Soldatul de escortă l-a recunoscut și era cât pe-acți să-l gătuie pe puiul ăsta de viperă. Abia i l-am smuls din gheare. Omelcenko, ți-nchipui, a dat ordin să i se aplice cazacului douăzeci și cinci la spate pentru că l-a scăpat pe arestat și de-zia era soldatul atât de furios. N-am de ce să-l mai țin aici, trimit raportul la statul major, poate capăt autorizația să-l împușc.

Salomîga scuiță disprețuitor:

— Eh, nu mi-a-ncăput mie în mână... Ar fi vorbit el! Degeaba, nu poți tu, fecior de popă, să faci cercetări. Ce fel de comandant poate să iasă dintr-un seminarist? Vergele i-ai dat?

Celălalt se înfurie:

— Te rog să-ți păstrezi ironiile pentru tine. Aici comand eu și te rog să nu te amesteci în treburile mele!

Văzându-l cum se umflă în pene ca un curcan, Salomîga începu să râdă:

— Ha-ha... Nu te înfoia așa, fecior de popă, c-ai să plesnești. Du-te la dracu' cu treburile tale cu tot! Spune-mi mai bine unde găsesc vreo două sticle de basamac.

Șeful comendurii zâmbi:

— Las' că-ți fac eu rost.

— Și ăsta — zise Salomîga, arătând hârțiile cu degetul — dacă vrei să-l strivești ca pe-un păduche, scrie că are optsprezece ani, nu șaisprezece. Mai pune aici un cârlig și fă din șase opt, altfel s-ar putea să nu-ți aprobe.

★ ★ ★

În arest erau trei. Un bătrân bărbos, îmbrăcat cu un caftan vechi, stătea trântit într-o rână pe patul de scânduri, ținându-și îndoite picioarele slăbănogă care se pierdeau în niște pantaloni largi de pânză. Fusese arestat pentru că din grajdul lui dispăruse calul petliuristului încartiruit la el. Pe podea ședea o femeie în vârstă, cu ochi vicleni de vulpe și cu bărbia ascuțită. Făcea negoț cu basamac¹⁴. Era învinuită că ar fi furat niște ceasornice și alte obiecte

---

¹⁴ Rachiu de calitate inferioară.

de valoare. În colț, sub fereastră, cu capul pe șapca făcută ghem, dormita Korceaghin.

Mai fu adusă o fată tânără, cu ochii mari, speriați, îmbrăcată țărănește cu o basmă înflorată.

Fata se opri o clipă în mijlocul încăperii, apoi se așeză alături de răchierasă.

Aruncând asupra ei o privire iscoditoare, aceasta o întrebă grăbită:

— Te-au înhățat, fetiço? Nu primi niciun răspuns, dar continuă: Cum ai ajuns aici? Nu cumva te-au prins cu vodcă?

Ridicându-se în picioare, tânăra țarancă o privi supărată pe femeia care o iscodea și-i răspunse încet:

— Nu, m-au luat pentru frate-meu.

— Dar ce-a făcut? insistă femeia.

Bătrânul interveni:

— Ce n-o lași în pace? Ei i-o fi lehamite și de viață și tu clămpănești mereu din gură ca o moară stricată.

Femeia întoarse repede capul spre pat:

— Ce te bagi tu? Am vorbit cu tine?

Bătrânul scuipe într-o parte:

— Las-o-n pace, atâta îți spun!

În odaie se făcu tăcere. Așternând o broboadă mare, țaranca se culcă pe ea, sprijinindu-și capul cu mâna.

Răchierăsa începu să mănânce. Bătrânul își lăsă picioarele pe podea, își răsuci încet o țigară groasă și o aprinse. Prin odaie se împrăștie un fum acru de mahorcă.

Clefăind cu gura plină, răchierăsa începu să bodogănească:

— Nici să mănânc nu mă lasă, cu duhoarea asta. Tot timpul fumează.

Bătrânul râse ascuțit, răutăcios:

— Ți-i teamă cumva să nu slăbești? Nu vezi că nu mai încapi pe ușă? Mai bine i-ai da o îmbucătură și băiatului ăsta, nu îndesa totul numai în tine.

Răchierăsa dădu din mână, jignită:

— Da' ce? Eu nu-i zic să mănânce? Dar nu vrea. Cât despre mine, te poftesc să-ți mai ții clanța, că nu mănânc de pe urma ta.

Întorcându-se spre răchierasă și făcând semn cu capul spre Korceaghin, fata întrebă:

— Nu știi de ce l-au închis?

Bucuroasă că are cu cine schimba o vorbă, bătrâna se grăbi să-i spună tot ce știa:

— E un flăcău de pe-aici, băiatul Korceaghinei bucătăreasa, mezinul ei. Apoi, aplecându-se spre urechea fetei, îi șopti: L-a făcut scăpat pe un bolșevic,

un marinar, care stătea la Zozulea, vecina mea.

Fata își aminti: „Trimit raportul la statul major, poate capăt autorizația să-l împrusc...”

* * *

Trenurile se îngrămădeau în gară, unul după altul. Din vagoane coborau valuri-valuri, ca o mulțime dezordonată, batalioanele de „sicioviie strelți”. Pe linie alunecă încet, îmbrăcat într-o crustă de oțel, și trenul blindat „Zaporojeț”, format din patru vagoane. De pe platforme erau date jos tunurile; din vagoanele de marfă erau coborâți caii și imediat înșăuați. Cavaleriștii încălecau și, prin mulțimea de infanteriști, se strecurau în piața gării, unde-și luau locul în formația detașamentului de cavalerie.

Maiorii alergau încoace și încolo, strigând numerele subunităților lor.

Gara vuia ca un viespar. Din învălmășeala zăpăcită, gălăgioasă, în care toți vorbeau și strigau, se închegau cu încetul plutoane regulate. Puțin mai târziu, torentul de oameni înarmați pătrunse în oraș. Până seara huruiră pe șosea căruțele și trenurile regimentare ale diviziei de „sicioviie strelți”, care își făceau intrarea în oraș.

După ce întreaga procesiune luă sfârșit, trecu și compania statului major al diviziei. Cele o sută douăzeci de guri cântau pe întrecute:

*Ce-i atâta chiot, larmă?
Ce s-a întâmplat?
E Petliura. În Ucraina,
Iată c-a intrat.*

Korceaghin se îndreptă spre fereastră. Prin întunericul înserării, el auzi hruitul roților pe caldarâm, tropăit de picioare, cântece în cor.

În spate, o voce spuse încet:

— Intră armata în oraș.

Korceaghin se întoarse — vorbise fata sosită în ajun.

Îi auzise povestea. Răchieresa nu s-a lăsat până n-a tras-o de limbă. Fata era dintr-un sat situat la șapte verste de oraș. Fratele ei mai mare, Grițko, partizan roșu, a fost în timpul Sovietelor conducătorul comitetului sărăcimii. Când au plecat trupele roșii, a plecat și Grițko, încins cu o bandă de mitralieră. Iar acum s-au năpustit toți pe capul alor săi rămași acasă. Aveau un singur cal, și pe-acela li l-au luat. Apoi l-au ridicat pe bătrân, pe tatăl lor, și l-au adus în oraș; câte a îndurat bietul om la închisoare! Iar starostele satului, unul dintre cei pe care Grițko îi cam strânsese cu ușa, ca să se răzbune, le trimitea lor pe cap, să-i încartiruiască, tot soiul de oameni. Familia sărăcise cu totul.

Cu o zi înainte, sosise în sat și șeful comendurii, pentru o razie. Starostele s-a grăbit să-l aducă la ei. Ofițerului îi plăcu fata și a doua zi dimineață o luă cu el în oraș, „pentru interogatoriu”.

Korceaghin nu putea dormi. Calmul îl părăsise cu desăvârșire. Un gând chinuitor i se vântura mereu prin minte și nu putea să scape de el: „Ce-o să mai fie de-aici înainte?”

De atâta bătaie îl durea tot corpul. Soldatul din escortă îl lovise cu o răutate de fiară. Ca să mai scape de apăsătoarele lui gânduri, începu să asculte șaptele vecinilor.

Încet de tot, fata povestea cum s-a legat de ea șeful comendurii, cum a amenințat-o, cum a căutat s-o convingă și cum, în momentul când a fost refuzat, l-a apucat turbarea: „Te bag la beci și de acolo n-ai să mai ieși!” s-a răstit la ea.

Ungherele se învăluiră în întuneric. Îl aștepta din nou o noapte înăbușitoare, neliniștită. Iar o să-l copleșească gândul la cele ce-o să-i aducă ziua de mâine. Era numai de-o săptămână închis aici, dar lui i se părea că au trecut luni întregi. Dormea pe laviță tare; durerile nu-l mai lăsau. Erau acum trei în cămară. Unchiașul sforăia pe pat ca acasă pe cuptor. Le răbda pe toate cu o liniște plină de înțelepciune și noaptea dormea adânc. Sublocotenentul o eliberase pe răchieresă ca să-i aducă basamac. Hristina și Pavel se aciuseră jos, pe podea, aproape unul de altul. Îl văzuse cu o zi înainte prin ferestruie pe Seriojka. Acesta a stat multă vreme în stradă, privind amărât ferestrele clădirii.

„Știe pesemne că sunt aici.”

De trei zile primea de la cineva de-afară bucăți de mâl neagră, acră. Dar nu-i spuneau de la cine anume. Două zile l-a chinuit șeful comendurii cu interogatoriul.

Ce poate să însemne asta?

La interogatoriu n-a spus nimic, a negat totul. De ce tăcea, nu știa nici el. Voia să fie îndrăzneț, voia să fie tare ca cei despre care citise prin cărți. Dar în noaptea când l-au adus aici, și când — lângă clădirea imensă a morii cu aburi — unul dintre însoțitori a spus: „Ce să ne mai batem capul cu el, domnule sublocotenent? Să-i trântim un glonte în ceafă și-am terminat”, atunci a simțit ce-i frica. Da, e îngrozitor să mori la șaisprezece ani! A muri înseamnă să nu mai trăiești niciodată.

Hristina a căzut și ea pe gânduri. Ea știe ceva ce bietul băiat încă nu știe: El încă n-a aflat... Dar ea a auzit...

Pavel nu doarme nopțile, se zvârcolește. Îi e tare milă Hristinei de el, dar are și ea amarul ei: nu poate uita vorbele de amenințare ale șefului comendurii: „Mâine termin cu tine. Dacă nu vrei să fii a mea, atunci te trimit la

corpul de gardă. Și cazacii nu stau ei mult pe gânduri. Așa că ai de ales”.

Ce nenorocire! Și nici n-ai de unde aștepta scăparea! Ce vină are ea că Grițko a plecat cu roșii? „Vai, cât de greu e de trăit pe lumea asta!”.

O durere surdă îi strânge gâtul. Se simte deodată cuprinsă de o desperare neputincioasă și, înfricoșată, Hristina începe să plângă înfundat. Trupul ei tânăr tremură de amărăciune și deznădejde.

Dintr-un colț, de lângă perete, se desprinsese o umbră.

— De ce plângi?

În șoaptă caldă, Hristina îl împărtășea tăcutului ei tovarăș de suferință tot amarul său. Pavel o ascultă fără să scoată o vorbă. Ea simți numai mâna lui pe mâna ei.

— Au să mă chinuiască, tâlharii! — șopti ea, cuprinsă de groază și înghițindu-și lacrimile. Sunt pierdută. Puterea e în mâinile lor.

Ce-i putea spune Pavel bieteii fete? Nici nu existau cuvinte de mângâiere. Nimic nu putea să-i spună. Viața o strângea, gâtuind-o ca într-un cerc.

Să n-o lase să plece mâine? Să se lupte pentru ea? Deșeaba! Îl vor snopi în bătaie și poate îl vor lovi cu sabia în cap și atunci totul se va sfârși. O mângâie dragăstos pe mână. Era singura alinare pe care o putea aduce acestei fete zdrobite de durere. Fata își potoli plânsul. Din când în când, santinela de la intrare striga somându-i pe trecători: „Stai! Cine e?” Și după aceea — iarăși liniște de moarte. Unchiașul dormea adânc. Clipele se scurgeau încet, pe nesimțite. Nici nu-și dădu seama când îl cuprinseseră brațele Hristinei, care-l atraseră spre dânsa.

— Ascultă, dragul meu — șoptiră buzele ei fierbinți — eu, oricum, sunt pierdută; dacă n-o să mă batjocorească ofițerul, atunci sigur de tot că ceilalți n-or să mă cruțe. Strânge-mă aproape de tine, dragul meu, ca să nu-mi ia ticăloșii fecioria.

— Cum poți să vorbești așa, Hristina?

Dar mâinile ei puternice îl strângeau. Buzele ei erau fierbinți, carnoase, ispititoare. Cuvintele fetei erau simple, duioase. Pavel le înțelegea prea bine.

Uitată-i clipa prezentă și alungată undeva departe, foarte departe. Uitat e lacătul de la ușă, și cazacul roșcat, și șeful; uitată bătaia, uitate cele șapte nopți chinuite, fără somn. Acum nu există decât buzele acestea fierbinți, obrajii aceștia jilavi, scăldați în lacrimi.

Dar deodată își aminti de Tonia.

„Cum de am putut s-o uit?... Ochii ei dragi, minunați...”

Avu destulă putere să se desprindă din îmbrățișare. Se ridică amețit și se apucă de gratii. Mâinile Hristinei îl găsiră iar.

— De ce nu mă vrei?

Câtă durere într-o întrebare! Pavel se aplecă spre ea, îi strânse mâinile cu putere și-i șopti:

— Nu pot, Hristina. Ești o fată bună... — și mai bălbâi ceva fără noimă.

Se ridică și, ca să rupă tăcerea apăsătoare, se îndreptă spre patul de scânduri, se așează pe marginea lui și-l deșteptă pe unchiaș:

— Moșule, dă-mi te rog o țigară.

În colț, cu fața în broboadă, Hristina plângea...

A doua zi când sosi șeful comendurii, cazacii veniră s-o ia pe Hristina. Ea își luă rămas bun de la Pavel numai din ochi, iar privirea ei era plină de muștrări. După ce se închise ușa în urma lor, Pavel se simți și mai nenorocit, și mai împovărat de durere.

Unchiașul nu izbuti toată ziua să-l facă să scoată măcar o vorbă. Garda comendurii se schimbă, se schimbă și santinela. Seara, ușa se deschise și intră un nou arestat. Pavel îl cunoștea. Era Dolinik, tâmplar la fabrica de zahăr. Dolinik era vânos, deși scund; și purta peste cămașa galbenă, decolorată, un surtuc vechi. Cu o privire atentă, el scrută odaia întunecoasă.

Pavel îl cunoscuse în februarie 1917, când Revoluția ajunsese până-n orașelul lor. În timpul zgomotoaselor demonstrații, el n-a avut prilejul să asculte decât un singur agitator bolșevic, pe Dolinik. Cățărăț pe postamentul unui gard, la marginea drumului, el vorbea în fața unei mulțimi de soldați. Îi erau și acum vii în minte cuvintele cu care-și încheiase cuvântarea:

„Soldați, urmați-i pe bolșevici, ei n-au să vă trădeze!”

De atunci nu l-a mai văzut pe tâmplar.

Bătrânul îl primi bucuros pe noul venit. Se vede că-i era greu să tacă ziua întregă. Dolinik se așează pe marginea patului lângă bătrân, ca să fumeze cu el o țigară, și-l întrebă de necazurile lui. Apoi trecu lângă Korceaghin.

— Dar tu, cum de-ai ajuns aici? îl întrebă el pe băiat. De ce te-au închis?

Văzând că trebuie să-i smulgă fiecare vorbă din gură, Dolinik își dădu seama că tânărul e neîncrezător. Altfel nu se putea explica de ce-i atât de zgârcit la vorbă! Dar când tâmplarul află de învinuirea ce i se aduce, îl privi mirat, cu ochii lui inteligenți, și se așează jos lângă el.

— Așa! Va să zică tu l-ai salvat pe Juhrai! Dar nu știam că te-au arestat.

Pavel se ridică într-un cot, surprins.

— Care Juhrai? Nu știu nimic. Câte nu se spun...

Dolinik însă, zâmbind, se apropie și mai mult de Pavel:

— Lasă, prietene, de mine nu trebuie să te-ascunzi. Știi cu mai multe decât îți închipui. Și încet, ca să n-audă bătrânul, îi spuse: Chiar eu l-am condus pe Juhrai. E acum la loc sigur. Fedor mi-a povestit ce vi s-a întâmplat. După ce tăcu o bucată de vreme, adăugă dus pe gânduri: Ești un

băiat de nădejde. Dar faptul că te-au prins și că au aflat totul... Vezi, fir-ar al dracului, asta-i cam albastru.

Își scoase haina, o întinse pe podea și, așezându-se mai bine, rezemat cu spatele de perete, începu din nou să-și răsucescă o țigară.

Ultimele cuvinte ale lui Dolinik îl convinseseră pe Pavel. Era limpede acum că Dolinik e cu ei. Dacă l-a condus pe Juhrai, înseamnă că...

Până spre seară află că Dolinik fusese arestat din pricina agitației făcute printre cazacii lui Petliura. A fost prins tocmai când împărțea apelul în care Comitetul Revoluționar gubernial îi îndemna pe cazaci să se predea și să treacă de partea trupelor roșii.

Prudent însă, Dolinik nu-i povesti lui Pavel nimic mai mult.

„Cine știe — își zise el — au să-l bată cu vergile. Și-i încă tânăr...”

Seara, târziu, când se pregăteau de culcare, el își arătă temerile printr-o frază scurtă și cuprinzătoare:

— Noi, Korceaghin, eu și cu tine, putem spune că am intrat la apă. Să vedem ce-o mai ieși din toate astea până la urmă.

A doua zi fu adus un nou arestat. Era Slioma Zelțer, un bărbier cunoscut în tot orașul. Avea niște urechi enorme și un gât subțire. Gesticulând înfierbântat, el îi povesti lui Dolinik:

— Și cum zic, Fuchs, Bluvstein și Trahtenberg voiau să-l primească pe „hatmanul suprem” cu pâine și sare. Atunci le-am spus: „Vreți să-l primiți? Primiți-l, n-aveți decât! Dar să vedem cine are să semneze din partea populației evreiești? Vă garantez că nimeni!” Cred și eu că dumnealor le convine: Fuchs are magazin, Trahtenberg are moară... Dar eu ce am? Și ce au ceilalți, toată sărăcimea? Nimic! Eu însă tot am o vorbă: am limba lungă. Deunăzi îl bărbieram pe unul dinăștia noi, un ofițer venit de curând aici. „Ia spune, zic eu, hatmanul Petliura știe despre pogromuri? O să primească delegația?” Vai, câte neplăceri n-am avut cu din cauza gurii mele! Ce credeți că a făcut ofițerul? A stat, l-am bărbierit, l-am pudrat pe cinste. Pe urmă s-a sculat binișor și, în loc să-mi plătească, m-a arestat pentru agitație contra stăpânirii. Zelțer începu să se bată cu pumnul în piept: Ce agitație? Ce-am spus? L-am întrebat numai... și pentru asta să intru la pușcărie?

Din ce în ce mai înfierbântat, Zelțer îi răsucea lui Dolinik un nasture la cămașă și-l scutura când de o mână, când de cealaltă. Dolinik zâmbi fără să vrea, ascultându-l pe Slioma, iar când bărbierul se opri din sporovăială, îi vorbi serios:

— Ei, Slioma, ești băiat deștept, dar faci prostii. Ți-ai și găsit când să flecărești! Nu te invidiez c-ai nimerit aici.

Uitându-se plin de înțelegere la el, Zelțer făcu un gest disperat cu mâna. În clipa aceea, ușa se deschise și în odaie se năpusti, înfierbântată, răchiereasa.

— Arză-v-ar focul împreună cu șeful vostru! Începu ea să-l blesteme pe cazacul care o adusese. Arde-v-ar mățele basamacul pe care mi l-ați băut!

Santinela trânti ușa în urmă-i și puse zăvorul, iar femeia, bombănind, se așeză pe patul de scânduri.

— Iar te-au adus aici, moară hodorogită? îi spuse bătrânul glumind. Poftim, ia loc, bine-ai venit...

Răchiereasa îl privi mâniașă pe bătrân și, îngrămădindu-și nelipsita-i boccea, se așeză pe podea alături de Dolinik.

După ce-i adusese sticlele de basamac, șeful comendurii dăduse ordin s-o bage din nou la închisoare.

Dincolo de ușă, la corpul de gardă, se auziră strigăte și mișcare. Un glas tăios începu să dea ordine. Toți arestații priveau nedumeriți spre ușă.

* * *

În piață, lângă bisericuța înnegrită de vreme, cu clopotnița străveche, se petrecea un eveniment neobișnuit pentru orașel. În jurul pieței, pe trei părți, erau așezate în dreptunghiuri regulate unitățile de „siciovîie strelți”, prevăzute cu tot echipamentul de război.

Drept în față, începând de la intrarea bisericii, trei regimente de infanterie erau înșirate în rânduri care ajungeau până la gardul școlii, formând careuri ca o tablă de șah.

Soldații petliuriști din divizia de elită a „Directoratului”, încărcăți cu benzi de cartușe care le atârnavă în toate părțile, cu armele la picior și purtând pe cap caraghioasele căști de fier rusești, ca niște dovleci tăiați în două, păreau de departe o masă cenușie, murdară.

Mai mult de jumătate dintre acești soldați erau țărani chiaburi, care luptau conștient împotriva Sovietelor. Bine echipată, cu efecte luate din rezervele fostei armate țariste, această divizie fusese adusă în orașel ca să apere nodul de cale ferată, unul dintre cele mai importante obiective strategice.

Din Șepetovka plecau în direcții diferite cinci linii de cale ferată. Pentru Petliura, pierderea acestui punct ar fi însemnat năruirea întregului front. Și așa nu-i mai rămăsese „Directoratului” decât un teritoriu destul de mărunț. Capitala petliuriștilor era acum modestul orașel Vinnița.

„Hatmanul suprem” hotărâse să inspecteze personal unitățile. Totul era pregătit în vederea întâmpinării lui.

Printre unitățile din spate, într-un colț mai ferit de priviri, se afla un regiment de noi mobilizați, alcătuit dintr-o adunătură de tineri desculți, îmbrăcați peștiș. Niciunul dintre acești flăcăi de la țară, luați noaptea din pat, în urma unei descinderi, sau înhațați pe stradă, n-avea chef să pornească la luptă.

— Doar n-am căpiat — spuneau ei.

Tot ce-au putut face ofițerii petliuriști a fost să-i aducă în oraș sub escortă pe cei mobilizați, să-i împartă pe companii și batalioane și să le dea arme. Dar chiar a doua zi a dispărut o treime dintre cei aduși și în fiecare zi rămâneau tot mai puțini. Să le fi dat cizme ar fi fost curată nebunie, mai cu seamă că nici nu prea aveau cizme. În ordinul de mobilizare se cerea ca toți să vină încălțați. Dar rezultatul fusese dezastruos. Cu greu ți-ai fi putut imagina unde au putut găsi gioarsele acelea de încălțări, care nu se mai țineau în picioare decât legate cu sârmă sau cu sfoară. La paradă au fost aduși desculți.

În spatele infanteriei era încolonat regimentul de cavalerie al lui Golub. Cavaleriștii făcură zid în fața gloatei de curioși.

Toată lumea dorea să privească parada. Trebuia să sosească însuși „hatmanul suprem”! În oraș, evenimente de acest fel erau rare, de aceea nimeni nu voia să piardă un spectacol gratuit.

Pe treptele de la intrarea bisericii se adunară colonelii, căpitanii, cele două fiice ale popii, un grup de învățători ucraineni, un grup de cazaci „liberi”, președintele consiliului comunal, un individ gârbov, într-un cuvânt — toată protipendada, toți reprezentanții „înaltei societăți”. Printre ei, îmbrăcat într-o cerkeskă¹⁵, se afla și inspectorul-șef al infanteriei, comandantul parăzii.

În biserică, popa Vasili își îmbrăca odăjdiile de Paști.

I se pregătea lui Petliura o primire solemnă. Fusese adus și arborat un steag galben-albastru. În fața lui trebuiau să depună jurământul noii mobilizați.

Comandantul diviziei porni spre gară într-un „Ford” șubred și scorojit, ca să-l aducă pe Petliura.

Inspectorul infanteriei îl chemă pe colonelul Cerneak, un om zvelt, cu mustăcioara cochet răsucită:

— Ia pe cineva cu dumneata și vezi cum stau lucrurile la comenduire și prin împrejurimi. Să fie totul curat și îngrijit. Dacă sunt arestați, cercetează-i, iar vagabonzilor dă-le drumul.

Cerneak pocni din călcâie, îl luă cu el pe primul căpitan ce-i ieși în cale și porniră călare. Apoi, întorcându-se spre fiica cea mare a popii, inspectorul o întrebă amabil:

— În ceea ce privește masa, e totul în regulă?

— O, da, de asta are grijă chiar comandantul — răspunse fiica popii, privindu-l gales pe frumosul inspector.

Deodată se iscă o mare fierbere: pe șosea zbura, aplecat pe coama calului, un călăreț. Dădea din mâini și striga:

— Vin!

---

¹⁵ Caftan căzăcesc.

— Toată lumea la locul lor! ordonă inspectorul.

Căpeteniile fugiră în front.

Când „Fordul” ajunsese strănutând în fața bisericii, fanfara intonă „Ucraina încă n-a murit”.

Din automobil coborî greoi, în urma comandantului diviziei, însuși „hatmanul suprem”, un om de statură mijlocie, cu capul colțuros înfipt pe un gât puternic, cu ceafa roșie, îmbrăcat într-un caftan albastru-închis, din stofa bună a uniformelor de gardă, încins cu o centură galbenă, de care avea prins un browning minuscul, înfipt într-un toc de piele de căprioară. Pe cap purta o „kerenkă” din postav kaki, cu o insignă emailată pe care era un trident. Prin înfățișarea lui, Simon Petliura nu aducea deloc a luptător. Nu avea nimic milităresc în el.

Ascultând raportul scurt al inspectorului, păru oarecum nemulțumit. Președintele consiliului comunal îi adresă apoi urarea de bun venit. Petliura asculta distrat, privind peste capul lui regimentele așezate în formație.

— Să începem trecerea în revistă — îi făcu el semn inspectorului.

Petliura se urcă pe mica tribună de lângă drapel și ținu soldaților o cuvântare de zece minute. Cuvântarea, deloc convingătoare, o rosti fără avânt deosebit; pesemne că era obosit de drum. Ultimele cuvinte fură acoperite de strigătele soldaților: „Ura! Ura!” Coborî de pe tribună, ștergându-și cu batista fruntea asudată, și împreună cu inspectorul și comandantul diviziei trecu în revistă toate unitățile. Când ajunsese în dreptul noilor mobilizați, încruntă cu dispreț sprâncenele și își mușcă nervos buzele.

La sfârșitul trecerii în revistă, noii mobilizați depuseră jurământul. Pluton după pluton, ei se apropiau în rânduri neregulate de drapelul lângă care se afla, cu evanghelia în mână, popa Vasili și sărutau mai întâi evanghelia și apoi un colț al drapelului. În acest timp se petrecu ceva neașteptat.

Nu se știe cum pătrunse în piață, până la Petliura, o delegație. Cu pâine și sare în mâini, bogatul fabricant de cherestea Bluvstein, urmat de negustorul de galanterie Fuchs și de încă alți trei negustori de vază, se îndreptară toți spre „hatmanul suprem”. Închinându-se slugarnic, Bluvstein îi oferă tava, pe care o luă un ofițer ce se afla prin preajmă.

— Populația evreiască își exprimă sincera ei recunoștință și respectul față de dumneavoastră, șeful statului. Primiți, vă rugăm, totodată această scri-soare de felicitare.

— Bine — mormăi Petliura, aruncând o privire fugăre pe hârtie.

În acel moment însă, Fuchs luă cuvântul:

— Preasupuși, vă rugăm să ne dați posibilitatea să ne deschidem întreprinderile și să ne ocrotiți de pogromuri— articulă el, cu greutate.

Petliura spuse încruntat:

— Armata mea nu se îndeletnicește cu pogromuri. Să vă între în cap lucrul ăsta!

Fuchs făcu un gest neputincios cu mâinile. Petliura scutură nervos din umăr. Era supărat de prezența atât de nepotrivită a delegației și îi întoarse spatele. Lângă el se afla Golub, care-și mușca furios mustața neagră.

— Poftim, plângeri împotriva cazacilor dumitale, domnule colonel. Cercetează, află despre ce e vorba și ia măsuri — spuse Petliura. Adresându-se apoi inspectorului, îi ordonă: Să înceapă parada.

Nefericita delegație evreiască nu se așteptase să-l întâlnească pe Golub și se grăbi să dispară.

Toată atenția asistenței era ațintită asupra pregătirilor în vederea defilării. Se auziră comenzi rostite cu glas aspru.

Pășind spre Bluvstein, cu înfățișarea aparent liniștită, Golub îi strecură apăsător, în șoaptă:

— Luați-vă tălpășița, nebotezaților, că de nu, fac tocană din voi!

Fanfara începu să cânte. Primele unități trecură prin piață. Ajungând în dreptul locului unde se afla Petliura, soldații strigau mecanic „ura”; apoi unitățile coteau spre șosea, pe străzile laterale. În fața companiilor, îmbrăcați în uniforme noi de culoare kaki, comandanții treceau cu pas liber, ca la plimbare, mișcând ritmic din bastonașe. Moda de a defila cu bastonașe, precum și vergelele de aramă la soldați, o introduseseră pentru întâia oară „sicioviie strelți”.

La urmă de tot defilără noii mobilizați, scurgându-se ca o gloată dezordonată, fără a ține pasul și izbindu-se din când în când unul de altul. Picioarele goale nu prea făceau zgomot. Căpeteniile se sileau din răspuțeri să facă ordine, dar era cu neputință.

În compania a doua, ce se apropia, un flăcău din flancul drept, îmbrăcat cu o cămașă de pânză, nu-și mai lua ochii de la „hatmanul suprem”. Căscând gura de mirare, el călcă într-o groapă și se întinse cât era de lung pe șosea. Zăngănind, arma sălță de câteva ori pe pietre. Flăcăul încercă să se ridice, dar fu din nou trântit de cei care veneau din urmă. Printre spectatori se auziră hohote de râs. Rândurile se stricară și plutonul trecu prin piață în dezordine. Culegându-și arma de pe jos, nenorocosul flăcău îi ajunse și el din urmă pe ai lui.

Petliura se întoarse într-o parte, ca să nu-i vadă, și fără să mai aștepte trecerea întregii coloane, se îndreptă spre automobil. Urmându-l, inspectorul îl întreabă prudent:

— Pan hatmanul nu rămâne la masă?

— Nu — răspunse aspru Petliura.

Dincolo de împrejmuirea înaltă a bisericii, în mulțimea spectatorilor, asis-

tau la paradă și Serioja Bruzjak, Valia și Klimka. Ținându-se strâns cu mâinile de grilaj și cu ură în privire, Serioja urmărea atent fețele celor de jos.

— Haidem, Valia, că s-a închis bâlciul — rosti el, provocător, dinadins tare ca să-l audă toată lumea.

Și, spunând asta, se desprinsese de grilaj. Mirați, cei dimprejur își întoarseră privirile spre el.

Fără să dea cuiva vreo atenție, Serioja porni spre porțiță, urmat de sora lui și de Klimka.

* * *

Sosind în goană la comenduire, colonelul Cerneak și căpitanul descălecară. Lăsară caii în paza ordonanței și intrară imediat la corpul de gardă.

— Unde-i șeful comendurii? îl întrebă Cerneak pe subofițer.

— Nu știu — răspunse acesta, încurcat. S-o fi dus undeva.

Cerneak își aruncă privirile prin tot corpul de gardă: murdar, neîngrijit, cu paturile răvășite, în care trândăneau nepăsători cazacii comendurii. Nici nu se gândeau să se ridice la intrarea superiorilor.

— Ce-i cocina asta? zberă Cerneak. Ce v-ați tolănit ca niște scoafe gata să fete? se răsti el, adresându-se celor culcați.

Ridicându-se în capul oaselor și râgâind, unul dintre cazaci ripostă tontos:

— Ce zbieri și tu? Lasă că are cine să urle la noi...

— Ce-ai zis? sări ca ars Cerneak. Îți dai seama cu cine vorbești, cap de bou ce ești? Eu sunt colonelul Cerneak! Ai auzit, porcule? Drepti! Că acum pun mâna pe vergea! urlă colonelul, înfierbântat, alergând de colo până colo prin corpul de gardă. Într-o clipă să-mi scoateți toată murdăria, faceți paturile și mai spălați-vă nutrele, că parcă n-ați fi oameni. Ia uite în ce hal sunteți! Parcă n-ați fi cazaci, ci o bandă de tâlhari!

Furia lui nu mai cunoștea margini. Turbat, izbi cu piciorul în ciubărul cu lături care-l stătea în cale.

Căpitanul nu se lăsă nici el mai prejos. Înjurând de mama focului, el agita amenințător cravașa, sculându-i pe cei tolăniți în paturi.

— Hatmanul suprem primește defilarea și poate sosi aici în orice clipă. Mișcă-te mai repede!

Văzând că lucrurile iau o întorsătură serioasă și că într-adevăr s-ar putea alege cu vergele pe spinare — numele lui Cerneak le era bine cunoscut — cazacii începură să alerge ca opăriți. Mergea treaba ca pe roate.

— Să vedem acum ce-i cu arestații — propuse căpitanul. Cine știe pe cine-au mai închis aici! Dacă dă hatmanul cu ochii de ei, să nu iasă vreo încurcătură.

— Cine are cheia? întrebă Cerneak santinela. Deschide imediat!

Comandantul gărzii se repezi și deschise lacătul.

— Unde-i șeful comendurii? Mult am să-l mai aștept? Găsiți-l imediat și să mi-l trimiteti aici — ordonă Cerneak. Garda, afară în curte și să stea în front... De ce sunt armele fără baionete?

— Abia ieri ne-am schimbat — caută comandantul gărzii să se dezvinovățească și o zbughi pe ușă afară să-l caute pe șef.

Căpitanul împinse cu piciorul ușa arestului. De pe podea se sculară câțiva oameni. Ceilalți însă rămaseră culcați.

— Deschide ușa de tot! porunci Cerneak. Nu văd nimic! Examină cu atenție fetele arestaților.

— Pentru ce te-au adus aici? îl întrebă el aspru pe bătrânul care ședea pe pat.

Bătrânul se ridică. Își săltă pantalonii și, intimidat de tonul lui răstit, bolborosi bâlbâindu-se:

— Eu știu? M-au adus aici și iaca stau... A pierit din curtea mea un căluț, dar ce-s eu de vină?

— Al cui era calul? îl întrerupse căpitanul.

— Apăi al stăpânirii! L-au dat pe băutura soldații care stau la mine, și acum aruncă vina pe mine.

Cerneak îl examinează pe bătrân din cap până-n picioare, dând nerăbdător din umăr.

— Ia-ți catrafusele și marș de aci! strigă el și se îndreaptă spre răchierasă.

Bătrânului nu-i venea să creadă că i se dă drumul și, clipind din ochii lui miopi, îngâimă:

— Cum adică, pot să plec?

Colonelul dădu din cap:

— Șterge-o, șterge-o mai repede!

Bătrânul dezlegă grăbit traista înnodată de marginea patului și, mergând costiș, se repezi spre ușă.

— Tu ce stai aici? o întrebă Cerneak pe răchierasă.

Înghițind ultima bucată dintr-o plăcintă, ea începu să însire:

— Pe nedrept m-au adus aici, domnule comandant. Sunt văduvă, mi-au băut rachiul, iar pe mine m-au închis.

— Faci negoț cu basamac? o întrebă colonelul.

— Da, grozavă vânzare am mai făcut! zise femeia, cu obidă... Domnul șef mi-a luat patru sticle și nu mi-a dat niciun ban. Așa-s toți: beau, dar bani nu dau. Țasta-i negoț?

— Destul, șterge-o imediat de-aici la dracu!

Fără să mai aștepte să i se spună a doua oară, femeia își înfășură bocceaua și, înclinându-se recunoscătoare, porni de-a îndărătelea spre ușă.

— Să vă dea Dumnezeu sănătate, domnilor comandanți!

Dolinik privea toată comedia asta cu ochii larg deschiși. Niciunul dintre arestați nu înțelegea ce se petrece. Un singur lucru era limpede: noii veniți erau niște șefi care puteau dispune de toți arestații.

— Dar cu tine ce-i? se adresa Cerneak lui Dolinik.

— Ridică-te în picioare în fața domnului colonel! răcni căpitanul.

Dolinik se ridică de pe podea încet, cu greutate.

— Pentru ce ai fost adus aici, te întreb? repetă Cerneak.

Dolinik privi câteva secunde la mustățile răsucite ale colonelului, la fața lui proaspăt rasă, apoi la cozorocul chipiului cu insignă emailată, și deodată îl fulgeră un gând:

„Dar dacă izbutesc?...”

— Am fost arestat pentru că am umblat prin oraș după ora opt — spuse el primul lucru care-i trecu prin minte.

Aștepta cu chinuită încordare.

— Și de ce-mi umbli noaptea?

— Dar nu era noapte, să tot fi fost unsprezece, mai mult nu.

Vorbea, dar tot nu credea să aibă un noroc atât de extraordinar.

— Șterge-o! răsună scurt glasul colonelului.

Lui Dolinik prinseră să-i tremure genunchii. Uitându-și haina, ieși pe ușă în timp ce căpitanul interoga un alt arestat.

Korceaghin rămase cel din urmă. Ședea pe podea, zăpăcit de-a binelea de tot ce vedea, și încă nu-i venea să creadă că Dolinik a fost eliberat. Nu putea pricepe ce se întâmplă. Tuturor li se dă drumul. Dar Dolinik, Dolinik... a spus că a fost arestat pentru că a umblat noaptea... În sfârșit a înțeles.

Colonelul începu interogatoriul uscătivului Zelțer, cu obișnuita întrebare:

— Pentru ce stai aici?

Palid, emoționat, bărbierul răspunse repede:

— Ziceau că fac agitație, dar eu nu înțeleg ce fel de agitație e asta...

Cerneak deveni atent:

— Ce? Agitație? Ce fel de agitație faci?

Nedumerit, Zelțer făcu un gest larg cu mâinile:

— Nu știu, eu n-am spus decât că se strâng semnături pentru o petiție adresată hatmanului suprem din partea populației evreiești.

— Ce fel de petiție?

Cerneak împreună cu căpitanul se apropiară de el.

— Petiția cu desființarea pogromurilor. Știți, a fost la noi un pogrom cumplit. Populația e înspăimântată...

— Am înțeles — îl întrerupse Cerneak: O să-ți arătăm noi petiție, târtane! Adresându-se apoi căpitanului, îi spuse: Pe ăsta trebuie să-l punem undeva

bine. Să fie dus la statul major și acolo am să stau eu de vorbă cu el. Aflăm noi cine se pregătește să dea petiții.

Zelțer era gata să obiecteze ceva, dar, cu o scurtă mișcare din mână, căpitanul îl și lovi cu cravașa pe spinare.

— Gura, scârnavie!

Strâmbându-se de durere, Zelțer se retrase într-un colț. Buzele începură să-i tremure — abia își stăpânea plânsul.

În timpul acesta, Korceaghin se ridică în picioare. Dintre arestați nu mai rămăseseră în încăpere decât el și cu Zelțer.

Cerneak se uită la tânăr, iscodindu-l cu ochii lui negri:

— Dar tu, cum de-ai ajuns aici?

La întrebarea lui, colonelul auzi un răspuns energic:

— Am tăiat dintr-o șa o bucată, să-mi pun talpă la ghețe.

— Ce fel de șa? întrebă colonelul, nelămurit.

— Stau la noi doi cazaci și am tăiat o bucată dintr-o șa veche, iar cazacii m-au și adus aici pentru asta. Cuprins de nebuneasca nădejde că i se va da drumul, el adăugă: Dacă aș fi știut că e vina atât de mare...

Colonelul îl privi disprețuitor pe Korceaghin:

— Ia te uită cu ce se ocupă comandantul! Arestează așa ca să se afle-n treabă! Și întorcându-se, gata să iasă, răcni: Șterge-o acasă și spune-i lui tat-tu să te croiască cum se cuvine! Hai, întinde-o!

Nevenindu-i să-și creadă urechilor, cu inima bătându-i înfrigurat, gata să-i iasă din piept, Korceaghin apucă haina lui Dolinik așternută pe jos și se repezi spre ușă. Străbătu în fugă nebună corpul de gardă, prin spatele lui Cerneak, care tocmai ieșea, se strecură în curte și trecu prin portiță în stradă.

În arest, nenorocitul de Zelțer rămase singur. El privi amărât de jur împrejur și făcu instinctiv câțiva pași spre ieșire. Dar atunci o santinelă intră în corpul de gardă, închise ușa, puse lacătul și se așeză pe banca de lângă ușă.

Când ieșeau din clădire, Cerneak se adresă mulțumit căpitanului:

— Bine c-am venit să vedem ce-i pe-aici! Ai văzut câte haimanale erau?! O să trebuiască să-i dăm șefului comendurii vreo două săptămâni de arest. Mergem?

În curte, comandantul gărzii își așeza oamenii în front. Văzându-l pe colonel, veni spre el în fugă să-i dea raportul.

— Totul e în ordine, domnule colonel.

Cerneak puse piciorul în scară și săltă ușor în șa. Căpitanul de-abia își stăpânea calul năvăș. Luând dârlogii în mână, Cerneak se adresă comandantului gărzii:

— Spune-i șefului comendurii că am dat drumul la toată pleava pe care a îngrămădit-o el în pușcărie. Și mai spune-i că lui am să-i dau două săptămâni

de arest pentru ce-am găsit aici. Iar pe ăla care a rămas, să-l ducă imediat la statul major. Pregățiți escorta.

— Am înțeles, domnule colonel — spuse șeful gărzii, salutând.

Dând pînteni cailor, colonelul și însoțitorul lui porniră în galop spre piață, unde parada era pe sfârșit.

* * *

După ce sări peste al șaptelea gard, Korceaghin se opri. Nu mai avea putere să alerge.

Zilele de foame petrecute în camera înăbușitoare, lipsită de aer, îi sleiseră puterile. Acasă nu putea să se ducă. Dacă s-ar duce la Bruzjak, ar putea afla cineva și ar băga în belșug întreaga familie a prietenului său. Încotro s-o apuce?

Nu știa ce să facă și fugea lăsând în urmă grădinile de zarzavat și curțile din dosul caselor. Își reveni, în sfârșit, când se trezi în fața unui gard înalt, fără să știe precis unde se află. Privi mai atent și încremeni: dincolo de ulucile înalte de scânduri începea grădina șefului Ocolului Silvic. Uite unde-l duseseră până la urmă picioarele lui obosite! S-a gândit oare să ajungă aici? Nu, niciun moment.

Cum de-a nimerit atunci tocmai la vila șefului de ocol?

Nici el nu știa.

Trebuia să se odihnească undeva și apoi să se gândească încotro s-o apuce. În grădină era un chioșc de scânduri; acolo s-ar putea ascunde și nu l-ar vedea nimeni.

Korceaghin se săltă de la pământ, apucă marginea gardului, se cățăără pe el și sări în grădină. Aruncă o privire în direcția casei, care se zărea printre copaci, și se îndreptă spre chioșcul deschis aproape din toate părțile. Vara, chioșcul era învăluit într-o perdea de viță sălbatică, acum însă era cu totul dezgolit. Se gândi să se întoarcă, dar era prea târziu; auzi în spate un lătrat furios. Dinspre casă venea fuga spre el un dulău enorm, alergând furios pe aleea acoperită de frunze și făcând să răsunе grădina de lătratul lui furios.

Pavel se pregăti să se apere. Primul atac fu respins printr-o lovitură de picior. Câinele se pregătea însă pentru al doilea atac. Cine știe cum s-ar fi terminat încăierarea, dacă nu s-ar fi auzit un glas sonor, atât de cunoscut lui Pavel:

— Trezor, înapoi!

Pe alee venea alergând Tonia. Apucându-l pe Trezor de zgardă, ea i se adresă lui Pavel, care se lipise cu spatele de gard:

— Ce cauți aici? Putea să te muște câinele. Noroc că am...

Cuvintele i se opriră în gât. Deschise ochii mari, mari de tot. Ce bine seamănă cu Korceaghin!

Silueta de lângă gard se mișcă și vorbe aproape șoptit:

— Nu... nu mă mai recunoști?

Tonia scoase un strigăt și se repezi spre Korceaghin:

— Tu ești, Pavlușa?

Pentru Trezor strigătul avu semnificația unui semnal de atac și făcu un salt puternic înainte.

— Marș de-aici! strigă Tonia, lovindu-l cu piciorul.

Primind câteva în spate, Trezor își strânse jignit coada și încet se îndreptă spre vilă.

Tonia luă mâinile lui Korceaghin între ale ei și, strângându-i-le cu putere, rosti:

— Ești liber?

— Cum?... Știi?

Neputându-și stăpâni emoția, Tonia răspunse repede:

— Știu totul. Mi-a povestit Liza. Dar cum ai ajuns aici? Ți-au dat drumul?

Korceaghin răspunse obosit:

— Din greșeală mi-au dat drumul. Și am luat-o la goană. Cu siguranță că acum mă caută. Am nimerit aici din întâmplare. Voiam să mă adăpostesc în chioșc. Și, scuzându-se parcă, adăugă: Sunt foarte obosit.

Ea îl privi câteva clipe și, cuprinsă de un val de compătimire, de caldă duioșie, de teamă și bucurie, continua să-i strângă mâinile tare de tot:

— Pavlușa, scumpule, Pavka, dragul meu... te iubesc. Auzi? Încăpățânatule, de ce-ai plecat atunci? Ai să vii acum la noi, la mine. Nu te las pentru nimic în lume. La noi e liniște. Ai să stai aici cât o să fie nevoie!

Korceaghin clătină din cap, împotrivindu-se:

— Dacă mă găsesc aici, o să fie rău de voi. Nu pot să primesc.

Mâinile fetei îl strânseseră mai tare, genele începură să-i tremure, ochii îi străluceau:

— Dacă nu vii, n-ai să mă mai vezi niciodată. Artiom nu mai e aici. A fost luat sub escortă și dus pe locomotivă. Toți muncitorii de la căile ferate au fost mobilizați. Unde ai să te duci?

Korceaghin înțelegea îngrijorarea ei, dar îi era teamă să nu-i pricinuiască vreun rău ființei care-i era atât de dragă. Întâmplările prin care trecuse îl sleiseră, simțea nevoia de odihnă, foamea îl chinuia, așa că nu rezistă.

În vreme ce Pavel ședea obosit pe marginea divanului din odaia fetei, în bucătărie Tonia și mama ei avură o scurtă convorbire:

— Ascultă-mă, mamă, tânărul Korceaghin e aici, în odaia la mine. Îți aduci aminte, elevul meu. N-am să-ți ascund nimic. A fost arestat pentru că a eliberat un marinăr bolșevic. A fugit din închisoare și n-are niciun adăpost. Glasul ei tremura: Te rog, mamă, dă-i voie să rămână la noi!

Ochii ei o priveau plini de rugăminți. Mama o fixă îndelung, cercetător:

— Bine, n-am nimic împotriva. Dar unde o să stea?

Roșind jenată și emoționată, Tonia răspunse:

— La mine în odaie, pe divan. Deocamdată ar fi bine să nu-i spunem nimic tatii.

Mama o privi țintă.

— De-asta plângeai?

— Da.

— Dar e încă foarte tânăr, aproape un copil.

Tonia își frământa de enervare mânecele bluzei:

— Da, dar dacă n-ar fi fugit, l-ar fi împușcat ca pe unul mare.

Ekaterina Mihailovna era îngrijorată de prezența lui Korceaghin în casă. O neliniștea arestarea lui, dar și vădita afecțiune a fetei față de acest băiat pe care ea nu-l cunoștea deloc.

În acest timp, Tonia trebăluia de zor.

— Trebuie să facă baie, mamă. Am să pregătesc eu totul. E negru ca un adevărat fochist. Nu s-a mai spălat săracul de atâta vreme...

Tonia nu-și găsea astâmpăr, se agita, ațâta focul la baie, pregătea rufăria. Și, la repezeală, ca să evite explicațiile, îl luă pe Pavel de mână și-l duse în camera de baie:

— Aruncă totul de pe tine. Ai aici un costum. Hainele tale trebuie spălate. Uite, îmbracă-le pe astea — arată ea spre scaunul pe care se aflau îngrijit păturite o bluză bleumarin marinărească, cu gulerul alb, tivit cu șiret pe margine, și niște pantaloni largi.

Pavel le privi uimit, Tonia zâmbi:

— E costumul meu de bal mascat. O să-ți vie perfect. Hai, intră în baie. Eu te las. Iar cât timp te speli, îți pregătesc ceva de mâncare.

Și ieși, închizând bine ușa în urma ei. Pavel nu mai avea ce face. Se dezbracă repede și intră în baie.

Peste un ceas, toți trei — mama, flica și Korceaghin — luau masa în bucătărie. Lihnit de foame, Pavel nici nu observă că e la a treia farfurie... La început se simțea stingherit de prezența Ekaterinei Mihailovna. Pe urmă însă, văzând atitudinea ei prietenoasă, se simți mai în voie.

Când, după masă, se retraseră în camera Toniei, Ekaterina Mihailovna îl rugă insistent să povestească amănunțit toată întâmplarea.

— Și ce-ai de gând să faci de-acum înainte? îl descusu ea.

Pavel se gândi o clipă...

— Vreau să vorbesc cu Artiom și-apoi să fug.

— Unde?

— La Uman sau poate la Kiev. Nu știu încă precis, dar neapărat trebuie să fug de-aici.

Lui Pavel nu-i venea să creadă că se schimbaseră toate atât de repede. Dimineața era încă la închisoare, iar acum e lângă Tonia, îmbrăcat în haine curate și, mai ales, e liber.

Se întâmplă în viața ciudătenii de tot felul; când întuneric beznă, când soare luminos. Acum, de pildă, dacă nu l-ar urmări stăruitor gândul că s-ar putea să fie din nou arestat, ar spune că e fericit. Dar oricând, chiar aici, în casa asta mare și liniștită, risca să fie prins. Trebuia să plece oriunde, numai aici să nu rămână.

Dar nici să plece nu-i venea! Și când te gândești câtă pasiune citise el cărțile despre eroul lui preferat, Garibaldi! Cât de mult îl invidiasse pe acest om, a cărui viață a fost totuși atât de grea! Omul acesta a fost prigonit de toată lumea. Iar el, Pavel, a stat numai șapte zile în închisoare și are impresia că a trecut un an.

Se vede că lui Pavel nu-i e sortit să fie erou.

— La ce te gândești? îl întreabă Tonia, aplecându-se spre el.

Ochii ei păreau adânci, fără fund, în albastra lor întunecime.

— Tonia, vrei să-ți povestesc despre Hristinka?

— Povestește — spuse cu vioiciune Tonia.

— ... Și nu s-a mai întors.

Ultimele cuvinte le rosti cu mare greutate.

În odaie se auzea bătaia regulată a pendulei. Plecându-și capul, gata să izbucnească în plâns, Tonia își mușca dureros buzele.

Pavel se uită la ea.

— Trebuie să plec de aici chiar astăzi — spuse el hotărât.

— Nu, nu, astăzi n-ai să pleci nicăieri!

Degetele ei subțiri se strecurară încet în părul lui ciufulit, trăgându-l ușor, mângâietor...

— Tonia, te rog să mă ajuți. Trebuie să afli la depou ce-i cu Artiom și să-i duci un bilet lui Seriojka. Am ascuns un revolver într-un cuib de cioară. Eu nu mă pot duce să-l iau, am să-l rog pe Seriojka. Poți să faci asta pentru mine?

Tonia se ridică:

— Mă duc chiar acum la Suharko și mergem amândouă la depou. Poți să scrii și biletul pentru Serioja. Unde stă? Dacă vrea să vină, să-i spun unde ești?

Pavel se gândi puțin și răspunse:

— Poate să-mi aducă revolverul chiar el, deseară, în grădină.

Tonia se întoarse acasă târziu. Pavel, zdrobit de oboseală, adormise. Se deșteptă numai în momentul când îi simți mâna. Fata zâmbea bucuroasă:

— Artiom trebuie să vină dintr-un moment într-altul. Tocmai sosise când am ajuns noi acolo. Tatăl Lizei a garantat pentru el și i-au dat drumul pentru un ceas. Apucase să bage locomotiva în depou. N-am putut să-i spun că ești aici. I-am spus numai că am să-i comunic ceva foarte important. Stai, mi se pare că e el!

Tonia alergă la ușă. Artiom se opri încremenit, nevenindu-i să-și creadă ochilor. Tonia închise ușa în urma lui, ca zgomotul vocilor să nu-l deranjeze pe tatăl ei, bolnav de tifos.

Artiom îl îmbrățișă pe Pavel atât de puternic, că-i trosniră oasele:

— Pavka! Frățioare!

* * *

Hotărâră ca Pavel să fugă a doua zi. Artiom o să aranjeze să-l ia pe locomotivă Bruzjak, care urma să plece la Kazatin.

Artiom, de obicei atât de stăpân pe el, își pierduse cumpătul. N-a avut pic de liniște tot timpul, chinuit de griji, neștiind nimic de soarta fratelui său. Iar acum nu mai putea de bucurie:

— Ne-am înțeles. Măine dimineată la ora cinci să fii la depozitul de combustibil. Acolo se încarcă locomotiva și ai să te urci și tu. Aș mai avea multe de vorbit cu tine, dar trebuie să mă întorc. Las' că te conduc mâine. Pe noi ne-au încadrat într-un batalion al căilor ferate. Ca în timpul nemților, suntem duși sub pază.

Artiom își luă rămas bun și plecă.

Se lăsase amurgul. Seriojka trebuia să vină la gardul grădinii. Korceaghin îl aștepta, plimbându-se nerăbdător prin odaia cufundată în întuneric. Tonia și cu mama ei erau în camera lui Tumanov.

Era întuneric de-a binelea când sosi Serioja. Își strânseseră puternic mâinile. Venise și Valia cu el. Vorbeau încet:

— N-am adus revolverul. Curtea voastră e plină de petliuriști și de căruțe. Au aprins focul. Nu era chip să mă urc în copac. Ghinion! adăugă Seriojka.

— Nu-i nimic — îl liniști Pavel. Poate că e mai bine așa. Mă mai prindea cineva cu el pe drum și-mi riscam capul. Numai să ai grijă să-l iei neapărat de acolo.

Valia se dădu mai aproape de Pavel:

— Când pleci?

— Măine în zori.

— Cum ai scăpat, ia spune-ne?

Pavel povesti în șoaptă, repede, tot ce i se întâmplase.

Se despărțiră călduros. Lui Seriojka nu-i mai ardea de glume — era foarte emoționat.

— Drum bun, Pavel. Să nu mă uiți — îi spuse și Valia, cu glas înecat.

Siluețele lor se topiră în întuneric.

În casă era liniște. Doar pendula își urma drumul, cu pași neosteniți, cadențați. Nici Pavel, nici Tonia nu puteau să doarmă. Peste șase ore trebuiau să se despartă și poate că nu se vor mai vedea niciodată. Puteau ci oare, într-un timp atât de scurt, să-și povestească milioanele de gânduri și de simțăminte care-i frământau?

Era însăși tinerețea lor, acea tinerețe minunată care nu cunoaște încă pasiunea, dar o simte nelămurit în bătăile inimii! Era vârsta când, atingând întâmplător sânul fetei, mâna tresare speriată și se retrage, când prietenia adolescenței te ferește de ultimul pas! Ce poate fi mai gingaș decât brațele iubitei care te cuprind, ce poate fi mai fierbinte decât sărutul care te cutremură ca un curent electric!

De la începutul prieteniei lor, acesta era al doilea sărut. Afară de mama lui, nimeni nu l-a mai mângâiat; de bătut însă, l-au bătut mulți. Și de aceea simțea acum cu atât mai puternic mângâierea fetei. În viața lui umilă și aspră n-a știut că pot exista astfel de bucurii. Iar fata asta tânără, care îi ieșise în cale, era acum marea lui fericire. El sorbea boarea parfumată a părului ei și i se părea că-i vede ochii:

— Te iubesc nespuse de mult, Tonia. Nu pot să-ți spun cât de mult, nu știu cum s-o spun.

Șirul gândurilor se rupe. Cât de supus e mlădiosul trup!... Dar când ești adolescent, prietenia e mai presus de orice.

— Tonia, când o să fie iarăși liniște, eu am să fiu cu siguranță un mecanic priceput. Dacă ai să vrei, dacă ții într-adevăr la mine, din adâncul sufletului, dacă nu sunt pentru tine o distracție întâmplătoare, am să fac totul ca să-ți fiu un soț bun. N-am să te bat niciodată... să fiu al dracului dacă am să te supăr cu ceva!

Se despărțiră temându-se să nu adoarmă îmbrățișați, să nu-i vadă mama și să-și închipuie ceva rău.

Mijea de ziuă când adormiră, după ce făcuseră mai înainte legământul fierbinte să nu se uite niciodată unul pe altul.

Dis-de-dimineată, Ekaterina Mihailovna îl deșteptă pe Korceaghin. El sări repede în picioare. După ce se îmbrăcă în baie, își trase cizmele și-și puse haina lui Dolinik. Mama o trezi și pe Tonia.

Porniră repede spre gară, prin pâcla umedă a dimineții. Apoi se apropiară

pe ocolite de depozitul de combustibil. Artiom îi aștepta nerăbdător lângă locomotiva încărcată cu lemne.

Puternica locomotivă „Sciuka” se apropia încet, învăluită în nori de aburi șuierători. Bruzjak îi privea prin fereastra cabinei.

Își luară grăbiți rămas bun. Pavel prinse cu putere balustrada de fier a scăriței locomotivei și se urcă. Apoi se întoarse. Colo, la răscruce, vedea două siluete cunoscute: una înaltă, a lui Artiom, și alături de el alta mică, zveltă, a fetei.

Vântul îi flutura mânios gulerul bluzei și-i râvășea bucele părului castaniu. Tonia făcea semne cu mâna. Artiom se uită cu coada ochiului la fată, care abia își stăpânea plânsul, și oftă:

„Ori sunt eu neghiob, ori le lipsește amândurora câte-o doagă. Măi, măi, ia te uită cine-mi mai e și Pavka ăsta!”

Când trenul dispăru la cotitură, Artiom se întoarse spre Tonia.

— Va să zică rămânem prieteni?

Mâna micuță a fetei se piti în palma lui uriașă.

Din depărtare se auzea duduitul trenului care își mărea viteza.

7

De-o săptămână încheiată, orașelul, înconjurat de tranșee și prins într-un păienjeniș de sârmă ghimpată, se trezea și adormea în bubuitul tunurilor și în pocniturile focurilor de armă. Numai în toiul nopții se lăsa liniștea. Dar și atunci, din când în când, tăcerea era sfâșiată de salve singuratice, speriate parcă; se dibuiau posturile înaintate. Iar în zori de zi, în bateria de lângă gară, începeau să se foiască oamenii. Gura neagră a tunului tușea mânios, sinistru. Oamenii se grăbeau să o hrănească mereu cu porții noi de ghiulele. Tunarul trăgea de coardă și pământul se cutremura. La trei verste de oraș, deasupra unui sat ocupat de trupele roșii, obuzele zburau urlând și șuierând, acoperind orice alt zgomot. Și unde cădeau, explodau aruncând în sus bulgări mari de pământ.

În curtea unei vechi mănăstiri poloneze, așezată pe o colină înaltă, în mijlocul satului, era instalată bateria trupelor roșii.

Tovarășul Zamostin, comisarul politic al bateriei, sări drept în picioare. Ațipise cu capul pe afetul tunului. Strângându-și mai tare centura de care atârna un „Mauser” greu, ascultă șuieratul unui obuz, așteptându-i explozia. Vocea lui sonoră răsună în curte:

— O să terminăm mâine somnul, tovarăși. Deș-tep-ta-rea!

Servanții dormeau chiar lângă tunuri. Ei săriră în picioare, tot atât de repede ca și comisarul politic. Numai Sidorciuk mai întârzia; el își ridică în silă capul buimăcit:

— Javrele! Abia se crapă de ziuă și-au și început să latre! Ce neam de ticăloși!

Zamostin începu să râdă:

— Niște inconștienți, Sidorciuk. Omul doarme și ei îl trezesc din somn!

Tunarul se ridică bombănind nemulțumit.

Peste câteva minute, tunurile bubuiau în curtea mănăstirii, iar obuzele trimise explodau în oraș. Pe coșul înalt al fabricii de zahăr era construită o platformă de scânduri, unde se instalase un ofițer de-al lui Petliura, cu un

telefonist. Urcau până sus pe treptele de fier dinăuntrul coșului. De acolo, de sus, întreg orașul se vedea ca în palmă. De aici, din acest post de observație, dirijau ei tirul artileriei. Puteau urmări astfel orice mișcare a trupelor roșii care asediau orașul. În ziua aceea, la bolșevici se putea observa o mare însuflețire. Prin „Zeiss” se deslușeau foarte clar mișcările unităților. Pe linia ferată dinspre gara Podolia, venea încet un tren blindat, trăgând din mers cu tunurile. În urma lui se vedeau mișcându-se lanțuri de infanterie. De câteva ori, bolșevicii porniră cu înverșunare la atac, încercând să cucerească orașul, dar unitățile de „siciovîie strelți” se întăriseră pe toate căile de acces și își săpaseră tranșee de unde pornea acum clocotul unui uragan de foc. În jurul orașului, peste tot, se auzeau rafale furioase de împușcături. Pocniturile se contopeau într-un muget neîntrerupt, care se întărea până la o supremă intensitate în momentul atacului. Copleșiți de ploaia de plumb și neputând rezista presiunii nemaipomenite a dușmanului, valurile bolșevicilor se retrăgeau, lăsând pe câmp trupuri înțepenite.

În acea zi, asalturile date împotriva orașului erau mai înverșunate și mai dese ca oricând. Văzduhul se cutremura, zguduit de vuietul tunurilor. Din vârful coșului de fabrică se putea vedea cum, culcându-se la pământ, poticnindu-se și ridicându-se iarăși, rânduri întregi de bolșevici înaintau mereu, fără să poată fi oprite. Au ocupat aproape toată gara. Petliuriștii au aruncat în luptă toate rezervele de care dispuneau, dar n-au putut zăvori breșa ce se formase la gară. Cu o hotărâre înverșunată, lanțurile de trăgători bolșevici se revărsară pe străzile din vecinătatea gării. Azvârliți printr-o scurtă, dar teribilă lovitură, și din ultima lor poziție — amenajată în livezile și în grădinile din marginea târgului — petliuriștii din regimentul 3 de „siciovîie strelți” care apărau gara o luară la fugă spre oraș în grupuri dezordonate și răzlețe. Nelăsându-i să-și vină în fire și să se oprească, lanțurile de trăgători ai Armatei Roșii măturară, printr-un atac la baionetă, toate posturile de apărare ce le mai stăteau în cale; șirurile de ostași roșii împânziră apoi toate străzile.

* * *

Nicio forță din lume nu-l mai putea reține pe Serioja Bruzjak în beciul unde se refugiase familia lui, împreună cu vecinii cei mai apropiați. Ceva îl trăgea afară. Cu toate protestele mamei lui, ieși din pivnița răcoroasă. Pe lângă casă, trecu în fugă, huruind și scuipând foc, automobilul blindat „Sagaidacini”. În urma lui fugeau petliuriștii, risipiți și cuprinși de panică. Un petliurist intra în goană în curtea lui Serioja. Cu o grabă înfrigurată lepădă cartușierele, casca și arma și, sărind gardul, dispăru în grădinile de zarzavat. Serioja se hotărî să arunce o privire în stradă. Pe drum, petliuriștii fugeau spre gara de sud-vest. Automobilul blindat le acoperea retragerea. Șoseaua care ducea în

oraș era pustie. Dar deodată apăru un ostaș roșu. El se culcă la pământ și trase un foc spre fugari. În urma lui răsări altul, apoi încă unul. Serioja îi vedea: se aplecau și trăgeau din mers. Fără să se ferească, un chinez cu chipul ars de soare și cu ochii înroșiți alerga neostenit. Era numai în cămașă, fără bluză, încins cu benzi de mitralieră, și avea câte o grenadă în fiecare mână. Înaintea tuturor însă alerga un ostaș tânăr de tot, aproape un băietandru, cu o pușcă-mitralieră în mână. Era primul lanț de trăgători roșii care pătrunsese în oraș. Un sentiment de bucurie îl cuprinse pe Serioja. Se repezi spre șosea și strigă cât îl țineau puterile:

— Trăiască tovarășii!

Chinezul, neobservându-l, era cât pe-acți să-l doboare: voi să se repeadă furios la el, dar înfățișarea însuflețită a tânărului îl opri.

— Unde fugit Petliura? îl întrebă chinezul, gâfâind.

Dar Serioja nu-l auzi. El alergă repede în curte, luă cartușierele și arma aruncate de petliurist și se repezi să ajungă lanțul de ostași. Fu observat numai la ocuparea gării de sud-vest. După ce capturarea câteva trenuri încărcate cu muniție și echipament, respingându-l pe inamic în pădure, ostașii roșii se opriră ca să se odihnească și să se regrupeze. Tânărul pușcaș-mitralior se apropie de Serioja și-l întrebă mirat:

— De unde ești, tovarășe?

— Sunt de aici, din orașel. Abia așteptam să veniți.

Serioja fu înconjurat de ostași.

— Eu știe la el — zâmbi bucuros chinezul. El stliga: „Tlăiască tovarășii!” Bolșevic a nostlu, tânăr, bun! adăugă el și, încântat, îl bătu pe Serioja pe umăr.

Inima lui Serioja zvâcnea de bucurie. Fu primit îndată de ostaș ca tovarăș de luptă. Împreună cu ei luă parte la cucerirea gării printr-un atac la baionetă.

Orașelul se învioră. Locuitorii, sleiți de puteri, părăsiră hrubele și pivnițele, grăbindu-se să iasă la porți, ca să privească unitățile roșii care intrau în oraș. Antonina Vasilievna și Valia îl zăriră pe Serioja printre ostași. Mergea în rând cu ei, cu capul gol, încins cu cartușierele și cu arma la umăr.

Indignată, Antonina Vasilievna plesni din mâini și clătină din cap.

Serioja, fiul ei, să se amestece în bătălie! Oh! Asta n-o să i-o ierte nicio dată! Gândiți-vă numai: să umble cu pușca în mână în fața întregului oraș! Și-apoi ce-o să fie?

Tulburată de aceste gânduri, fără să se mai poată stăpâni, Antonina Vasilievna strigă la el:

— Serioja! Marș acasă imediat! Las' că-ți arăt eu, ticălosule! Îți dau eu ție luptă!

Și se îndreptă spre el, voind să-l oprească. Dar Serioja, Serioja al ei, pe

care nu o dată l-a tras de urechi, o privi aspru pe mamă-sa și, din mers, roșind de rușine și de obidă, i-o tăie scurt:

— Nu țipa la mine că de aici tot nu plec!

Și, fără să se oprească, își urmă drumul.

Antonina Vasiliievna izbucni:

— Va să zică așa vorbești tu cu mama ta? Atunci nici să nu te mai prind că vii acasă!

— Nici nu mai vin! strigă Serioja, fără să se uite înapoi.

Zăpăcită, Antonina Vasiliievna rămase țintuită în drum. Rânduri de ostași, arși de soare și prăfuți, treceau pe lângă ea.

— Nu plânge, măicuță! O să ți-l alegem comisar — se auzi un glas viguros, ironic.

Plutonul izbucni în râs. Voci puternice din primele rânduri ale companiei începură să cânte:

*„Pășiiți înainte, tovarăși,
Cu sufletu-n lupte-oțelit,
Din închisoare noi iarăși,
Gata de luptă-am ieșit...”*

Ostașii, unii după alții, își împloteau glasurile puternice cu ale celor din față. Iar în corul lor se distingea și vocea sonoră a lui Serioja. Își găsisese o nouă familie. În această mulțime de baionete, una din ele era a lui.

★ ★ ★

Pe poarta vilei lui Lescinski fusese atârnat un carton alb, cu o scurtă inscripție: „Comitetul Revoluționar”. Alături era prins pe gard un afiș purpuriu. Drept în pieptul celui care îl privea citindu-l, ținteau ochii și degetul unui ostaș roșu. Dedesubt scria:

„Te-ai înrolat în Armata Roșie?”

Acești agitatori muți fuseseră lipiți pe ziduri și pe garduri noaptea, de către activiștii de la secția politică a diviziei. Lângă fiecare din aceste afișe se putea citi primul apel lansat de Comitetul Revoluționar și adresat tuturor muncitorilor din orașul Șepetovka:

„Tovarăși! Trupele proletare au cucerit orașul. Puterea Sovietică a fost restabilită. Facem apel la populație, rugând-o să păstreze liniștea. Sângeroșii făptași ai pogromurilor au fost alungați, dar, pentru ca ei să nu se mai întoarcă niciodată, pentru a

fi definitiv distruși, înrolați-vă în Armata Roșie! Sprijiniți cu toate forțele voastre puterea celor ce muncesc. În oraș, puterea militară aparține comandantului garnizoanei, iar puterea civilă Comitetului Revoluționar.

Președinte al Comitetului Revoluționar,

DOLINIK.”

La vila lui Lescinski își făcuseră apariția oameni noi. Cuvântul „tovarăș”, acest minunat și nespus de emoționant cuvânt pentru care numai cu o zi înainte puteai să plătești cu viața, răsuna acum la fiecare pas.

Dolinik nu mai știa ce e somnul, nici ce e odihna; tâmplarul organiza puterea revoluționară.

Pe un petec de hârtie, prins pe ușa unei mici camere din vilă, era scris cu creionul: „Comitetul de Partid”. Aici o puteai găsi pe tovarășa Ignatieva, o femeie calmă, stăpânită. Ea și cu Dolinik primiseră sarcina din partea secției politice a diviziei să organizeze în oraș aparatul Puterii Sovietice.

Nu trecuse decât o zi și toată lumea muncea cu înfrigurare.

Comisariatul aprovizionării fusese organizat și mașina de scris țacănea continuu. Comisarul Tijițki, fost ajutor de mecanic la fabrica de zahăr, era un om energetic, extrem de iute și activ. Cu înverșunare și dârzenie, el începu să atace, chiar din primele zile ale consolidării Puterii Sovietice, vârfurile aristocratice ale administrației fabricii, care-și ascundeau cu perfidă viclenie ura tainică nutrită împotriva bolșevicilor.

La întrunirile de la fabrică, bătând vehement cu pumnul în bara de lemn a tribunei, el zvârlea spre muncitorii din jurul lui vorbe aspre și necruțătoare, rostite în limba poloneză:

— S-a terminat — zicea el. Ce-a fost n-are să mai fie niciodată! Destul! Și părinții noștri și noi am fost toată viața argații lui Potocki. Noi le-am construit palatele și, pentru toată munca asta, prealuminatul conte ne dădea exact atât cât să nu crăpăm de foame! De atâta vreme, conții Potocki și prinții Sanguşko se lăfăiesc în belșug, trăind pe spinarea noastră... Printre noi sunt destui muncitori polonezi pe care Potocki i-a ținut în jug, ca și pe ruși și pe ucraineni, și totuși printre acești muncitori circulă zvonuri, născocite de slugile contelui, cum că Puterea Sovietică o să-i strivească pe toți cu o mână de fier. Asta-i o clevetire josnică, tovarăși! Niciodată muncitorii, de orice naționalitate ar fi, n-au avut atâta libertate ca acum. Toți proletarii sunt frați, iar cu boierii, o să ne răfuim noi, fiți fără grijă!

Mâna lui descrie o curbă și iarăși se abătu asupra barei tribunei:

— Cine ne-a silit întotdeauna să vărsăm sângele fraților noștri? Din timpuri străvechi, regii și nobilii îi trimiteau pe țărani polonezi împotriva turcilor;

ei asmuțeau întotdeauna popoarele unele asupra altora, în războaie nimicitoare. Câți oameni n-au fost omorâți, câte nenorociri nu s-au întâmplat! Și cine avea de câștigat din toate astea? Noi? Niciodată! Dar în curând au să se isprăvească toate! Le-a sunat sfârșitul acestor vipere. Bolșevicii au lansat în întreaga lume cuvinte care-i înspăimântă pe burjuii: „*Proletari din toate țările, uniți-vă!*” Iată salvarea noastră, nădejdea noastră într-o viață mai bună; muncitorul să fie frate cu muncitorul. Înscrieți-vă, tovarăși, în Partidul Comunist! O să avem și republică poloneză, numai că ea o să fie sovietică, fără de-alde Potocki, pe care o să-i stărpim fără urmă, iar în Polonia Sovietică noi o să fim stăpâni. Care dintre voi nu-l cunoaște pe Bronik Ptașinski? Comitetul Revoluționar l-a numit comisar al fabricii noastre. „*Azi nu sunteți nimic în lume, luptați ca totul voi să fiți!*” O să fie și pentru noi o zi de sărbătoare, tovarăși, numai să nu le dați ascultare acestor șerpi veninoși. Și dacă va fi puternică solidaritatea noastră muncitorească, vom putea realiza înfrățirea tuturor popoarelor din întreaga lume.

Aceste cuvinte noi și nemaiauzite până atunci erau rostite de Vațlav din adâncul sufletului său de simplu muncitor. Când coborî de la tribună, tinerelul îl petrecu cu exclamații de căldă simpatie. Numai cei bătrâni se fereau să-și spună gândul. Cine știe? Poate că mâine bolșevicii or să se retragă, și-atunci dai socoteala pentru fiecare cuvânt. Chiar dacă scapi de spânzurătoare, afară din fabrică oricum te dau!

Învățătorul Cernopîjki, un om slab și înalt, a fost numit comisar pentru învățământ. El era, deocamdată, singurul om din rândurile învățătorimii locale, devotat bolșevicilor. Peste drum de Comitetul Revoluționar a fost instalată o companie cu destinație specială. Ostașii ei făceau de gardă la Comitetul Revoluționar. Seara, în grădină, era așezată în fața intrării o mitralieră „Maxim”, a cărei bandă de cartușe luneca, întocmai ca un șarpe, în cutia închizătorului. Alături de mitralieră se aflau în permanență doi ostași înarmați.

Tovarășa Ignatieva se îndrepta spre Comitetul Revoluționar. Trecând pe lângă mitralieră, atenția îi fu atrasă de un ostaș foarte tânăr, pe care-l întrebă:

- Câți ani ai, tovarășe?
- Am împlinit șaisprezece.
- Ești de aici, din localitate?

Ostașul roșu zâmbi:

- Da, am intrat în armată abia de alaltăieri, în timpul luptei.

Ignatieva îl examinează cu atenție:

- Ce e tatăl dumitale?
- Ajutor de mecanic.

Pe porțiță intră Dolinik, însoțit de un militar. Ignatieva îi spuse:

- Uite, am găsit conducător pentru comitetul raional al Consomolului; e

de aici, din localitate.

Dolinik îi aruncă o privire scurtă lui Serghei.

— Al cui ești tu? A, fiul lui Zahar! Bine, s-a făcut. Organizează-i pe băieți!

Serioja se uită mirat la ei:

— Dar cu compania cum rămâne?

Urcând în fugă treptele, Dolinik îi spuse:

— De asta o să avem noi grijă.

A doua zi, spre seară, luă ființă comitetul local al Uniunii Tineretului Comunist din Ucraina.

Viața nouă năvălise repede, pe neașteptate, și-l absorbi cu totul pe Serioja. Îi prinse ca într-o vâltoare. Uită până și de familie, deși ai săi se aflau undeva, foarte aproape.

El, Serioja Bruzjak, este bolșevic. Pentru a zecea oară scoase din buzunar foaia de hârtie albă, un formular al Partidului Comunist (bolșevic) din Ucraina, pe care scria că el, Serioja, este comsomolist și secretar al comitetului raional de Comsomol. Și dacă totuși s-ar fi îndoit cineva, ar fi putut să vadă că la brâu, pe deasupra bluzei militare, băiatul purta prins de o centură, într-un toc de pânză făcut de el, un „Manlicher” impunător, revolverul pe care i-l dăruise prietenul său Pavka. Aceasta era cea mai convingătoare dovadă. Ce păcat că nu-i și Pavlușa aici, alături de el!

Serioja alerga toată ziua, trimis de către Comitetul Revoluționar cu diferite sarcini. De data asta îl aștepta Ignatieva. Trebuia să se ducă la gară, la secția politică a diviziei, de unde să capete cărți, broșuri și ziare pentru Comitetul Revoluționar. Ieși fuga în stradă. Un tovarăș care lucra la secția politică îi aștepta cu o mașină în fața porții Comitetului Revoluționar.

Mașina avea de mers o bună bucată până la gară, unde era instalat în vagoane statul major al diviziei și secția politică a primei divizii sovietice ucrainene.

Ignatieva profită de această călătorie pentru a-i pune lui Serioja diferite întrebări.

— Ce-ai realizat în sectorul tău? Ți-ai înființat organizația? Trebuie să faci agitație printre tovarășii tăi, mai ales printre fiii de muncitori. Ar trebui să se alcătuiască, pe cât e cu putință mai repede, un activ de comsomoliști. Mâine o să întocmim și-o să tipărim un apel al Uniunii Tineretului Comunist. Adunăm apoi tineretul în sala teatrului și organizăm un miting; am să te prezint tovarășei Ustinovici, la secția politică a diviziei. Mi se pare că ea va lucra cu voi, tinerii.

Ustinovici, o fată tânără de optsprezece ani, cu părul negru, tuns scurt, purta o bluză kaki, nouă, încinsă cu o cureauă îngustă. Serioja află de la dânsa

foarte multe lucruri noi. Ea îi făgădui c-o să-l ajute în muncă și la plecare îl încarcă cu un vraf de cărți printre care — ceea ce era mai important — o mică broșură: Programul și Statutul Comsomolului.

Seara, târziu, se înapoiară la Comitetul Revoluționar. În grădină îl aștepta Valia. Ea i se adresa lui Serioja pe un ton plin de mustrare:

— Mă mir că nu ți-e rușine! Ai uitat cu totul de casă... Mama plânge în fiecare zi din cauza ta, iar tata e supărat foc. Să vezi că are să iasă mare scandal.

— N-o să iasă nimic, Valia, îți spun eu. Când să vin acasă? N-am timp. Pe cuvântul meu că n-am timp. Nici azi nu vin. Am însă ceva de vorbit cu tine. Hai puțin înăuntru!

Valia nu-și mai recunoștea fratele. Se schimbase cu desăvârșire, de parcă l-ar fi încercat cineva cu electricitate. Invitându-și sora să șadă pe scaun, Serioja începu deodată, fără înconjur:

— Uite despre ce-i vorba. Înscrie-te în Comsomol. Nu-nțelegi? În Uniunea Tineretului Comunist. Eu sunt președinte. Nu crezi? Uite, ia și citește!

Valia citi privind-și intimidată fratele:

— Și ce să fac eu în Comsomol?

Serioja ridică brațele uimit:

— Ce să faci acolo? N-ai grijă că o să ai destul de lucru. Eu nu dorm nici noaptea. Trebuie să începem agitația. Ignatieva zice să-i adunăm pe toți în sala teatrului și să le vorbim despre Puterea Sovietică... Ea spune să țin eu o cuvântare! Dar degeaba, pentru că orice aș face, nu știu să vorbesc. Mă mai fac de răs. Ei bine, spune-mi, ești de acord să intri în Comsomol?

— Eu știu? Cred că dacă află mama o să se supere și mai rău.

— Valia, nu te uita tu la ce zice mama — obiectă Serioja — că ea nu pricepe lucrurile astea. Ea atâta știe: să se ție copiii de fusta ei. Dar împotriva Puterii Sovietice în niciun caz nu e! Dimpotrivă. Numai că ar vrea să lupte alții pe front, nu fiii ei. E drept asta? Ți-aduci aminte ce ne povestea Juhrai? Uite, Pavka nu se uită la ce spune maică-sa. Acum ne-a venit și nouă rândul să trăim așa cum trebuie. Ce spui, Valiușa, tot nu primești? Păcat! Ce bine ar fi dacă ai primi! Tu ai activa printre fete, iar eu printre băieți. Pe Klimka, diavolul ăsta roșcovan, am să-l iau chiar azi la rost. Spune, Valia, vrei să intri în rândurile noastre, sau nu? Uite, am și o cârtică în care poți găsi tot ce te-ar interesa în privința asta.

O scoase din buzunar și i-o dădu. Privindu-l țintă pe fratele ei, Valia îl întreabă încet:

— Dar ce-o să se întâmple dacă vin iar petliuriștii?

Pentru întâia oară, Serioja rămase pe gânduri:

— Eu, bineînțeles, plec împreună cu toți. De tine însă, nu știu ce să spun. E adevărat, ar fi o nenorocire pentru biata mamă...

Apoi tăcu o bucată de vreme.

— Înscrie-mă, Serioja, dar în așa fel, ca nici mama, nici altcineva să nu știe; numai eu și cu tine. Așa am să te pot ajuta la toate. E mai bine așa.

— Bine, Valia.

În cameră intră Ignatieva.

— Tovarășă Ignatieva, îți prezint pe sora mea Valia. Am vorbit cu ea despre cauza noastră. Ea e tocmai ce ne trebuie, dar vezi, mama noastră e o femeie cam aspră. Nu s-ar putea s-o primim așa, fără să știe nimeni? Dacă se întâmplă, să zicem, să ne retragem, eu bineînțeles că pun mâna pe armă și o pornesc la drum, dar ea? Îi e milă de mama.

Ignatieva se așezase pe marginea mesei și îl asculta atentă:

— Ai dreptate, e mai bine așa.

★ ★ ★

Teatrul era ticsit de tineretul gălăgios ce se adunase, citind afișele din oraș care anunțau mitingul. Cânta fanfara muncitorilor de la fabrica de zahăr. În sală, cei mai mulți erau școlari: liceeni, liceene și gimnaziști.

Îi atrăsese nu atât mitingul, cât spectacolul care trebuia să urmeze.

În sfârșit, cortina se ridică și pe scenă apărură tovarășul Razin, secretarul comitetului județean, care tocmai venise din județ.

Mic de statură, slăbuț și cu nasul ascuțit, el câștigă atenția tuturor. Cuvântarea lui fu ascultată cu mare interes. El vorbi despre lupta care cuprinsese întreaga țară, îndemnând tineretul să se unească în jurul Partidului Comunist. Vorbea ca un adevărat orator; expunerea lui era plină de cuvinte ca „marxiști ortodocși”, „social-șovini” și altele, pe care auditorii, firește, nu le înțelegeau.

După ce termină, fu răsplătit cu aplauze zgomotoase. Îi dădu cuvântul lui Serioja și plecă.

Dar se întâmplă întocmai cum prevăzuse Serioja. Cuvântarea nu se închea deloc. „Cum să le vorbesc? Despre ce să le vorbesc?” se chinuia el, căutând cuvinte, fără să le găsească.

Îl salvă Ignatieva, care-i șopti de lângă masă:

— Vorbește-le despre organizarea celulei.

Serioja trecu deodată la măsuri practice:

— Ați auzit cu toții, tovarăși, ce vi s-a spus. Acum trebuie să creăm o celulă. Care din voi este pentru?

În sală se făcu tăcere.

Ustinovici îi veni în ajutor. Ea începu să povestească auditoriului despre felul cum s-a organizat tineretul din Moscova. Serioja stătea stingherit deoparte.

Îl tulburase atitudinea publicului față de organizarea celei și arunca priviri în ciudate în sală. Ustinovici era ascultată și nu prea. Zalivanov îi șopti ceva Lizei Suharko, măsurând-o disprețuitor pe Ustinovici. În rândul din față se strânseseră mai multe eleve de liceu din clasele superioare, cu năsururile pudrate; aruncau ocheade și șușoteau între ele. Într-un colț, lângă intrarea pe scenă, se afla un grup de tineri ostași-roșii. Printre ei, Serioja îl zări pe tânărul pușcaș-mitralior pe care-l cunoștea. Urcat pe marginea rampei, el se frământa nervos și privea cu ură la Liza Suharko și la Anna Admovskaia, cele două fete gătite ca niște păpuși, care vorbeau fără nicio jenă cu admiratorii lor.

Simțind că nu-i ascultată, Ustinovici încheie repede cedându-i locul Ignatievei. Cuvântarea ei liniștită îi potoli pe ascultători.

— Tovarăși, tineri — începu ea — fiecare dintre voi poate să se gândească asupra celor auzite aici. Și sunt sigură că printre voi se găsesc tovarăși care vor să intre în revoluție ca participanți activi, nu ca spectatori. Ușile vă sunt deschise; nu așteptăm decât hotărârea voastră. Am vrea să vă spuneti părerea. Cei care doresc să vorbească sunt rugați să poftească la tribună.

În sală se așternu iarăși tăcerea. Deodată, o voce răsună din fund:

— Eu vreau să vorbesc!

Spre scenă se îndreptă Mișa Levciuk. Semăna cu un pui de urs, cu ochii puțin sașii.

— Dacă așa stau lucrurile, părerea mea este că trebuie să-i ajutăm pe bolșevici; eu nu refuz. Serioja mă cunoaște. Mă înscriu în Comsomol.

Serioja zâmbi bucuros.

— Vedeti, tovarăși! se repezi el deodată în mijlocul scenei. N-am spus eu? Uitați-vă la Mișka și luați exemplu, că-i de-al nostru; tatăl lui a fost acar și a murit strivit de un vagon. De aceea Mișka n-a putut să termine școala. Dar cauza noastră a înțeles-o, deși n-a făcut liceul.

În sală se auziră exclamații zgomotoase. Liceanul Okușev, fiu de farmacist, un tinerel pieptănat cu multă îngrijire, ceru cuvântul. Îndreptându-și bluza, el începu:

— Îmi cer scuze, tovarăși. Nu pricep ce cereți de la noi. Să ne ținem de politică? Și de învățat, când o să învățăm? Trebuie să terminăm liceul. Înțeleg, dacă s-ar înființa vreo asociație sportivă sau vreun club, unde să ne putem aduna și citi. Dar să te bagi în politică? Și pe urmă, pentru asta, să vină ceilalți să te spânzure? Nu, domnilor, până aici! Cred că nimănui nu i-ar conveni lucrul acesta...

În sală se auziră râsete. Okușev se dădu jos de pe scenă și se duse la locul lui. Pe scenă se urcă acum tânărul mitralior. Trăgându-și furios șapca pe frunte și privind încruntat spre cei din sală, el strigă cu glas puternic:

— Râdeți, lighioanelor?

Ochii îi ardeau ca doi cărbuni aprinși. Trăgând cu putere aer în piept și tremurând de mânie, el începu să vorbească:

— Numele meu e Jarki Ivan. Nu-mi cunosc nici tatăl, nici mama. Am fost un copil fără căpătâi și m-am tăvălit în mizerie, pe sub garduri. Răbdam de foame și nu găseam nicăieri un adăpost. Am dus o viață de câine, n-am trăit în puf ca voi, feciori de bani gata. Și iată a venit Puterea Sovietică. Ostașii roșii m-au cules de pe drumuri. Tot plutonul m-a înfiat; m-au îmbrăcat, m-au încălțat, m-au învățat carte, dar mai ales m-au făcut să mă simt om. Mulțumită lor am ajuns bolșevic și bolșevic am să rămân până la moarte. Știu foarte bine pentru cine se duce lupta: pentru noi, pentru cei săraci, pentru ca puterea să fie în mâna muncitorilor. Voi nechezați ca armăsarii, dar nu știți că aici, lângă oraș, au căzut, au pierit pentru totdeauna două sute de tovarăși...

— Glasul lui Jarki începu să tremure ca o strună încordată... — Și-au dat viața fără să stea pe gânduri pentru fericirea noastră, pentru cauza noastră... Oamenii pier în toată țara, pe toate fronturile, și voi, în vremea asta, vă țineți de petreceri. Iar voi, tovarăși — se întoarse el deodată spre masa la care ședea prezidiul — le vorbiți ăstora, dar — arată el sala cu degetul — sunt ei în stare să înțeleagă o iotă din ce le spuneți? Nu! Sătulul nu crede flămândului! Între ei tot nu s-a găsit decât unul singur care a venit între noi, pentru că este sărac, orfan. O s-o scoatem noi la capăt și fără voi! se adresă el mânios adunării. N-o să vă rugăm; la ce dracu' ne-ați putea fi de folos? Oameni ca voi ar merita să fie împușcați — adăugă el în încheiere și, cu respirația întreruptă, sări de pe scenă și se îndreptă spre ieșire, fără să privească pe nimeni.

Niciunul dintre membrii prezidiului nu rămase la spectacolul care urmă după miting. În drum spre Comitetul Revoluționar, Serioja spuse amărât:

— Ne-a ieșit pe dos toată întrunirea! Jarki are dreptate. N-am făcut nimic cu licenții ăștia. Ți-e scârbă numai când îi privești.

— Nu-i de mirare — îl întrerupse Ignatieva. În sală aproape că n-a fost tineret proletar. Majoritatea erau din mica burghezie sau fii de intelectuali. Trebuie să activăm printre muncitori. Sprijină-te mai ales pe cei de la fabrica de cherestea și de la fabrica de zahăr. Și totuși, ai să vezi că mitingul o să aibă efect. Sunt și printre elevi tovarăși buni.

Ustinovici o susținu pe Ignatieva:

— Sarcina noastră, Serioja, este să lucrăm neobosit, pentru ca ideile noastre, chemările noastre să pătrundă în conștiința fiecăruia. Partidul va atrage atenția tuturor oamenilor muncii asupra fiecărui eveniment nou. O să orga-

nizăm o serie întreagă de mitinguri, de consfătuiri și de conferințe. Secția politică a diviziei deschide la gară un teatru de vară. Zilele astea o să vină un tren special de agitație și o să desfășurăm o activitate intensă. Știți doar ce-a spus Lenin: că nu vom învinge dacă nu vom atrage în luptă masele milioanele de oameni ai muncii.

Seara târziu, Serioja o conduse pe Ustinovici la gară. La despărțire îi strânse mâna cu putere, reținându-i-o într-a lui timp de o secundă. Ea zâmbi aproape imperceptibil.

Înapoiindu-se în oraș, Serioja se îndreptă spre casă. Fără să obiecteze nimic, el îndură ocările mamei. Dar când interveni în discuție taică-său, băiatul trecu și el la ofensivă, punându-l dintr-o dată pe Zahar Vasilevici într-o grea încurcătură:

— Ascultă, tată, când eram sub nemți te-ai pus în grevă și ai omorât santinela de pe locomotivă. Tu te-ai gândit atunci la familie? Sigur că te-ai gândit... Și totuși ai mers înainte, deoarece conștiința ta de muncitor te-a silit s-o faci. Și eu mă gândesc la familie. Înțeleg. Știu că dacă ne retragem, o să îndurați persecuții din pricina mea. Dar în schimb, dacă ieșim victorioși, atunci noi o să fim cei puternici. Înțelege că nu pot să stau acasă cu mâinile în sân. Știi asta destul de bine, tată, și fără să ți-o explic! Atunci de ce faceți atâta gălăgie? M-am dus să lupt pentru o cauză dreaptă și tocmai tu ar trebui să mă susții, să mă ajuți! Dar văd că, dimpotrivă, strigi la mine. Dacă noi doi, tată, ne-am împăca, atunci nici mama n-ar mai zice nimic.

După ce termină cele ce avea de spus, își privi tatăl cu ochii lui albaștri, zâmbind deschis, mângâietor, sigur de dreptatea lui.

Zahar Vasilevici se frământa neliniștit pe laviță, arătându-și într-un zâmbet dinții gălbui, prin peria deasă a mustăților și a bărbii nerase:

— Mă atingi la conștiință, șmechere? Crezi că dacă te-ai încins cu un revolver, nu pot să pun cureaua pe tine?

În glasul lui însă nu vibra amenințarea. Tăcu o clipă stingherit, apoi, întinzând hotărât mâna lui bătătorită, adăugă:

— Bine, Serioja, dacă tot ai pornit pe drumul ăsta, dă-i înainte... Că doar n-o să-ți pună tocmai taică-tău bețe-n roate... Numai să nu te mai ferești de noi și să vii pe-acasă!

* * *

Noapte. Pătrunzând prin ușa întredeschisă, o dâră de lumină se așterne pe trepte. Într-o cameră mare, mobilată cu canapele moi, tapisate cu catifea, în jurul mesei largi a avocatului, s-au adunat cinci oameni: Dolinik, Ignatieva,

președintele Cekăi¹⁶, Timoșenko, un om cu figură de kirghiz, purtând pe cap o „kubankă”, și doi membri ai Comitetului Revoluționar: Sudik, un vânjos muncitor de la căile ferate, și cârnul Ostapciuk, muncitor la depou. Avea loc ședința Comitetului Revoluționar.

Aplecat peste masă și uitându-se la Ignatieva cu o privire dârză, Dolinik vorbi răspicat, cu glas răgușit, apăsând pe fiecare cuvânt:

— Frontul trebuie aprovizionat. Muncitorii trebuie și ei să mănânce. Dar cum am venit noi, precupeții și speculanții din piață au și umflat prețurile. Nimeni nu vrea să primească bani sovietici. Tot negoțul se face sau pe vechile ruble, sau pe rublele lui Kerenski. Chiar astăzi trebuie să stabilim prețuri maximale. Știm foarte bine că niciun speculant n-o să vândă la prețuri maximale și că toți au să-și dosească mărfurile. În cazul asta însă, noi o să facem percheziții și-o să confiscăm toate depozitele speculanților. Nu ne este îngăduit să târăgănam lucrurile. Nu putem îngădui ca muncitorii să flămânzească și de-acum încolo. Tovarășa Ignatieva ne sfătuiește să nu sărim peste cal. Dar eu cred, dimpotrivă, că în cazul acesta se dă dovadă de moliciune și pasivitate caracteristice unui intelectual. Nu te supăra, Zoia, dar asta este adevărul. Și-apoi, aici nu-i vorba de precupeții mărunți. Uite, astăzi am fost informat că în casa cărciumarului Boris Sohn există o pivniță secretă unde se află mărfuri în cantități uriașe, dosite acolo de marii negustori încă dinainte de venirea petliuriștilor.

Spunând aceasta, aruncă spre Timoșenko o privire plină de ironie caustică.

— De unde ai aflat? întrebă Timoșenko, zăpăcit.

Îi era necaz că Dolinik este mai bine informat, când, de fapt, toate astea el ar fi trebuit să le știe cel dintâi.

— He-he! râse Dolinik. Eu, frate, aflu tot. Știu nu numai despre pivniță — continuă el — mai știu că ieri, tu împreună cu șoferul comandantului diviziei ați dat pe gât o jumătate de sticlă de basamac.

Timoșenko se suci pe scaun. Fața lui palidă roși puternic.

— Afurisit mai e și omul ăsta! spuse el, cu un fel de admirație, dar, aruncând o privire spre Ignatieva, care se încruntase, tăcu.

„Uite, al dracului tâmplar! Are și el Ceka lui” — își zise Timoșenko, uitându-se la președintele Comitetului Revoluționar.

— Am aflat de pivniță de la Serghei Bruzjak — continuă Dolinik. El are un prieten care a lucrat la un restaurant, iar ăstuia i-au spus bucătarii că Sohn le furniza pe vremuri toate cele necesare, în cantități oricât de mari. Iar ieri, Serioja a primit informații exacte. Pivnița există; trebuie doar descoperită.

---

¹⁶ Comisia extraordinară pe întreaga Rusie, pentru lupta împotriva contrarevoluției, sabotajului și speculei.

Uite, Timoșenko, ia-ți oamenii, ia-l și pe Serioja și du-te acolo. Totul trebuie găsit chiar astăzi! Dacă izbutim, îi putem aproviziona și pe muncitori, putem ajuta și serviciul de aprovizionare al statului major al diviziei.

Peste o jumătate de oră, opt oameni înarmați intrară în casa cârciumarului. Doi rămaseră în stradă, la intrare.

Patronul, un om scund, gras ca un butoi de zece vedre, cu o perie de păr roșcat pe obrazul neras, bocănind sec pe dușumea cu piciorul lui de lemn, începu să se dea bine pe lângă cei care intraseră și, cu o voce răgușită, guturală, de bas, întrebă:

— Ce s-a întâmplat, tovarăși? De ce-ați venit la o oră atât de târzie?

În spatele lui Sohn, cele două fice, cu halatele aruncate în pripă pe ele, clipeau des, stânjenite de lumina lanternei electrice a lui Timoșenko; în odaia vecină se îmbrăca, oftând, soția lui, tot atât de grasă ca și el.

Timoșenko explică totul în două cuvinte:

— Trebuie să facem percheziție!

Fiecare bucățică de podea fu cercetată. Magazia uriașă, plină de lemne tăiate, cămarile, bucătăria și pivnița încăpătoare — totul fu supus unei examinări minuțioase. Cu toate astea nu se putu descoperi nicio urmă a ascunzătorii secrete.

Într-o cămară mică, lângă bucătărie, dormea servitoarea cârciumarului. Atât de adânc era somnul, încât nici nu auzise când oamenii lui Timoșenko intraseră în odaia ei. Serioja o trezi cu băgare de seamă.

— Ești aici în serviciu? o întrebă el pe fată buimăcită de somn.

Trăgându-și plapuma peste umeri și ferindu-se cu mâna de lumină, ea răspunse mirată, fără să înțeleagă nimic:

— Da, sunt slujuică. Dar voi cine sunteți?

Serioja îi explică și, după ce o rugă să se îmbrace, ieși afară.

Timoșenko începu să-l interogheze pe patron în sufrageria spațioasă. Cârciumarul găfăia și vorbea aprins, stropind cu salivă:

— Ce vreți? Nu am altă pivniță. Pierdeți vremea în zadar. Vă rog să mă credeți că degeaba insistați. Am avut un han, dar acum sunt sărac lipit pământului. Petliuriștii m-au prădat, era cât pe-acți să mă și omoare. Sunt foarte bucuros de venirea Puterii Sovietice, iar ceea ce am aici se poate vedea — și făcu un gest larg cu mâinile lui scurte și grase.

Ochii lui injectați alergau de la fața președintelui Cekăi la aceea a lui Serioja, de la Serioja, undeva, în ungher, și de acolo, în tavan.

Timoșenko își mușca nervos buzele:

— Prin urmare continui să tăgăduiești? Te invit pentru ultima oară să ne arăți unde e pivnița.

— Ah, ce tot vorbești dumneata, tovarășe militar? se băgă în vorbă soția cârciumarului. Putem spune că suntem muritori de foame! Ne-au luat tot... — încercă să plângă, dar nu reuși.

— Sunteți muritori de foame, dar țineți servitoare — interveni Serioja.

— Da' de unde servitoare! E o fată săracă pe care am luat-o pe lângă noi. Unde să se ducă, sărmana! De altfel și Hristina singură poate să vă spună.

— Bine — strigă Timogenko, pierzându-și răbdarea — să trecem la lucru!

Afară se luminase, dar percheziția din casa crâșmarului continua cu îndărătnicie. Înciudat de nereușita cercetărilor care duraseră treisprezece ore, Timoșenko voia tocmai să ordone încetarea percheziției, când deodată Serioja, care se pregătea să plece, auzi din odăița servitoarei glasul încet al fetei care șopti:

— Mi se pare că e în bucătărie, sub sobă.

Peste zece minute, de sub dărâmturile cuptorului rusesc, desfăcut cărămidă cu cărămidă, ieși la iveală capacul de fier al unui gărlici. Iar peste un ceas, un autocamion de două tone, încărcat cu butoaie și saci plini cu mărfuri, pleca din fața casei cârciumarului, înconjurat de o mulțime de gură-cască.

★ ★ ★

Într-o zi călduroasă, Maria Iakovlevna sosi de la gară acasă, ducând cu ea o bocceluță mică. Plânse amar când Artiom îi povesti despre cele întâmplate cu Pavka. Pentru Maria Iakovlevna începură zile lungi și posomorâte. Nu mai avea din ce să trăiască, dar începu să spele rufele ostașilor roșii, și aceștia îi obținură în schimb o rație zilnică de alimente, ca pentru militari.

Într-o seară sosi Artiom, tropăind mai grăbit ca de obicei. Împinse ușa și strigă din prag:

— Vești de la Pavka, mamă!

„Dragă frate Artiom — scria Pavka. Te înștiințez, dragă frate, că sunt în viață, deși nu tocmai sănătos. Am fost atins de un glonte în coapsă, dar acum mă întrezesc. Doctorul spune că osul a rămas întreg. Nu fi neliniștit în privința mea, totul o să treacă. Poate că am să capăt un concediu și am să vin acasă după ce ies din spital. La mama n-am putut ajunge încă. Iată-mă, în schimb, ostaș roșu în brigada de cavalerie a tovarășului Kotovski. Cred că ați auzit și voi de vitejia lui. N-am văzut încă un om ca el și îl respect nespuse de mult pe comandantul meu. Mămuca noastră a venit? Ureează-i multă sănătate din partea mezinului ei. Și-i cer iertare că am supărat-o. Al tău frate.

Artiom dragă, te rog să treci pe la inginerul silvic și să le spui de scrisoare.”

Multe lacrimi a mai vărsat Maria Iakovlevna. Zăpăcitul de fecioru-său nu-i dăduse măcar adresa spitalului unde zăcea.

★ ★ ★

Serioja se ducea deseori la gară și se urca în vagonul verde de călători, pe care era bătută o tăbliță: Secția politică a diviziei — „agitație și propagandă”. Aici, într-un mic compartiment, lucra Ustinovici și Ignatieva. Cu nelipsita-i țigară între dinți, Ignatieva zâmbea șiret, numai în colțul buzelor.

Fără să-și dea seama, secretarul comitetului raional al Comsomolului se simțea atras de Ustinovici, și de câte ori pleca de la gară, ducea cu el nu numai teancuri de cărți și ziare, ci și un sentiment nedeslușit de bucurie.

Teatrul în aer liber al secției politice a diviziei era în fiecare zi ticsit de muncitori și ostași roșii. Pe linie era garat trenul de agitație și propagandă al armatei a 12-a, acoperit de afișe în culori vii. Zi și noapte trenul clocotea de viață. Tipografia lucra imprimând ziare, manifeste. Frontul era aproape. Într-o seară nimerind din întâmplare la teatru, Serioja o găsi printre ostașii roșii și pe Ustinovici.

Noaptea târziu, conducând-o la gară, unde locuiau activiștii secției politice a diviziei, Serioja o întrebă pe neașteptate:

— De ce oare, tovarășă Rita, aș vrea să te văd tot timpul? Și adăugă: Mă simt atât de bine lângă tine! După ce te întâlnesc, sunt parcă mai înviorat și-s gata să lucrez la nesfârșit.

Ustinovici se opri:

— Uite ce-i, tovarășe Bruzjak, hai să ne înțelegem ca de acum înainte să nu te mai lași cuprins de lirism. Să știi că nu-mi place!

Serioja roși ca un școlar căruia i s-a făcut observație.

— Ți-am spus-o ca unui prieten — răspunse el — și tu... Ce lucru contra-revoluționar am făcut? Bineînțeles, tovarășă Ustinovici, de azi înainte n-o să mai auzi nimic de la mine! Și, după ce-i întinse mâna, o luă aproape la goană spre oraș.

Câteva zile de-a rândul, Serioja nu mai dădu pe la gară. Dacă îl chema Ignatieva, se scuza spunând că are de lucru. Și de fapt era foarte ocupat.

★ ★ ★

Într-o noapte, cineva trase cu arma în Șudik care, în drum spre casă, trecea tocmai pe o stradă locuită mai cu seamă de funcționarii superiori polonezi ai

fabricii de zahăr. Se făcură percheziții. Și într-adevăr fură găsite arme și documente de-ale organizației lui Pilsudski „Streleț”.

Ustinovici veni la consfătuirea Comitetului Revoluționar. Luându-l deoparte pe Serioja, ea îl întrebă liniștită:

— După cum văd, te roade un orgoliu mic-burghez. Ce legătură au discuțiile noastre particulare cu munca pe care trebuie s-o ducem? Nu faci bine, tovarășe!

După asta, Serioja începu din nou să vină la vagonul verde, cu fiecare prilej care i se ivera.

Luă parte la conferința județeană. Două zile durară dezbaterile aprinse, la care participă cu însuflețire. A treia zi se înarmă și, împreună cu toți membrii plenarei, urmări o zi și o noapte, prin pădurile de dincolo de râu, banda lui Zarudnîi, un petliurist care nu fusese încă nimic. Când se întoarse, o găsi pe Ustinovici la Ignatieva. O conduse la gară și, luându-și rămas bun de la ea, îi strânse mâna tare, tare de tot.

Ustinovici și-o retrase, supărată. De necaz, Serioja iar nu se arătă multă vreme pe la vagonul de agitație și propagandă. Se ferea să dea ochi cu Rita, chiar și atunci când avea treabă la secția politică a diviziei. Iar când ea îi ceru insistent explicații cu privire la purtarea lui, el îi spuse tăios:

— Ce să mai discut cu tine? Iar ai să mă acuzi că-s burghez sau trădător al clasei muncitoare.

* * *

În gară sosiră trenurile diviziei caucaziene, decorate cu „Drapelul Roșu”. Trei comandanți negricioși la față își făcură apariția la Comitetul Revoluționar. Unul înalt, slab, cu o cingătoare bătută în metal, se repezi la Dolinik:

— Să nu-mi spui că n-ai! Îmi trebuie neapărat o sută de căruțe de fân. Se prăpădesc caii.

Serioja fu trimis cu doi ostași roșii să găsească fân. Într-un sat dădu peste o bandă de chiaburi. Ostașii roșii fură dezarmați și bătuți până la sânge. Pe Serioja îl loviră mai puțin decât pe ceilalți, cruțându-l, se vede, din pricină că era încă tânăr de tot. În nesimțire, ei fură aduși în oraș de către membrii comitetului sărăcimii.

În satul cu pricina fu trimis un detașament. A doua zi, divizia obținu fânul.

Serioja zăcea în camera tovarăsei Ignatieva, nevoind să-și tulbure familia. Ustinovici venea mereu pe-acolo. Pentru întâia oară, în seara aceea, îi simți strângerea mâinii, duioasă și insistentă, așa cum el n-ar fi îndrăznit niciodată să i-o strângă.

Într-o după-amiază caldă, Serioja veni în fugă la vagon și-i citi Ritei scrisoarea lui Korceaghin. Îi vorbi despre prietenia lor, iar la plecare îi spuse ca în trecut:

— Mă duc în pădure, la lac, să mă scald.

Înterupându-și lucrul, Ustinovici îl opri:

— Stai puțin. Merg și eu.

Lângă lacul liniștit, cu fața ca oglinda, se opriră. Prospetimea apei limpezi îi îmbia.

— Ia-o spre drum și așteaptă-mă. Vreau să mă scald — îi spuse Ustinovici.

Serioja se îndepărtă și, așezându-se pe o piatră lângă podeț, își întoarse fața spre soare.

În spatele lui se auzea clipocitul apei.

Printre copaci, el o văzu pe șosea pe Tonia Tumanova și pe Ciujanin, comisarul politic al trenului de agitație și propagandă. Frumos, purtând o tunică elegantă, încins cu o centură cu diagonală și încălțat cu cizme de box care scârțâiau, el mergea la braț cu Tonia, povestindu-i ceva.

Serioja o recunoscuse. Venise atunci la el cu bilețelul de la Pavlușa. Tonia se uită atent la el, pesemne că-l recunoscuse și ea. Când cei doi ajunseră în dreptul lui, Serioja scoase din buzunar scrisoarea lui Pavel și o opri pe Tonia, spunându-i:

— Un moment, tovarășă. Am o scrisoare care te privește oarecum și pe dumneata.

Îi întinse hârtia, acoperită toată de scrisul lui Pavka. Eliberându-și brațul, Tonia citi scrisoarea, care tremura ușor în mâna ei. Înapoiindu-i-o lui Serioja, îl întrebă:

— Altceva nu știi nimic despre el?

— Nu — răspunse Serioja.

În spate, prundișul scârțâi sub picioarele Ritei. Când o zări pe Ustinovici, Ciujanin îi șopti Toniei:

— Să mergem.

Vocea Ritei, ironică, disprețuitoare, îl opri:

— Tovarășe Ciujanin! Toată ziua ești căutat la tren!

Ciujanin îi aruncă o privire piezișă, dușmănoasă:

— Nu face nimic. Se descurcă ei și fără mine.

Privindu-i din urmă, pe Tonia și pe comisarul politic care se îndepărtau, Ustinovici spuse:

— Când o să scăpăm odată și de escrocul ăsta?

Pădurea fremăta. Vântul trecea ca o mângâiere prin coroanele puternice ale stejarilor. Prospețimea lacului îl îmbia. Serioja nu se putu stăpâni să nu facă și el o baie.

După ce se scaldă, o găsi pe Ustinovici aproape de drumul din pădure, șezând pe un trunchi de stejar doborât.

Vorbind, porniră pe o cărăruie spre adâncul pădurii și se opriră să se odihnească într-un luminiș cu iarba fragedă și înaltă. În pădure era liniște și numai stejarii șușoteau parcă între ei. Ustinovici se întinse pe iarba moale, punându-și sub cap brațul îndoit. Picioarele ei zvelte, încălțate cu pantofi vechi și peticiți, se pierdeau în iarba înaltă. Aruncându-și întâmplător privirea spre picioarele ei, Serioja văzu pantofii reparați cu grijă, apoi își privi cizma găurită prin care i se vedea degetul. Începu să râdă.

— Ce-i cu tine?

Serioja îi arată cizma:

— Cum să ne batem încălțați așa?

Rita nu răspunse. Mușcând între dinți un firicel de iarba, ea se gândea la altceva.

— Ciujanin nu-i comunist adevărat — zise ea. Toți activiștii de la noi umblă în zdrențe, iar el se îngrijește numai de propria lui persoană. E un om care a nimerit din întâmplare în partidul nostru... Pe front... situația e într-adevăr grea. Țara noastră mai are de dus încă multă vreme lupte înverșunate. După ce tăcu un timp, adăugă: Noi, Serghei, va trebui să acționăm și cu cuvântul, și cu arma. Cunoști dispoziția Comitetului Central în privința mobilizării pentru front a unui sfert din efectivul Comsomolului? Cred, Serghei, că n-o să mai zăbovim mult pe-aci.

Serioja o asculta mirat, surprinzând în glasul său note neobișnuite. Ochii ei negri, strălucitori și umezi îl învăluiau într-o privire caldă. Era cât pe-aci să-i spună că ochii îi sunt ca o oglindă, că vede în ei tot, dar se opri la timp.

Rita se ridică într-un cot:

— Unde ți-e revolverul?

Mâhnit, Serghei își pipăi centura goală.

— Mi l-au luat bandiții de chiaburi la țară.

Rita băgă mâna în buzunarul bluzei militare și scoase un browning strălucitor.

— Vezi stejarul de colo, Serghei? arătă ea cu țeava un trunchi de copac brăzdat tot de adâncituri, la vreo douăzeci și cinci de pași de ei.

Ridicându-și mâna în dreptul ochilor, aproape fără să ochească, apăsă pe trăgaci. O bucată din scoarța sări smulsă de glonte.

— Vezi? spuse ea cu satisfacție și mai trase o dată.

Din nou căzu în iarba o bucată din scoarța copacului.

— Poftim — spuse Rita ironic, dându-i revolverul. Să te văd și pe tine.
Din cele trei focuri trase de Serioja, numai unul nimeri alături. Rita zâmbea.

— Credeam că țintești mai prost.

Puse revolverul jos și se lungi în iarbă. Sâniile ei tari se conturară prin bluză.

— Serghei, vino-ncoace — îl chemă ea încet.

El se apropie.

— Vezi cerul? E albastru. Ochii tăi sunt la fel și nu e bine așa. Ar fi trebuit să ai niște ochi cenușii ca oțelul. Albastrul e ceva prea blând.

Și, cuprinzându-i deodată capul blond, îi sărută apăsător pe gură.

★ ★ ★

Trecură două luni. Se apropia toamna.

Noaptea se lăsa pe nesimțite, așternând peste copaci vălurile ei negre. Aplecat deasupra aparatului care țacănea alfabetul „Morse”, telegrafistul de la statul major al diviziei apucă banda care îi luneca printre degete ca un șarpe subțire și transcrise repede pe un formular frazele formate din puncte și linii:

„Șeful statului major al diviziei I-a, copie după ordinul președintelui Comitetului Revoluționar al orașului Șepetovka. Ordon: În termen de zece ore de la primirea prezentei telegrame să fie evacuate toate instituțiile orașului. În oraș va rămâne un batalion, care va fi pus la dispoziția comandantului regimentului N., care comandă sectorul de luptă. Statul major al diviziei, secția politică a diviziei, cât și toate celelalte instituții militare să se retragă în gara Barancev. Se va raporta de executare comandantului diviziei. Semnătura.”

Peste zece minute, o motocicletă străbătea în goană străzile tăcute ale orașelului, luminând drumul cu ochiul de acetilenă al farului. Pufăind, se opri la poarta Comitetului Revoluționar. Motociclistul îi dădu telegrama lui Dolinik, președintele Comitetului Revoluționar. Oamenii începură să alerge încoace și încolo. Se adună în formație o companie cu însărcinări speciale. Peste o oră, în oraș huruiau căruțele pline cu inventarul Comitetului Revoluționar. Trebuiau încărcate în vagoane, în gara Podolia.

Aflând de telegramă, Serioja alergă la motociclist:

— Tovarășe, poți să mă iei cu dumneata până la gară? îl întrebă el.

— Urcă la spate, numai să te ții bine.

La o distanță de zece pași de vagonul care și fusese atașat la tren, Serioja o apucă pe Rita de umeri și, simțind că pierde o dată cu ea ceva scump, neprețuit, îi șopti:

— Adio, Rita, tovarășa mea dragă! O să ne mai întâlnim, numai să nu mă uiți...

Simțea, îngrozit, că-l podidesc lacrimile. Trebuia să plece. Nemaiavând putere să vorbească, îi strângea mâinile.

* * *

Zorile găsiră orașul și gara pustii, părăsite. Un șuierat de adio al locomotivei celui din urmă tren, și în gară, de ambele părți ale liniei ferate, se postă lanțul de apărare al batalionului lăsat în oraș.

Frunzele îngălbenite se desprindeau de pe ramuri, dezgolind copacii. Vântul le lua cu el, rostogolindu-le încetișor pe drum.

Îmbrăcat într-o manta de ostaș roșu, cu centura plină jur împrejur cu cartușiere de pânză, Serioja ocupă, cu alți zece ostași roșii, răscrucea de lângă fabrica de zahăr. Îi așteptau pe polonezi.

* * *

Avtonom Petrovici bătu la ușa vecinului său, Gherasim Leontievici. Încă neîmbrăcat, acesta scoase capul pe ușa întredeschisă:

— Ce s-a întâmplat?

Făcându-i cu ochiul prietenului său, Avtonom Petrovici arătă spre ostașii roșii care mergeau cu armele în mâini:

— Pleacă.

Gherasim Leontievici îl privi îngrijorat:

— Nu știi cumva care-i stema polonezilor?

— Mi se pare că un vultur cu un singur cap.

— Unde am putea să găsim una?

Avtonom Petrovici se scărpină înciudat în ceafă:

— Ce le pasă lor — spuse el, după o scurtă tăcere. Și-au luat calabalâcul și pleacă! Iar tu, sparge-ți capul cum să te pui bine cu noua stăpânire!

Liniștea fu tulburată de răpăitul unei mitraliere. Din gară se auzi pe neașteptate șuieratul unei locomotive și bulbuitul greu al unui tun. Umplând văzduhul cu gemete și urlete, un proiectil de mare calibru trecu sfredelind aerul. Căzu dincolo de fabrică, pe drum, învăluind tufișurile de pe margine într-un fum cenușiu. Privind mereu în urma lor, coloanele ostașilor roșii se retrăgeau în tăcere.

O lacrimă, lăsând o dără rece, subțire, se prelinse pe obrazul lui Serioja. O șterse grăbit cu mâneca, privind-și cu atenție tovarășii. Nu, nu băgase nimeni de seamă.

Alături de Serioja pășea un flăcău înalt și slab, Antek Klopotovski, de la fabrica de cherestea. Ținea degetul pe trăgaci. Antek era posomorât, îngrijorat. Întâlnind privirea lui Serioja, îi destăinuia gândurile sale intime:

— Să vezi acum persecuții pe-ai noștri... mai ales pe-ai mei. „E polonez, au să spună, și luptă împotriva legiunilor poloneze.” Pe tata o să-l dea afară de la fabrica de cherestea și-o să-i frângă oasele în bătai, I-am spus bătrânului să vină cu noi, dar nu l-a lăsat inima să-și părăsească familia. Ah, blestemații, n-oi da odată ochii cu ei!

Și Antek își săltă nervos capela de ostaș roșu care-i căzuse pe ochi.

„... Adio, orașelul meu sărac, murdar, cu case urâte, cu șoseaua desfundată! Adio, voi cei ce mi-ați fost dragi, adio, Valia, adio, tovarășii care veți trece acum în ilegalitate! Vin peste voi legiunile străine, înrăite, care nu cunosc cruțarea, legiunile polonezilor albi.”

În salopete înnegrite, pătate de ulei, muncitorii depoului îi petrec cu priviri triste pe ostașii roșii.

— O să ne întoarcem, tovarășii! strigă emoționat Serioja.

8

Fluviul sclipește din când în când prin pâcla care prevestește zorile; surură lunecând pe lângă stâncile golașe de lângă mal. De la țarm până spre mijloc e liniștit, fața lui e netedă, neclintită parcă, de o culoare cenușie lucie. Mai spre mijloc e întunecat, agitat, îl vezi cum se rostogolește grăbit la vale. Frumos și măreț își urmează drumul. Lui i-a dedicat Gogol neîntrecutele rânduri: „Minunat e Niprul...” Malul drept, înalt și povârnit, pare un munte care, năpustindu-se asupra apei, a încremenit în fața măreției fluviului. Malul stâng, mai scund, e plin de pete pleșuve de nisip, lăsate de zăpoarele primăvăratice ale Niprului după ce apele se întorc în matca lor.

Lângă fluviu, cinci oameni și-au săpat în pământ o tranșee îngustă. Ei stau întinși unul lângă altul frățește, lângă mitraliera „Maxim”, cu botul scurt. Este avanpostul diviziei a 7-a de vânători. Lângă mitralieră, cu fața spre fluviu, stă culcat pe o rână Serioja Bruzjak.

Cu o zi înainte, sleite de nesfârșitele încăierări și zdrobite de uraganul de foc al artileriei poloneze, unitățile roșii cedaseră Kievul. Acum se găseau pe malul stâng, unde se întăriseră.

Dar retragerea, pierderile mari și, în sfârșit, evacuarea Kievului fuseseră încercări grele pentru ostași. Spărgând cu un neasemuit curaj cercul de fier care o înconjură, divizia a 7-a se strecurase prin păduri și, făcându-și apariția pe linia ferată, lângă gara Malin, măturase dintr-o lovitură nimicitoare toate unitățile poloneze care ocupaseră gara, respingându-le în pădure și eliberând astfel drumul spre Kiev.

Acum însă, când minunatul oraș fusese cedat, ostașii roșii erau posomorâți.

Polonezii cuceriseră un mic cap de pod pe malul stâng, lângă podul de cale ferată, respingând unitățile roșii din Darnița.

Dar cu toate aceste eforturi, ei nu putură să înainteze mai mult, din pricina înverșunatelor contraatacuri.

Serioja privea apa care curgea neîntrerupt, gândindu-se fără să vrea la cele petrecute ieri.

În ajun, pe la amiază, prins de furia generală, îi întâmpinase pe polonezii albi cu un contraatac; tot atunci, pentru întâia oară, se izbise piept în piept cu un leah spânatic. Acesta se repezise la el cu o baionetă franceză, lungă ca o sabie, înfiptă în vârful armei. Polonezul sărea ca un iepure, strigând ceva nedeslușit. O frântură de secundă, Serghei îi văzu ochii măriți de turbare. În clipa următoare, Serghei lovi baioneta polonezului cu vârful baionetei lui. Strălucitoarea lamă franțuzească zbură cât colo.

Polonezul căzu...

Mâna lui Serghei n-a tremurat. El știa că o să mai ucidă — el, care era în stare să iubească cu atâta duioșie, el, care putea fi un prieten atât de devotat. Și nu din răutate va ucide; nu, el nu e crud, dar vede cu câtă ură se aruncă împotriva Republicii lui dragi acești soldați înșelați și asmuțiți de paraziții care storc vlaga întregii omeniri.

El, Serghei, trebuie să ucidă ca să grăbească ziua în care oamenii n-au să se mai omoare unii pe alții.

Paramanov îl atinse pe umăr:

— Să ne retragem, Serghei, să nu ne descopere.

★ ★ ★

Trecuse un an de când Pavel Korceaghin cutreiera țara când pe un cărucior cu mitralieră, când pe antetren, când pe o iapă sură cu urechea retezată. Era acum mai copt, mai puternic. Suferința și lipsurile îi ajutaseră să crească.

Pielea de pe coapse, roasă până la sânge de cartușierele grele, se vindecase, iar cureaua armei îi făcuse pe umăr bătăături care n-aveau să mai dispară.

Multe lucruri înspăimântătoare îi fusese dat lui Pavel să vadă în anul acesta. Împreună cu alți mii și mii de ostași, la fel de zdrențăroși și dezbrăcați, însuflețiți însă de flacăra nestinsă a luptei pentru puterea clasei lor, el cutreieră pe jos patria în lung și-n lat, și numai de două ori se desprinsese de iureșul uraganului. Întâia oară, din pricina răniilor de la coapsă; a doua oară, în friguroasa lună februarie a anului 1920, când se zbătuse în febră, chinuit de tifos.

Mai crunt decât mitralierele poloneze, tifosul secera rândurile regimentelor și ale diviziilor armatei a 12-a. Armata se desfășurase pe o suprafață uriașă, aproape peste întreaga Ucraină de Nord, tăind drumul polonezilor. Abia însănațos, Pavel se înapoie la unitatea lui.

Regimentul ocupa acum o poziție lângă gara Frontovka, pe linia care duce de la Kazatin la Uman.

Clădirea mică a gării se afla în pădure. Lângă ea, câteva căsuțe umile, acum dărămate și părăsite. Viața în aceste locuri devenise de nesuportat. De

doi ani în șir luptele ba se potoleau, ba se aprindeau din nou. Câte nu văzuse Frontovka în vremea asta!

Se anunțau din nou evenimente mari. În timp ce armata a 12-a, cu rândurile îngrozitor de rărite și în parte dezorganizate, se retrăgea spre Kiev, sub presiunea oștirilor poloneze, Republica proletară le pregătea polonezilor albi, îmbătați de victoriile lor, o lovitură zdrobitoare.

Într-un marș fără precedent în istoria militară, diviziile oțelite în lupte ale armatei I-a de cavalerie fură aduse în Ucraina din îndepărtatul Caucaz de Nord. Diviziile a 4-a, a 6-a, a 11-a și a 14-a de cavalerie se apropiau una după alta de regiunea Uman, grupându-se în spatele frontului Armatei Roșii. Ele se îndreptau spre locul unde urma să se dea bătălia hotărâtoare, măturând din drumul lor bandele lui Mahno.

Șaisprezece mii cinci sute de săbii, șaisprezece mii cinci sute de ostași căliți în arșița stepei.

Înaltul comandament al trupelor roșii și comandamentul frontului de sud-vest își încordară toată atenția și luară toate măsurile ca această lovitură hotărâtoare ce se pregătea să nu fie descoperită dinainte de oamenii lui Piłsudski. Statul major al Republicii și al fronturilor păstrau cu grijă secretul grupării acestei mase de cavalerie.

Operațiile din sectorul Uman fură întrerupte. Firele directe de la Moscova transmiteau neîntrerupt telegramele statului major al frontului la Harkov, iar de aici, alte telegrame erau trimise statelor majore ale armatelor a 14-a și a 12-a. Aparatele „Morse” băteau pe înguste fâșii ale benzilor de telegraf ordine cifrate. „În niciun caz polonezii nu trebuie să afle de gruparea armatei de cavalerie.” Chiar dacă aveau loc ciocniri înverșunate, aceasta se întâmpla numai în sectoarele unde mișcările polonezilor amenințau să atragă în luptă diviziile cavaleriei lui Budionnii.

Pâlpâie flăcările roșcate ale focurilor. Fumul se ridică în spirală, desprinzându-se sus în inele cenușii. Musculițele gonite de fum zboară din loc în loc, în roi iute și agitat. Ostașii s-au culcat în semicercuri împrejurul focului. Flăcările aruncă pe fețele lor reflexe arămii.

În cenușa albăstruie stau înșiruite gamelele, în care fierbe apă. Limba unei flăcări, izbucnind dintr-un buștean aprins, se întinde hoțeste spre părul zbârlit al unui ostaș și-i pârlește părul. Ferindu-se pripit, ostașul mormăie:

— Ptiu, drace!

Primprejur izbucniră râsete.

Purtând un veston de postav, un ostaș roșu mai în vârstă, cu mustața tunsă, tocmai își controla țeava armei la lumina focului.

— Ia te uită — spuse el, cu voce groasă — flăcăul nostru s-a băgat cu nasul în carte și nici focul nu-l mai simte!

— Povestește-ne, Korceaghin, ce-ai citit acolo.

Pipăindu-și smocul de păr ars, tânărul ostaș zâmbi:

— Asta zic și eu carte, tovarășe Anroșciuk. De când am dat de ea, nu pot s-o mai las din mână.

Vecinul lui Korceaghin, un tinerel cârn, care își cosea cu râvnă cureaua sacului de merinde, îl întrebă curios, rupând cu dinții ața groasă:

— Dar ce spune în ea? Și, înfășurând ața împrejurul acului înfipt în căptușeala căștii, adăugă: Dacă-i vorba de dragoste, mă interesează și pe mine.

Toți pufniră în răs. Ridicându-și capul tuns ca un arici și aruncând printre gene o privire șireată, Matveiciuk se adresă tinerelului:

— Ai dreptate, Sereda, dragostea e un lucru bun. Mai cu seamă că ești frumos, măi, măi! O cadră, nu altceva! Cad fetele grămadă de cum te văd. Numai că ai și tu un mic cusur: ți-e nasul cât un bănuț de aramă. Dar nu-i nimic, avem noi leac și pentru asta: atârnă-ți de vârful nasului o grenadă Novițki, de patru kilograme; peste noapte fii sigur că ți-l trage în jos și ți-l lungeste.

Stârniți de hohotele de răs ale ostașilor, caili legați de cărucioarele cu mitraliere sforăiră speriați.

Sereda se întoarse leneș.

— Nu de frumusețe îi vorba, ci de căpățână — zise el, bătându-se semnificativ cu palma peste frunte. Ai o limbă afurisită, pișcă de parc-ar fi urzică, dar ce folos că-n cap n-ai nimic! Ești un dobitoc fără pereche, numai urechi lungi îți mai lipsesc.

Gata să se încaiere, tovarășii fură despărțiți de comandantul de grupă Tatarinov.

— La ce bun să vă certați, băieți? Mai bine să ne citească Korceaghin, dacă se găsește ceva de seamă prin cartea aia.

— Zi-i, Pavlușa, zi-i! răsunară glasuri din toate părțile.

Korceaghin apropie de foc o șa și, așezându-se pe ea, deschise pe genunchi o carte mică și groasă.

— Cartea, tovarășe, se numește *Tăunul*¹⁷. Am primit-o de la comisarul politic al batalionului. Mă frământă mult cărțulia asta. O să vă citesc din ea, dacă stați liniștiți.

— Dă-i drumul! Ce mai vorbă! Nimeni n-o să te întrerupă.

---

¹⁷ Cunoscutul roman al scriitoarei engleze E.L. Voynich (1864–1960), inspirat din lupta patrioților italieni în deceniile IV și V ale secolului al XIX-lea pentru unificarea și independența Italiei.

Când comandantul regimentului, tovarășul Puzîrevski, însoțit de comisar, se apropie de foc fără să-l fi observat cineva, văzu unsprezece perechi de ochi fixați asupra celui care citea.

Puzîrevski își întoarse capul spre comisar, arătându-i grupul cu mâna:

— Uite-i jumătate din cercetașii regimentului! Patru din ei sunt comsolști, aproape copii, dar fiecare face cât un ostaș încercat. Îl vezi pe cel care citește? Korceaghin îl cheamă. Și celălalt, cu ochii ca ai unui pui de lup, e Jarki. Sunt prieteni. Între ei există totuși o rivalitate ascunsă. Înainte, Korceaghin era cel mai bun cercetaș pe care-l aveam în regiment. Dar acum are în Jarki un concurent foarte serios. Uite-i cum duc, fără să-și dea seama, o muncă politică. Și să știi, influența acestor tineri în rândurile ostașilor este foarte mare. Bine li s-a spus: „Tânăra Gardă”.

— Cel care citește e instructor politic? întrebă comisarul.

— Nu, instructor politic e Kramer.

Puzîrevski își îmboldi calul.

— Bună seara, tovarăși! strigă el tare.

Toți întoarseră capetele. Sărind ușor din șa, comandantul se apropie de cei ce sedeau în jurul focului.

— Ne încălzim, tovarăși? întrebă el, cu un zâmbet larg.

Fața lui energică, cu ochi înguști ca de mongol, își pierdu severitatea.

Comandantul fu întâmpinat cu bunăvoință, prietenește, ca un bun tovarăș. Comisarul politic rămase călare, gata să pornească mai departe.

Împingându-și mai spre spate tocul revolverului în care se afla „Mauserul”, Puzîrevski se așeză pe șa lângă Korceaghin și propuse:

— Ce-ați zice să fumăm o țigară? Am făcut rost de un tutun strașnic.

Aprinzându-și o țigară, el se adresă comisarului:

— Poți pleca, Doronin, eu mai rămân aici. Dacă-i nevoie de mine la comandament, anunță-mă!

După ce Doronin se depărtă, Puzîrevski îi spuse lui Korceaghin:

— Citește, citește mai departe că ascult și eu.

După ce termină de citit, Pavel își lăsă cartea pe genunchi și privi gânditor flăcările.

Câteva minute nimeni nu rosti niciun cuvânt. Îi impresionase pe toți moartea Tăunului.

Pufăind din țigară, Puzîrevski aștepta ca oamenii să-și spună părerea asupra celor auzite.

— Zguduitoare poveste — întrerupse tăcerea Sereda. Va să zică sunt și oameni dintr-ăștia pe lume! Așa, fără un fel, nu s-ar ține omul neclintit și tare, dar dacă a pornit să lupte pentru o idee, nicio piedică nu-l poate opri din drum.

Era vădit emoționat. Cartea produsese asupra lui o profundă impresie.

Andriușa Fomichev, calfă de cizmar din Belaia Țerkovi, strigă cu indignare:

— Să-mi cadă mie în mână lepra asta de popă catolic, care-i tot vâra crucea în ochi, pe loc i-aș face de petrecanie. Blestematul!

Împingând cu o crăcuță gamela mai aproape de foc, Androșciuk rosti și el, cu convingere:

— E mare lucru să știi pentru ce anume îți primejduiești viața. Te simți parcă mai puternic. Când îți dai seama că ai dreptate, chiar dacă e vorba să mori, ești în stare să înduri orice. De aici izvorăște și eroismul. Am cunoscut odată un băiat. Îl chema Poraika. Atunci când l-au încolțit albi la Odesa, s-a năpustit ca un turbat, singur împotriva unui întreg pluton. Nici n-au avut vreme să ajungă cu baionetele până la el, că au fost opriți de explozia unei grenade, pe care și-a azvârlit-o singur sub picioare. A fost făcut bucăți, dar a doborât și el o grămadă de albi. Când te uitai la el, pricăjit cum era, n-ai fi zis că-i în stare de asemenea eroism. Uite, despre el n-a scris nimeni nicio carte, dar ar merita să i se povestească faptele. Mulți oameni de ispravă se găsesc printre ai noștri.

Amestecând ceaiul din gamelă cu lingura, își țuguie buzele, îl gustă și urmă:

— Alții însă mor de-o moarte câinească, de-o moarte rușinoasă, fără cinste. Ceea ce am să vă povestesc acum, s-a întâmplat în timpul bătăliei de lângă Izaslavl, un oraș vechi de pe râul Gorin, zidit încă pe vremea cnejilor. Era acolo o biserică catolică, întocmai ca o cetate; n-aveai pe unde să te apropii de ea. Și iată că am răzbit în oraș. Ne strecuram pe ulicioare în lanț de trăgători. În flancul drept îi aveam pe letoni. Ieșim, așadar, pe șosea, când deodată vedem lângă o grădină trei cai înșăuați, legați de gard.

Bineînțeles că ne-am gândit: „Ia să-i luăm pe polonezi ca din oală!” Ne-am repezit vreo zece oameni într-acolo. În fruntea noastră alerga, cu un „Mauser” cât toate zilele în mână, comandantul companiei letone.

Când am ajuns în dreptul casei, ușa era deschisă. Am intrat. Credeam că o să dăm de polonezi, dar de unde! Era o patrulă de-a noastră care ne-o luase înainte. Am băgat însă repede de seamă că acolo se petrec lucruri nu tocmai curate. Ce să mai lungesc vorba: se legaseră de-o femeie. Era casa unui ofițeraș polonez și, dând peste nevasta acestuia, o trântiseră pe podea. Văzând ce se-ntâmplă, letonul începu să strige ceva pe limba lui. Porunci oamenilor să-i înșface pe cei trei și să-i ducă în curte. Ruși eram numai doi, ceilalți toți erau letoni. Pe comandant îl chema Bredis. Deși nu le înțelegeam limba, vedeam însă limpede cum stă treaba: voiau să-i curețe. Dârz e poporul ăsta leton, oameni de cremene! I-au târât pe cei trei până la un grajd de piatră. „S-a sfârșit cu ei”, îmi zic, sigur c-o să le facă de petrecanie. Unul dintre cei

prinși, un flăcău voinic, cu mutră de bandit, nu se lăsa, se zbătea și înjura cât îl ținea gura. „Pentru o muiere, spunea, să ne puneți la zid?” Ceilalți se rugau și ei să fie iertați.

Pe mine m-au trecut fiori. Alerg la Bredis și-i spun: „Tovarășe comandant de companie, lasă să-i judece tribunalul. De ce să-ți mânjești mâinile cu sângele lor? În oraș nu s-a isprăvit încă lupta și noi stăm să ne socotim cu ăștia?” Când s-a întors odată spre mine, mi-a părut rău că am mai deschis gura. Avea niște ochi ca de tigră, și unde mi-a vârat „Mauserul” drept sub nas!... Luptam de șapte ani, dar niciodată nu m-am simțit mai prost ca atunci: m-apucase frica. Vedeam c-ar fi în stare să mă curețe și pe mine, fără să stea prea mult pe gânduri. „Drapelul nostru e înroșit de sânge, a răcnit la mine pe rusește, dar așa că abia l-am înțeles, și ăștia necinstesc întreaga armată. ăștia nu-s soldați, sunt bandiți, și cine-i bandit plătește cu viața!”

N-am mai avut putere să stau; am fugit din curte pe uliță, iar în urma mea am auzit împușcături. Mi-am dat seama că se terminase. Când am pornit mai departe, orașul se și afla în mâinile noastre. Uite așa s-a întâmplat. Au murit ca niște câini. Erau din cei care ni se alăturaseră la Melitopol. Oameni de adunătură care luptaseră înainte sub Mahno.

Punându-și gamela jos, Androșciuk începu să-și desfacă sacul de merinde:

— Se strecoară printre noi și ticăloși dintr-ăștia! Nu-i poți dibui pe toți. Chipurile, luptă și ei pentru revoluție. Dar uite că aruncă o pată asupra tuturor. Nu-ți era însă ușor să vezi cum îi judecă. Nici azi nu pot să uit — termină el vorba și începu să-și bea ceaiul.

Cercetașii adormiră de-abia noaptea târziu. În somn, Sereda sforăia scoțând adevărate triluri pe nas. Puzîrevski se culcă și el acolo, cu capul pe șa, iar Kramer, instructorul politic, scria ceva în carnetul lui de note.

A doua zi când se întoarce din recunoaștere, Pavel își legă calul de un copac și, apropiindu-se de Kramer, care tocmai își băuse ceaiul, îi spuse:

— Ascultă, tovarășe instructor politic, ce-ai zice dacă aș trece în armata întâia de cavalerie? Ea o să aibă de purtat de aici înainte lupte grele, doar nu s-au dus atâția oameni acolo ca să petreacă! Pe când noi aici batem pasul pe loc.

Kramer îl privi surprins:

— Cum așa, să treci? Pentru tine, Armata Roșie e un cinematograf? Ce înseamnă asta? Dacă om începe toți să ne plimbăm de la o unitate la alta, ce-o să se aleagă până la urmă?...

— Parcă nu-i totuna unde lupți? îl întrerupse Pavel pe Kramer. Ce mi-i aici, ce mi-i acolo? Doar nu fug în spatele frontului.

Kramer protestă categoric:

— Dar cum rămâne cu disciplina? Ești un băiat bun, Pavel, dar judeci

cam anarhic. Ce e aia: așa vreau, așa fac? Partidul și Comsomolul se bazează pe o disciplină de fier. Partidul stă mai presus de toate! Fiecare trebuie să se afle, nu unde vrea el, ci unde este folositor. Dacă nu-ți dă voie Puzîrevski, gata! Punct!

Palid, înalt și subțirel, Kramer începu să tușească de emoție. Praful de plumb din tipografie se cuibărise adânc în plămâni lui, și în obraji îi ardea adesea o roșeață bolnăvicioasă.

După ce se liniști Kramer, Pavel spuse încet, dar apăsător:

— Ai și tu dreptate, dar poți să fii sigur că eu tot am să trec la Budionmîi.

În seara următoare, Pavel nu se mai afla printre cei din jurul focului.

* * *

În satul vecin, pe dâmbul din apropierea școlii, cavaleriștii se adunară într-un cerc larg. Pe bancheta dinapoi a căruciorului cu mitralieră, un budionovist voinic, cu șapca dată pe ceafă, chinuia o armonică. Instrumentul hârâia în mâinile lui, pierzând mereu ritmul, iar în mijlocul cercului, un cavalerist semeț, cu pantaloni largi de călărie, bătea un gopak turbat.

Pe căruciorul cu mitralieră și pe gardurile împletite de primprejur se căță-raseră fete tinere și flăcăi din sat, curioși să-i privească pe îndrăciții dansatori din brigada de cavalerie, care abia sosise acolo.

— Zi-i, Toptalo! Bate pământul! Hai, zi-i, frățioare! Mai cu foc, armonis-tule!

Dar degetele de uriaș ale armonistului, cu care ar fi putut îndoii ușor o potcoavă, se mișcau stângaci pe clape.

— Ni l-a tăiat Mahno pe Kuleabko Afanasi — spuse cu părere de rău un cavalerist ars de soare. Țăla, da, armonist clasa întâia! Lupta totdeauna în flancul drept al escadronului. Păcat de băiatul ăla... Bun ostaș a fost, dar armonist și mai bun.

Pavel se găsea și el în cerc. Auzind ultimele cuvinte, își făcu loc prin mulțime spre căruciorul cu mitralieră și puse mâna pe burduful armonicii, care încetă cântatul.

— Ce vrei? se uită pieziș armonistul.

Toptalo se opri. De jur împrejur se auziră glasuri nemulțumite:

— Ce-i acolo? De ce te-ai oprit?

Întinzând mâna spre curea, Pavel spuse:

— Dă-mi și mie să cânt puțin.

Budionovistul privi neîncrezător la ostașul necunoscut și-și scoase nehotărât cureaua de pe umăr.

Cu o mișcare firească, Pavel își puse armonica pe genunchi. Desfăcu în evantai cutele unduite ale burdufului și începu să cânte în ritmul larg și tremurat al armonicii:

*Merișorule, hei, spune-mi
Unde te rostogolești?
Ai să nimeresti la Ceka
Și de-acolo nu mai ieși...*

Toptalo prinse din zbor melodia cunoscută. Și, fluturând mâinile ca niște aripi, porni de-a lungul cercului, făcând figuri de dans nemaivăzute, lovindu-se cu palma ștregărește ba peste carâmbi, ba peste genunchi, ba peste ceafă sau frunte, bătându-și apoi răsunător talpa și, în sfârșit, gura deschisă.

Armonica parcă îl biciuia, îl gonea într-un ritm vijelios, îmbătător, iar Toptalo se învârtea în cerc ca un titirez, gâfâind și bătătorind pământul sub picioare.

— Îh, ah, îh, ah!

★ ★ ★

În ziua de 5 iunie 1920, după câteva scurte și înverșunate încăierări, armata I-a de cavalerie a lui Budionnîi rupse frontul polonez în punctul de joncțiune dintre armatele a 3-a și a 4-a poloneze, zdrobi brigada de cavalerie a generalului Savițki, care îi tăiasse drumul, și înaintă în direcția Rujin.

Pentru a lichida străpungerea, statul major polonez formă în grabă febrilă o grupă de șoc. Cinci tancuri blindate, cu șenile, abia debarcate de pe platforme în gara Pogrebișce, se grăbeau să ajungă la locul luptei.

Dar armata de cavalerie, ocolind satul Zarudniți, din care urma să pornească lovitura, căzu în spatele frontului polonez.

Divizia de cavalerie a generalului polonez Kornicki porni în urmărirea armatei I-a de cavalerie. Primise ordin să lovească din spate armata I-a de cavalerie care, după planurile statului major polonez, urma să se avânte spre Kazatin, un foarte important punct strategic din spatele frontului polonez. Dar această manevră nu ușură situația polonezilor albi. Deși a doua zi ei astupară breșa făcută în frontul lor, prin care se strecurase armata I-a de cavalerie, aveau totuși în spate o puternică formație care le distrusese bazele de aprovizionare și putea oricând să se năpustească asupra concentrării poloneze de la Kiev. În înaintarea lor, diviziile de cavalerie aruncau în aer podurile mai mici de cale ferată și distrugeau liniile, pentru ca polonezii să nu mai aibă pe unde să se retragă.

Aflând de la prizonieri că la Jitomir se afla statul major al armatei poloneze (de fapt acolo se afla chiar statul major al întregului front), comandantul

armatei I-a de cavalerie hotărî să cucerească importantele centre administrative, în același timp și noduri de cale ferată, Jitomir și Berdicev. În zorii zilei de 7 iunie, divizia a patra de cavalerie porni în direcția orașului Jitomir.

Într-unul din escadroane, în locul lui Kuleabko, căzut în luptă, călărea acum în flancul drept Korceaghin. El fusese primit în escadron în urma rugămintii stăruitoare a tuturor ostașilor care nu voiau să se despartă de un armonist atât de priceput.

În apropiere de Jitomir, divizia se desfășură ca un evantai din goana cailor focoși. Săbiile ostașilor luceau în razele soarelui ca niște lame de argint. Pământul gemea sub copite, caii găfâiau, ostașii săltau în scări, purtați în galop vijelios. Pământul fugea sub picioarele cailor mânați în goană nebună și marele oraș cu grădinile lui se apropia venind grăbit în întâmpinarea diviziei. Trecură de primele grădini, năvăliră în centrul orașului și văzduhul se cutremură de un teribil și amenințător „uraaa!”

Surprinși, polonezii nu opuseră aproape nicio rezistență. Garnizoana locală fu zdrobită.

Korceaghin zbură aplecat pe coama calului, iar alături de el, pe un cal negru, cu picioarele subțiri, călărea Toptalo. Sub ochii lui Pavel, un budionovist îndrăzneț tăie cu o năprasnică lovitură de sabie un polonez care n-avusese nici măcar răgazul să ducă arma la ochi.

Copitele potcovite tropoteau puternic pe pietrele caldarâmului. Deodată, la o răscruce, drept în mijlocul drumului, se ivi o mitralieră. Trei polonezi îmbrăcați în uniforme albastre, cu chipiuri dreptunghiulare de pe timpul confederațiilor, stăteau aplecați deasupra ei. Un al patrulea, care avea la guler un galon de aur ca un șarpe, văzându-i pe cei ce veneau în galop, întinse mâna în care ținea un „Mauser”.

Nici Toptalo, nici Pavel nu mai avură timp să se oprească din galop și, înfruntând moartea, se repeziră drept în țeava mitralierei. Ofițerul trase în Korceaghin, dar nu-l nimeri... Glonțul îi fâlfâi ca o vrabie pe lângă obraz. Luat în pieptul calului, locotenentul căzu grămadă, izbindu-se cu capul de pietre.

În aceeași clipă, mitraliera hohoti sălbatic, împrôscând turbată gloanțele. Toptalo căzu o dată cu calul lui negru, atins de vreo zece gloanțe care vâjâiră ca bărzăunii. Calul lui Pavel se ridică în două picioare și, nechezând înspăimântat, își purtă călărețul într-un salt pe deasupra oamenilor de la mitralieră. Descrind un arc de cerc, sabia se înfipse în pătratul albastru al chipiului; mai flutură o dată prin aer, gata să reteze alt cap, dar calul, speriat, sări în lături.

Vijelios ca un râu de munte, se revărsă la răscruce tot escadronul. Zeci de săbii brăzdau aerul.

* * *

Coridoarele lungi și înguste ale închisorii răsunau de strigăte.

Prin celulele pline până la refuz de oameni cu fețe chinuite și livide, era mare agitație. În oraș începuse lupta. Puteau oare să spere ei că se apropie libertatea? Să fie oare adevărat că, venind cine știe de unde, au intrat în oraș ostașii roșii?

Se auziră împușcături și în curte. Oameni alergau pe coridoare. Deodată răsunară cuvintele mult așteptate: „Tovarăși, sunteți liberi!”

Pavel se apropie în fugă de o ușă încuiată, cu o mică fereastră prin care priveau zeci de ochi. Lovi furios lacătul cu patul armei. Lovea într-una, dar lacătul nu voia să cedeze.

— Stai că-l sfărâm eu cu o bombă — spuse Mironov și scoase din buzunar o grenadă.

Comandantul plutonului, Țigarcenko, îi smulse grenada din mână:

— Ce, ești nebun, ce vrei să faci? O să vie acum cu cheile. Acolo unde nu pot fi sfărâmate lacătele, deschidem cu cheia.

Prin ganguri, paznicii erau duși de la spate cu revolverele. Coridorul se umplu de oameni zdrențăroși, murdari, dar nebuni de fericire că au scăpat cu viață.

Smucind deodată ușa și dând-o de perete, Pavel se repezi în celulă:

— Sunteți liberi, tovarășii! Noi suntem din armata lui Budionnii. Divizia noastră a cucerit orașul.

Cu ochii plini de lacrimi, o femeie se aruncă spre Pavel și, îmbrățișându-l ca pe o rudă apropiată, începu să plângă în hohote.

Mai scumpă decât toate trofeele, mai scumpă decât victoria, a fost pentru ostașii diviziei eliberarea a cinci mii șaptezeci și unu de bolșevici, aruncați de polonezi în celulele de piatră ale închisorii, precum și a două mii de lucrători politici ai Armatei Roșii, care așteptau laolaltă cu ceilalți să fie împușcați sau spânzurați. Pentru cei șapte mii de revoluționari, noaptea întunecoasă s-a transformat ca prin minune într-o luminoasă zi de iunie, plină de soare și căldură.

Unul dintre deținuți, galben ca lămâia, se aruncă fericit în brațele lui Pavel. Era Samuel Leher, un zețar de la tipografia din Șepetovka.

* * *

Cu fața pământie, Pavel asculta cele ce-i povestea Samuel. Zețarul îi istorisea tragedia sângeroasă din orașelul lor și cuvintele lui îl loveau drept în inimă ca niște picături de metal topit:

— Ne-au ridicat noaptea, pe toți deodată; ne-a trădat un provocator mârșav. Și așa au pus jandarmii laba pe noi. Și ne-au bătut groaznic, dragă Pavel. Eu am scăpat mai ușor: după primele lovituri am căzut în nesimțire

la pământ, alții însă au fost mai rezistenți. Nu aveam nimic de ascuns. Jandarmeria știa totul mai bine decât noi. Era informată de fiecare pas pe care-l făcusem. D-apoi cum să nu știe, o dată ce printre noi se găsea un trădător? N-am cuvinte să-ți descriu ce a fost în zilele acelea. Tu-i știi, Pavel, pe mulți dintr-ai noștri: o știi pe Valia Bruzjak și pe Roza Grițman de la capitala județului, o fată tânără de tot, n-avea mai mult de șaptesprezece ani... bună fată, cu niște ochi luminoși, atât de încrezători! Apoi Sașa Bunșaft, îl știi, zețar de-al nostru, vesel băiat; făcea mereu caricaturi cu mutra patronului. El, va să zică... Pe urmă doi liceeni: Novoselski și Tujiț. Pe ăștia sigur îi cunoști. Și încă mulți alții de prin capitala județului și din târgșoarele din jur. Au fost arestați în total douăzeci și nouă de oameni, dintre care șase femei. Toți au fost chinuiți sălbatic. Valia și Roza au fost siluite chiar din prima zi. Și-au bătut joc de ele, mârșavii, fiecare cum a vrut. Pe jumătate moarte, le-au târât apoi în celulă. După asta, Roza a început să bâiguie vorbe fără înțeles, iar peste câteva zile și-a ieșit de tot din minți.

Nu voiau s-o creadă că-i nebună, ziceau că se preface și la fiecare cercetare o băteau. Când au împușcat-o, ți-era groază să te uiți la ea. Fața îi era neagră de vânătăi, ochii firoși, înnebuniți... Ai fi zis că-i o bătrână.

Valia Bruzjak s-a ținut tare până în ultima clipă. Au murit ca niște adevărați ostași. Nu știu de unde au avut atâta putere. Dar parcă poate fi povestită moartea lor? Nu, nu poate fi povestită, dragă Pavel. Moartea lor e mai groaznică decât pot s-o redea cuvintele. Bruzjak era amestecată în cea mai primejdioasă treabă: ea făcea legătura cu radiotelegrafistii de la statul major polonez; și o trimiteau și-n județ pentru legătură. La percheziție, au găsit la ea două grenade și un browning. Grenadele i le dăduse chiar provocatorul. Totul fusese aranjat astfel, încât să poată fi învinuită că ar fi intenționat să arunce în aer statul major.

Eh, Pavel, nici nu-ți pot spune ce-a fost în ultimele zile, dar dacă vrei să afli, ți-oi povesti. Tribunalul militar a ho-târât ca Valia și alți doi să fie spânzurați, iar ceilalți împușcați.

Pe soldații polonezi, în rândurile cărora am activat, i-au judecat cu două zile înainte de a ne condamna pe noi.

Pe un tânăr caporal, radiotelegrafistul Snegurko, care înainte de război a fost electromontor la Lodz, l-au acuzat de înaltă trădare și de propagandă comunistă printre soldați și l-au condamnat la moarte prin împușcare. El n-a înaintat cerere de grațiere și a fost împușcat la douăzeci și patru de ore după pronunțarea sentinței.

Valia a fost citată ca martoră în cazul lui Snegurko. Ea ne-a povestit că Snegurko a recunoscut că a făcut propagandă comunistă, dar a respins cu hotărâre acuzația că și-ar fi trădat patria. „Patria mea, a spus el, este Repu-

blica Socialistă Sovietică Polonă. Da, sunt membru al Partidului Comunist Polonez și m-au luat în armată cu de-a sila. Am căutat cât am putut să deschid ochii soldaților, pe care i-ați silit, ca și pe mine, să mergă pe front. Pentru asta mă puteți spânzura, dar eu nu mi-am trădat patria și nici n-am s-o trădez. Numai că patria mea nu este aceeași cu a voastră. A voastră e aceea a boierilor, iar a mea — a muncitorilor și țăranilor. Iar în patria mea — care o să existe odată, sunt sigur de asta — nimeni n-o să mă socotească trădător.”

După sentință ne-au băgat pe toți la un loc. Iar înainte de execuție, am fost duși la închisoare. În cursul nopții au înălțat spânzurătoarea peste drum de închisoare, lângă spital, iar la marginea pădurii, ceva mai departe, lângă drum — unde-i prăpastia, o știi tu — au ales locul de împușcare. Au săpat acolo o groapă comună pentru toți.

Sentința a fost afișată pretutindeni în oraș, o cunoștea toată lumea. Polonezii aveau de gând să ne facă de petrecanie ziua, în fața mulțimii, să vadă fiecare și să știe de frică. De dimineață, au început să mâne populația orașelului spre locul execuției. Unii veneau din curiozitate; veneau măcar că le era groază. În jurul spânzurătorii se adunase puzderie de oameni. Cât vedeai cu ochii, o mare de capete. Știi, cred, că închisoarea e împrejmuțată cu un gard de bârne. Spânzurătoarea era ridicată în apropierea gardului închisorii, așa că auzeam vuietul mulțimii adunate. În stradă erau postate mitraliere. Jandarmeria călare și pedestră a fost adusă acolo din tot districtul. Un batalion întreg încercuia grădinile și străzile. Pentru cei condamnați la ștreang au săpat o groapă chiar acolo, lângă spânzurătoare. Noi ne așteptam sfârșitul în tăcere, schimbând rar câte o vorbă. Ne spuseseăm tot ce aveam de spus în ajun, când ne-am luat și rămas bun. Numai Roza șoptea ceva încurcat într-un ungher al celulei: vorbea singură. Valia, sleită din pricina siluirii și a loviturilor, nu putea să umble și zăcea pe podea. Două comuniste din orașel, surori, se îmbrățișară pentru ultima oară și, neputându-se stăpâni, au izbucnit în hohote de plâns. Stepanov, un tânăr din județ, voinic ca un luptător de circ — a stălcit doi jandarmi când au vrut să-l aresteze — le-a spus suroilor: „Fără lacrimi, tovarășelor! Sau, în orice caz, plângeți aici, ca să nu mai plângeți acolo. Să nu le facem pe plac câinilor ăstora sălbatici. Oricum, nu mai avem nicio scăpare, de omorât tot ne omoară, barem să murim cu fruntea sus. Să nu se târască nimeni în genunchi! Tovarăși, țineți minte, să murim fără să ne plecăm capul!” Și iată că au venit să ne ridice. În fruntea lor era Svarkovski, șeful serviciului de contraspionaj, un sadic, un câine turbat. Când nu siluia chiar el femeile, le dădea pe mâna jandarmilor, iar el privea cu satisfacție spectacolul. De la închisoare până la spânzurătoarea de peste drum se formase un cordon dublu de jandarmi, ca un coridor, iar de o parte

și de alta, stăteau „sticleții” ăștia — cum le zic oamenii, pentru că poartă eghileți galbeni — stăteau, zic, cu săbiile scoase.

Ne-au împins cu paturile armelor în curtea închisorii. Eram așezați câte patru. Când s-a deschis poarta, ne-au scos în stradă. Ne-au așezat în fața spânzurătorii, ca să vedem cum îi spânzură pe tovarășii noștri, iar după aceea urma să ne vină și nouă rândul. Spânzurătoarea era înaltă, făcută din bârne groase. De ea atârnav trei ștreanguri de frânghie groasă, răsucită. Podețul cu scărișoare se sprijinea pe un mic stâlp mobil. Marea de capete fremăta ușor, se legăna în valuri. Toate privirile erau îndreptate spre noi. Recunoșteam în lumea adunată pe câte un cunoscut sau o rudă. Din cerdacuri, ceva mai departe, nobilii polonezi priveau cu binocluri. Erau printre ei și câțiva ofițeri. Veniseră să asiste la spânzurarea bolșevicilor.

Ni se înfundau picioarele în zăpada moale, pădurea era cărunță de omăt, cu copacii presărați parcă cu vată; fulgii se roteau lenș în văzduh și cădeau încet, topindu-se pe obrajii noștri fierbinți. Podețul era și el acoperit de zăpadă. Eram cu toții aproape dezbrăcați, dar nimeni nu simțea frigul, iar Stepanov nici nu băga de seamă că-i numai în ciorapi.

Lângă spânzurătoare așteptau procurorul militar și câțiva ofițeri superiori. O scoaseră în cele din urmă pe Valia și pe ceilalți doi condamnați la spânzurătoare. Se țineau toți trei de braț. Valia n-avea putere să umble și o sprijineau ceilalți doi tovarășii, dar se silea să meargă drept. Îi erau proaspăt întipărite în minte vorbele lui Stepanov: „Să murim cu fruntea sus!” Era fără palton, numai într-o jachetă tricotată.

Se vede că lui Svarkovski nu-i plăcea că mergeau la braț, și-i înghionti. Atunci, Valia nu știu ce i-a spus, că un jandarm călare o plesni sălbatic cu cravașa peste obraz.

În mulțime se auzi un țipăt sfâșietor de femeie care, înnebunită, se smucea să rupă cordonul de jandarmi, dar au apucat-o de mâini și au târât-o nu știu unde. Pesemne că era mama Valiei. Când au ajuns mai aproape de spânzurătoare, Valia a început să cânte. N-am auzit în viața mea un glas ca acela. Numai un om care se duce la moarte poate să cânte atât de înflăcărat. Cânta „Varșovianka”. Porniră să cânte și tovarășii ei. Cravașele jandarmilor călări izbeau fără milă: îi băteau pe tovarășii noștri, cu o furie nebună. Dar ei parcă nici nu simțeau loviturile. I-au trântit jos, apoi i-au târât spre spânzurătoare ca pe niște saci. Sentința fu citită în grabă și li s-au pus lațurile de gât. În momentul acela am început să cântăm și noi:

„Sculăți, voi oropsiți ai vieții”...

Jandarmii se repeziră din toate părțile asupra noastră. Am apucat să văd numai cum un soldat răstoarnă cu patul armei stâlpul de sub podeț și toți

trei rămaseră atârnați, zvârcolindu-se în ștreanguri...

Grupului nostru de zece oameni, ni se citi sentința în clipa când eram puși la zid. Prin ea ni se anunța că, din mila generalului, pedeapsa cu moartea ne fusese comutată la douăzeci de ani muncă silnică. Ceilalți șaptesprezece au fost împușcați.

Samuel își smulse gulerul cămășii ca și cum s-ar fi sufocat.

— Trei zile de-a rândul, cei trei executați au rămas atârnați în ștreanguri. Spânzurătoarea era păzită zi și noapte de santinele. Pe urmă au fost aduși la noi în închisoare alți arestați. Ei ne-au povestit: „A patra zi, s-a rupt frânghia de care atârna tovarășul Toboldin, mai greu decât ceilalți. Atunci i-au dat jos și pe ceilalți și i-au îngropat chiar acolo.”

Dar spânzurătoarea a rămas mai departe. Am văzut-o când ne-au adus aici. Avea ștreangurile pregătite, în așteptarea altor victime.

Samuel tăcu. Rămase cu privirea ațintită undeva în gol. Pavel nici nu băgase de seamă că povestirea se sfârșise. În ochii lui se oglindea parcă imaginea celor trei trupuri omeneste, clătînându-se mute, cu capetele înfiorătoare aplectate pe umăr.

Afară, gornistul sună adunarea. Goarna îl făcu pe Pavel să se dezmeticească. El spuse încetșor, în șoaptă:

— Hai să plecăm de aici, Samuel!

Pe stradă, înconjurată de cavalerie, trecea o coloană de prizonieri polonezi. În poarta închisorii, comisarul regimentului tocmai termina de scris un ordin în caietul de campanie.

— Ia ordinul, tovarășe Antipov — spuse el, înmânând foaia unui om mărunț și îndesat, comandant de escadron. Numește escorta și expediază toți prizonierii spre Novograd-Volinski. Răniții să fie pansați, urcați în căruțe și trimiși în aceeași direcție. Duceți-i vreo douăzeci de verste depărtare de oraș și lăsați-i să plece care încotro. N-avem timp să ne batem capul și cu ei. Bagă de seamă, nicio violență față de prizonieri.

Încălecând, Pavel se întoarse spre Samuel:

— Ai auzit? Ei îi spânzură pe-ai noștri, iar noi să-i mai și conducem până la ai lor, fără violență!... Câtă stăpânire-ți trebuie!

Comisarul regimentului întoarse capul și-l privi lung. Pavel auzi cuvintele hotărâte, reci, pe care comisarul le rosti ca pentru sine:

— La noi, cruzimea față de prizonierii dezarmați se pedepsește cu împușcarea. Noi nu suntem gardiști albi!

Îndemnându-și calul, Pavel porni. Își aminti ultimele cuvinte din ordinul Consiliului Revoluționar Militar, citite în fața întregului regiment:

„Țara muncitorilor și țăranilor își iubește Armata Roșie și se mândrește cu ea. Țara cere ca pe steagul ei să nu fie nicio pată.”

— Nicio pată — repetară buzele lui Pavel.

★ ★ ★

În timp ce divizia a 4-a de cavalerie cucerea orașul Jitomir, Niprul era forțat în regiunea satului Okuninovo de către brigada a 20-a din divizia a 7-a de vânători, care intra în compunerea grupului de șoc al tovarășului Golikov.

Se ordonase grupului alcătuit din divizia a 25-a de vânători și din brigada de cavalerie bașkiră să treacă Niprul și să intercepteze linia ferată Kiev-Koroșten, lângă stația Irș. Prin această manevră se tăia singura cale de retragere a polonezilor din Kiev. Aici, la trecerea fluviului, căzu Mișa Levciuk, membru al organizației de Comsomol din Șepetovka.

Pe când ostașii treceau în fugă pe podul de pontoane care se clătina, de dincolo de deal un proiectil zbură pe deasupra capetelor, fâlfâind sinistru, și sparse apa în mii de țâșnituri. În aceeași clipă, Mișa dispăru sub ponton. Apa îl înghiți pentru totdeauna. Numai Iakimenko, un ostaș cu părul blond și cu un chipiu cu cozorocul rupt strigă mirat:

— Arză-te-ar focul de obuz!... Mișka s-a dus sub apă, s-a prăpădit, săracul! Parcă l-a sorbit Niprul!

El se opri și privi speriat valurile întunecate, dar alți ostași, venind din urmă, dădură peste el îmbrâncindu-l:

— Ce caști gura ca un prost? Dă-i drumul înainte!

Nu era vreme să te gândești la tovarășii căzuți. Brigada rămăsese în urmă față de altele, care ocupaseră de mult malul drept.

Serioja află despre moartea lui Mișa abia peste patru zile, când brigada — după ce cuceri prin luptă grea Bucea, întorcând frontul spre Kiev — rezista atacurilor înverșunate ale polonezilor, care încercau să-și deschidă drum spre Koroșten.

În lanțul de trăgători, Iakimenko stătea culcat la pământ lângă Serioja. Întrerupând tirul susținut, el deschise cu greutate închizătorul puștii înfierbântate și, cu capul plecat, se întoarse spre Serioja:

— Pușca își cere și ea dreptul la odihnă, s-a încins ca focul!

Serghei abia putu să-l audă de zgomotul împușcăturilor. Când vuietul se mai potoli, Iakimenko îi spuse parcă în treacăt:

— Prietenul tău s-a înecat în Nipru. De fapt... mi-am dat seama abia mai târziu, după ce a dispărut sub apă — termină el.

Apoi, încercând cu mâna închizătorul, scoase din cartușieră un încărcător și-l potrivi cu atenție ca să-l vâre în magazia armei.

★ ★ ★

Divizia a 11-a, trimisă să cucerească orașul Berdicev, întâmpină o împotrivire înverșunată din partea polonezilor.

Pe străzi se încinse o luptă sângeroasă. Mitralierele țacăneau barând drumul cavaleriei. Totuși orașul fu cucerit, iar resturile trupelor poloneze fugiră zdrobite. În gară fură capturate câteva garnituri întârziate de trenuri. Dar dezastrul cel mai mare pentru polonezi a fost explozia unui depozit de un milion de obuze de artilerie, care constituia baza de aprovizionare cu muniții a frontului polonez. Toate geamurile din oraș s-au făcut țândări, iar din cauza exploziilor casele s-au cutremurat din temelii de parcă ar fi fost de carton.

Atacul împotriva orașelor Jitomir și Berdicev slăbi într-atâta spatele frontului inamic, încât polonezii începură să se retragă grăbiți, dinspre Kiev, scurgându-se ca două torente și căutând cu disperare să străpungă cercul de fier ce-i înconjură.

Pavel pierduse orice simț al propriei individualități. Toate zilele astea trecuseră în vâltoarea unor crunte încăierări. Korceaghin se contopise cu masa de luptători și, la fel cu ceilalți, uitase parcă de cuvântul „eu”; pentru el rămăsese numai „noi”: regimentul nostru, escadronul nostru, brigada noastră.

Iar evenimentele se precipitau cu viteză de uragan. Fiecare zi aducea ceva nou.

Avalanșa călăreților lui Budionnii dădea neîncetat lovitură după lovitură, zdrobind și sfărâmând întregul spate al frontului polonez. Îmbătate de bucuria victoriei, diviziile de cavalerie se repeziră cu violență la un atac năvalnic împotriva orașului Novograd-Volînski, cel mai important centru din spatele frontului polonez.

Retrăgându-se și înaintând mereu, ca valurile care izbesc un mal abrupt, diviziile porneau iarăși și iarăși la atac cu un cumplit „Ura!”.

Nimic nu le mai folosea acum polonezilor: nici rețelele de fir îmghimpat ale barajelor, nici împotrivirea deznădijduită a garnizoanei întărite în oraș. În dimineața zilei de 27 iunie, trecând călări râul Sluci, budionoviștii năvăliră în Novograd-Volînski, scoțându-i pe polonezi din oraș și urmărindu-i în direcția târgului Koreț. În același timp, divizia a 45-a trecu râul Sluci lângă Novii Miropol, iar brigada de cavalerie a lui Kotovski se năpusti asupra târgușorului Liubar.

Postul de radiotelegrafie al armatei I-a de cavalerie primi din partea comandantului frontului ordinul ca toată cavaleria să pornească la cucerirea orașului Rovno. Ofensiva năvalnică a diviziilor roșii îi alungă pe polonezii care, în grupuri risipite, demoralizate, își căutau scăparea.

Într-o bună zi, Pavel fu trimis de comandantul brigăzii în gară, unde venise un tren blindat, și se întâlni acolo cu cine se aștepta mai puțin. Porni călare și, sărind din galop terasamentul, opri calul lângă primul vagon de lângă

locomotivă, vopsit în cenușiu. Trenul blindat era impresionant: părea într-adevăr de necucerit, cu gurile negre ale tunurilor privind amenințător din turele. Lângă el, câțiva oameni cu haine unsuroase ridicau tabla grea de oțel din dreptul roților.

— Unde-l pot găsi pe comandantul trenului blindat? întrebă Pavel, adresându-se unui ostaș roșu, îmbrăcat în haină de piele și cu o găleată de apă în mână.

— E colo — și soldatul arată cu mâna spre locomotivă.

Oprindu-se lângă locomotivă, Korceaghin întrebă:

— Cine-i comandantul?

Un om îmbrăcat din cap până în picioare în piele, cu fața ciupită de vârsat se întoarse spre el.

— Eu sunt!

Pavel scoase din buzunar un plic:

— Un ordin din partea comandantului brigăzii. Iscăliți vă rog pe plic de primire.

Ținând plicul pe genunchi, comandantul iscăli. Lângă roata din mijloc a locomotivei robotea cineva ținând o canistră în mână. Pavel îi vedea numai spinarea lată și mânerul revolverului care-i ieșea din buzunarul pantalonilor de piele.

— Poftim, am semnat — spuse omul îmbrăcat în piele, întinzându-i plicul lui Pavel.

Pavel apucă dârlogii, gata să plece. Omul de lângă locomotivă își îndreptă spinarea, ridicându-se cât era de înalt, și-și întoarse fața. Zărindu-l, Pavel sări în aceeași clipă de pe cal ca smuls de vânt.

— Artiom, frățioare!

Mânjit de păcură de sus până jos, mașinistul lăsă repede canistra din mână și-l primi în brațele lui ca de urs pe tânărul ostaș roșu.

— Pavka! Hoțomanule! Tu ești, măi? răcni el, nevenindu-i să-și creadă ochilor.

Comandantul trenului blindat privi uluit această scenă. Artileriștii zâmbeau:

— Ia te uită, măi, s-au întâlnit frații!

* * *

La 19 august se aflau în regiunea Lvov. În timpul luptei, Pavel își pierdu budionovka. Opri calul și, în timp ce escadroanele din fața lui pătrundeau în pozițiile polonezilor, dintre tufele de alun, fășni Demidov, galopând spre malul râului și răcnind:

— Comandantul diviziei a fost omorât!

Pavel tresări. S-a prăpădit Letunov, bravul lor comandant de divizie, un tovarăș de o vitejie fără seamăn! Pavel se simți cuprins de o furie sălbatică.

Plesni cu latul săbii crupa lui Gnedok, și calul istovit, cu zăbala însângerată, se avântă iarăși în iureșul încăierării.

— Taie lighioanele! Ciopârțește-i! Dă-le la cap panilor polonezi! L-au ucis pe Letunov!

Și orbește, fără să-și fi văzut măcar victima, străpunse cu sabia o tunică verde. Într-o înverșunare nebună, pricinuită de moartea comandantului lor de divizie, ostașii escadronului trecură prin sabie un întreg pluton de polonezi.

Dar avântându-se în galop pe câmp, ca să-i ajungă din urmă pe cei ce fugeau, se treziră deodată în bătaia tunurilor; șrapnelele brăzdau văzduhul împrăștiind moartea.

În ochii lui Pavel fulgeră o flacără verde ca lumina de magneziu, un bubuit îi răsună în urechi, o schijă incandescentă îi arse capul. Pământul începu să se învâртеască în chip ciudat, să se rostogolească în gol...

Pavel fu azvârlit din șa ca un fir de pai. Aruncat peste capul lui Gnedok, se izbi îngrozitor de pământ.

În jurul lui se făcu dintr-o dată noapte.

9

Caracatița are ochiul bulbucat cât un cap de pisică, roșcat spălăcit, în mijloc verde, cu revărsări aprinse de lumină vie. Își mișcă tentaculele care se strâng și se întind cu încolăciri ca de șarpe și parcă se aude și un foșnet dezgustător de solzi. Caracatița se mișcă. O vede aproape, chiar lângă ochi. Tentaculele care îi alunecă pe corp sunt reci și-i înțepă pielea ca urzicile. Monstrul își scoate acul, îl înfige, se prinde ca o lipitoare de capul lui și, contractându-se spasmodic, îi sugă tot sângele. Aproape că simte cum trece sângele din corpul lui în al caracatiței. Și caracatița se umflă. Ventuza sugă, sugă mereu, și în locul unde i s-a înfipt acul în cap simte o durere cumplită.

Undeva departe, foarte departe, se aud voci omenеști:

— Ce puls are?

Un glas de femeie răspunde încet:

— O sută treizeci și opt. Temperatura treizeci și nouă cu cinci. Tot mai aiurează.

Caracatița a dispărut, dar durerea pricinuită de ac a rămas. Pavel simte cum niște degete îi cuprind brațul ceva mai sus de încheietura mâinii. Încearcă să deschidă ochii, dar pleoapele îi sunt atât de grele, că nu izbutește să le dezlipască. De ce-o fi așa de cald? Se vede că mama a făcut foc în sobă. Iarăși vorbesc pe undeva niște oameni:

— Pulsul o sută douăzeci și doi...

Se silește să deschidă ochii. Dar înăuntru îl arde ca focul. Se înăbușă de căldură. Îi e sete, vai, cât îi e de sete! Se va scula îndată să bea până și-o potoli setea. Dar de ce nu poate să se scoale? Nici să se miște nu poate. Trupul îi e străin, nu-l ascultă, parcă n-ar fi trupul lui. Mama o să-i aducă îndată apă. O să-i spună: „Mi-e sete!” Ceva se mișcă lângă el. Nu cumva-i caracatița care se apropie iarăși? Uite-o, uite culoarea roșie a ochilor ei...

Din depărtare se aude șoptind:

— Frosia, du-te și adu apă!

„Frosia?... Cine-o fi?” încearcă Pavel să-și amintească, dar din cauza

sforțării se cufundă iarăși în întuneric. Când își reveni, își aduse aminte: „Mi-e sete.”

O voce spuse:

— Mi se pare că-și vine în fire.

Și de astă dată auzi mai lămurit, mai aproape, un glas duios:

— Ți-e sete, bolnavule?

„Sunt într-adevăr bolnav, sau poate nu-mi spune mie? A, asta e. Mi se pare că sunt bolnav de tifos!” Încearcă pentru a treia oară să-și dezlipească pleoapele. În sfârșit izbuteste. Prin crăpătura îngustă a ochiului deschis zări mai întâi un glob roșu deasupra capului. Dar iată că globul e acoperit de ceva întunecat. Acest ceva întunecat se apropie de el și buzele lui simt marginea tare a paharului; apoi o licoare, o licoare înviorătoare i se prelinge pe gât. Flacăra dinăuntru se stinge.

— Da, acum e bine — șopti mulțumit.

— Mă vezi, bolnavule?

Întrebarea i-o pune acel ceva întunecat ce se aplecase deasupra lui, iar el, atipind, are totuși puterea să-i răspundă:

— Nu văd, aud numai...

— Cine și-ar fi putut închipui c-o să scape cu zile? Și el, uitați-vă, s-a agățat de viață. Are o constituție extraordinară! Dumneata, Nina Vladimirovna, poți să te mândrești. A scăpat numai datorită îngrijirilor dumitale.

Un glas de femeie, emoționat, răspunde:

— O, cât de bine îmi pare!

După treisprezece zile de delir, Korceaghin începu să-și revină. Organismul lui tânăr nu s-a lăsat doborât de moarte și acum, încetul cu încetul, își recapătă puterea. Parcă s-a născut a doua oară; totul i se pare nou, neobișnuit. Numai capul, ținut de o greutate de neînvins, ca un înveliș de ghips, nu poate să și-l clintească. Dar simțurile i-au revenit: trăiește acum cu toată ființa lui, poate să strângă și să desfacă în voie degetele mâinilor.

★ ★ ★

Nina Vladimirovna, medic secundar la clinica spitalului militar, s-a așezat lângă o măsuță în odaia ei pătrată și răsfoiește un caiet gros, cu scoarțe liliachii, pe filele căruia sunt înșirate scurte însemnări, cu un scris mărunț, aplecat.

26 august 1920

Astăzi a sosit cu trenul sanitar un grup de ostași grav răniți. În patul din colț, lângă fereastră, a fost adus un ostaș roșu cu capul sfărâmat. Are numai șaptesprezece ani. Am luat în primire un

pachețel cu actele lui găsite în buzunare și puse într-un plic la un loc cu primele observații medicale. Îl cheamă Korceaghin Pavel Andreevici. În plic se află: un carnet mototolit Nr. 967, eliberat de Uniunea Tineretului Comunist din Ucraina, livretul de ostaș roșu, rupt ferfeniță, și un extras dintr-un ordin de zi pe regiment. În extras se aduc mulțumiri ostașului roșu Korceaghin pentru executarea unei recunoașteri de luptă. Mai e și o notiță, scrisă probabil de mâna posesorului: „În caz că mor, îi rog pe tovarăși să scrie acasă, la adresa: orașul Șepetovka, depoul gării, lăcătușului Artiom Korceaghin”.

Rănitul alunecă, fără să-și fi venit în fire, din momentul când a fost lovit de o schijă de obuz, în ziua de 19 august. Mâine o să-l examineze Anatoli Stepanovici.

27 august

Astăzi a fost examinată rana lui Korceaghin. E foarte adâncă, țeasta capului e zdrobită. Din pricina asta i-a paralizat toată partea dreaptă a capului. În ochiul drept, o hemoragie. Ochiul e umflat.

Anatoli Stepanovici a vrut să extragă ochiul, ca să evite o extindere a inflamației, dar l-am rugat să mai aștepte cât timp mai sunt speranțe ca umflătura să scadă. El a fost de acord.

M-am orientat exclusiv după considerente estetice. Dacă tânărul scapă, de ce să-l mutilăm extrăgându-i ochiul?

Rănitul aiurează în permanență, se zvârcolește; e nevoie ca cineva să stea permanent de gardă lângă el. Mă ocup de el cea mai mare parte din timp. Mi-e tare milă de tinerețea lui și încerc să-l smulg din ghearele morții. Numai de-aș reuși!

Ieri, după ce mi-am terminat serviciul, am rămas câteva ore în salonul răniților; el e cel mai grav. Ascult ce spune în delir. Aiurează câteodată ca și cum ar povesti. Aflu multe din viața lui, dar uneori înjură înspăimântător. Înjurăturile astea sunt groaznice. Nu știu de ce, dar mă doare când îl aud înjurând atât de îngrozitor! Anatoli Stepanovici spune că n-o să reziste. Bătrânul mormăie supărat: „Nu înțeleg cum pot fi primiți în armată copii ca ăștia! E revoltător!”

30 august

Korceaghin nu și-a revenit încă. A fost mutat într-un salon special, destinat muribunzilor. Lângă dânsul veghează aproape fără întrerupere infirmiera Frosia. Am aflat că se cunosc. Au lucrat cândva împreună. Cu câtă caldă atenție se poartă ea cu acest bolnav! Îmi dau și eu seama că starea lui e disperată.

2 septembrie

Unsprezece seara. Am avut astăzi o zi minunată. Bolnavul meu, Korceaghin, și-a revenit, s-a înviorat. A biruit criza. Ultimele două zile nici n-am mai fost pe-acasă.

Mi-e cu neputință să exprim bucuria pe care o simt la gândul că încă unul a fost salvat. În salonul nostru o să fie un deces mai puțin. Munca mea extenuantă e răsplătită din plin: nimic nu poate fi mai îmbucurător decât vindecarea unui bolnav. Convalescenții țin la mine ca niște copii.

Prietenia lor e sinceră și simplă, iar când ne despărțim, îmi vine de multe ori să plâng. E puțin ridicol, dar adevărat.

10 septembrie

Am scris astăzi prima scrisoare pentru Korceaghin către ai săi. I-am anunțat că este rănit ușor și că în curând o să se însănătoșească și o să vină acasă. A pierdut mult sânge, e alb ca varul și încă e complet sleit de puteri.

10 septembrie

Am scris astăzi prima scrisoare pentru Korceaghin către ai săi. I-am anunțat că este rănit ușor și că în curând o să se însănătoșească și o să vină acasă. A pierdut mult sânge, e alb ca varul și încă e complet sleit de puteri.

14 septembrie

Korceaghin a zâmbit pentru întâia oară. Are un zâmbet cald. De obicei e grav, mult prea grav pentru vârsta lui. Se întreamează cu o rapiditate uimitoare. Cu Frosia e prieten. O văd adesea lângă patul lui. Ea i-a povestit, pare-mi-se, tot ce-am făcut eu, ba chiar m-o fi lăudat peste măsură. Din cauza asta, pesemne, bolnavul mă întâmpină întotdeauna zâmbind. Ieri m-a întrebat:

— Doctore, de ce ai vânătați pe mână?

N-am vrut să-i spun că sunt urmele degetelor lui care mă strângeau dureros în timpul delirului.

17 septembrie

Rana de pe fruntea lui Korceaghin se prezintă bine. Pe noi, doctorii, ne uimește răbdarea, cu adevărat extraordinară, cu care rănitul suportă pansamentele.

De obicei, în împrejurări ca astea, se aud neconținut gemete și mulți fac mofturi. El tace, iar când i se unge cu iod rana deschisă, se încordează ca o strună. De multe ori leșină de durere, dar în general nu scoate niciun geamăt.

Toți știu acum: când Korceaghin geme, înseamnă că a leșinat! De unde o fi având atâta dârzenie? Nu știu!...

21 septembrie

Korceaghin a fost scos pentru întâia oară în cărucior pe balconul cel mare al spitalului. Cu ce ochi a privit grădina, cu câtă lăcomie a respirat aerul proaspăt! Pansamentul de tifon care-i înfășura capul lasă liber numai un ochi, dar ochiul acesta e strălucitor, vioi și privește lumea de parcă ar vedea-o pentru întâia oară.

26 septembrie

Am fost chemată astăzi în sala de primire. Mă așteptau acolo două fete. Una dintre ele e foarte frumoasă. M-au rugat să le îngădui o convorbire cu Korceaghin. Se numesc Tonia Tumanova și Tatiana Buranovskaia. Numele Tonia mi-e cunoscut. L-a repetat uneori Korceaghin în timpul delirului. Le-am permis să-l viziteze.

8 octombrie

Pentru întâia oară, Korceaghin se plimbă prin grădină fără ajutor. M-a întrebat de nenumărate ori când o să iasă din spital. I-am răspuns că în curând. Prietenele lui vin regulat în zilele de primire. Am aflat de ce nu geme și, în general, de ce nu se tânguie Korceaghin. L-am întrebat chiar pe el și mi-a răspuns: „Citiți romanul Tăunul și o să înțelegeți”.

14 octombrie

Korceaghin a părăsit spitalul. Ne-am despărțit cu multă căldură. I-am scos pansamentul de la ochi. A rămas numai cu un pansament pe frunte. Cu ochiul nu mai vede; în aparență însă

are aspect normal. Mi-a fost foarte greu să mă despart de un tovarăș atât de bun.

Așa se întâmplă totdeauna: bolnavii se vindecă, pleacă și nu-i mai întâlnim niciodată. Când și-a luat rămas bun, Korceaghin mi-a spus: „Mai bine mi-aș fi pierdut ochiul stâng. Cum o să mai pot trage acum cu pușca?”

Tot la front îi e gândul.

★ ★ ★

După ieșirea din spital, Pavel s-a mutat mai întâi la Buranovski, unde locuia și Tonia. Din prima clipă a încercat s-o atragă și pe ea în activitatea obștească. A invitat-o la adunarea orașenească a organizației de Comsomol. Tonia a primit invitația, dar când a ieșit din odaia unde se îmbrăcase, Pavel și-a mușcat buzele. Era gătită prea distins, intenționat elegantă, și așa cum arăta, nu-i prea venea s-o ducă printre tovarășii lui.

Avu loc primul conflict. La întrebarea lui de ce s-a îmbrăcat atât de elegant, i-a răspuns jignită:

— Nu mă supun niciodată gustului comun; dacă nu-ți convine să mergi cu mine, du-te singur.

La club, îl duru s-o vadă dichisită printre uniforme militare și bluzele decolorate. Tinerii o primiră pe Tonia ca pe o străină. Simțind acest lucru, ea începu să privească în jur disprețuitor și provocator.

Secretarul organizației de Comsomol din docuri, hamalul Pankratov, un flăcău spătos, îmbrăcat cu o cămașă de pânză aspră, îl chemă deoparte pe Pavel și, după ce aruncă o privire piezișă spre Tonia, îl întreabă supărat:

— Tu ai venit cu păsărica asta?

— Da, eu — răspunse întunecat Korceaghin.

— Mda... — făcu Pankratov. N-are înfățișare potrivită pentru noi, arată mai mult a burgheză. Cum de-au lăsat-o să intre aici?

Pavel simți că-i zvâcnesc tâmplele:

— E tovarășa mea, eu am adus-o. Înțelegeți? Nu-i un dușman! E adevărat că în privința toaletelor... Dar nu poți să judeci un om numai după îmbrăcăminte. Așa lucru îmi dau și eu seama, știu cine poate fi adus aici și cine nu, așa că te rog să mă lași în pace cu chestiuni de felul ăsta, tovarășe!

Era gata să adauge ceva grosolan, dar se stăpâni și, înțelegând că Pankratov exprima părerea tuturor, își vărsă toată indignarea asupra Toniei:

„Nu i-am spus-o și eu? Ce rost au toate fasoanele astea?”

Din seara aceea a început prăbușirea prieteniei lor. Cu amărăciune și uimire, Pavel vedea cum se distruge un sentiment care părea atât de puternic.

Mai trecură câteva zile. Fiecare întâlnire, fiecare convorbire aducea din ce în ce mai multă înstrăinare și neînțelegere în raporturile dintre ei. Individualismul ieftin al fetei devenea insuportabil pentru Pavel.

Era limpede pentru amândoi că ruptura este inevitabilă.

Veni în ziua aceea amândoi în grădina Kupceski, acoperită cu frunze veștede, ca să-și spună ultimul cuvânt. Se opriră lângă balustrada de deasupra râpei; jos lucea Niprul ca o masă cenușie. Un remorcher venea de după pod, plutind pe fluviu în sus, bătând obosit apa cu aripile roților și trăgând după el două șlepuri pântecoase. Razele asfințitului colorau cu scânteii de aur insula Truhanov, azvârlind flăcări aprinse în ferestrele casuțelor.

Privind razele aurii, Tonia spuse cu adâncă tristețe:

— E oare cu putință ca prietenia noastră să sfârșească așa cum apune acum soarele?

Pavel o fixă fără să-și ia ochii de la ea; se încruntă și răspunse încet:

— Tonia, am mai vorbit despre asta. Tu știi, desigur, că te-am iubit, ba mai mult chiar, că dragostea mea ar putea să reînvie. Dar pentru asta trebuie să fii alături de noi. Eu nu mai sunt Pavlușa acela de atunci. Și nu ți-aș fi un soț bun dacă socotești că ar trebui să-ți aparțin în primul rând ție și pe urmă partidului. Căci eu o să aparțin întotdeauna întâi partidului și pe urmă ție și celorlalți care-mi sunt dragi.

Tonia privea tristă albastrul râului. Ochii i se umplură de lacrimi.

Pavel îi privea profilul atât de cunoscut, părul ei castaniu și des; în inima lui se revărsă un val de duiosie pentru tânăra fată, cândva atât de scumpă și de dragă.

Încetișor, îi atinse umărul:

— Tonia, renunță la tot ce te ține legată și vino cu noi. Să-i doborâm împreună pe pani. Multe fete bune au intrat în rândurile noastre; ele duc laolaltă cu noi toată greutatea luptei crâncene, îndură ca și noi toate lipsurile. Poate că nu sunt atât de învățate ca tine, dar tu de ce, de ce nu vrei să fii cu noi? Spui că Ciujanin a vrut să abuzeze de tine... Dar el e o lepădătură, nu-i luptător. Spui apoi că tovarășii nu te-au primit prietenește, dar și tu de ce te-ai îmbrăcat de parcă te-ai fi dus la un bal burghez? Te roade orgoliul. Ce ți-ai zis: „N-am să cobor până la bluzele lor murdare!” Ai avut curajul să te îndrăgostești de un muncitor, dar să iubești ideea, asta nu poți! Mă doare inima că ne despărțim și aș dori să păstrez numai amintiri frumoase despre tine.

Tăcu.

* * *

A doua zi, Pavel văzu afișată o ordonanță semnată de președintele Cekăi guberniale, Juhrai. Inima îi tresări. Abia izbuti să ajungă până la marină — garda nu-l lăsa cu niciun chip să intre. Făcu atâta gălăgie, încât santinelele erau cât pe-acți să-l aresteze. Dar în cele din urmă tot intră.

Avu o caldă întâlnire cu Fedor. Juhrai pierduse o mână, care-i fusese smulsă de un grapnel. Se înțeleseră îndată asupra muncii pe care urma s-o ducă Pavel:

— Până te înzdrăvenești și-ai să fii iar bun pentru front, o să luptăm amândoi aici, ca să gătuim contrarevoluția. Vino chiar de mâine — îi spuse Fedor.

Lupta cu polonezii albi se terminase. Izolate de bazele lor, Armatele Roșii — care ajunseseră până aproape de zidurile Varșoviei — epuizându-și toate resursele materiale și fizice, nu putură să înfrunte ultima linie de apărare și se retraseră. Se petrecu „minunea de la Vistula”, cum au numit polonezii retragerea trupelor roșii din fața Varșoviei. Polonia albă, boierească, rămase în viață. Visul de a avea o Republică Sovietică Socialistă Polonă nu putea fi deocamdată realizat.

Țara însângerată cerea dreptul la un răstimp de odihnă.

Pavel nu putu să-i vadă pe-ai lui, deoarece orașelul Șepetovka, aflându-se vremelnic pe linia frontului, era iarăși ocupat de polonezii albi. Se duceau tratative de pace. Pavel își petrecea tot timpul la Ceka, îndeplinind diferite însărcinări. Locuia cu Fedor într-o cameră. Aflând despre ocuparea orașelului de către polonezi, Pavel se întristă.

— Cum, Fedor, adică să rămână mama în străinătate, dacă armistițiul a găsit Șepetovka în mâinile panilor?

Fedor însă îl liniști:

— Cu siguranță că frontiera o să treacă pe râul Gorîni, așa că orașul ne rămâne nouă. O să aflăm noi curând cum stă treaba.

Diviziile erau transferate de pe frontul polonez către sud. Folosindu-se de răgazul pe care-l avusese, Vranghel scosese capul din Crimeea. Și în timp ce Republica își încorda toate puterile pe frontul polonez, vrangheliștii înaintară dinspre sud spre nord de-a lungul Niprului, pătrunzând până-n gubernia Ekaterinoslav.

Pentru a lichida acest ultim cuib contrarevoluționar și profitând de încetarea luptei cu polonezii, țara își trimise armatele împotriva Crimeii.

Trenuri încărcate cu oameni, ducând pe platforme căruțe, bucătării, tunuri, treceau unul după altul prin Kiev spre sud. La sectorul pentru transporturi al Cekăi se lucra cu înfrigurare. Tot acest torent de garnituri dădea

naștere la „dopuri”, și atunci trenurile umpleau până la refuz gările și circulația se întrerupea, căci nu mai rămânea nicio linie liberă. Aparatele telegrafice băteau benzi înguste cu telegrame ultimative. Se dădea ordin să se elibereze calea pentru cutare sau cutare divizie. Șerpuiau fără sfârșit benzile pline de puncte și liniuțe și fiecare dintre ele porunea: „Cu prioritate... conform ordinului operativ... să se elibereze imediat linia...” Și aproape în toate se reamintea că, în caz de neexecutare, cei vinovați vor fi deferiți tribunalului revoluționar militar.

Iar răspunzătoare pentru formarea „dopurilor” era sectorul pentru transporturi al Cekăi.

Aici dădeau buzna, gesticulând cu revolvele în mâini, comandanții de unități, cerând ca trenurile lor să pornească cele dintâi, conform cutărei telegrame, cu numărul cutare, a comandantului armatei.

Nimeni nu voia să înțeleagă că acest lucru era cu neputință de îndeplinit. „Să vă faceți lumină și punte, dar nouă să ne dați cale liberă!” Și toți își sprijineau cererile cu cele mai cumplite înjurături. În cazurile mai grave, Juhrai era chemat urgent. Și atunci, oamenii înfierbântați, gata să se împuște între ei, se potoleau imediat.

Trupul ca de oțel al lui Fedor, privirea lui rece, comportarea și ținuta lui liniștită, glasul lui dur care nu admitea obiecțiuni îi făceau să vâre revolvele înapoi în tocuri.

Pavel ieșea pe peron, cu dureri de cap îngrozitoare.

Munca încordată și istovitoare pe care o ducea la comisia extraordinară, sectorul pentru transporturi, avea un efect distrugător asupra nervilor săi.

Într-o zi, pe platforma unui tren plin de chesoane, Pavel îl zări pe Serioja Bruzjak; acesta sări jos și se repezi spre el, mai să-l răstoarne, și-l strânse într-o îmbrățișare puternică.

— Pavka, drace! Te-am recunoscut numaidecât.

Cei doi prieteni nu știau ce să se mai întrebă unul pe altul, ce să-și povestească mai întâi. Trecuseră prin atâtea în vremea asta!... Întrebau și-și răspundeau singuri, fără să mai aștepte răspunsurile. Nici nu auziră semnalul de plecare.

Numai când vagoanele începură să alunece încet pe lângă ei, se desfăcură unul din brațele celui alt.

Ce mai puteau face? Trebuiau iar să se despartă — trenul își mărea din ce în ce viteza. Și ca să nu rămână în gară, Serioja fugi de pe peron, strigându-i pentru ultima oară ceva prietenului său, și se agăță de ușa deschisă a unui vagon.

Mai multe mâini îl înșfăcă ră dintr-o dată și-l traseră înăuntru. Pavel privi în urma lui și numai atunci își aduse aminte că Serioja nu știa de moartea

surorii sale Valia. Serioja n-a avut încă prilejul să se oprească în orașul lor natal, ca să afle acest lucru, iar el, Pavel, uluit de surpriza întâlnirii, nu i-o spusese.

„Lasă să se ducă liniștit, mai bine că nu știe” — se gândi Pavel. Nu-și închipuia că-și vede prietenul pentru ultima oară. Și nici Serghei, care stătea în picioare pe acoperișul vagonului, cu pieptul în bătaia vântului de toamnă, nu știa că merge în întâmpinarea morții.

— Stai jos, Serioja — încercă să-l convingă Doroșenko, un ostaș roșu cu mantaua pârlită la spate.

— Nu face nimic, vântul mi-e prieten. Lasă-l să sufle — răspunse Serioja râzând.

Peste o săptămână căzu ucis în prima luptă din stepa ucraineană, pe pământul umflat de umezeala toamnei.

Îl lovide un glonț rătăcit, venit de undeva de departe.

Tresări sub puterea loviturii. Durerea arzătoare care-i sfâșia pieptul îl clătina. Fără să țipe, îmbrățișă aerul, își apăsă mâinile pe piept și, aplecându-se ca și cum s-ar fi pregătit să facă o săritură, se prăbuși la pământ, răsucindu-se cu trupul greu ca de tuci, iar ochii lui albaștri se opriră nemșcați în spațiul nemărginit al stepei.

* * *

Condițiile de muncă la Ceka, nespuse de grele, îi zdruncinară nervii și avură un efect dăunător asupra sănătății încă șubrede a lui Pavel. Durerile de pe urma răni îl încercau tot mai des și, în cele din urmă, după două nopți de nesomn, își pierdu cunoștința. Când își veni în fire, i se adresă lui Juhrai:

— Ce zici, Fedor, n-ar fi mai bine să trec la o altă muncă? Aș dori mult să lucrez la atelierele principale, în specialitatea mea. Aici simt că mi-au slăbit balamalele. La comisia medicală mi-au spus că nu mai sunt apt pentru serviciul militar. Dar aici văd că-i mai rău decât pe front. Aste două zile din urmă, cât am lichidat banda lui Sutîr, m-au sleit și de ultimele puteri. Am nevoie de odihnă după atâtea lupte. Înțelegi, Fedor, că nu pot fi un bun cekist din moment ce abia mă mai pot ține pe picioare.

Juhrai îl privi îngrijorat.

— Da, arăți tare rău. Ar fi trebuit să-ți dau drumul mai de mult. Sunt vinovat că, prins de atâtea treabă, n-am băgat de seamă în ce hal ești.

În urma acestei convorbiri, Pavel se duse la comitetul gubernial de Comsomol, cu o hârtie pe care scria că el, Korceaghin, este pus la dispoziția comitetului.

Un flăcău sprinten, cu șapca trasă strângaci pe ochi, citi repede hârtia și-i făcu vesel cu ochiul:

— De la Ceka? Strașnică instituție. N-ai grijă, îți găsim noi de lucru în doi timpi și trei mișcări. C-avem mare nevoie de oameni. Unde să te trimit? Vrei la comisia gubernială pentru aprovizionare? Nu. Bine, nu e obligatoriu! La baza de agitație a podului? Nu? Păcat. E un loc bun, rație de udarnic.

Pavel îl întrerupse:

— Vreau să fiu trimis la căile ferate, la atelierele principale.

Flăcăul îl privi mirat:

— La atelierele principale?! Hm... acolo nu prea e nevoie de oameni. Dar, la urma urmei, du-te la Ustinovici. O să-ți găsească ea un loc pe undeva.

După o scurtă convorbire cu o tânără fată oacheșă, rămase hotărât ca Pavel să activeze ca secretar al organizației de Comsomol în ateliere, muncind și în producție.

* * *

În acest timp, la porțile Crimeii, în strâmtoarea îngustă a peninsulei, de-a lungul străvechiului val ce-i despărțea cândva pe tătarii din Crimeea de oștile zaporojene, se înălța acum o redută puternică, cumplită prin întăriturile ei refăcute: cetatea gardiștilor albi, Perekopol.

De cealaltă parte a Perekopolului, în Crimeea, simțindu-se în siguranță deplină, lumea veche, osândită la piere, adunată aici din toate colțurile țării, se bălăcea în mocirla bețiilor.

Și într-o noapte ploioasă de toamnă, zeci de mii de fi ai poporului muncitor se avântară prin apa rece a golfului, pentru ca în timpul nopții să treacă Sivașul și să-l lovească din spate pe dușmanul adăpostit în întărituri. Printre miile de luptători înainta și Jarki Ivan, purtându-și grijuliu mitraliera, ridicată deasupra capului.

Și când, o dată cu zorile, Perekopol începu să clocotească într-o înfrigurare nebună, când printr-un atac frontal mii de oameni se repeziră spre întăriturile inamice, în spatele albilor, în peninsula Litovski, apărură pe mal primele unități care trecuseră Sivașul. Unul dintre cei dintâi care puseră piciorul pe țărnul pietros fu Jarki.

Se încinse acolo o luptă cum nu se văzuse alta mai crâncenă. Cavaleria albilor se repezi într-un avânt turbat asupra ostașilor ieșiți din apă. Mitraliera lui Jarki împroșca moartea, nedomolindu-și o clipă furia. Sub ploaia de gloanțe cădeau la pământ și oameni, și cai. Cu o luptă înfrigurată, Jarki băga în mitralieră noi discuri de cartușe, unul după altul.

Perekopol clocotea de bubuiturile sutelor de tunuri. Pământul părea că se prăbușește într-o prăpastie fără fund, mii de obuze, brăzdând cerul cu vuiete sălbatică, se spărgeau într-o ploaie de schije mărunte, împrăștiind moartea.

Scurmat și sfârtecat, pământul zvâcnea azvârlit în înălțimi, umbrind soarele cu bulgării lui negri.

Capul viperei fu zdrobit și în Crimeea năvăli torentul roșu: diviziile armatei I-a de cavalerie se năpustiră să dea ultima lovitură. Cuprinși de spaimă, gardiștii albi se îmbulzeau în panică pe vasele care părăseau în grabă debarcaderele.

Republica agăță pe bluzele zdrențuite, acolo unde bate dedesubt o inimă, cerculețele de aur ale Ordinului Drapelul Roșu, iar printre aceste bluze era și aceea a mitraliorului comsomolist Jarki Ivan.

★ ★ ★

Pacea cu polonezii fu încheiată și orașelul, așa cum nădăjduse Juhrai, rămase în Ucraina Sovietică. Râul care curgea la treizeci și cinci de kilometri deveni graniță. În decembrie 1920, într-o neuitată dimineață, Pavel se apropia în goana trenului de ținutul lui natal.

Coborî din vagon pe peronul acoperit de zăpadă, privi în treacăt inscripția gării: „Şepetovka 1” și o apucă îndată la stânga, spre depou. Întrebă de Artiom. Lăcătușul nu era acolo. Înfășurându-se mai strâns în manta, porni grăbit prin pădure, spre orașel.

Auzind bătăi în ușă, Maria Iakovlevna se întoarse cu fața spre ușă și-l invită pe drumeț să intre. Când în prag apăru un om plin de omăt, ea recunoscuse deodată chipul drag al fiului ei, duse mâinile la inimă și nu putu scoate o vorbă, atât de copleșitoare îi era bucuria.

Se strânse cu tot trupul ei slăbuț la pieptul lui și, acoperindu-i fața cu sărutări, începu să plângă de fericire.

Pavel o ținea strâns în brațe, se uita la chipul ei chinuit, de dor și de așteptare, la obrazul ei brăzdat de crețuri, și nu spuse nimic, așteptând să se liniștească.

Fericirea strălucea din nou în ochii femeii istovite de suferință și în toate acele zile mama nu se mai sătura vorbindu-i, nu înceta să-și privească fiul, pe care de mult nu mai nădăjduia să-l vadă. Bucuria ei întrecu orice margini când, după vreo trei zile, la miezul nopții, Artiom intră pe ușă cu ranița în spate.

În mica locuință a lui Korceaghin se înapoiaseră toți ai casei. După atâtea câte înduraseră, frații se înfățișau din nou, scăpați cu viață.

— Ce aveți de gând să faceți de aici înainte? îi întrebă Maria Iakovlevna pe fiii ei.

— Ne apucăm iarăși de strung — răspunse Artiom.

Pavel însă, după ce stătu două săptămâni acasă, plecă înapoi la Kiev, unde-l aștepta munca începută.

Partea II

1

Miez de noapte. Ultimul tramvai a trecut de mult târându-și trupul obosit. Luna își revărsa prin fereastră lumina ei palidă, care se așternea pe pat ca o velință albăstruie, lăsând restul odăii cufundată în semiîntuneric. O lampă cu abajur aruncă un cerc de lumină pe un colț de masă. Aplecată deasupra unui caiet voluminos, Rita notează în jurnalul ei:

24 mai — scrie vârful ascuțit al creionului.

Încerc din nou să-mi scriu impresiile. Iar a rămas loc gol în caiet. A trecut o lună și jumătate de când n-am scris niciun cuvânt. Trebuie să mă mulțumesc cu aceste frânturi.

Când o să-ți mai găsești timp pentru jurnal? E noapte și acum stau și scriu. Mi-a pierit somnul. Tovarășul Segal pleacă să lucreze la Comitetul Central. Vestea asta ne-a întristat pe toți. Ce puternică personalitate este Lazar Alexandrovici al nostru! Abia acum înțeleg cât de prețioasă a fost pentru noi toți prietenia lui. Desigur că o dată cu plecarea lui Segal, o să se destrame și cercul nostru de studiu al materialismului dialectic. Am rămas ieri cu toții la el până noaptea târziu; am verificat cum și-au însușit „elevii” noștri materia. A fost și secretarul comitetului gubernial de Comsomol, Akim, și antipaticul șef al serviciului de evidență, Tufta. Nu-l pot suferi pe acest „știe-tot”. Segal e încântat: Korceaghin, elevul lui, l-a întrecut pe Tufta la Istoria Partidului. Da, aceste două luni n-au fost pierdute în zadar. Nu-ți pare rău de muncă atunci când obții astfel de rezultate. După cum se aude, Juhrai va trece la serviciul special al districtului militar. De ce oare? Nu știu.

Lazar Alexandrovici mi l-a lăsat mie pe elevul lui.

„Ți-l dau în primire, ca să duci la capăt ceea ce am început eu. Să nu ne oprim la jumătatea drumului. De altfel, și dumneata,

Rita, ai ce învăța de la Pavel. Dar tânărul nu s-a descătușat încă de sub influența instinctelor primare. Simțurile care clocotesc în el îl abat uneori de la linia dreaptă. După cum te știu eu pe dumneata, Rita, ai să fii pentru el cea mai potrivită călăuză. Ți doresc succes. Nu uita să-mi scrii la Moscova”, mi-a spus Segal la despărțire.

Comitetul Central ne-a trimis astăzi un nou secretar al comitetului raional Solomenski, pe Jarki. Îl știu din armată...

Mâine, Dmitri Dubava o să vină împreună cu Korceaghin.

Să-l descriu pe Dubava. Statură mijlocie. Puternic, musculos. Este membru în Comsomol din 1918, și din 1920 membru de partid. E unul din cei trei care au fost excluși din comitetul gubernial de Comsomol pentru că au făcut parte din „opозиția muncitorească”¹⁸. N-a fost ușor să-i predau materia. Niciodată nu respecta planul și mă asalta cu întrebări abătându-mă de la temă. Între Jureneva, cealaltă elevă a mea, și Dubava izbucneau deseori neînțelegeri. Încă din prima seară, măsurând-o pe Olga din cap până-n picioare, el i-a și făcut observație:

„N-ai tot echipamentul, fetico. Ți mai lipsesc pantaloni bazonați cu piele, piteni, budionovka și sabia, fiindcă așa cum te prezinți tu, nu semeni nici a cal, nici a măgar!”

Olga nu i-a rămas nici ea datoare și a trebuit să intervin eu ca să-i potolesc. Mi se pare că Dubava e prieten cu Korceaghin... Dar destul pentru azi. Mă duc să mă culc.

* * *

Arșița secătuia pământul de vlagă. Soarele încinsese parapetul de fier al podului de peste linia ferată, încât te frigea dacă-l atingeai. Pe pod se urcau oameni moleșiți de căldură. Nu erau pasageri. Pe-acolo treceau mai cu seamă locuitorii cartierului muncitoresc al gării, în drum spre oraș.

De sus, Pavel o văzu pe Rita în fața gării. Venise înaintea lui și privea oamenii care ieșeau.

Korceaghin se opri la vreo trei pași de Ustinovici. Ea nu-l observase. Pavel o examina cu o stranie curiozitate. Rita purta o bluză în dungi și o fustă scurtă, de culoare bleumarin, dintr-o țesătură simplă; își aruncase pe umeri o scurtă de piele moale. Coama părului rebel îi încununa fața arsă de soare.

---

¹⁸ Grupare antisovietică, care a luat poziție împotriva partidului și a lui Lenin.

Sta pe loc, cu capul puțin dat pe spate, cu pleoapele pe jumătate închise din pricina luminii prea vii. Pentru întâia oară, Korceaghin o vedea cu alți ochi pe prietena și instructoarea lui, pentru întâia oară îi trecu prin minte că Rita nu-i numai membră în biroul comitetului gubernial, ci și... Surprinzându-și aceste gânduri „păcătoase”, o strigă înciudat:

— De un ceas mă tot uit la tine și nu mă vezi. Ar trebui să ne grăbim, să nu plece trenul.

Se apropiară de intrarea de serviciu, care dădea spre peron.

Cu o zi înainte, comitetul gubernial o numise pe Rita reprezentantă la una din conferințele județene. Ca ajutor, îi fusese dat Korceaghin. Acum trebuiau să ia trenul, dar asta nu era o treabă ușoară. În ceasurile când puținele trenuri plecau, gara se afla sub conducerea unei comisii atotputernice, alcătuită din cinci înși însărcinați cu îmbarcările în vagoane, și nimeni nu avea voie să pătrundă pe peron fără autorizația lor. Toate intrările și ieșirile erau ocupate de detașamentul comisiei, care bara drumul. Trenul, plin până la refuz, putea să ia numai a zecea parte dintre cei ce doreau să plece. Nimeni nu voia să rămână și să aștepte zile întregi vreun tren întâmplător. Mii de oameni luau cu asalt intrările, încercând să răzbată la inaccesibilele vagoane verzi. În acele zile, gara suporta un adevărat asediu. Se iscau câteodată și încăierări în toată regula.

Pavel și Rita încercară în zadar să pătrundă pe peron.

Pavel, care cunoștea bine gara, o conduse pe însoțitoarea lui prin camera de bagaje. Abia răzbiră până la vagonul Nr. 4. În ușa vagonului, un cekist, asudat learcă din cauza căldurii, ținea în loc mulțimea, repetând pentru a suta oară:

— Vă spun că vagonul este arhiplin, iar pe tampoane și acoperiș avem ordin să nu lăsăm pe nimeni.

Ca turbuți, oamenii îi vârau sub nas biletele pentru vagonul Nr. 4, eliberate de comisarul pentru îmbarcare. Și în fața celorlalte vagoane era îmbulzeală; din toate părțile se auzeau înjurături mânioase, strigăte. Pavel văzu că pe cale obișnuită nu era chip să se urce în acest tren, dar el mai știa că trebuie să-l ia cu orice preț, că trebuie să ajungă la destinație, căci altfel conferința ar fi eșuat.

Chemând-o pe Rita deoparte, îi împărtăși planul de acțiune: o să încerce să pătrundă singur în vagon, să deschidă fereastra și apoi are s-o tragă și pe ea înăuntru. Altă soluție nu era.

— Dă-mi scurta ta, e mai bună decât orice delegație.

Pavel îi luă scurta de piele, o îmbracă și își vârî revolverul în buzunar, lăsându-i intenționat afară mânerul prins de un șnur. Lepadă saculețul de merinde la picioarele Ritei și se îndreptă spre vagon. Își făcu loc împingându-

i fără fasoane pe pasageri și puse mâna pe bară.

— Ei, tovarășe, încotro?

Pavel îi privi pe cekist — un soldat voinic.

— Sunt de la serviciul special districtual. Vreau să controlez dacă i-ați lăsat să se urce numai pe cei cu bilete eliberate de comisarul pentru îmbarcare — îi răspunse Pavel, pe un ton care nu lăsa nicio îndoială asupra misiunii sale.

Cekistul se uită la buzunarul lui, își șterse cu mâneca sudoarea de pe frunte și spuse indiferent:

— Bine, controlează, numai să poți intra.

Croindu-și loc cu coatele, cu umerii, ba chiar și cu pumnii, cățărându-se în spinarea oamenilor, apucându-se de banchetele de sus și făcându-și vânt cu amândouă mâinile, sub o ploaie de ocări, Pavel izbuti să pătrundă până în mijlocul vagonului.

— Unde naiba te bagi, fir-ai afurisit să fii! strigă la el o femeie grasă, când Pavel, fără să vrea, lăsându-se de sus, o călcă cu piciorul pe genunchi.

Femeia se înghesuise, coșcogeamitea matahală, pe marginea banchetei de jos, ținând între picioare un bidon cu ulei. Bidoane de tot felul, lăzi, saci și coșuri se aflau pe toate băncile. Nu mai era pic de aer în tot vagonul.

La ocara mătușii, Pavel răspunse cu o întrebare:

— Biletul duminical de îmbarcare, cetățeanco!

— Ce face? se răsti ea la controlorul nepoftit.

De pe banca de sus se ivi o căpățână de huligan, care tună cu accente de contrabas:

— Vaska, ia vezi ce-i cu ăsta? Și atinge-l la moacă!

Drept deasupra capului lui Korceaghin apăru cel care, după toate aparențele, era Vaska. Un derbedeu cât toate zilele, cu pieptul păros, holbă la Korceaghin niște ochi de taur înfuriați:

— Ce-ai, bă, cu femeia? Ce bilet vrei?

De pe băncile de sus atârnavu patru perechi de picioare. Înghesuți unii în alții, stăpânii acestor picioare mâncau de zor semințe. Era, precum se vede, o șleahță organizată de „desăgari”, cunoscuți speculanți, bandiți de cale ferată, învechiți în rele. Nu avea vreme să se ia la harță cu ei. Trebuia s-o urce pe Rita în vagon.

— A cui e lada asta? îl întrebă el pe un bătrân, impiegat la calea ferată, arătând o cutie de lemn de lânăgă fereastră.

— Apăi de, a grăsaneei de colo — arată acesta spre niște picioare groase, cu ciorapi cafenii.

Trebuia să deschidă fereastra și nu putea: îl împiedica lada. Nu avea unde s-o pună. Luând-o în mâini, Pavel i-o dădu stăpânei, care ședea pe banca de sus:

— Ține-o, cetățeanco, o clipă până deschid fereastra.

— Ce pui mâna pe lucruri străine? începu să bombăne grășana cu nas turtit, în momentul când îi puse lădița pe genunchi:

— Motka, ia vezi tu ce-i cu ăsta de-o face pe nebunu'? se adresă ea vecinului ei.

Acesta, fără să se dea jos de pe bancă, îl izbi pe Pavel în spinare cu piciorul încălțat în niște sandale:

— Ascultă, mă sfrijitule! Șterge-o de aici până nu te pocnesc!

Mușcându-și buzele, Pavel îndură tăcut izbitura în spinare. Deschise fereastra.

— Te rog, tovarășe, dă-te puțin mai încolo — îl rugă el pe cel de la căile ferate.

Își făcu loc, dădu la o parte un bidon al nu știu cui și ajunse lângă fereastră. Rita, care aștepta lângă vagon, îi dădu repede săculețul. Aruncându-l pe genunchii femeii cu bidon, Pavel se aplecă peste fereastră și, apucând-o pe Rita de mâini, o ridică spre el. Ostașul roșu din detașamentul de pază n-avu timp să intervină în această încălcare a regulamentului. Rita se și urcase în vagon. Nu-i mai rămânea soldatului surprins decât să înjure și să plece mai departe. Apariția Ritei în vagon fu întâmpinată de întreaga ceată a „desăgarilor” cu o gălăgie atât de infernală, încât Rita se zăpăci de tot. Neavând unde să coboare, ea rămăsese pe marginea băncii de jos, ținându-se cu mâna de bara celei de deasupra. Din toate părțile curgeau înjurături. De sus, contrabasul mârâi:

— Ia uite, lighioana, s-a vârât întâi el și a tras-o și pe fată după el!

Un altul, tot de undeva de sus, strigă cu un glas pițigăiat:

— Atinge-l la mir, Motka!

Grășana încerca să pună lada în capul lui Korceaghin. De jur împrejur numai oameni străini, figuri grosolane. Lui Pavel îi păru rău că Rita nimerise între ei, dar trebuiau totuși să se aranjeze pe locurile lor.

— Ia-ți sacii din drum, cetățene, ca să poată sta și tovarășa — se adresă el aceleia pe care-l chema Motka.

Primi un răspuns atât de cinic, încât începu să fiarbă de enervare. Simți deasupra sprâncenei drepte o înțepătură dureroasă, repetată de câteva ori.

— Te învăț eu minte, canalie — îi spuse el huliganului, abia stăpânindu-și mânia, dar primi imediat de sus o lovitură în cap, cu piciorul.

— Mai arde-i una, Vaska! se auzea din toate părțile.

Tot ce Pavel adunase în el până atunci răbufni și, ca întotdeauna în astfel de momente, mișcările lui căpătară un avânt și o agerime extraordinară.

— Ce credeți voi, speculanți spurcați, c-o să vă bateți joc de mine?

Ridicându-se ca pe arcuri cu ajutorul mâinilor, Pavel se urcă pe a doua bancă și rezezi pumnul în mutra obraznică a lui Motka; îl izbi cu atâta putere, încât speculantul se prăbuși între bănci, în capul unor călători.

— Jos de pe bănci, nemernicilor, sau vă împușc ca pe niște câini! strigă turbat Korceaghin, agitând revolverul sub nasul celor patru derbedei.

Lucrurile luară deodată altă întorsătură. Rita observa cu atenție fiecare mișcare, gata să tragă în oricine ar fi încercat să se atingă de Korceaghin. Banca de sus fu imediat liberată. Gașca de apași se strecură grăbită în compartimentul vecin al vagonului.

Pavel îi ajută Ritei să se urce pe banca rămasă liberă și îi șopti:

— Stai aici, că le arăt eu ăstora!

Rita îl opri:

— Cum, iar vrei să te bați?

— Nu, vin îndată — o liniști el.

Pavel deschise din nou fereastra și își făcu vânt pe peron. Câteva clipe mai târziu se afla în fața biroului lui Burmeister, fostul lui șef la sectorul de transporturi al Cekăi. După ce-l ascultă, letonul dădu dispoziția să fie golit tot vagonul și să fie controlate actele fiecăruia.

— Spuneam eu că trenurile trase la peron pentru îmbarcarea pasagerilor sunt pline de speculanți — mormăi Burmeister.

Un detașament de vreo zece cekişti evacua toate compartimentele. Dintr-o veche deprindere, Pavel veni în ajutorul cekiştilor, ca să controleze întregul tren. După plecarea de la Ceka, el nu rupsesse legăturile cu prietenii lui și, în calitate de secretar al organizației de tineret, trimitea la sectorul pentru transporturi al comisiei extraordinare mulți dintre cei mai buni comsomoliști. După ce termină controlul, Pavel se întoarse lângă Rita. Vagonul se umplu iarăși, completat cu noi pasageri, dintre cei care aveau delegație, și cu ostași roșii.

Pe bancheta de sus abia rămăsese loc, într-un colț, pentru Rita. Restul era plin cu baloturi de ziare.

— *Nu-i nimic, ne facem noi loc — spuse Rita.*

Trenul se puse în mișcare.

Prin fereastra deschisă a compartimentului o zăriră o clipă pe femeia aceea care trona pe grămada de saci, sus *pe banchetă*.

— Unde-i bidonul meu, Motka? se auzi glasul ei.

Așezați pe locșorul îngust și despărțiți de ceilalți prin baloturile de ziare, Rita și Pavel mâncară cu poftă pâine și mere, comentând, bine dispuși, întâmplările nu tocmai vesele prin care trecuseră.

Trenul luneca încet. Vagoanele supraîncărcate, scârțâind și trosnind din toate încheieturile caroseriilor uscate, se hurducau când treceau peste maca-

zuri. Seara se lăsă, deasă și albăstruie. Iar după aceea, noaptea acoperi cu un văl negru ferestrele deschise. În vagon se făcu întuneric.

Ostenită, Rita adormi cu capul pe sac, iar Pavel ședea pe marginea băncii, cu picioarele atârinate, și fuma. Era obosit și el, dar n-avea unde să se-ntindă. Prin fereastră pătrundea răcoarea nopții. La o smucitură a trenului, Rita se trezi și văzu țigara aprinsă a lui Pavel. „Ar fi în stare să stea așa până dimineața. Desigur că nu vrea să mă stânjenească pe mine” — își spuse Rita.

— Tovarășe Korceaghin! Lasă deoparte convenționalismul burhez, culcă-te puțin, și odihnește-te — îl invită ea, pe un ton glumeț.

Pavel se lungi alături de ea și își întinse, fericit, picioarele amortite.

— Mâine o să ai mult de lucru. Dormi, bătașule!

Încrezătoare, ea își cuprinse prietenul cu brațul. El îi simți părul pe obraz.

O socotise întotdeauna pe Rita o ființă inaccesibilă. Dar prietena și tovarășa alături de care lupta pentru același scop, instructorul lui politic, era totuși și femeie. Simțise pentru întâia oară acest lucru, acolo, lângă pod; iată de ce gestul ei îl tulbură. Pavel îi simțea respirația adâncă și egală. Undeva, lângă gura lui, sunt buzele ei. Era atât de aproape de ele, încât îl cuprinse o nestăpânită dorință să le caute. Îi trebui un mare efort de voință ca să înăbușe această pornire.

Ghicind parcă zbuciumul lui, Rita zâmbea în întuneric. Ea trăise până atunci și bucuriile pasiunii, și groaza despărțirii. A iubit în viața ei doi bolșevici și amândoi au căzut uciși de gloanțele gărzilor albe. Primul, un uriaș neînfrcat, comandant de brigadă; celălalt, un adolescent cu ochii limpezi.

Nu trecu mult și țăcănitul ritmic al roților îl adormi pe Pavel. Abia în zori îl trezi șuieratul locomotivei.

★ ★ ★

Rita începuse să se întoarcă târziu acasă. În caietul pe care îl deschidea rar mai apărură câteva scurte însemnări:

11 august

S-a terminat conferința gubernială. Akim Mihailo și alții au plecat la Harkov, la conferința pe întreaga Ucraină. Toată munca organizatorică a rămas în grija mea. Dubava și Pavel au primit mandate pentru comitetul gubernial. De când Dmitri a fost trimis ca secretar la comitetul raional de Comsomol din raionul Pecersk, nu mai vine serile la lecții. E copleșit de atâta lucru. Pavel mai încearcă să învețe, dar tot timpul ba n-am eu vreme, ba este el delegat pe undeva. Pentru că situația la căile ferate a devenit acută, sunt mobilizați în permanență pentru diferite

acțiuni. Jarki a fost ieri la mine. E nemulțumit că i-am luat câțiva băieți. Spune că și el are mare nevoie de ei.

23 august

Treceam astăzi pe coridor, când deodată îl văd lângă ușa administrației pe Pankratov, pe Korceaghin și un necunoscut. Mă apropii și-l aud pe Pavel povestind:

„S-au aciuat acolo niște indivizi, încât n-ar fi nicio pagubă să bagi câteva gloanțe în ei. «N-ai dreptul, îmi spune unul din ei, să te amesteci în dispozițiile luate de noi. Aici conduce Comitetul feroviar pentru aprovizionarea cu lemne și nu o simplă organizație de Comsomol.» Și avea o mutră, măi fraților... Uite pe unde s-au cuibărit... paraziții!”

Și a trântit o înjurătură groaznică. Observându-mă, Pankratov l-a îghionțit pe Pavel. El s-a întors și, când a dat cu ochii de mine, a pălit și a plecat imediat. Multă vreme n-am să-l mai văd pe la mine. Știe bine că nu îngădui nimănui să înjure.

27 august

Numai membrii biroului au luat parte la ședință. Situația se complică. Deocamdată nu scriu totul, nu se poate. Akim a venit necăjit din județ. Ieri, la Teterev, a deraiat din nou un tren încărcat cu alimente. Cum scriu numai frânturi, cred că am să renunț la aceste însemnări. Îl aștept pe Korceaghin. L-am văzut împreună cu Jarki; vrea să formeze o comună din cinci oameni.

★ ★ ★

În timpul zilei, pe când se afla la ateliere, Pavel fu chemat la telefon. Era Rita care, având o seară liberă, voia să-i aducă aminte că n-au isprăvit lecția despre cauzele care au determinat înfrângerea Comunei din Paris.

Seara, când ajunsese în fața casei din strada Kruglo-Universitetskaia, Pavel ridică ochii. Fereastra Ritei era luminată. Urcă în goană scara, bătu ca de obicei cu pumnul în ușă și, fără să mai aștepte răspunsul, intră.

Pe patul pe care niciunul dintre băieți nu avea voie nici măcar să se așeze, stătea culcat un bărbat în haină militară. Revolverul, ranița și chipiul îi erau pe masă. Alături de el, ședea Rita și îl ținea cu brațul pe după umeri. Vorbeau cu însuflețire... Rita își întoarse spre Pavel fața pe care se putea citi o mare bucurie.

Desprinzându-se din îmbrățișarea ei, militarul se ridică.

— Să vă fac cunoștință — spuse Rita, luându-l de mână pe Pavel. Ți-l prezint pe...

— David Ustinovici — spuse simplu militarul în locul ei, strângând cu putere mâna lui Korceaghin.

— A picat ca din cer, pe neașteptate — râse Rita.

Korceaghin îi dădu mâna cu răceală. O negrăită ciudă licări scurt în ochii lui, ca o scânteie scăpărată din amnar. Avusese timp să observe pe mâneca lui David patru pătrățele.

Rita voi să spună ceva, dar Korceaghin i-o luă înainte:

— Am trecut în fugă să-ți spun că azi nu pot veni la lecție. Lucrez la descărcatul lemnelor în port. Să nu mă aștepți... Cu atât mai mult că ai și musafiri! La revedere, am plecat, mă așteaptă băieții jos!

Pavel dispăru pe ușă tot atât de repede cum venise. Pe scară bocăniră pașii lui grăbiți. Jos, ușa pocni trântită scurt. Apoi se făcu liniște.

— S-a întâmplat ceva cu el — îi spuse încurcată Rita lui David, care privea nedumerit.

... Jos, sub pod, ofta adânc o locomotivă, aruncând din pieptul ei puternic un roi de licurici aurii. Hora lor minunată se avânta în văzduh, topindu-se în fum.

Rezemat de parapet, Pavel privea luminile multicolore ale semafoarelor. Își strânse pleoapele.

„E curios totuși, tovarășe Korceaghin, de ce suferi atâta când afli că Rita are soț? Ți-a spus ea vreodată că n-ar avea? Și chiar dacă ți-ar fi spus, ce-i cu asta? De ce te doare atât de crunt lucrul ăsta, așa, deodată? Și tu care credeai, dragă tovarășe, că între voi nu există altceva decât o prietenie legată în luptă... Cum de n-ai băgat de seamă? se întreba ironic Korceaghin. Dar dacă nu e soț? David Ustinovici poate să fie și frate sau unchi... Atunci, caraghiosule, nu te-ai îndârjit degeaba împotriva lui? După cum se vede, ești la fel de păcătos ca toți bărbații. Dar ai putea să afli dacă e frate. Să presupunem că-i este frate sau unchi; cum ai să justifici în cazul ăsta purtarea ta? Vezi ce-ai făcut? Nu, hotărât, nu te mai poți duce la ea!”

Gândurile îi fură întrerupte de șuierul locomotivei.

„E târziu și cel mai nimerit lucru acum este să te duci acasă. Lasă prostiile.”

* * *

La Solomenka (așa se numea cartierul muncitorilor de la căile ferate), cinci oameni au creat o mică comună. Jarki, Pavel, veselul ceh Klavicek, cel cu părul bălai, Okuniov Nikolai, secretarul organizației de Comsomol de la

depou, și Stioapa Artiuhin, din comisia extraordinară de la căile ferate, care a fost până de curând cazangiu la atelierul de reparații.

Au găsit o odaie. Timp de trei zile, după terminarea lucrului, au venit să lipească pereții, să văruiască, să spele. Făceau atâta gălăgie cu căldările, încât vecinilor li s-a părut la un moment dat că a luat casa foc. Și-au aranjat acolo niște paturi, au făcut saltele din saci, pe care le-au umplut cu frunze de arțar din parc, iar a patra zi odaia, împodobită cu portretul lui Petrovski¹⁹ și cu o hartă imensă, strălucea de albă și curată ce era.

Între cele două ferestre au așezat o policioară pe care se afla un teanc de cărți. Două lăzi acoperite cu carton erau folosite drept scaune. O ladă mai mare ținea loc de dulap. În mijlocul odăii se afla o masă imensă de biliard, fără postav, adusă aici, pe umeri, de la gospodăria comunală. Ziua servea de masă, iar noaptea dormea Klavicek pe ea. Și-au adus băieții aici tot ce aveau. Klavicek, gospodar meticolos, a făcut pentru toate obiectele comune un inventar, pe care urma să-l bată în perete, dar în urma protestului unanim al celorlalți a fost nevoit să renunțe. Toate lucrurile din odaie deveniră un bun comun. Salariul, rația de alimente și pachetele pe care le primeau din când în când, totul era împărțit în mod egal. Ca proprietate individuală nu le rămăseseră decât armele. Comunarzii hotărâră în unanimitate că „acel membru al comunei care violează legea prin care se abrogă proprietatea individuală și înșală buna-credința a tovarășilor va fi exclus din comună”. Okuniov și Klavicek propuseră un amendament care fu admis: „și va trebui să plece din odaie”.

La inaugurarea comunei se adună întregul activ al raionului de Comsomol. Împrumutată de la cineva din curtea vecină un samovar cât toate zilele. La ceai consumară întreaga rezervă de zaharină, iar după ce goliră tot samovarul, porniră să cânte în cor:

„Cu lacrimi, întreg universu-i stropit.

Ni-i viața o trudă amară.

Veni-va o zi însă când negreșit...”

Dirija Talia, o lucrătoare de la fabrica de tutun. Basmăua ei roșie îi era dată puțin într-o parte, iar ochii îi jucau ca ai unui băiețandru zburdalnic. Nimeni n-a izbutit încă să privească în voie și de aproape în acești ochi. Și cât de molipsitor râde Talia Lagutina, această lucrătoare de la cartonaș, care privește lumea de la înălțimea celor optsprezece ani ai ei! Mâna-i săltă în sus și, ca un semnal de fanfară, fata începu deodată să cânte:

---

¹⁹ G.I. Petrovski — vechi bolșevic; în perioada despre care e vorba era președintele Comitetului Central Executiv al Ucrainei.

*Întreg pământul ăsta-ntins
Străbate-l, cântec. Fâlfâie
Drapelul nostru care e
Ca focul sângelui aprins.*

Se despărțiră târziu, deșteptând străzile tăcute cu glasurile lor răsunătoare.

★ ★ ★

Jarki întinse mâna spre telefon.

— Mai încet, băieți, nu se aude nimic! strigă el spre comsomoliștii zgomoși, care se îngrămădiseră în camera primului secretar.

Gălăgia se potoli puțin.

— Alo! A, tu ești! Da, da, îndată. Ordinea de zi? Aceeași: transportul lemnelor de la debarcadere. Ce? Nu, n-a fost trimis nicăieri. E aici. Să-l chem? Bine. Jarki îi făcu semn lui Korceaghin: Vrea să-ți vorbească tovarășa Ustinovici! Și-i trecu receptorul.

— Am crezut că nu ești acolo. Întâmplător sunt liberă deseară. Vîno. Atunci a fost fratele meu în trecere pe la mine; nu ne-am văzut de doi ani.

Fratele!

Pavel n-o mai asculta. Se gândi la seara aceea și își aminti tot ce hotărâse atunci noaptea, pe pod. „Da, trebuie să mă duc la ea astăzi și să-i vorbesc limpede. Dragostea aduce multă tulburare și durere. Dar e oare timpul acum să vorbim de dragoste?”

Vocea în receptor întrebă:

— Ce, nu m-auzi?

— Ba da, aud. Bine. Da, după ședința biroului.

Puse receptorul la loc.

★ ★ ★

O privi în ochi și, strângând marginea mesei de stejar, îi spuse:

— Cred că n-o să mai pot veni la tine.

Rosti aceste cuvinte și văzu cum genele ei dese se ridicară brusc. Creionul își opri fuga pe hârtie, rămânând nemișcat pe caietul deschis.

— De ce?

— Mi-e din ce în ce mai greu să-mi găsesc timp liber. Știi prea bine ce zile grele au început la noi. Îmi pare rău, dar trebuie să amânăm...

Își ascultă singur ultimele cuvinte și simți că nu le rostise cu o voce destul de fermă.

„Bați apa-n piuă, băiete. Nu găsești în tine puterea să-ți dai cu pumnul în inimă!?”

Pavel continuă stăruitor:

— Și-afară de asta, voiam de mult să-ți spun că nu prea înțeleg bine tot ce-mi explici. Când învățam cu Segal, îmi rămâneau toate în cap; cu tine, însă, nu merge. De câte ori plec de la lecțiile tale, mă duc la Tokarev să mă lămurească. Vezi tu, căpățâna mea nu mistuie prea bine ideile! Ar trebui să iei pe cineva mai deștept.

Rita îl privi atent, dar el îi ocoli privirea și continuă cu îndărătnicie:

— Socotesc, prin urmare, că-i de prisos să ne mai pierdem vremea și eu, și tu.

Se ridică în picioare, împinse fără zgomot scaunul cu piciorul, privi de sus în jos la capul ei plecat, la fața albă ca varul în lumina lămpii. Își puse chipiul:

— Rămâi cu bine, tovarășă Rita. Îmi pare rău că ți-am răpit atâta timp. Trebuia s-o spun de la început. E vina mea.

Rita îi dădu mecanic mâna și, uluită de răceala lui neașteptată, putu să îngâne numai atât:

— Eu nu te învinuiesc, Pavel. Dacă n-am putut să mă apropiu de tine și să mă fac înțeleasă, atunci cu siguranță că merit ceea ce mi se întâmplă acum.

Mișcându-și greu picioarele, Korceaghin ieși. Închise ușa fără zgomot. Afară, la ușă, se opri puțin; încă s-ar mai putea întoarce să-i spună... Dar pentru ce? Ca să-l izbească în față lovitura vreunui cuvânt disprețuitor și să ajungă tot acolo unde se află, în fața ușii? Nu!

★ ★ ★

Pe liniile moarte creșteau cimitirele de vagoane avariate și de locomotive reci. Vântul învârtea rumegușul fin din depozitele de lemne pustii.

Primprejurul orașului, pe poteci de pădure, prin vâlcele adânci umbla banda lui Orlik, în trap prădalnic. Zilele și le petrecea prin cătunele apropiate, prin bogatele prisăci din pădure, iar noaptea se ivea de-a lungul terasamentelor, distrugea cu ghearele labelor ei de fiară rețeaua liniilor ferate și, după ce își termina groaznica ispravă, dispărea din nou în bârlogu-i ascuns.

Caii de oțel se prăvăleau adesea de pe terasament. Vagoanele se prefăceau în țândări, strivind oamenii în somn. Grâul prețios se amesteca cu sânge și cu pământ.

Banda se năpustea asupra liniștitelor târgușoare, capitale de plasă. Cotcodăcind speriate, găinile se împrăstiau în fugă pe ulițe. Răsuna o împușcătură răzleată. Un scurt schimb de focuri lângă căsuța albă a sovietului de plasă pârâia ca vreascurile uscate sub picior. Bandiții, călări pe cai sătui, umblau forfota prin sat măcelărind oamenii pe care îi prindeau. Îi spintecau icnind ca și cum ar fi despicat lemne. Rareori trăgeau focuri, deoarece economiseau cartușele.

Dispăreau tot atât de repede cum apăreau. Prin toate părțile banda își avea ochii și urechile ei. Acești ochi sfredeleau căsuța albă a sovietului de plasă, o pândeau din curtea popii, din casa arătoasă a chiaburului. Până în desișul pădurii duceau firele nevăzute. Într-acolo se îndreptau cartușe, hălci de carne proaspătă de porc, sticle cu basamac albastrui și șoapte la urechea hatmanilor mai mici, de unde, printr-o rețea din cele mai complicate, ajungeau până la Orlik.

Banda n-avea mai mult de două-trei sute de tâlhari, dar nu era chip s-o prinzi. Împărțindu-se în câteva grupuri, opera în trei județe deodată. Nu se putea da de urma tuturor. Cel ce făcea parte din ea, noaptea era bandit, iar ziua, țăran pașnic, trebăluia prin ograda lui, dădea nutreț calului și, zâmbind pe sub mustăți, trăgea din lulea stând la poartă și petrecând cu o privire tulbure patrurile de cavalerie.

Sacrificându-și și liniște și somn, Alexandr Puzîrevski trecea vijelios cu regimentul lui prin cele trei județe călcate de bandiți. Urmărindu-i cu îndărătnicie, și ajungea câteodată din urmă pe întârziații bandei.

Peste o lună, Orlik își retrase bandele din două județe. Se zbătea strâns într-un cerc din ce în ce mai îngust.

* * *

Viața din oraș se scurgea ca în toate zilele. Prin cele cinci piețe mișuna o mulțime de oameni, într-o hărmălaie de nedescris. Acolo domneau două tendințe: una, de a jecmăni cât mai mult; cealaltă, de a da cât mai puțin. În aceste locuri operau din plin escroci și hoți de toate calibrele. Aici mișunau ca puricii sute de oameni suspecti și sprinteni, cu niște ochi în care puteai să citești orice, numai rușine nu. Aici, ca mușița într-un morman de bălegar, se aduna toată pleava orașului, toți cei care n-aveau decât un singur gând: acela de a-i trage pe sfoară pe naivi. Trenurile rare ce veneau își revărsau încărcătura de oameni împovărați cu saci. Toată această adunătură se îndrepta spre piețe.

Seara, piețele erau pustii. Ulicioarele negustorești și rândurile negre de tarabe și prăvălioare păreau părăsite.

Nu orice îndrăzneț se încumeta să se aventureze noaptea în acest cartier mort, unde, după fiecare gheretă, se ascundea parcă o amenințare mută! Nu rareori răsuna pe acolo câte un foc de revolver, ca o lovitură de ciocan în tablă, și un gâtlej se îneca în sânge. Iar când sosea o patrulă de milițieni din posturile vecine — căci nu umblau decât în grup — nu mai găsea decât un cadavru chircit. Huliganii erau cine știe pe unde, departe de locul cu pricina, iar zarva iscată făcea să dispară, de parcă i-ar fi suflat vântul pe toți cei care

populau noaptea. Foarte aproape, peste drum, se afla cinematograful „Orion”, pe o stradă luminată din plin de becuri electrice și forfotind de lume.

În sală pârâia aparatul cinematografic. Pe ecran, doi îndrăgostiți nefericiți se omorau unul pe altul. Un urlet sălbatic răsuna prin sală ori de câte ori se rupea filmul. În centru și la periferie părea că viața nu-și părăsise matca. Chiar și acolo unde se afla creierul puterii revoluționare, la comitetul gubernial, toate lucrurile se desfășurau într-un ritm obișnuit. Dar de fapt, liniștea era doar aparentă.

În oraș mocnea furtuna.

Mulți dintre cei care intrau în oraș prin toate barierele, ascunzându-și cu grijă arma sub sumanul țărănesc, știau că se urzește ceva. O știau și aceia care, deghizați în speculanți „desăgari”, soseau pe acoperișul vagoanelor și, în loc să-și ducă sacii în piață, îi transportau în anumite străzi și case, la adrese pe care le aveau notate în minte.

Dacă toți aceștia erau la curent, în schimb cartierele muncitorești și chiar bolșevicii nici nu bănuiau că viforul se apropie.

În tot orașul numai cinci bolșevici știau de toate aceste pregătiri.

Resturile petliuriștilor, alungate de Armata Roșie în Polonia albă, se pregăteau, în strânsă colaborare cu misiunile străine din Varșovia, să ia parte la rebeliunea plănuită.

Un grup de incursiune se forma în secret din resturile regimentelor petliuriste.

La Șepetovka, comitetul rebelilor conta de asemenea pe o organizație proprie, alcătuită din patruzeci și șapte de oameni, dintre care cei mai mulți fuseseră în trecut contrarevoluționari activi, lăsați în libertate de prea încrezătoarea Cekă locală.

În fruntea organizației se aflau popa Vasili, sublocotenentul Vinnik și ofițerul petliurist Kuzmenko. Iar fiicele popii, fratele și tatăl lui Vinnik, precum și Samotîia, care izbutise să intre ca secretar tehnic la comitetul executiv, făceau spionaj.

Se hotărâse ca în noaptea când va izbucni rebeliunea, serviciul special al trupelor de graniță să fie atacat cu grenade de mână, arestații să fie eliberați și, dacă lovitura izbutea, să se pună mâna și pe gară.

Într-un oraș mai mare, desemnat ca centru al viitoarei rebeliuni, avea loc concentrarea forțelor ofițerești, păstrându-se acest lucru în cel mai strict secret; iar în pădurile din apropierea orașului se adunau cetele de bandiți. De aici, agenți „încercați” erau trimiși în România și chiar până la Petliura.

* * *

La serviciul special al districtului militar, marinarul nu închisese ochii de cinci nopți. Era unul din cei cinci bolșevici care știau totul. Fedor Juhrai trăia încordarea unui om care urmărește o fiară, gata să se năpustească.

Nu era prudent să strigi, să dai alarma. Fiara setoasă de sânge trebuia ucisă, nu izgonită. Numai atunci ar fi fost cu putință să muncești în liniște, fără să fii nevoit să te uiți după fiecare colț, după fiecare tufă. Fiara nu trebuia speriată. În această luptă pe viață și pe moarte, victoria nu putea depinde decât de moralul ostașului și de hotărârea brațului său.

Sosise momentul acțiunii.

Pe undeva prin oraș, în labirintul locurilor de întâlnire și de conspirație, se transmitea din gură în gură hotărârea: mâine noapte.

Cei cinci bolșevici care știau totul le-o luară însă înainte. Nu, chiar *în noaptea asta!*

Seara, un tren blindat ieși încet din depou, fără să dea semnale, și tot atât de liniștit se închisera în urma lui înaltele porți ale depoului.

Firele directe transmiteau înfrigurat telegrame cifrate și pretutindeni pe unde ajungeau ele, păzitorii Republicii, lăsându-și somnul și odihna, striveau fără milă cuiburile de viespi.

Jarki fu chemat la telefon de Akim.

— Ședințele celulelor sunt anunțate? Da? Bine. Tu vino chiar acum la consfătuire, împreună cu secretarul comitetului raional de partid. Chestiunea cu lemnele stă mai rău decât credeam noi. Când vii, mai vorbim noi de asta — auzi Jarki glasul grăbit și hotărât al lui Akim.

— Da, lemnele astea au să ne înnebunească pe toți în curând — bombăni el, punând receptorul la loc.

Amândoi secretarii coborâră din automobilul condus de Litke, care-i aduse în cea mai mare viteză la clădirea comitetului gubernial. Când ajunseră sus, la etaj, înțeleseră imediat că nu era vorba de lemne.

Pe o masă, chiar în biroul conducerii, se afla o mitralieră „Maxim”, în jurul căreia trebăluiau mitraliorii din unitate cu destinație specială. Pe coridoare vegheau santinele tăcute, alese din rândurile activului orașenesc de partid și de Comsomol. În cabinetul secretarului comitetului gubernial se termina ședința extraordinară a biroului comitetului gubernial de partid.

Prin fereastra dinspre stradă, treceau fire spre două telefoane de campanie.

Toți vorbeau încet. În camera lui Akim, Jarki îi găsi pe Rita și pe Mihailo. Rita, ca și pe vremea când era instructor politic de companie, purta o cască de ostaș roșu, fustă kaki, iar pe deasupra scurtei de piele, prins de o curea, îi atârna un „Mauser” greu.

— Ce-nseamnă toate astea? întrebă cu mirare Jarki.

— Un exercițiu de alarmă, Vanea — îi răspunse Rita. Plecăm îndată în

raionul vostru. Locul de adunare la școala Nr. 5 de infanterie. De la ședințele celulelor, băieții pornesc direct acolo. Principalul este ca totul să fie făcut fără să se observe nimic.

În parcul numit de toți „Dumbrava cadetilor”, cu uriașii-i stejari centenari, nu se auzea niciun zgomot. Iazul dormea acoperit de brusturi și de urzici de apă; aleile largi păreau pustii. În mijlocul dumbrăvii, dincolo de un zid alb, se înălța clădirea cu etaj a fostului liceu militar. Aici funcționa acum școala Nr. 5 de comandanți roșii de infanterie. Era seara târziu. Nicio lumină nu licărea la ferestrele clădirii. În aparență domnea liniștea. Oricine ar fi trecut pe lângă clădire ar fi putut crede că toată lumea care se afla înăuntru doarme. Dar de ce-i deschisă poarta de fier, și ce sunt aceste două matahale din curte, care seamănă cu niște broaște uriașe? Oamenii care veneau aici din toate colțurile raionului știau însă că la școală nu doarme nimeni din moment ce a fost anunțată alarma de noapte. Soseau direct de la ședințele celulelor, după ce primiseră o scurtă înștiințare; mergeau tăcuți câte unul sau câte doi, în orice caz nu mai mult de trei. Fiecare avea în buzunar, în mod obligatoriu, un carnet mic cu titlul „Partidul Comunist Bolșevic” sau „Uniunea Tineretului Comunist din Ucraina”. Nu puteai trece dincolo de poarta de fier decât dacă aveai un astfel de carnet.

În sala de festivități, luminată, se strânsese lume multă. Ferestrele fuseseră camuflăte cu foi de cort. Bolșevicii convocați glumeau asupra caracterului convențional al alarmei, fumând țigări groase. Nimeni nu dădea semne de neliniște. Ai fi zis că s-au adunat numai așa, pentru ca unitățile cu destinație specială să simtă ce este disciplina. Dar luptătorii încercați de pe fronturi, când intrau în curtea școlii, simțeau că miroase a ceva care nu prea aducea a alarmă convențională. Prea se făceau toate pe tăcute. Plutoanele de cursanți se înșirau în tăcere, ascultând comenzi aproape șoptite. Mitralierele erau scoase pe brațe. În toate corpurile clădirii nu se vedea de afară nicio luminiță.

— Se așteaptă ceva serios, Miteai? întrebă încet Korceaghin, apropiindu-se de Dubava.

Miteai ședea pe pervazul ferestrei, alături de o fată necunoscută; Korceaghin o văzuse în trecut, cu două zile mai înainte, la Jarki.

Cu un aer glumeț, Dubava îl bătu pe Pavel pe umăr:

— Ce, ți s-a dus inima în călcâie? Nu-i nimic, lasă, te învățăm noi să lupți. Nu vă cunoașteți? și arată cu capul spre tânăra fată. O cheamă Anna, numele de familie nu i-l știu nici eu, și-i șefa brigăzii de agitație.

Ascultând felul glumeț în care Dubava o recomanda, tânăra îl examină din ochi pe Korceaghin, îndreptându-și o buclă care scăpase de sub broboada liliachie. Întâlni privirea lui Korceaghin. Câteva clipe se dădu între ei o luptă mută. Ochii ei negri cu reflexe albastre scânteiară provocător. Avea gene dese.

Pavel își mută privirea asupra lui Dubava și, simțind că roșește, se încruntă nemulțumit.

— Și care pe care întrece în agitație? întrebă el, silindu-se să zâmbească.

În sală se iscă rumoare. Urcat pe un scaun, comandantul companiei strigă:

— Comunarzii din compania întâia, treceți în front, aici! Mai repede, mai repede, tovarăși!

Juhrai intră pe ușă împreună cu președintele comitetului executiv gubernial și cu Akim. Abia sosiseră. Sala era plină de oameni așezați în rânduri.

Urcându-se pe afetul mitralierei de exercițiu și ridicând mâna, președintele comitetului executiv gubernial spuse:

— Tovarăși, v-am adunat aici pentru un lucru serios și de mare răspundere. Acum putem spune ceea ce n-am putut spune ieri, pentru că era un important secret militar. Mâine noapte, aici și în alte localități ale Ucrainei, urmează să izbucnească o rebeliune pusă la cale de contrarevoluționari. Orașul e plin de ofițerime și cete de bandiți sunt concentrate în pădurile din jur. O parte din complotiști s-au și strecurat, ca șoferi, în divizionul de blindate. Dar comisia extraordinară a descoperit complotul. De aceea înarmăm acum întreaga organizație de partid și de Comsomol. Alături de unitățile încercate, formate din cursanții școlii militare și detașamentele Cekăi, au să ia parte primul și al doilea batalion comunist. Cursanții au și pornit în misiune. Acum, tovarăși, e rândul vostru. Aveți cincisprezece minute ca să primiți armele și să vă încolonați. Operația va fi condusă de tovarășul Juhrai. Comandanții vor primi de la el indicații precise. Socotesc de prisos să mai arăt batalionului comunist seriozitatea momentului. Rebeliunea de mâine trebuie prevenită chiar de astăzi.

Peste un sfert de oră, batalionul înarmat se și afla încolonat în curtea școlii. Juhrai cercetă cu privirea rândurile nemișcate.

La trei pași, în fața frontului, se aflau doi oameni încinși cu centuri: comandantul batalionului, Meneailo, un uriaș ca din basme, turnător din Ural, și alături de el, comisarul Akim. În stânga se înșirau plutoanele companiei întâia. Și-acolo ieșiseră în față doi oameni: comandantul companiei și instructorul politic. În spatele lor se înșiruiu, tăcute, rândurile batalionului comunist: trei sute de baionete.

Fedor făcu un semn:

— E timpul să pornim.

* * *

Cei trei sute mergeau pe străzile pustii.

Orașul dormea.

Pe strada Lvovskaia, la întretăierea cu strada Dikaia²⁰, batalionul se opri. Din punctul acesta urma să-și înceapă acțiunea. Cartierele fură încercuite fără zgomot. Statul major se instalează pe treptele unui magazin. De sus, din centru, un automobil, luminând drumul cu farurile, venea vertiginos pe strada Lvovskaia. Se opri în fața statului major. De data asta, Litke îl aducea aici pe tatăl său. Comandantul Litke sări pe caldarâm și-i spuse fiului său, în letonă, câteva fraze întretăiate. Mașina se smuci înainte și într-o clipă dispăru după colț pe strada Dmitrievskaia. Hugo Litke era numai ochi. Măinile îi erau una cu volanul: la dreapta, la stânga.

În sfârșit, iată că prinde bine și viteza turbată a lui Litke! Nimănui n-o să-i treacă acum prin minte să-l „atingă” cu două nopți de arest pentru virajele lui nebunești. Hugo zbură pe străzi ca un bolid.

Juhrai, pe care Litke cel tânăr îl duse cât ai clipi dintr-un capăt al orașului în celălalt, nu putu să nu-și exprime mulțumirea:

— Hugo, dacă astăzi, cu viteza cu care gonești, nu calci pe nimeni, să știi că mâine capeți un ceas de aur.

— Și eu credeam zece zile arest la mine, pentru viraj... — spuse Hugo încântat.

Cele dintâi lovituri fură îndreptate asupra localului statului major al complotiștilor. La serviciul special fură aduși primii arestați, împreună cu documentele ridicate cu acest prilej...

În casa din strada Dikaia Nr. 11 locuia, într-o fundătură cu un nume tot atât de curios, un oarecare Zürbert. După datele Cekăi, el juca un rol însemnat în complotul albilor. La el erau păstrate listele cetelor de ofițeri care urmau să opereze în cartierul Podol.

Litke veni personal în strada Dikaia ca să-l aresteze pe Zürbert. Dar în apartamentul ale cărui ferestre dădeau într-o grădină despărțită printr-un zid de fosta mănăstire a maicilor nu găsi pe nimeni. După spusele vecinilor, Zürbert nici nu dăduse în ziua aceea pe acasă. La percheziția făcută, descoperiră o ladă cu grenade de mână și listele cu adrese. Litke ordonă să fie instalată pânda, iar el mai întârzie un minut lângă masă, examinând materialele găsite.

Santinela din grădină, un tânăr elev al școlii militare, se uita la fereastra luminată. Nu-i făcea deloc plăcere să stea aici singur, într-un colț; îi era cam frică. I se ordonase să supravegheze zidul. Dar de la locul lui era departe până la lumina liniștitoare a ferestrei. Și luna, a naibii, luminează atât de puțin! În întuneric, tufele păreau vii. Elevul căută cu baioneta primprejur. Nu era nicăieri nimic.

„De ce m-or fi pus aici? Că tot nu se poate cățara nimeni pe zid, e prea

---

²⁰ *Sălbatică* (în rusă).

înalt. Ce-ar fi să mă apropii de fereastră, să mă uit?” își zise el. Mai privi o dată coama zidului și ieși din colțul care mirosea a ciuperci mucegăite. Se opri o clipă lângă fereastră. Litke strângea grăbit hârtiile și se pregătea să iasă din cameră. În clipa aceea, pe creasta zidului apăru o umbră. Individul de pe zid văzu și santinela de lângă fereastră, și omul din cameră. Cu o îndemânare de pisică, umbra trecu pe un copac și lunecă pe el până la pământ. Tot ca o pisică, se furișă spre victimă, își făcu vânt și, cât ai clipi, santinela se prăbuși. Lama stiletului marinăresc îi fusese împlântată până-n prăsele în gât.

Împușcătura care urmă, trasă din grădină, îi zgudui ca un curent electric pe cei care încercuiau cartierul.

Bocănind cu cizmele, șase oameni alergară spre casă. Litke zăcea prăvălit în fotoliu cu capul însângerat căzut pe masă. Fereastra era spartă. Dușmanul însă n-a mai apucat să sară înăuntru să ia documentele. Lângă zidul mănăstirii mai răsunară câteva împușcături. Sărind în stradă, ucigașul fugi spre maidanele Lukianovskie, trăgând mereu cu revolverul în urmăritori. Până la urmă, un glonte îl nimeri în plin.

Toată noaptea perchezițiile se țineră lanț. Sute de oameni neînscriși în cărțile de imobil, având acte suspecte sau găsiți cu arme asupra lor, fură trimiși sub escortă la Cekă. Acolo lucra o comisie care avea sarcina să-i trieze pe cei aduși.

În câteva puncte, complotiști opusară rezistență armată. Pe strada Jileanskaia, în timpul percheziției ce se făcea într-o casă, Lebedev Antoșa fu omorât pe loc.

Batalionul din Solomenka pierdu în noaptea aceea cinci oameni, iar din Cekă se prăpădise Jan Litke, vechi bolșevic, credincios apărător al Republicii.

Rebeliunea fu prevenită.

În aceeași noapte, la Șepetovka fu ridicat popa Vasili cu fiicele lui și toți ceilalți complici ai lor.

Alarma încetă. Dar o nouă primejdie amenința orașul: lipsite de combustibil, căile ferate erau aproape paralizate și, în consecință, foamea și frigul își arătau colții.

Pâinea și lemnele urmau să hotărască situația.

2

Dus pe gânduri, Fedor își scoase din gură pipa lui scurtă și, cu grijă, să nu se frigă, pipăi scrumul. Pipa era stinsă.

Un fum cenușiu, pufăit din zeci de țigări și pipe, se învățea ca un nor, mai jos de plafonul mat, deasupra fotoliului în care stătea președintele comitetului executiv gubernial. Ca printr-un văl subțire se vedeau fețele celor așezați în jurul mesei din colțul cabinetului.

Alături de președintele comitetului executiv, rezemat cu pieptul de masă, ședea Tokarev. Bătrânul își ciupea nervos bărbuța, privind din când în când pieziș spre omul scund, pleșuv, cu voce pițigăiată, care turuia într-una fraze deșarte, ca un butoi gol.

Akim observă privirea piezișă a lăcătușului și își aduse aminte din copilărie de un cocoș bătrân pe care îl aveau în ogradă. Băieții îl porecliseră „Scoate-ochi”; înainte de a se rezezi la bătaie, avea exact privirea asta.

Trecuse un ceas de când începuse ședința comitetului gubernial de partid. Omul pleșuv era președintele comitetului feroviar pentru aprovizionarea cu lemne.

Răsfoind cu îndemânare un teanc de hârtii, pleșuvul continuă să vorbească repezit:

— ... Și iată că aceste cauze obiective nu îngăduie aplicarea hotărârii comitetului gubernial și a direcției căilor ferate. Repet, nici peste o lună n-o să putem da mai mult de patru sute de metri cubi de lemne. Cât privește obligația pe care o avem de a da o sută optzeci de mii de metri cubi, este... — pleșuvul căuta cuvântul — o utopie!

Terminând cele ce avea de spus, rămase cu gura închisă și în colțul buzelor, o strâmbătură de om jignit îi săpă două cute.

Tăcerea păru lungă.

Fedor își ciocăni pipa cu unghia și scutură scrumul. Cu o voce guturală, de bas, Tokarev rupse tăcerea:

— Atunci degeaba se mai bate gura. Comitetul feroviar pentru aprovizio-

narea cu lemne n-a avut, n-are și n-o să aibă niciodată lemne... Așa-i?

Pleșuvul ridică din umeri:

— Te rog să mă scuzi, tovarășe, noi avem lemnele pregătite. Dar ce folos, dacă lipsesc animalele necesare transportului...

Limba i se împletici, își șterse cu o batistă cadrilată chelia lustruită și, nereușind să bage batista în buzunar, o puse nervos sub servietă.

— Ce ați întreprins pentru transportul lemnelor? De la arestarea specialiștilor amestecați în complot a trecut destulă vreme — spuse din colțul său Denekko.

Pleșuvul se întoarse spre el:

— De trei ori am comunicat direcției căilor ferate că, datorită lipsei mijloacelor de transport, este imposibil...

Tokarev îl întrerupse:

— Asta am mai auzit-o — i-o reteză sarcastic lăcătușul, sfredelindu-l pe pleșuv cu o privire dușmănoasă. Ia ascultă, drept cine ne iei?

Pleșuvul simți că-l trec fiori prin spate.

— Nu răspund de faptele contrarevoluționarilor — ripostă el, cu vocea gâtuită.

— Dar dumneata n-ai știut că pădurea care se taie se găsește la mare distanță de calea ferată? întrebă Akim.

— Am auzit, dar nu puteam să atrag atenția șefilor mei asupra anomaliilor dintr-un sector străin.

— Câți funcționari ai? îl întrebă președintele consiliului sindical pe pleșuv.

— Cam vreo două sute.

— Asta înseamnă câte un metru cub pe an de fiecare trântor! izbucni furios Tokarev.

Președintele consiliului sindical continuă:

— Noi dăm întregului comitet feroviar pentru aprovizionarea cu lemne o rație alimentară mărită, rație pe care o luăm de la gura muncitorilor, iar voi, voi ce faceți? Și cu cele două vagoane de făină destinate muncitorilor ce s-a întâmplat?

Asaltat din toate părțile de întrebări caustice, pleșuvul răspundea așa cum răspunzi creditorilor plicticoși care te sâcăie cu plata polițelor. Se strecura ca un țipar, evitând răspunsurile directe, iar ochii îi fugeau pe de lături. Simțea cu toată ființa lui că se apropie primejdia. Încolțit, lașul avea o singură dorință: să plece cât mai repede acasă, unde îl aștepta cina îmbelșugată și soția încă tânără, care-și trecea timpul citind romane de Paul de Cocque²¹.

---

²¹ Paul de Cocque — scriitor francez, autor de romane ușoare, distractive.

Ascultând cu atenție răspunsurile pleșuvului, Fedor notă pe o foaie din carnetul de însemnări: „Cred că omul ăsta trebuie verificat mai temeinic, nu e vorba aici numai de o simplă nepricepere la lucru. Mai am și alte informații în legătură cu el... Să terminăm discuția, să plece, ca să putem trece la fondul problemei.”

Președintele comitetului executiv gubernial citi bilețelul trimis și dădu afirmativ din cap.

Ridându-se, Juhrai se duse la telefonul din antreu. La întoarcere, președintele citea sfârșitul rezoluției:

— „... Întreaga conducere a comitetului feroviar pentru aprovizionarea cu lemne se destituie pentru sabotaj flagrant. Cazul exploatării se va înainta organelor de instrucție.”

Pleșuvul se aștepta la mai rău. E drept că îndepărtarea din funcție pentru sabotaj îl lăsa suspect în ce privește atașamentul lui, dar acest lucru nu avea prea mare însemnătate. Cât privește afacerea de la Boiarka, în privința asta era liniștit, nu aparținea sectorului său. „Uf, drace, credeam că au dat de vreo urmă” ...

Adunându-și hârțiile în servietă, aproape calmat, spuse:

— Eu, e adevărat, sunt un specialist fără de partid. E firesc să nu aveți încredere în mine. Conștiința însă mi-e curată. Dacă n-am făcut mai mult, e pentru că n-am putut.

Nimeni nu-i răspunde. Pleșuvul ieși, coborî grăbit scările și, răsufând ușurat, deschise ușa care dădea în stradă.

— Numele dumitale, cetățene? îl întrebă un om îmbrăcat în manta.

Cu inima cât un purice, pleșuvul bâgui:

— Cer... vinski...

După plecarea lui, în biroul președintelui comitetului executiv gubernial, cei treisprezece oameni se îngrămădiră deasupra mesei mari.

— Priviți... — Juhrai apăsă cu degetul un punct pe hartă: Iată stația Boiarka. La șapte verste de ea se află parcela tăiată. Aici sunt așezate în stive două sute zece mii de metri cubi de lemne. Opt luni a lucrat aici armata muncii, s-a depus multă trudă, iar rezultatul e trădarea: atât calea ferată cât și orașul au rămas fără lemne. Lemnele trebuie cărate șase verste până la gară. Pentru asta ne trebuie cel puțin cinci mii de căruțe care să lucreze o lună întregă, și asta cu condiția ca fiecare căruță să facă două curse pe zi. Satul cel mai apropiat este la cincisprezece verste. Și-afară de asta, drumul pe unde urmează să treacă e atacat de banda lui Orlik... Vă dați seama ce înseamnă asta?... Priviți planul: tăierea pădurii trebuia să înceapă uite-aici și să meargă spre gară, dar canalii astea au intrat la mama dracului în inima pădurii. Socoteala lor a fost bună: lemnele tăiate n-or să poată fi aduse până

la linie. Și adevărul e că nu putem găsi nici măcar o sută de căruțe. Iată unde ne-au lovit!... Asta-i cu siguranță treaba comitetului rebeliunii.

Pumnul strâns al lui Juhrai căzu greu pe hârtia de calc.

Fiecare din cei treisprezece avea clară în minte toată nenorocirea care decurgea din această situație, deși Juhrai nu pomenise nimic de acest lucru. Iarna bătea la ușă. Spitalele, școlile, instituțiile, sute de mii de oameni urmau să cadă pradă gerului; iar în gară, un adevărat furnicar de lume și trenurile care plecau abia câte unul pe săptămână!

Toți rămaseră pe gânduri.

Fedor desfăcu pumnul:

— Există o singură soluție, tovarăși: să fie construită în trei luni o linie îngustă din gară până la parcela în exploatare — șapte verste — calculată în așa fel, încât până într-o lună și jumătate să ajungă la locul unde s-a început tăierea. De o săptămână studiez această chestiune. Ne trebuie — urmă Juhrai cu voce răgușită — trei sute cincizeci de muncitori și doi ingineri. Șine, plus șapte locomotive sunt la Pușce-Vodița. Le-au găsit comsomoliști în depozite; înainte de război era vorba ca de acolo să se construiască o linie îngustă până în oraș. Dar la Boiarka muncitorii n-au unde să stea, școala de silvicultură e o ruină. Vor trebui trimiși în echipe, pe câte două săptămâni, fiindcă mai mult nu pot rezista. Ce-ar fi să-i trimitem acolo pe comsomoliști, Akim? Fără să mai aștepte răspunsul, continuă: Comsomolul o să trimită acolo tot ce-o să poată: mai întâi organizația din Solomenka și o parte din cea orașenească. Sarcina e foarte grea, dar dacă o să le spunem băieților că e vorba de salvarea orașului și a căilor ferate, au să se ducă, sunt sigur.

Directorul căii ferate clătină din cap, neîncrezător:

— Mare mirare să iasă ceva din treaba asta! Să construiești pe un loc gol o cale ferată de șapte verste, în împrejurările de acum: toamnă, ploi, apoi ger! spuse el, cu voce oboșită.

Fără să se întoarcă spre cel care vorbea, Juhrai i-o tăie scurt:

— Ar fi trebuit să supraveghezi mai bine lucrările de exploatare a pădurii, Andrei Vasilievici. Iar drumul tot îl construim noi. Doar n-o să stăm cu mâinile în sân și să degerăm!

★ ★ ★

Fură încărcate ultimele lăzi cu instrumente. Cei din echipa trenului erau fiecare la postul său. Ploua mărunț. Pe scurta de piele a Ritei, strălucind din pricina ploii, se prelingeau ca niște boabe de sticlă picăturile de apă.

Luându-și rămas bun de la Tokarev, Rita îi strânse mâna cu putere și-i șopti:

— Vă doresc mult succes.

Bătrânul o privi duios pe sub horbota căruntă a sprâncenelor.

— Da, ne-au dat de lucru, dar-ar boala-n ei! mormăi el ca un răspuns la gândurile care-l frământau. Dumneata fii cu băgare de seamă pe-aici. Dacă se întâmplă pe la noi vreo încurcătură, să intervii unde e nevoie... Vezi bine că fără înghionteli, conțopiștii ăștia nu fac nimic. Ei, e timpul să plec, fata mea!

Bătrânul își încheie bine surtucul. În ultimul moment, Rita îl întrebă ca din întâmplare:

— Korceaghin nu merge și el cu voi? Nu-l văd printre băieți.

— A plecat încă de ieri cu conducătorul tehnic într-o drezină, ca să facă pregătirile în vederea sosirii noastre.

Pe peron, Jarki și Dubava veneau grăbiți, însoțiți de Anna Borhart, cu jacheta neglijent aruncată pe umeri, cu o țigară stinsă între degetele ei subțiri.

După ce-i privi câteva clipe pe cei care se apropiau, Rita puse ultima întrebare:

— Cum merge învățătura cu Korceaghin?

Tokarev o privi mirat:

— Ce învățătură? Tânărul e doar sub îndrumarea dumatile, după câte știi. Mi-a vorbit deseori de dumneata. Nu mai isprăvea cu laudele.

Ritei nu-i venea să-și creadă urechilor:

— Adevărat, tovarășe Tokarev? Dar mie mi-a spus că de la mine venea la dumneata să-i mai explici o dată!

Bătrânul începu să rădă:

— La mine?... N-a fost niciodată!

Locomotiva fluieră strident. Din vagon, Klavicek strigă:

— Tovarășă Ustinovici, pleacă trenul, dă-i drumul tătucului să se suie! Că altfel ce ne facem acolo fără el?

Cehul voi să mai spună ceva, dar, văzându-i pe cei trei care se apropiau, tăcu. Prinse în treacăt strălucirea neliniștită din ochii Annei, observă cu strângere de inimă surâsul ei de despărțire adresat lui Dubava și se retrase brusc de la fereastră.

* * *

Ploaia de toamnă îți biciuia fața. Norii, de un cenușiu închis, îmbibați de umezeală ca un burete, pluteau jos de tot, aproape de pământ. Toamna târzie dezvelise desigurile pădurii, carpenii bătrâni se zgribuleau posomorâți, ascunzându-și zbârciturile scoarței sub mușchiul roșcat. Toamna nemiloasă le smulsese veșmântul bogat și acum stăteau despuiați și triști.

Singuratică, o mică gară se culcărise în mijlocul pădurii. De la rampa de piatră, pe care se descărcau mărfurile, pornea spre pădure un val de pământ

afânat. De-a lungul acestui val de pământ furnicau oamenii. Pământul lipicios clefăia neplăcut sub cizme. Oamenii trebăluiau îndârjiți pe lângă terasament: răngile zornăiau surd, cazmalele zgâriau piatra. Iar ploaia rece, cernută ca printr-o sită mărunță, pătrundea până la piele, stânjenind munca oamenilor. De pe terasament lutul curgea la vale ca o smântână groasă.

Hainele îmbibate de apă erau grele și reci, dar cu toate astea muncitorii plecau de la lucru abia seara târziu.

Cu fiecă zi care trecea, valul de pământ afânat înainta tot mai mult în inima pădurii.

Aproape de gară, sta posomorât și gheboșat scheletul de piatră al unei clădiri. Tot ce se putea smulge, cu zid cu tot, tot ce se putea ridica sau sfărâma fusese de mult cărat de bandiți. În locul ușilor și ferestrelor rămăseseră niște găuri căscate; până și ușitele sobelor lipseau. Prin spărturile tavanului se vedeau muchiile căpriorilor.

Din cele patru camere spațioase rămăsese neatinsă numai podeaua de ciment. Pe podea se culcau noaptea patru sute de oameni, ale căror haine erau îmbibate de apă și pline de noroi. Muncitorii își storceau îmbrăcămintea la ușa, făcând să curgă dintr-însa pârâiașe murdare. Înjurau de mama focului ploaia afurisită și mocirla. Se culcau înghesuiți pe betonul rece, abia acoperit cu un strat subțire de paie. Înceau să se încălzească vârandu-se unul într-altul. Hainele scoteau aburi, dar nu se uscau, iar prin sacii întinși în golul ferestrelor se strecura apa pe podea. Ca niște alice de plumb, picăturile de ploaie loveau resturile de tablă ale acoperișului. Prin ușa plină de crăpături sufla vântul.

Dimineța, oamenii își luau porția de ceai într-o baracă dărăpănată, în care fusese instalată bucătăria, și se îndreptau după aceea spre șantier. La prânz mâncau o mâncare de linte, ucigător de invariabilă, plus șase sute de grame de pâine, neagră ca antracitul. Era tot ce le putea oferi orașul.

Valerian Nikodimovici Patoskin, conducătorul tehnic, un bătrân uscățiv și înalt, cu fața brazdată de două cute adânci, și tehnicianul Vakulenko, un om spătos, cu un nas cărnos pe fața lui grosolană, se instalaseră în locuința șefului de gară.

Tokarev se aciuase în odaia din gară a agentului Cekăi, Holeava, un bondoc iute ca argintul viu.

Detășamentul de constructori îndura lipsurile cu o îndârjire nemaipomenită. Terasamentul înainta, pătrunzând în fiecare zi tot mai adânc în pădure. Detășamentul număra până acum nouă dezertori. După câteva zile mai fugiră încă cinci.

Într-o zi din a doua săptămână, șantierul de construcție primi cea dintâi lovitură mai grea: pâinea, care venea regulat cu trenul de seară, de astă-dată

nu mai sosi.

Dubava îl trezi pe Tokarev și-i comunică vestea. Scărpinându-se cu furie la subsuoară, secretarul organizației de partid își lăsă picioarele păroase pe podea:

— Începe dandanaua! mormăi el, îmbrăcându-se grăbit.

În cameră intră rotofeul Holeava.

— Dă fuga la telefon și caută să obții legătura cu serviciul special — îi ordonă Tokarev. Iar tu să nu scapi o vorbă despre pâine — îl preveni el pe Dubava.

După un violent schimb de injurături cu telefoniștii de pe linie, care ținut cel puțin o jumătate de ceas, energicul Holeava obținut legătura cu subșeful serviciului special, Juhrai.

Tokarev îi asculta cu nerăbdare ocările, sprijinindu-se când pe un picior, când pe celălalt.

— Ce? N-au trimis pâinea? Aflu eu imediat cine a făcut treaba asta — răsună amenințătoare vocea lui Juhrai în receptor.

— Mai bine spune-mi cu ce hrănim oamenii mâine? strigă Tokarev, supărat.

Juhrai chibzuia pesemne ceva. După o lungă pauză, secretarul organizației de partid auzi:

— Pâinea v-o trimitem în cursul nopții. O aduce Litke cu mașina, el știe drumul. Mâine dimineață pâinea o să fie acolo.

Nu se luminase încă bine de ziuă, când în fața gării apărut o mașină stropită de noroi, plină cu saci de pâine. Dintr-înșă coborî Litke-fiul, palid și tras la față de nesomn.

Lupta pentru continuarea construcției devenea tot mai îndârjită. Direcția căilor ferate pretindea că nu are traverse. Nu se găseau în oraș mijloace pentru transportarea șinelor și a micilor locomotive până la șantier și, pe deasupra, aceste locomotive aveau nevoie de reparații serioase. Prima echipă își terminase partea ei de lucru, schimbul însă tot nu venea și muncitorii de-abia se mai puteau ține pe picioare, atât erau de istoviți.

În baraca cea veche, la lumina unui opaiț, se ținu până noaptea târziu ședința activului de partid.

Dimineața, Tokarev, Dubava și Klavicek plecară în oraș, luând cu ei încă șase oameni pentru repararea locomotivelor și transportul șinelor. Klavicek, brutar de meserie, fu trimis în calitate de controlor la serviciul de aprovizionare, iar ceilalți la Pușce-Vodița.

Și ploaia nu mai contenea.

* * *

Korceaghin își trase cu greutate piciorul din glodul lipicios și, după frigul tăios pe care-l simți, își dădu seama că talpa putrezită a cizmei se desprinsese de tot. De când venise aici, suferia mereu din pricina cizmelor rupte, veșnic ude, în care clefăia noroiul; acum una din tălpi se desprinsese și piciorul gol se înfunda în aluatul rece al mocirlei. Îi era cu neputință să mai rămână la lucru. Scoțând din noroi restul tălpii, Pavel o privi cu desperare și, călcându-și cuvântul dat, înjură cu furie. Intră cu restul de cizmă în baracă, se așeză lângă bucătăria de campanie și, desfăcându-și obiala plină de noroi, își întinse la sobă piciorul întepenit de frig.

Pe masa de bucătărie, Odarka, soția cantonierului, care fusese luată ca ajutor de bucătar, tăia sfecla. Natura se arătase darnică cu nevasta cantonierului, o femeie care, departe de a fi bătrână, fusese înzestrată cu o spinare lată, bărbătească, un piept uriaș, șolduri mari, puternice. Lucra îndemânic cu cuțitul; pe masă creștea văzând cu ochii grămada de legume curățate.

Aruncând spre Pavel o privire fugară, Odarka îl întreabă, nu prea binevoitoare:

— Nu cumva ai venit la masă? E cam devreme. Vrei să tragi chiului, băiete? Unde-ți vâri picioarele? Aici e bucătărie, nu cameră de baie — îl luă ea la rost.

Bătrânul bucătar își făcu apariția.

— Mi s-a rupt cizma — încercă Pavel să explice prezența lui în bucătărie.

Privindu-i cizma scâlciată și ruptă, bucătarul făcu semn cu capul arătând spre Odarka:

— Bărbatul ei se pricepe la cizmărie. Te-ar putea ajuta, că altfel, fără încălțăminte, o prăpăd.

Auzindu-l pe bucătar vorbind astfel, Odarka se uită mai atent la Pavel.

— Și eu te credeam un trântor — spuse ea puțin cam încurcată.

Pavel zâmbi. Cu privire de expert, Odarka îi examinează cizma:

— De reparat, bărbatul meu n-o să se apuce, că nu merită, dar ca să nu-ți degere piciorul, am să-ți aduc un galoș vechi din pod. Cum se poate să te chinui așa! Azi-mâine se lasă gerul și te cureți — zise ea, de astă dată cu compătimire și, lăsându-și cuțitul pe masă, ieși din bucătărie.

Se întoarse curând cu un galoș mare și cu o bucată de pânză. După ce-și vâri în galoșul uscat piciorul, încălzit și înfășurat în cârpa dăruiată, Pavel se uită cu recunoștință la soția cantonierului.

* * *

Tokarev se întoarse din oraș înfuriat și adună întreg activul în odaia lui Holeava, pentru a-i aduce la cunoștință noutățile nu prea îmbucurătoare:

— Peste tot numai piedici. Unde te întorci, toți îți pun bețe-n roate și treaba stă pe loc. Puțini albi am gătit pesemne, că prea mai sunt mulți — le vorbi bătrânul celor ce se adunaseră. Eu, copii, vă spun cinstit: așa nu mai merge. Echipa a doua nici n-a fost încă formată și nu știe nimeni câți oameni au să ne trimită. Iarna bate la ușă... Dar până începe gerul, chiar de-ar fi să crăpăm, trebuie neapărat să trecem dincolo de baltă, că pe urmă nici cu dinții n-o să mai putem roade pământul. De aceea, copii, la oraș ne-au făgăduit c-o să-i ia la rost pe toți cei care încurcă treaba, iar noi aici va trebui să lucrăm de două ori mai repede. De-ar fi să ne ia de zece ori dracu', și linia tot trebuie s-o terminăm. Altfel, înseamnă că nu suntem bolșevici, ci niște secături...

Vocea de bas răgușit a lui Tokarev avea inflexiuni dure ca de oțel. Ochii îi străluceau pe sub sprâncenele încruntate plini de hotărâre și dârzenie.

— Chiar astăzi vom convoca o adunare închisă și-o să-i lămurim pe ai noștri, iar mâine... toată lumea la lucru. Dimineața dăm drumul celor care nu-s membri de partid, iar noi rămânem mai departe. Iată hotărârea comitetului gubernial — și-i întinse lui Pankratov o foaie împăturită în patru.

Peste umărul hamalului, Korceaghin citi: „*Considerăm că este absolut necesar ca toți comsomoliștii să rămână pe șantier, urmând să primească autorizația de schimb abia după sosirea primului transport de lemne. Pentru secretarul comitetului gubernial, R. Ustinovici.*”

Prin baraca strâmtă n-aveai loc să treci. Cei o sută douăzeci de oameni o umplură toată. Unii stăteau lângă perete, alții se urcaseră pe mese și chiar pe bucătăria de campanie.

Pankratov declară adunarea deschisă. Tokarev nu vorbi mult, dar sfârșitul cuvântării îi surprinse pe toți:

— Mâine, comuniștii și comsomoliștii nu pleacă în oraș.

Subliniind caracterul irevocabil al hotărârii, mâna bătrânului tăie aerul într-un gest care le spulberă toate speranțele de a se înapoia acasă în oraș și de a isprăvi cu noroiul. La început, de larma protestelor nu se putea înțelege nimic. Flacăra palidă a opaițului clipi agitată de frământarea atâtor oameni. Întunericul le ascundea fețele. Zgomotul creștea: Unii vorbeau cu un aer visător despre „confortul de acasă”, alții, indignați, strigau că nu mai pot. Dar erau destui și cei care tăceau. Numai unul se declară pe față dezertor. Vocea lui îndârjită răsună dintr-un ungher, aruncând printre ocări:

— Ducă-se dracului! Nu mai rămân nicio zi aici! Oamenii sunt trimiși la muncă silnică pentru crime. Dar noi ce-am făcut? Pentru ce suferim? Ne-au ținut două săptămâni, ne-ajunge! Nu mai suntem proști! Să vină aici să construiască ăl care a hotărât! Cine vrea n-are decât să se bălăcească în noroiul ăsta, eu însă n-am decât o viață! Mâine plec!

Okuniov, în spatele căruia se afla cel care răcnea, scăpără un chibrit să vadă

cine-i dezertorul. Flacăra desprinsese pentru o clipă din întuneric o față oribilă, cu gura întredeschisă. Okuniov îl recunoscuse imediat: era fiul contabilului de la comisia gubernială pentru aprovizionare.

— Ce te uiți? N-am nimic de ascuns, nu sunt hoț.

Chibritul se stinsese. Pankratov se ridică de pe scaun cât era de lung:

— Care bombăne acolo? Cine compară o însărcinare dată de partid cu munca silnică? Începu el, cu voce surdă, aruncând o privire grea spre cei din apropierea lui. În niciun caz nu ne putem duce acasă, fraților. Locul nostru e aici. Dacă dăm și noi bir cu fugiții, au să înghețe oamenii la iarnă în oraș. Fraților, cu cât terminăm mai repede, cu atât vom pleca mai curând; dar să părăsim șantierul acum, așa cum zicea aici un ticălos, nu ne îngăduie nici cauza și nici disciplina noastră.

Hamalului nu-i plăceau discursurile lungi, dar și ăsta scurt îi fu întrerupt de același glas:

— Cine nu-i membru de partid sau comsomolist poate să plece?

— Da — răspunse scurt Pankratov.

Cel care întrebase își făcu loc spre masă prin mulțime. Era îmbrăcat într-un palton scurt, bine croit. Un carnețel mic zbură deasupra mesei, ca un liliac, îl lovi în piept pe Pankratov și, căzând pe masă, rămase pe o muchie.

— Poftim carnetul, luați-l vă rog! Pentru bucata asta de carton, nu-mi pun eu sănătatea în joc!

Sfârșitul frazei se pierdu în larma de voci care izbucni în toată baraca:

— Ia uite la el, nerușinatul, cum îl aruncă!

— Licheaua! Trădătorul!

— S-a strecurat în Comsol... Umblă după procopseală!

— Dați-l afară de aici!

— Îți dăm noi procopseală, păduche exantematic ce ești!

Cu capul plecat, fiul contabilului își făcea loc spre ieșire. Îl lăsa să treacă ferindu-se de el ca de un ciumat... Ușa scârțâi în urma lui.

Pankratov mototoli între degete carnetul aruncat și-l vârî în flacăra opaițului. Cartonul se aprinse și se prefăcu într-un mic sul de scrum.

* * *

O împușcătură răsună în pădure. Desprinzându-se de lângă baraca dărăpănată, un călăreț se mistui în bezna pădurii. Din școală și din baracă lumea ieșea alergând. Cineva se lovi de o scândurică înfiptă într-o crăpătură a ușii barăcii. La lumina unui chibrit, a cărui flăcără ocrotită cu poala hainei tremura în bătaia vântului, oamenii citiră: „*Cărați-vă cu toții de la gară, acolo de unde ați venit! Cine rămâne primește un glonte în cap. Vă doborâm pe*

toți, până la unul, nimeni n-o să scape. Aveți termen până mâine noapte.”
Jos semna: „*Hatmanul Cesnok*”.

Cesnok era una din căpeteniile bandei lui Orlik.

★ ★ ★

Pe masa din odaia Ritei se afla deschis jurnalul ei.

2 decembrie

Azi dimineța a nins întâia oară. A fost un ger nemaipomenit. M-am întâlnit pe scară cu Veaceslav Olșinski. Am mers împreună.

„Privesc totdeauna cu plăcere prima zăpadă. Ce ger! O minune, nu-i așa?” a spus Olșinski.

Mi-am amintit de Boiarka și i-am răspuns că gerul și zăpada nu mă bucură deloc, ci, dimpotrivă, mă întristează. I-am explicat și de ce.

„E ceva subiectiv — mi-a răspuns el. Dacă ar fi să judecăm astfel, ar trebui să socotim inadmisibil râsul și, în general, orice manifestare de veselie — să zicem — în timp de război. În viață însă nu se întâmplă așa. Tragedia e pe front. Acolo, senzația de viață este înăbușită de apropierea morții. Dar chiar și acolo oamenii râd. Iar departe de front, viața este aceeași: râs, lacrimi, amărăciune și bucurie, sete de spectacole și de distracții, emoție, dragoste...”

În cuvintele lui Olșinski e greu să distingi când e ironie și când nu. Olșinski este împuternicitul Comisariatului Poporului pentru Afaceri Străine. E în partid din 1917. Îmbrăcat european, totdeauna proaspăt ras, puțin parfumat. Locuiește în aceeași casă cu noi, în apartamentul lui Segal. Seara vine câteodată pe la mine. E foarte interesant să stai de vorbă cu el, cunoaște Occidentul, a trăit multă vreme la Paris. Nu cred însă că am putea să ajungem buni prieteni, fiindcă el vede în mine mai întâi femeia și pe urmă tovarășul de partid. E drept, nu ascunde nimic din ce vrea și ce gândește, are destul curaj să vorbească deschis și pasiunea lui nu-i vulgară. Știe s-o înfrumusețeze. Dar mie nu-mi place felul lui de a fi.

Simplitatea puțin cam aspră a lui Juhrai mi-e incomparabil mai apropiată decât lustrul european al lui Olșinski.

De la Boiarka primim informații scurte. În fiecare zi se fac câte o sută de stânjeni de linie. Traversese sunt puse de-a dreptul pe pământul înghețat, în făgașuri săpate anume. N-au mai rămas acolo decât două sute patruzeci de oameni. Jumătate din echipa a doua s-a împrăștiat. Condițiile de trai sunt într-adevăr foarte grele. Cum au să mai lucreze după întărirea gerului?... Dubava este acolo de o săptămână. La Pușce-Vodița au fost reparate cinci locomotive din opt. Pentru celelalte nu găsesc piese de schimb.

Administrația tramvaielor a intentat proces lui Dmitri: împreună cu brigada lui, el a reținut cu forța toate vagoanele de tramvai cu remorci deschise care merg din Pușce-Vodița în oraș. A dat jos pasagerii și a încărcat în ele șinele pentru linia îngustă. Au dus la gară nouăsprezece vagoane încărcate. Muncitorii de la tramvaie i-au ajutat cu dragă inimă.

La gară, comsomoliștii rămași la Solomenka le-au încărcat peste noapte, iar Dmitri cu ai lui au plecat să ducă șinele la Boiarka.

Akim a refuzat să pună în discuția biroului cazul lui Dubava. Dmitri ne-a povestit despre inadmisibila târâneală și birocratismul administrației tramvaielor. Au refuzat categoric să dea mai mult de două vagoane. Tufta i-a făcut observație lui Dubava:

„A venit vremea să te lași de apucăturile tale de partizan. Astăzi, pentru o chestie ca asta înfunzi pușcăria. Parcă nu s-ar fi putut să obții totul prin bună înțelegere, fără să recurgi la brutalitate?”

Niciodată nu l-am văzut pe Dubava atât de furios.

„Atunci de ce nu te-ai înțeles tu cu ei, zgârie-hârtie ce ești? Stai aici ca o lipitoare, sugi cerneală și trâncănești de pomană. Dacă mă duc la Boiarka fără șine, mă omoară oamenii în bătaie. Ar trebui să fii trimis pe șantier, ca să nu mai încurci aici lumea degeaba. Te-ar pune Tokarev la punct” — a zberiat el de s-a auzit în tot comitetul gubernial.

Tufta a înaintat o reclamație împotriva lui Dubava, dar Akim m-a rugat pe mine, să ies din cameră și i-a vorbit vreo zece minute. Tufta a ieșit roșu și infuriat de la Akim.

3 decembrie

Comitetul gubernial a primit o nouă reclamație, de astă dată de la comisia extraordinară, sectorul pentru transporturi. Pankratov, Okuniov și alți tovarăși s-au dus în gara Motovilovka și au

ridicat uşile și tocurile ferestrelor de la clădirile goale de acolo. În timp ce le încărcau în trenul pentru muncitori, un cekist din serviciul gării a încercat să-i aresteze. Ei l-au dezarmat și numai după ce s-a pus trenul în mișcare i-au înapoiat revolverul, din care scosese rășchitele. Uşile și ferestrele le-au luat cu ei. Iar serviciul bunurilor de la căile ferate îl acuză pe Tokarev că a ridicat cu de la sine putere, din depozitul de la Boiarka, douăzeci de puduri de cuișe pe care le-a dat țăranilor pentru transportul trunchiurilor lungi care sunt așezate în loc de traverse.

Am vorbit cu tovarășul Juhrai în privința asta. El râde: „O să lichidăm noi cu toate buclucurile astea!”

La șantier, situația e extrem de încordată; fiecare zi este prețioasă. Pentru orice fleac trebuie să faci presiuni. Pe cei care pun piedici îi trimitem în fața comitetului gubernial. Băieții de la șantier nu mai țin seama de formalități.

Olșinski mi-a adus un mic radiator electric. Împreună cu Olea Iureneva, îmi încălzesc mâinile la el. Camera însă rămâne rece. Cum o fi noaptea asta, acolo, în pădure? Olga spune că e foarte frig în spital și că bolnavii nu ies de sub plapumă... Se face focul o dată la trei zile.

Nu, tovarășe Olșinski, tragedia de pe front înseamnă tragedie și pentru spatele frontului!

4 decembrie

A nins toată noaptea. Din Boiarka ni se scrie că acolo totul este înzăpezit. Lucrul s-a oprit. Se curăță linia. Astăzi, comitetul gubernial a dat dispoziție ca toată construcția, până la începutul parcelei tăiate, să fie terminată cel mai târziu la 1 ianuarie 1922. Când s-a transmis această decizie la Boiarka, cică Tokarev ar fi răspuns: „Dacă nu crăpăm între timp, o să se facă.”

Nu se aude nimic despre Korceaghin. E de mirare că nu are nicio „dandana” de felul celei întâmplate lui Pankratov. Nici până acum nu știu de ce mă ocolește.

5 decembrie

Ieri, în zori, o bandă a tras focuri de armă asupra șantierului.

* * *

Caii calcă prudent prin zăpada moale, copitele se afundă. Din când în când, câte o crenguță călcată se îndoaie și trosnește sub zăpadă; calul fornăie, sare în lături, dar, primind o lovitură peste urechile ciulite, pornește în galop să-i ajungă pe cel dinainte.

Vreo zece călăreți trec peste lanțul de coline de pe care se vede fâșia neagră de pământ, neacoperită încă de zăpadă.

Călăreții opresc caii. Scările zăngăne lovindu-se una de alta. Armăsarul călărețului din față își scutură zgomotos tot corpul asudat de goană îndelungată.

— Mulți mai sunt! spuse primul călăreț. Dar las' că-i punem noi pi goani! Tătucu hatman a poruncit ca mâini și nu mai rămână nici picior din lăcustele aistea pe-aici, că altfel pun păcătoșii di muncitori mâna pi lemni...

Se strecurară spre gară, unul câte unul, de-a lungul liniei înguste. Ajunseră în pas la luminișul de lângă școala veche și se pitiră în dosul arborilor, fără să iasă la loc deschis, în poiană.

O salvă tulbură liniștea nopții întunecate. Un bulgăre de zăpadă lunecă în jos, ca o veveriță, de pe creanga unui mesteacăn ce părea argintiu în lumina lunii. Printre copaci zburneau flăcările armelor cu țevi scurte, gloanțele scormoneau tencuiala sfârâmicioasă; geamurile aduse de Pankratov se spărgeau cu un zăngănit jalnic.

Salva îi smulse pe oameni de pe podeaua de ciment, silindu-i să se ridice în picioare. Când însă gloanțele începură să șuiere prin cameră, teama îi culcă din nou la pământ.

Se aruncau unul peste altul.

— Unde te duci? întrebă Dubava, apucându-l pe Pavel de manta.

— Afară.

— Culcă-te, idiotule! Dacă scoți nasul afară, te curăță! îi șopti poruncitor Dmitri.

Stăteau culcați unul lângă altul aproape de ușă. Dubava se lipi de podea, întinzând spre ușă mâna în care ținea revolverul. Korceaghin se ridică pe vine, pipăind nervos cu degetele lăcașul cartușelor din butoiașul revolverului. Avea cinci gloanțe. Găsind locuri goale, întoarse butoiașul.

Împușcăturile încetară. Urmă o tăcere apăsătoare.

— Cine are arme să vină aici! porunci în șoptă Dubava, adresându-se celor culcați.

Korceaghin deschise ușa cu prudență. În luminiș nu era nimeni. Fulgi de zăpadă cădeau plutind alene prin aer.

În pădure, zece călăreți se îndepărtau în galop.

În timpul mesei de prânz, o autodrezină sosi din oraș în gară. Din ea coborâră Juhrai și Akim. Tokarev și Holeava ieșiră în întâmpinare. De pe drezină

fu scoasă și instalată pe peron o mitralieră „Maxim”; mai fură coborâte și câteva cutii cu benzi de mitralieră și vreo douăzeci de puști.

Noii sosiți se îndreptară grăbiți spre șantier. Poalele mantaiei lui Juhrai măturau zăpada în zigzag. El mergea și acum ca un urs, legănându-se; nu se dezvățase încă să pășească larg, cu picioarele depărtate, așa cum mergea pe puntea legănată a torpilorului. Akim, înalt, putea să țină pasul cu Fedor, dar Tokarev era nevoit să alerge după amândoi.

— Atacul bandei nu e mare lucru! Dar dâmbul de colo, așezat de-a curmezișul drumului, asta-i o adevărată belea pe capul nostru, lua-l-ar dracu'! Cât pământ trebuie să scoatem!

Bătrânul se opri, întoarse spatele spre vânt, își aprinse țigara în căușul palmelor și, după ce trase un fum-două, o luă la picior să-i ajungă pe cei ce păseau înainte. Oprindu-se, Akim îl aștepta. Fără să încetinească pasul, Juhrai înainta mereu.

Akim îl întrebă pe Tokarev:

— O să puteți construi calea ferată până la termenul fixat?

Tokarev nu răspunse imediat.

— Ce să zic, fiule — spuse el în cele din urmă. La drept vorbind, să construiești linia la termen nu se poate; dar să n-o construiești, iar nu se poate. Asta-i buba.

Îl ajunseră din urmă pe Fedor și își continuară drumul alături de el. Lăcătușul se înflăcăra:

— Uite aici intervine acel „dar”. Suntem aici numai doi, Patoșkin și cu mine, care știm că este cu neputință să construiești linia în situația asta câinească, cu lipsa asta de materiale și cu atât de puțini muncitori. În schimb, nu e unul să nu știe că trebuie neapărat s-o construim. Vezi, de-asta am spus că dacă nu crăpăm cu toții, o să facem drumul. Dați-vă seama și voi: am intrat în a doua lună de când tot scurmăm pământul; lucrăm pentru al patrulea schimb, cei mai mulți fără pic de odihnă, și toți rezistă numai datorită tinereții lor. Jumătate dintre ei sunt răciți cobză. Te uiți la băieții ăștia și îți se rupe inima. Sunt de neprețuit... Pe mulți o să-i bage-n mormânt viziuna asta afurisită!

La un kilometru de gară se termina linia îngustă, gata construită.

Mai departe, pe o distanță de vreun kilometru și jumătate, de-a lungul unei fâșii de pământ nivelat, se puteau vedea, îngropate în pământ, niște bârne lungi, întocmai ca un gard culcat de vânt. Erau traversele. Iar și mai departe, până la povârniș, drumul era numai netezit.

Pe dâmb lucra primul grup de constructori ai lui Pankratov. Alți patruzeci de oameni așezau traversele. Fără să se grăbească, un țăran cu barba roșcată și cu opinci noi-nouțe dădea jos din sanie bârnele, aruncându-le pe terasamentul

liniei. Alte câteva sâinii descărcau ceva mai departe. Două bare lungi de fier zăceau pe pământ. Acestea erau modelul șinelor și după ele trebuiau potrivite și traversele. Pentru bătătoritul pământului erau întrebuițate topoare, răngi, lopeți.

Munca asta de așezare a traverselor era migăloasă și fără spor. Traversele trebuiau îngropate solid și trainic în pământ, astfel încât șinele să se sprijine în mod egal pe fiecare dintre ele.

Tehnica așezării lor o cunoștea numai un bătrân, căruia, cu toți cei cincizeci și patru de ani ai lui, nu-i puteai găsi un singur fir de păr alb în cap; barba neagră ca smoala o purta despicată în două. Era picherul de cale ferată Lagutin. El venise de la început și a rămas, ca voluntar, în toate cele patru schimburi, îndurând împreună cu tinerii toate lipsurile. Pe bună dreptate era respectat de toată lumea din detașament. Acest om — tatăl Taliei — deși nu era membru de partid, ocupa totdeauna un loc de cinste la toate adunările de partid. Mândru de acest lucru, bătrânul își dăduse cuvântul că nu va părăsi șantierul până nu va fi gata construcția.

— Spuneți și voi, cum să vă părăsesc? Fără mine încurcați totul; aici trebuie un ochi deprins, un om cu practică. Și eu câte traverse d-astea n-am pus în viața mea prin toată Rusia!... spunea el la începutul fiecărui schimb. Și rămânea pe șantier.

Patoșkin avea încredere în Lagutin și de aceea inspecta rar sectorul lui. Când cei trei oameni se apropiară de muncitori, Pankratov, transpirat și roșu la față, tăia cu toporul un făgaș pentru o traversă.

Akim abia îl recunosc pe hamal. Pankratov slăbise mult, pomeții obrajilor ieșiți în afară erau acum și mai ascuțiți, iar fața lui prost spălată părea mai întunecată și mai trasă.

— A, a venit gubernia! spuse el, întinzându-i lui Akim mâna caldă și umedă.

Zgomotul cazmalelor încetă. Akim văzu de jur împrejur numai fețe palide. Mantalele și scurtele pe care oamenii le scosese, zăceau prin apropiere aruncate pe zăpadă.

După ce vorbi puțin cu Lagutin, Tokarev îl chemă pe Pankratov și împreună îi conduseră la săpătură pe noii sosiți. Hamalul mergea alături de Fedor.

— Ia spune-mi, Pankratov, ce s-a întâmplat acolo, la Motovilovka, între tine și cekist? Nu crezi că ai cam întrecut măsura dezarmându-l? îl întrebă serios Fedor pe tăcutul hamal.

Pankratov zâmbi stingherit:

— L-am dezarmat prin bună înțelegere. Chiar el ne-a rugat. E flăcău de-ai noștri. I-am explicat cum stă treaba și atunci ne-a spus: „Vedeți, eu n-am

voie să vă las să luați ferestrele și ușile. Tovarășul Dzerjinski a dat ordin să curmăm jafal averii căilor ferate. Șeful de gară e la cuțite cu mine; are mâna cam lungă, canalială! Dar știu că sunt cu ochii pe el. Dacă vă îngădui să luați lucrurile, face un raport pe cale ierarhică împotriva mea și-atunci ajung cu siguranță în fața tribunalului revoluționar. De aceea, uite, dezarmați-mă și vedeți-vă de treabă. Dacă șeful gării nu raportează nimic, atunci lucrurile se termină aici.” Zis și făcut. Că doar n-am luat pentru noi ferestrele și ușile!

Observând o licărire de zâmbet în ochii lui Juhrai, Pankratov adăugă:

— Dac-o avea urmări, barem s-o pățim numai noi; pe flăcău să nu-l amestecați, tovarășe Juhrai...

— S-a aranjat totul. Dar pe viitor să nu mai procedați așa, că se duce disciplina de ripă. Avem destulă putere să zdrobim birocrațismul, dar s-o facem în mod organizat. Și acum să trecem la lucruri mai importante.

Fedor începu să pună întrebări amănunțite în legătură cu atacul banditesc ce se produsese de curând.

* * *

La patru kilometri și jumătate depărtare de gară, cazmalele se înfingeau de zor în pământ. Oamenii tăiau dâmbul ce li se ivise în cale.

Alături, stăteau de pază șapte tovarăși înarmați cu carabina lui Holeava și cu revolverele lui Korceaghin, Pankratov, Dubava și Homutov. Astea erau toate armele de care dispunea detașamentul. Șezând jos pe povârniș, Patoșkin făcea niște socoteli în carnetul lui de note. El era singurul inginer care mai rămăsese pe șantier. Preferând să fie judecat pentru dezertare decât să capete un glonte din partea vreunui bandit, Vakulenko fugise în oraș chiar în dimineața aceea.

— Ne-ar trebui cam vreo cincisprezece zile să tăiem dâmbul ăsta, fiindcă pământu-i înghețat — îi spuse încet Patoșkin lui Homutov, care stătea în fața lui, greoi ca totdeauna, posomorât și zpârcit la vorbă.

— Ni s-a dat pentru toată linia un termen de douăzeci și cinci de zile, și dumneata socoți numai pentru săpătura de-aici cincisprezece — răspunse Homutov, mușcându-și supărat vârful mustății.

— Dar termenul ăsta nu-i real! Ce-i drept, niciodată în viața mea n-am construit în astfel de condiții și cu un colectiv de oameni ca ăștia. Știu eu? Poate greșesc, cum mi s-a mai întâmplat de vreo două ori.

În timpul ăsta, Juhrai, Akim și Pankratov se apropiaseră. Oamenii care lucrau pe povârniș îi observară.

— Ia-uite cine vine!

Un flăcău cu ochii sașii, îmbrăcat într-o flanelă veche, ruptă în coate, îl lovi cu cotul pe Korceaghin și-i arătă cu degetul în direcția povârnișului. Flăcăul

se numea Petka Trofimov și era lăcătuș la ateliere. În aceeași clipă, fără să lase din mână lopata, Korceaghin porni în fugă la vale. De sub cozorocul șepcii, ochii lui străluceau de bucurie și Fedor îi strânse mâna mai îndelung ca oricui.

— Noroc, Pavel. Nu te mai recunoșteam în echipamentul ăsta pestriț.

Pankratov zâmbi trist.

— Ia uită-te ce combinație are la picioare! îi arătă el lui Akim. Cu toate degetele afară!... Și pe deasupra, dezertorii i-au mai șterpelit și mantaua. Noroc că stă împreună cu Okuniov — au făcut o comună — și i-a dat lui Pavel surtucul lui. Dar nu-i nimic. Pavlușa are sânge fierbinte. O să se mai încălzească vreo săptămână-două pe ciment — că patele s-au tocat de tot și aproape că nu mai ajută la nimic — și după asta o să îmbrace „pardesiu de scânduri”... — glumi amar hamalul.

Okuniov cel cărn și cu sprâncenele negre protestă închizând pe jumătate ochii lui șireți:

— Nu-l lăsăm noi pe Pavlușa să se prăpădească. O să facem gură și o să-l trimitem la Odarka, la bucătărie, ca ajutor de bucătar. Acolo, dacă n-o fi prost, o să mănânce bine și o să se și încălzească, dacă nu lângă sobă, măcar lângă Odarka.

Un răs general îi acoperi cuvintele.

În ziua aceea, răsul se auzea pentru prima oară pe șantier.

★ ★ ★

Fedor examină povârnișul, apoi, însoțit de Tokarev și de Patoșkin, se duse cu o sanie până la parcela în exploatare și veni înapoi. Pe povârniș, oamenii săpau pământul cu aceeași îndârjire. Fedor privi ritmul rapid al cazmalelor, spinările încovoiate într-o sfortare încordată, și-i spuse încet lui Akim:

— N-avem nevoie de niciun fel de miting. Nu ai pe cine prelucra aici. Ai avut dreptate, Tokarev, sunt de neprețuit. Uite așa se căleşte oțelul!...

Ochii lui Juhrai îi priveau pe săpători cu încântare, cu dragoste aspră și cu mândrie. Câți din ei, nu de mult, în noaptea din ajunul rebeliunii, mânuiau la fel oțelul baionetelor! Iar acum sunt înflăcărați de un singur gând: să împingă calea de oțel a șinelor până la mult râvnitele bogății de lemne, izvor de căldură și de viață.

★ ★ ★

Politicos, dar cu convingere, Patoșkin îi demonstrează lui Fedor imposibilitatea săpării debleului într-un interval mai scurt de două săptămâni. Ascultând toate calculele, Fedor se gândea la o altă soluție.

— Luați oamenii de-aici — hotărâ el și continuați drumul mai departe. Dâmbul o să-l biruim într-altfel.

În gară, Juhrai vorbi multă vreme la telefon. Holeava făcea de gardă la ușă. El auzea în spatele lui vocea surdă, de bas, a lui Fedor.

— Telefonează imediat în numele meu șefului statului-major al districtului militar, să trimită urgent regimentul lui Puzîrevski în sectorul șantierului. Trebuie neapărat lichidate bandele din regiune. Și mai trimiteți de la bază un tren blindat cu geniști. În ce privește celelalte chestiuni, am să dau personal dispoziții. Mă întorc în cursul nopții, Litke să fie cu mașina în gară la ora douăsprezece.

În baracă, după o scurtă introducere a lui Akim, luă cuvântul Juhrai. Discuția tovarășească dură, pe nesimțite, o oră întregă. Fedor demonștră în fața muncitorilor de la șantier că este cu neputință să se amâne termenul pentru isprăvirea construcției, termen fixat pentru ziua de 1 ianuarie.

— Pe șantier o să fie declarată stare de război. Comuniștii se vor constitui într-o companie de detașament special. Comandant al companiei este numit tovarășul Dubava. Toate cele șase grupe de constructori vor primi sarcini precise. Restul lucrului pentru instalarea liniei se va împărți în șase părți egale și fiecare grupă va primi partea ei. La 1 ianuarie totul trebuie să fie gata. Grupa care își va termina porțiunea mai devreme va căpăta dreptul la odihnă și va pleca în oraș. În afară de asta, prezidiul comitetului executiv gubernial va interveni pe lângă comitetul executiv central al Ucrainei pentru decorarea celui mai bun muncitor al acestei grupe cu Ordinul „Drapelul Roșu”.

Fură confirmați șefii de grupă: la prima, tovarășul Pankratov; la a doua, tovarășul Dubava; la a treia, tovarășul Homutov; la a patra, tovarășul Lagutin; la a cincea, tovarășul Korceaghin; la a șasea, tovarășul Okuniov.

— Iar șef al șantierului — răsunară ultimele cuvinte ale lui Juhrai — conducător pe tărâm ideologic și organizatoric, continuă să rămână, bineînțeles, Anton Nikiforovici Tokarev.

Ca un stol de păsări care-și iau zborul, izbucniră aplauzele. Fețele aspre începură să se lumineze. Ultima frază, pe care acest om, de obicei serios, o pronunțase pe un ton glumeț și prietenesc, curmă încordarea cu care oamenii ascultaseră până atunci, dând naștere unei explozii de voie bună.

Vreo douăzeci de oameni, strânși grămadă în jurul lui Akim și Fedor, îi petrecură până la autodrezină.

Luându-și rămas bun de la Korceaghin și privindu-i galoșul plin de zăpadă, Fedor îi făgădui cu voce înceată:

— Am să-ți trimit cizme. Nu ți-au degerat încă picioarele?

— Pare-mi-se că da, au început să se umfle — răspunse Pavel și, amintindu-și de-o veche dorință a lui, îl apucă pe Fedor de mânecă: N-ai cumva să-mi

dai câteva cartușe pentru pistol? Nu mai am bune decât trei. Juhrai clătină dezolat din cap. Văzând însă întristarea din ochii lui Pavel, fără să stea pe gânduri, își desprinse „Mauserul” de la centură:

— Ia-l pe ăsta, în dar din partea mea.

Lui Pavel nu-i venea să creadă că i se dăruiește un lucru visat de atâta vreme. Juhrai îi trecu cureaua peste umăr.

— Ia-l, păstrează-l sănătos! Știu eu că de mult ți se scurg ochii după el. Numai fii cu băgare de seamă să nu nimerești într-ai noștri. Uite și trei încercătoare pline, de rezervă.

Priviri invidioase se ațintiră asupra lui „Pavel. Cineva strigă:

— Pavka, hai să facem schimb. Îți dau pe el niște cizme și o scurtă îmblănită pe deasupra.

Pankratov îl bătu pe Pavel ștregărește pe umăr:

— Nu fi prost, dacă-ți dă niște păslari, dă-i-l. Cu galoșul tău, tot n-o duci până la Crăciun.

Cu piciorul pe scara drezinei, Juhrai scria autorizația pentru revolverul dăruit.

* * *

Dis-de-dimineăță, trenul blindat se apropie de gară trosnind surd la macazuri. Aburul scăpat din supapă țâșnea ca o coamă bogată, alb ca puful de lebădă, topindu-se îndată în aerul curat și rece. Din vagoanele blindate ieșeau oameni îmbrăcați în haine de piele. Peste câteva ore, trei pionieri veniți cu trenul blindat îngropară adânc în malul dâmbului doi doveci uriași de culoare neagră, traseră de acolo niște fitiluri lungi și dădură semnalul prin focuri de armă. Îndepărtându-se de locul primejdios, oamenii se risipiră în toate părțile. Flacăra unui chibrit aprinse capătul fitilului.

O clipă, inimile a sute de oameni se strânseseră. Un minut-două de așteptare obositoare și... pământul se cutremură. O forță uriașă desprinse vârful dâmbului, aruncând spre cer blocuri uriașe de pământ. A doua explozie fu și mai puternică. Un bubuit năprasnic se rostogoli prin desișul pădurii, umplând-o cu haosul sunetelor pornite de la locul exploziei.

Creasta dâmbului era acum știrbită adânc, și zeci de metri împrejur, albeața ca de zahăr a zăpezii era presărată cu pământ afânat.

Oamenii se repeziră cu târnăcoapele și cazmalele în adâncitura lăsată de explozie.

După plecarea lui Juhrai, pe șantier începu cea mai aprinsă întrecere: lupta pentru întâietate.

Cu mult înainte de zorii zilei, Korceaghin se sculă tiptil, fără să trezească pe nimeni și, mișcându-și cu greutate pe podeaua rece picioarele înțepenite, se

îndreptă spre bucătărie. După ce apa din cazan începu să fiarbă, se întoarse și-și deșteptă întreaga grupă.

Când se treziră toți cei din detașament, afară era lumină.

În baracă, în timpul ceaiului de dimineață, Pankratov își făcu loc spre masa la care ședea Dubava cu oamenii lui de la arsenal.

— Ai văzut, Miteai, Pavka și-a deșteptat tovarășii cu noaptea-n cap. Ia vezi, trebuie să fi așezat până acum cel puțin vreo zece stânjeni. Băieții spun că atâta i-a înflăcărat pe-ai lui de la atelierele principale, încât au hotărât cu toții să-și termine sectorul la douăzeci și cinci. Vrea să ne dea tuturor peste nas. Dar s-avem iertare, că nici noi n-o să stăm cu mâinile-n sân! adăugă el, îndârjit.

Miteai zâmbi acru. Înțelegea foarte bine pentru ce hotărârea grupei lui Korceaghin îl întărâtase atât de mult pe secretarul organizației de tineret de la portul fluvial. Doar și pe el, pe Dubava, îl cam atinsese amicul Pavluška: fără să spună un cuvânt, aruncase o provocare întregului detașament.

— Prieten-prieten, dar aici e altă gâscă. Dacă-i vorba pe-așa, să vedem care pe care! spuse Pankratov.

Pe la amiază, munca avântată a grupei lui Korceaghin fu întreruptă pe neașteptate. Santinela care sta lângă puștile așezate în piramidă, observă printre copaci un grup de călăreți și trase un foc de alarmă.

— La arme, fraților, banda! strigă Pavel și, aruncând cazmaua, se repezi spre copacul de care își atârname „Mauserul”. Punând mâna pe arme, grupa se întinse în zăpadă la marginea drumului. Călăreții din față își fluturau căciulile. Unul dintre ei strigă:

— Stați, măi tovarăși! suntem de-ai voștri!

Se apropiară vreo cincizeci de călăreți, cu steluțe purpurii la budionovce.

Era un pluton din regimentul lui Puzîrevski, care venise să vadă ce mai e pe la șantier. Atenția lui Pavel fu atrasă de urechea tăiată a calului pe care călărea comandantul plutonului. Iapa sură, frumoasă, cu o pată pleșuvă în frunte, se trântia în loc, „juca” sub călăreț. Când Pavel o apucă de căpăstru, ea dădu speriată înapoi.

— Pleșuvo, răsfățato, uite unde ne-a fost dat să ne întâlnim! Glonte te-a lăsat numai cu o ureche, frumoasa mea!

El cuprinse cu duioșie gâtul subțire al iepei și-i mângâie nările fremătânde. Comandantul îl privi lung și, recunoscându-l, exclamă mirat:

— Korceaghin!... Calul l-ai recunoscut, dar la Sereda nu te uiți deloc! Noroc, frățioare!

* * *

În oraș, „toate pârgھیile fuseseră puse în mișcare”. Lucrul acesta se resimți imediat pe șantier. Jarki dezmembră comitetul raional, trimițând la Boiarka întreg activul; numai fetele au rămas la Solomenka. Tot el a izbutit să trimită pe șantier și un grup de studenți de la școala tehnică feroviară.

Comunicându-i toate veștile acestea lui Akim, el îi spuse, pe jumătate în glumă:

— Numai eu și proletariatul feminin am rămas la comitet. Să vezi tu dacă n-o las pe Lagutina în locul meu, scriu pe ușă „Secția feminină” și plec și eu la Boiarka. Știi, nu-mi convine deloc să mai stau, eu, singur bărbat, printre atâtea femei. Se uită fetele chiondorăș la mine. Cu siguranță că vorbesc între ele, coțofenele: „I-a trimis pe toți și a rămas singur ca un cocoș fudul”, dacă nu altceva și mai jignitor. Te rog să mă lași să plec.

Râzând, Akim îl refuză.

La Boiarka începu să sosească lume tot mai multă. Veniră și cei șizeci de studenți de la școala feroviară. Juhrai interveni la direcția căilor ferate și obținu să fie expediate în gară patru vagoane de călători, în care să se poată adăposti muncitorii noi veniți.

Grupa lui Dubava fu scoasă de la lucru și trimisă la Pușce-Vodița, cu sarcina de a transporta la șantier micile locomotive și șizeci și cinci de vagoane de linie îngustă. Această muncă urma să fie socotită ca efectuată pe șantier.

Înainte de plecare, Dubava îl sfătui pe Tokarev să-l cheme pe Klavicek înapoi pe șantier, și să-i dea una din noile grupe organizate. Tokarev dădu dispoziții în acest sens, fără să fi bănuit adevărata pricină care l-a îndemnat pe muncitorul de la arsenal să-și amintească de existența cehului. Pricina era o scrisorică a Annei, care-i fusese adusă de noii veniți de la Solomenka.

„Dragă Dmitri — îi scria Anna — împreună cu Klavicek ți-am ales o mână de cărți. Vă trimitem, ție și tuturor muncitorilor de șoc din Boiarka, salutul nostru călduros. Sunteți niște băieți de ispravă cu toții! Vă dorim sănătate și spor la muncă. Ieri au fost repartizate la depozit ultimele rezerve de lemne. Klavicek mă roagă să-ți transmit salutările lui. E un băiat minunat. Cu mâna lui face pâinea pe care v-o trimitem. Nu se încrede în nimeni de la brutărie. Cerne singur făină și tot el singur frământă aluatul cu mașina. Nu știu de unde a făcut rost de făină bună, că iese o pâine minunată; nu aduce nici pe departe cu cea pe care o primesc eu. Seara se adună la mine toți ai noștri: Lagutina, Artiuhin, Klavicek și câteodată Jarki. Cât putem, îi dăm înainte cu învățătura, dar mai mult vorbim despre toți și toate, și mai ales despre voi. Fetele sunt indignate de faptul

că Tokarev n-a admis să ia și ele parte la construcție și susțin că ar putea suporta lipsurile la fel ca toți ceilalți. Talia spune: «Am să îmbrac niște haine de-ale tatii, o să mă duc la el și să poftească să mă dea afară!».

Te pomenești c-o face! Salutări smeadului cu ochi negri.

ANNA.”

Viscolul se dezlanțui dintr-o dată. Cerul se acoperi cu nori cenușii care pluteau foarte jos. Începu să ningă des și neîntrerupt. Seara vântul urla prin hornuri, vâjâia printre arbori gonind vârtejurile de zăpadă și trezind pădurea cu șuieratul lui amenințător.

Vifornița vui toată noaptea. Oamenii erau înghețați până în măduva oaselor, deși tot timpul ardea focul în sobe. Clădirea dărăpănată din preajma gării nu se încălzea niciodată.

Dimineața, detașamentul ieși la lucru, dar se întundă în zăpada adâncă; deasupra copacilor se înălțase, strălucitor, soarele. Pe cerul albastru nu se vedea niciun nouraș.

Grupa lui Korceaghin își curăța sectorul de troiene. Abia acum începu să simtă Pavel cât de chinuitoare-s suferințele pricinuite de frig. Haina veche pe care i-o dăduse Okuniov nu-i ținea de cald, iar în galoși îi intra mereu zăpada. De câte ori nu-l pierduse prin nămeți! Cizma încălțată în celălalt picior amenința să se desfacă de tot. Din cauza dormitului pe podea, îi apărură în ceafă două buboai enorme. În loc de fular, Tokarev îi dădu ștergarul lui, ca să se înfășoare la gât.

Slab, cu ochii injectați, Pavel lucra de zor rânind zăpada cu o lopată de lemn.

Între timp sosi în gară un tren de pasageri; locomotiva abia îl târâse până aici. Pe tender nu mai era niciun băț de lemn, iar în cuptor niște resturi ardeau pe sfârșite.

— Dacă ne dați lemne, plecăm, dacă nu, să tragem trenul pe o linie de rezervă. Numai pentru atâta mai avem combustibil! strigă mecanicul când îl văzu pe șeful de gară. Trenul fu tras pe o linie secundară. Pasagerilor, mârniți, li se anunță cauza opririi. Prin vagoanele arhipline, oamenii începură să ofteze și să înjure.

— Vorbiți cu bătrânul, uite-l că vine pe peron. El e șeful șantierului, singurul care dispune de sănii și poate da ordin să se aducă lemne pentru locomotivă — îi sfătui șeful gării pe conductorii. Acolo le întrebunțează ca traverse — mai adăugă el.

Conductorii porniră în întâmpinarea lui Tokarev.

— Vă dau lemne, dar nu de pomană. E materialul nostru de construcție. Uitați-vă, suntem înzăpeziți. Aveți în tren 600–700 de pasageri. Copiii și femeile pot să rămână în vagoane. Dar ceilalți, mâna pe lopată și până seara să curețe zăpada. Pentru treaba asta vă dăm lemne. Dacă nu vor, n-au decât să încremenească acolo până la Anul Nou — le răspunse Tokarev conductorilor.

★ ★ ★

— Ia uitați-vă, băieți, câtă lume vine. Uite și femeii! se auziră voci pline de uimire în spatele lui Korceaghin.

Pavel întoarse capul.

— Ți-am adus o sută de oameni. Dă-le de lucru și vezi să nu stea degeaba — spuse Tokarev, apropiindu-se de Korceaghin.

Pavel îi puse la treabă pe toți noii veniți. Un bărbat înalt, îmbrăcat într-o manta-uniformă a căilor ferate, cu guler de blană și cu o căciulă călduroasă de astrahan, în vârteja indignat lopata în mână și protesta adresându-se unei tinere femei, care ducea pe cap o căciuliță de lutru, cu un moț stufos în vârf:

— Nu curăț zăpada, nimeni n-are dreptul să mă oblige. Dacă mă roagă frumos, aș putea să conduc lucrul în calitate de inginer la căile ferate. Dar de cărat zăpada cu lopata, asta nu e muncă nici pentru mine, nici pentru tine, și nu este prevăzută în niciun regulament. Bătrânul procedează în contra legii. Am să-l trag la răspundere. Cine-i șef de echipă aici? îl întreabă pe primul muncitor de lângă el.

Korceaghin se apropie:

— De ce nu lucrezi, cetățene?

Bărbatul îl măsură disprețuitor din cap până în picioare; — Dar dumneata cine mai ești?

— Un muncitor.

— În cazul ăsta nu discut cu dumneata. Vreau să vorbesc cu șeful de echipă sau cu altcineva mai mare.

Korceaghin îl privi pe sub sprâncene:

— Dacă nu vrei să lucrezi, nu lucra. Nu ești obligat. Dar fără viza noastră pe biletul de călătorie n-ai să te poți urca în tren. E ordinul șefului șantierului. Și dumneata refuzi să lucrezi, cetățeano? se întoarse Pavel cu fața spre femeie și o clipă rămase încremenit: era Tonia Tumanova.

De-abia îl recunosc pe Korceaghin în acest om îmbrăcat în zdrențe. Într-o haină ferfeniță, cu niște încălțări fantastice, cu un prosop murdar în jurul gâtului și cu fața nespălată cine știe de când, individul din fața ei era totuși Pavel. Numai ochii păstrasera aceeași nestinsă strălucire. Erau ochii lui. Și când te gândești că pe acest zdrențaros, cu înfățișare de vagabond, l-a iubit; și nu e prea mult de-atunci. Cum se schimbă toate!

Căsătorită de curând, ea călătorea spre un oraș mare, împreună cu soțul ei, care ocupa un post de răspundere la direcția căilor ferate. Iată unde i-a fost dat să se întâlnească cu dragostea ei din adolescență. Nu prea îi venea să-i întindă mâna. Ce-o să creadă Vasili? Păcat că Pavel a decăzut într-atâta! Pesemne că mai mult decât să sape pământul n-a izbutit în viață fostul fochist.

Nehotărâtă, privea spre el. Roșise de rușine. Furios de purtarea ce i se păru impertinentă a acestui zdrențăros care nu-și mai lua ochii de la soția lui, inginerul aruncă lopata și se apropie de Tonia.

— Hai, Tonia, că mă scoate din fire acest *lazzarone*²²!

Din romanul *Giuseppe Garibaldi*, Korceaghin știa ce înseamnă cuvântul „lazzarone”.

— Dacă eu sunt un *lazzarone*, tu nu ești decât un burjuii, care a scăpat neîmpușcat — răspunse el cu o voce surdă și, trecându-și privirea spre Tonia, spuse răspicat: Ia lopata, tovarășă Tumanova, și așază-te în rând. Nu te lua după bivoulul ăsta îmbuibat. Te rog să mă scuzi dacă ți-e rudă.

Pavel zâmbi fără amabilitate, privind la șoșonii îmblăniți ai Toniei, și în treacăt adăugă:

— Vă sfătuiesc să lucrați ca să nu rămâneți aici. Zilele astea ne-a călcat o bandă.

Se întoarce și se îndreptă spre ai lui, clămpănind din galoș.

Ultimele cuvinte avură efect și asupra inginerului.

Tonia îl convinse să rămână la lopată.

Seara, după lucru, se înapoiară la gară. Ingerul o luă înainte, grăbit să-și ocupe locurile în tren. Tonia se opri așteptând să treacă toți muncitorii. În urma tuturor, obosit, Pavel Korceaghin mergea proptindu-se în lopată.

— Bună seara, Pavlușa. Sincer îți spun, nu m-am așteptat să te văd în halul ăsta. Cum? N-ai binemeritat de la puterea cea nouă altceva decât să sapi pământul? Eu credeam că ai ajuns cel puțin comisar sau ceva în genul ăsta. Ce ghinion ai avut în viață!... vorbi Tonia, pășind alături de el.

Pavel se opri și-o privi mirat:

— Nici eu nu mă așteptam să te întâlnesc atât de... „conservată” — găsi el în sfârșit cuvântul potrivit, un cuvânt care să nu fie prea aspru.

Toniei i se aprinseră vârful urechilor:

— Tot grosolan vorbești!

Aruncându-și lopata pe umăr, Korceaghin trecu înainte, dar după câțiva pași se întoarce:

— Mult mai delicată este grosolănia mea, dacă-mi îngădui, tovarășă Tumanova, decât așa-zisa voastră politeță. Cât despre viața mea, nu-mi duce

---

²² Denumire dată elementelor lumpenproletare din Neapole.

grijă. Toate sunt așa cum trebuie să fie. Viața dumitale însă a luat o întorsătură mai rea decât mă așteptam. Acum doi ani erai mai altfel: nu-ți era rușine să dai mâna cu un muncitor. Acum însă ai început să miroși a naftalină. Și, ca să fiu sincer, nici n-am ce vorbi cu dumneata.

* * *

Pavel primi o scrisoare de la Artiom. Îi scria că se însoară și-l ruga pe Pavka să vină cu orice preț acasă.

Vântul smulse hârtia din mâinile lui Korceaghin și foaia albă se înalță în sus ca un porumbel. Îi era cu neputință să plece la nuntă. Cum s-ar fi putut gândi să plece? De ieri, ursul de Pankratov nu numai că ajunsese grupa lui, dar chiar o întrecuse, muncind într-un ritm de i-a uimit pe toți. Hamalul se îndrepta cu pași mari spre primul loc; își ieșise din calmul lui obișnuit și, înflăcărandu-i pe foștii muncitori din port, ajunsese să dea un randament nebunesc.

Patoșkin urmărea tăcuta înverșunare a constructorilor. Mirat, își freca tâmplele și se întreba: „Ce fel de oameni sunt ăștia? De unde le vine această forță nemaipomenită? Dacă se mai ține vremea frumoasă încă vreo opt zile, ajungem până la parcela tăiată. Adevărat e că omul cât trăiește învață și până la urmă tot prost rămâne! Oamenii ăștia, cu munca lor înverșunată, sfidează toate calculele, sparg toate normele.”

Klavicek sosi din oraș, aducând ultimul lui cuptor de pâine. După ce vorbi cu Tokarev, îl căută de zor pe Korceaghin. Își strânseseră mâinile călduros. Zâmbind, Klavicek scoase dintr-un sac mare o minunată scurtă suedeză îmblănită și, lovind cu palma pielea galbenă, elastică, zise:

— Ție ți-am adus-o. Bănuiești de la cine e? O! Dar prost mai ești, băiete! De la tovarășa Ustinovici. Ți-a trimis-o ca să nu degeri, blegule! I-a dăruit-o tovarășul Olșinski. Ea a luat-o din mâna lui, mi-a dat-o mie și m-a rugat să ți-o dau. I-a spus Akim că lucrezi pe ger numai în haină. Olșinski a cam strâmbat din nas: „În definitiv am putea să-i trimitem o manta.” Rita a râs: „De ce? Nu-i nevoie. În scurtă o să lucreze mai ușor. Ia-o!”

Mirat, Pavel examinează câțva timp scurta scumpă și după aceea și-o puse nehotărât pe spatele înghețat. Blana moale îi încălzi repede umerii și pieptul.

* * *

În jurnalul ei, Rita însemna:

20 decembrie

Viscoalele se țin lanț. Ninsoare și vânt. Cei de la Boiarka ar fi isprăvit, dar gerul și viscolul i-au împiedicat. Înoată în zăpadă.

E greu să sapi pământul înghețat. Mai au de făcut trei sferturi de kilometru, partea cea mai grea.

Tokarev comunică: pe șantier a izbucnit febra tifoidă. Au până acum trei cazuri.

22 decembrie

La plenara comitetului gubernial de Comsomol n-a venit nimeni de la Boiarka. Bandiții au făcut să deraieze trenul cu pâine la șaptesprezece kilometri de Boiarka. Din ordinul împuțernicului Comisariatului Poporului pentru Aprovizionare, tot detașamentul de la șantier a fost trimis acolo.

23 decembrie

De la Boiarka au fost aduși în oraș încă șapte bolnavi de febră tifoidă. Printre ei se află și Okuniov. Am fost la gară. De pe tamponetele trenului venit de la Harkov au fost ridicate niște cadavre degerate. În spitale e frig. Blestemat viscol! Nu mai încetează odată?

24 decembrie

Vin de la Juhrai. E adevărat: Orlik cu toată banda lui a atacat Boiarka ieri noapte. Două ore a durat lupta dintre ai noștri și banda lui. Bandiții tăiaseră toate firele și abia azi dimineață a reușit Juhrai să capete informații precise. Banda a fost respinsă. Tokarev e rănit la piept. Glontele i-a străbătut corpul. Azi o să-l aducă. Franz Klavicek a fost omorât cu sabia. În noaptea aceea era de gardă. A observat banda și a dat alarma, s-a apărut cu focuri de revolver împotriva atacanților, dar n-a apucat să ajungă până la școală și a fost spintecat. În detașamentul șantierului sunt unsprezece răniți. A fost trimis acolo trenul blindat și două escadroane de cavalerie.

Pankratov a preluat conducerea șantierului. În cursul zilei, Puțirevski a ajuns din urmă, în cătunul Gluboki, o parte a bandei; toți bandiții au fost uciși. Unii din muncitorii neîncadrați în partid sau în Comsomol au plecat pe jos, pe linie, fără să mai aștepte trenul.

25 decembrie

Au fost aduși Tokarev și ceilalți răniți. Sunt internați în spital. Doctorii speră să-l salveze pe bătrân. Zace fără cunoștință. Viața celorlalți e în afară de orice primejdie.

Atât comitetul gubernial de partid cât și noi am primit de la Boiarka următoarea telegramă: „Ca răspuns la atacurile bandițești care au avut loc, noi, constructorii liniei înguste, echipajul trenului blindat «Pentru Puterea Sovietelor» și ostașii regimentului roșu de cavalerie, adunați la mitingul de față, vă încredințăm că în ciuda tuturor piedicilor vom livra lemne orașului la 1 ianuarie. Pornim la lucru cu toate forțele încordate. Trăiască Partidul Comunist, care ne-a trimis aici! Președinte al mitingului, Korceaghin. Secretar, Berzin.”

La Solomenka, Klavicek a fost înmormântat cu onoruri militare.

* * *

Mult doritele lemne se găseau acum foarte aproape, dar înaintarea spre ele era obositor de înceată: în fiecare zi, febra tifoidă imobiliza zeci de mâini, atât de necesare șantierului.

Clătinându-se ca beat pe picioarele care i se îndoiau din genunchi, Korceaghin se întorcea la gară. Avea de mai multă vreme febră, dar în ziua aceea simțea mai mult ca oricând fierbințeala care îl cuprinsese.

Febra tifoidă care bântuia în tot detașamentul îl lovise și pe el. Dar puter-nicul lui organism se împotriva cu înverșunare; timp de cinci zile, Pavel mai găsisse puteri să se ridice de pe paiele așternute pe podeaua de ciment și să pornească, împreună cu toată lumea, la lucru. Nu l-a putut salva nici scurta caldă, nici pâslarii trimiși de Fedor, pe care-i încălțase în picioarele de mult degerate.

La fiecare pas simțea o înțepătură dureroasă în piept, dinții îi clănțăneau de friguri, privirea îi era turbure. Avea impresia că arborii se învârtesc într-o horă nebună.

Ajunse cu multă greutate până la gară. Un zgomot neobișnuit îl uimi. Privi în jur: o garnitură imensă se întindea de-a lungul întregii stații. Pe vagoanele platforme se aflau mici locomotive, traverse, șine. Oamenii, care sosiseră odată cu trenul, începuseră de îndată descărcarea. Pavel mai făcu vreo câțivi pași și se prăvăli. Simți vag cum s-a lovit cu capul de pământ. Obrazul încins se îngropă în răceala plăcută a zăpezii.

A fost găsit abia după câteva ore și adus în baracă. Respira greu și nu-i mai recunoștea pe cei care îl înconjurau. Felcerul trenului blindat, chemat în grabă, declară: „Dublă pneumonie și febră tifoidă. Temperatura 41,5.

Încheieturile inflamate și furunculele de la gât sunt un fleac. Primele două boli sunt absolut suficiente ca să-l trimită pe lumea cealaltă.”

Pankratov și Dubava, sosiți între timp, făcură tot ce le-a stat în putere ca să-l salveze.

Aleoșa Kohanski, care era și el din Șepetovka, fu însărcinat să-l însoțească pe bolnav până în orașul lor natal.

Numai cu ajutorul întregii grupe a lui Korceaghin, și mai ales sub presiunea lui Holeava, a lui Pankratov și a lui Dubava, au izbutit să-l urce pe Korceaghin, complet lipsit de cunoștință, și pe Aleoșa, în vagonul încărcat până la refuz. Călătorii, cuprinși de teama tifosului exantematic, nu-i lăsau să intre. Oamenii se opuneau și amenințau că-l aruncă pe fereastră.

Holeava, agitând pistolul pe sub nasul celor care încercau să se împotrivească îmbarcării bolnavului, striga:

— Boala nu-i molipsitoare! O să plece chiar dacă ar trebui să vă azvârl pe toți afară! Băgați de seamă, cânilor, numai să îndrăznească cineva să se lege de el! Am să comunic în toate gările și-o să fiți dați jos cu toții și băgați la închisoare. Aleoșa, uite „Mauserul” lui Pavka. Să tragi fără milă în oricine s-ar atinge de el — adăugă Holeava, ca să-i înspăimânte.

Trenul se puse în mișcare. Pe peronul gol, Pankratov se apropie de Dubava:

— Ce zici, scapă?

Tăcere.

— Ei, Miteai, de-acum ce-o fi să fie! Trebuie să răspundem noi pentru toate. Locomotivele trebuie descărcate la noapte, iar dimineață o să încercăm să le punem în mișcare.

Holeava telefonă tuturor prietenilor lui cekiști de pe toată linia. Îi rugă fierbinte să nu îngăduie pasagerilor să-l dea jos pe bolnavul Korceaghin, și nu se duse la culcare decât după ce primi asigurarea lor solemnă că „nimeni n-o să-l dea jos pe bolnav”.

Într-o gară, nod de cale ferată, fu scos dintr-un vagon al trenului de pasageri și lăsat de-a dreptul pe peron cadavrul unui tânăr necunoscut, blond, mort pe drum. Cine era și de ce murise, nu știa nimeni. Cekiștii din stație, amintindu-și de rugămintea lui Holeava, alergară spre vagon ca să-i împie-dice pe călători să-l dea jos, dar, convingându-se că băiatul murise, dădură dispoziție să fie transportat în camera mortuară a căminului pentru evacuați.

Îi telefonară imediat la Boiarka lui Holeava și-i anunțară moartea prietenului căruia îi purtase atâta grijă.

O scurtă telegramă din Boiarka anunță comitetului gubernial moartea lui Korceaghin.

Între timp, Aleoșa Kohanski îl duse pe Korceaghin la familia lui și căzu și el bolnav de febră tifoidă.

★ ★ ★

9 ianuarie

De ce mi-e sufletul atât de greu? Înainte de-a începe să scriu, am plâns. Cine ar fi crezut că și Rita poate să plângă, și încă atât de zguduitor? Sunt oare lacrimile totdeauna un semn de slăbire a voinței? Dar pricina lor este astăzi o adâncă durere. De ce mi-a fost dat s-o trăiesc? De ce s-a abătut asupra mea tocmai astăzi, în ziua mării biruinți, când grozăvia frigului a fost învinsă, când depozitele stațiilor de cale ferată sunt pline până la refuz cu prețiosul combustibil, când la plenara lărgită a sovietului orașenesc au fost sărbătoriți constructorii eroici? Este o victorie pentru care doi oameni au trebuit să-și dea viața: Klavicek și Korceaghin.

Moartea lui Pavel mi-a dezvăluit adevărul: mi-a fost mai drag decât credeam.

Întrerup aici însemnările mele. Nu știu dacă am să mai revin vreodată ca să le continui. Am să scriu mâine la Harkov; consimt să lucrez la Comitetul Central al Comsomolului din Ucraina.

3

Tineretea a învins. Febra tifoidă nu l-a ucis pe Korceaghin. Pavel a trecut pentru a patra oară granițele morții și a revenit la viață. Abia peste o lună s-a ridicat, slab și palid, pe picioarele încă nesigure și, sprijinindu-se de pereți, a făcut primii pași prin odaie. Ajutat de maică-sa, a ajuns până la fereastră și a privit multă vreme șoseaua. Străluceau la soare băltoacele rămase din zăpada topită de căldura celei dintâi zile care prevestea primăvara.

Drept în fața ferestrei, pe o creangă de vișin, o vrabie cu pântecul cenușiu își înfoia penele uitându-se hoțește la Pavel cu ochisorii ei neliniștiți.

— Așadar, am ieșit amândoi din iarnă, și eu și tu — spuse el încet, bătând cu degetul în fereastră.

Maică-sa îl privi speriată:

— Cu cine vorbești?

— Cu o vrabie... a zburat, hoța! răspunse el, cu un zâmbet ușor pe buze.

Primăvara era acum în toi. Korceaghin începu să se gândească la reînțoarcerea lui în oraș. Se refăcuse destul ca să poată merge; în organismul lui se petreceau însă lucruri care nu prevesteau nimic bun. Plimbându-se odată prin grădină, fu doborât de o durere ascuțită în șira spinării. Abia se târî până în casă. A doua zi, doctorul îl examinează atent. Găsindu-i în șira spinării o gropiță adâncă, el exclamă mirat:

— De unde ai asta?

— M-a izbit o piatră. Aproape de orașul Rovno, un obuz de „76” a explodat pe șosea, în urma mea...

— Cum ai putut să umbli după aceea? Nu te supăra?

— Nu. Am stat atunci culcat vreo două ore, apoi am încălecat. Azi mă supăra pentru întâia oară.

Încruntându-se, doctorul îl mai examinează o dată:

— De, dragul meu, cam neplăcută treabă. Șira spinării nu prea suportă zguduiri de-astea. Să nădăjduim că de acum încolo o să te lase în pace. Poți să te îmbraci, tovarășe Korceaghin.

El își privi pacientul cu compătimire și cu o amărăciune pe care nu izbutea să o ascundă.

★ ★ ★

Artiom trăia în familia soției lui, tânăra și urățica Steoșa. Era o familie de țărani săraci. Pavel se duse odată la ei în vizită. Într-o ogradă mică și neîngrijită alerga un băiețuș cu ochii sașii, murdar. Văzându-l pe Pavel, copilul îl fixă cu privirea fără nicio sfială și, scobindu-se preocupat în nas, îl întrebă:

— Ce cauți aici? Ori ai venit să furi? Mai bine pleacă, mama e tare rea!

Minuscula ferăstruie a cocioabei vechi și joase se deschise. Artiom îl strigă:

— Intră, Pavlușa!

Lângă cuptor, cu un furcar lung în mână, trebăluia la oale o bătrână cu fața gălbejită ca o lămâie. Îi aruncă lui Pavel o privire posacă și, lăsându-l să intre, continuă să umble la oalele de tuci.

Două fetișcane cu codițe scurte se cățărară repede pe cuptor, privindu-l de acolo cu o curiozitate de sălbateci.

Artiom ședea la masă cam tulburat. Însurătoarea nu era nici pe placul mamei, nici al fratelui. Proletar din tată în fiu, Artiom rupsese pe neașteptate prietenia lui de trei ani cu frumoasa Galia, fata unui tăietor de piatră, croitoreasă de meserie, ca să se însoare și să ajungă în casa umilei Steoșa, care avea cinci guri de hrănit și pe nimeni altul în familie care să muncească. După ce-și termina lucrul la depou, Artiom venea acasă și muncea la plug cu toată râvna, doar-doar o scoate din nevoi gospodăria în paragină.

Artiom știa că Pavel fusese împotriva intrării lui, cum se exprima el, „în stihia mic-burgheză”, și acum îl urmărea să vadă ce impresie îi fac toate câte le vedea în jurul lui.

S-au așezat amândoi, au schimbat câteva cuvinte fără importanță, cuvinte obișnuite când te întâlnești cu cineva, și apoi Pavel s-a ridicat să plece.

— Stai, nu pleca — îl opri Artiom — rămâi cu noi la masă. Steoșa o să ne-aducă lapte. Va să zică pleci mâine? Ești cam slăbuț, dragă Pavka.

Steoșa intră în odaie, dădu bună ziua și-l chemă pe Artiom să-i dea o mână de ajutor la arie, ca să mute ceva. Pavel rămase singur cu bătrâna, atât de zgârcită la vorbă. Se auzea prin fereastră dangătul clopotelor din sat. Bătrâna puse deoparte furcarul cu care scotea oalele din vatră și începu să mormăie nemulțumită:

— Doamne dumnezeule, de atâta muncă nici să te închini nu-ți mai rămâne vreme!

Și privindu-l pieziș pe noul-venit, în timp ce-și potrivea broboada în jurul gâtului, se apropie de ungherul odăii acoperit cu chipuri de sfinți, triste și

înnegrite de vreme. Împreunându-și trei degete uscățive, începu să-și facă cruce.

— Tatăl nostru, carele ești în ceruri, sfințească-se numele tău — șopti ea cu buzele uscate.

În ogradă, băiețașul își făcuse vânt și încălecuse pe un porc negru, cu urechile pleoștite. Lovindu-l tare cu picioarele goale și cu mânuțele încleștate în părul aspru, el îi striga porcului care se zbătea grohăind:

— Na-a-a, haide, hai! Ptru, nu zburda!

Porcul alerga prin curte, cu băiețașul cocoțat în spate. Încercă disperat să-l dea jos, dar micul derbedeu sașiu se ținea bine.

Bătrâna își întrerupsese rugăciunea și, scoțând capul pe fereastră, strigă:

— Ți-arăt eu ție, dar-ar boala în taică-tău! Dă-te jos de pe porc, lovi-te-ar holera să te lovească!

Porcul izbuti în sfârșit să-l zvârle jos pe călăreț, iar bătrâna, satisfăcută, se întoarse din nou spre icoane. Cu un aer de cucernicie, ea luă rugăciunea de unde o lăsase:

— Vie împărăția ta...

În ușă se ivi băiețașul, cu ochii plânși. Ștergându-și cu mânecă nasul lovit și scâncind de durere, spuse printre lacrimi:

— Mămucă-ă, vreau colțunași!

Bătrâna se întoarse, mâniată:

— Nici să mă rog nu mă lasă, șpanchiul dracului! Îți dau eu ție colțunași, jigodie!... — și apucă biciul de pe laviță.

Băiețașul dispăru cât ai clipi. Sus, pe cuptor, fetițele chicotiră pe înfundate.

Bătrâna își reîncepu pentru a treia oară rugăciunea.

Pavel se ridică și plecă fără să-și mai aștepte fratele. Când închidea portița, observă la ferăstruia din marginea casei capul bătrânei care îl urmărea cu privirea.

„Ce pacoste l-a adus pe Artiom în cloaca asta? Nu mai scapă el de aici cât o trăi. Steoșa o să nască în fiecare an. Iar Artiom o să se îngroape ca gândacul în bălegar. Ba ar mai avea haz să părăsească și depoul — își spuse Pavel, mâhnit, luând-o pe ulicioara pustie a orașelului. Și eu care mă gândeam să-l atrag în viața politică...”

Era bucuros că a doua zi o să plece în orașul cel mare, unde-i rămăseseră prietenii și tovarășii care îi erau atât de dragi. Orașul îl ademenea prin puterea lui, prin clocotul de viață, prin zarva neîntreruptă a torentului de oameni, prin huruitul tramvaielor și vuietul claxoanelor de automobile. Se simțea atras mai ales de clădirile uriașe de piatră, de atelierile cu pereții afumați, de mașini, de foșnetul liniștit al curelelor de transmisie, de halele unde se învârteau volante

gigantice și mirosea a ulei de mașină, de lucrul cu care se obișnuise atât. Aici, în târgușorul liniștit, rătăcind pe ulițe, Pavel simțea că-l apasă ceva. Nici nu era de mirare că orașelul în care copilărise i se părea acum străin și nesuferit. Îi era chiar neplăcut să iasă ziua la plimbare. Trecând pe lângă cumetrele guralive care ieșeau pe la poartă, Pavel auzea vorba lor grăbită:

— Să te crucești, nu alta, soro, de unde o mai fi apărut și arătarea asta?

— Se vede că-i „tibirculos”, o fi având oftică.

— Și uite ce haină bună are! Sigur că-i de furat...

Și câte altele, care-i făceau scârbă.

Se smulsese de mult de tot ce-l lega de aceste locuri. Mai apropiat și mai familiar îi era acum orașul cel mare. Îl încălzea acolo prietenia temeinică și luminoasă, iar munca îi dădea viață.

Pe nesimțite, Korceaghin ajunsese în păduricea de pini și se opri la o răscruce. În dreapta se vedea vechea închisoare, sumbră, despărțită de pădure printr-un gard înalt, cu vârfuri ascuțite, iar în dosul ei — clădirile albe ale spitalului.

Aici, în această piață largă, și-au pierdut viața, sugrumați în ștreang, Valia și tovarășii ei. El se opri tăcut câteva clipe în locul unde fusese spânzurătoarea. Îndreptându-se apoi spre râpă, coborî în vale și intră în micul cimitir, unde fuseseră înmormântați tovarășii martiri.

Mâini grijulii împodobiseră șirul de morminte cu ghirlande de brad și împrejmuiseră micul cimitir cu un gard viu. Deasupra râpei se înălțau pinii zvelți. Mătasea verde a ierbii tinere acoperea povârnișurile.

Aici, la marginea orașului, domnea o liniște plină de tristețe. Se auzea foșnetul molcom al pădurii, stăruia mirosul dospit de primăvară al pământului reînviat. Aici au murit bărbătește atâția tovarăși, pentru ca viața să devină minunată pentru cei născuți în mizerie, pentru cei a căror naștere însemna altădată începutul robiei.

Pavel își scoase încet șapca din cap și un val de tristețe, de adâncă tristețe, îi năpădi inima.

Nimic nu-i mai scump pentru un om decât viața. N-o trăiește decât o singură dată și trebuie s-o trăiască astfel, încât să nu-i pară rău că a trăit, să nu aibă a-și reproșa un trecut meschin și rușinos, astfel ca în fața morții să poată spune: toată viața și toate puterile mi le-am închinat celui mai minunat lucru din lume: lupta pentru eliberarea omenirii. Și trebuie să te grăbești să trăiești. O boală absurdă sau o nenorocire pot să-ți curme firul vieții.

Cu aceste gânduri plecă Korceaghin din cimitirul tovarășilor săi.

★ ★ ★

Acasă, mama îi pregătea, tristă, lucrurile pentru plecare. Uitându-se la dânsa, Pavel o vedea cum își ascunde lacrimile, pentru ca el să nu observe

nimic.

— Poate rămâi, Pavlușa? Amară mi-e viața, singură la bătrânețe. Oricâți copii ai avea, toți pleacă care încotro. Ce te atrage pe tine în oraș? Și aici se poate trăi. Ori ți-oi fi pus și tu ochii pe vreo gaiță din alea tunse? Mie, babei, nu-mi spune nimeni nimic. Artiom s-a însurat și n-a suflat o vorbă; de tine, nu mai zic. Mi-e dat să vă văd numai când sunteți betegi — vorbi încetișor mama, aranjând într-un sac de drum curat lucrurile sărăcăcioase ale fiului ei.

Pavel își cuprinse mama de umeri, atrăgând-o spre el.

— N-am nicio gaiță, mamă, nicio gaiță! Tu nu știi, bătrânica mea scumpă, că păsările își aleg tovarășii de viață după cum li-i soiul? Mă socoti pe mine o gaiță?

Maică-sa fu silită să zâmbească.

— De ce, mamă, să ne despărțim atât de triști? Ia dă-mi mai bine armonica aia, că de mult n-am mai pus mâna pe ea.

Plecându-și capul deasupra clapelor de sidef, începu să cânte și mama se minună de tonul nou al muzicii lui.

Nu mai cânta ca înainte. Din cântecul lui dispăruse veselia năvalnică, nu mai răsunau trilurile voinicești care făcuseră din Pavka cel mai renumit armonist din oraș. Melodia suna duios, fără să fi pierdut din vigoare, dar mult mai grav, mult mai adânc.

★ ★ ★

La gară plecă singur.

O convinse pe maică-sa să rămână acasă. Nu voia s-o mai vadă plângând la despărțire.

În tren, lumea se înghesuia cu disperare. Pavel ocupă o banchetă de sus, rămasă liberă, și de acolo privea oamenii gălăgioși și agitați care se îmbulzeau pe culoar.

Tot ca înainte, aveau cu ei o mulțime de saci pe care-i vârau sub bănci.

După ce trenul se puse în mișcare, se mai potoliră și, scoțând merinde, începură să mănânce cu lăcomie, cum făceau totdeauna la drum.

Pavel adormi curând.

★ ★ ★

Prima casă pe care-și pusese-n gând s-o viziteze era aceea de pe Kreșciatik, în centrul orașului. Urcă încet treptele podului aruncat peste râu. Toate îi erau cunoscute aici, nimic nu se schimbase. Trecu lunecându-și mâna pe parapetul neted. Ajunse la scoborâș și se opri. Nici țipenie de om. În fața privitorului vrăjit, noaptea desfășura un tablou măreț. Întunecimea își așternea

la orizont catifeaua neagră, puzderia de stele sclipea cu o lumină fosforescentă. Iar mai jos, acolo unde cerul și pământul se contopeau în granițe nevăzute, orașul presăra în noapte milioane de lumini...

Câțiva oameni urcau treptele trecând pe lângă el. Glasurile lor aspre și înflăcărate tulburau liniștea nopții. Luându-și ochii de la luminile orașului, Pavel începu să coboare.

Pe Kreșciatik, la serviciul special districtual, în biroul unde se dădeau bilete de liberă trecere, comandantul de serviciu îi comunică lui Korceaghin că Juhrai nu mai e de mult în oraș.

L-a descusut stăruitor, punându-i tot felul de întrebări, și numai după ce s-a convins că-l cunoaște personal pe Juhrai, i-a spus că Fedor a fost trimis acum două luni în Tașkent, pe frontul turkestan. Măhnirea lui Korceaghin fu atât de mare, încât nu se mai interesă de amănunte și, întorcându-se tăcut, ieși în stradă. Doborât de oboseală, se așeză pe treptele de la intrare.

Un tramvai trecu umplând strada cu huruitul roților. Pe trotuare se scurgea neconținut un torent de oameni; orașul forfotea; se auzea când râsul fericit al unei femei, când ecourile de bas ale unei voci bărbătești, când glasul de tenor al unui adolescent, când răgușeala hârâită a vreunui bătrân. Șuvoiul omenesc era fără sfârșit; oamenii se mișcau cu pași grăbiți. Trecând tramvaie puternic luminate, apăreau din când în când farurile automobilelor; luminau puternic lămpile electrice din fața cinematografului; peste tot, oameni și iar oameni umpleau strada cu murmurul lor neîncetat. Așa arătau serile în marele oraș.

Zgomotul neîntrerupt, forfota de pe bulevard potoleau oarecum amărăciunea pe care i-o lăsase știrea plecării lui Fedor. Unde să se mai ducă? Să se întoarcă la Solomenka, unde își avea prietenii, ar fi fost prea departe. Deodată îi veni în minte casa de pe strada Kruglo-Universitetskaia, situată în apropiere. Da, acolo trebuie să se ducă. După Fedor, primul tovarăș pe care dorea să-l vadă era Rita. Acolo, la Akim, o să poată rămâne până a doua zi.

Încă de departe zări lumină sus, la fereastra din colț. Silindu-se să pară liniștit, împinse ușa de stejar. Pe coridor se opri câteva secunde. Prin ușă se auzeau dinăuntru glasuri, iar cineva cânta la chitară.

„Oho, au dat drumul la chitară! Va să zică s-a mai îndulcit viața” — își spuse Korceaghin, bătând ușor cu pumnul în ușă și mușcându-și buzele de emoție.

Ușa se deschise și o tânără femeie necunoscută, cu cârlionți la tâmpile, îl privi întrebător:

— Pe cine căutați?

Ea nu închisese ușa și o scurtă privire asupra mobilierului necunoscut îi și indică lui Pavel ce răspuns avea să primească.

— Pot s-o văd pe Ustinovici?

— Nu-i aici, a plecat încă din ianuarie la Harkov, și de acolo, după câte știu, la Moscova.

— Dar tovarășul Akim locuiește aici sau a plecat și el?

— Nici tovarășul Akim nu-i aici. E secretarul comitetului gubernial de Comsomol din Odesa.

Pavel nu mai avea altceva de făcut decât să plece. Bucuria reîntoarcerii în oraș pălise de tot.

Acum trebuia să se gândească serios unde o să înnopteze.

— Să mai umblu după prieteni? Îmi bat picioarele de pomană, tot nu găsesc pe nimeni — bombăni posomorât Korceaghin, silindu-se să nu se lase pradă amărăciunii.

Hotărî totuși să-și mai încerce norocul încă o dată. Porni spre Pankratov. Hamalul locuia aproape de port, și portul era oricum mai aproape decât Solomenka.

Frânt de oboseală, ajunsese în cele din urmă la locuința lui Pankratov și, bătând în ușa cândva vopsită în galben, își spuse: „Dacă nu-l găsesc nici pe el, nu mă mai duc nicăieri. Mă culc într-o barcă și-mi petrec noaptea acolo”.

O bătrână cu basmaua legată sub bărbie, mama lui Pankratov, îi deschise ușa.

— Ignat e acasă, măicuță?

— Chiar acum a venit. Cu el ai treabă?

Nu-l recunoscuse pe Pavel și, întorcându-se, strigă:

— Ghenka, te caută cineva!

Pavel intră odată cu ea în odaie și-și lăsă sacul jos. Continuând să mănânce, Pankratov se întoarse puțin spre el:

— Dacă ai venit la mine, ia loc și zi ce ai pe suflet, iar eu în vremea asta o să-mi văd de ciorbă, că de azi-dimineață n-am pus în gură decât apă. Pankratov apucă lingura uriașă de lemn.

Pavel se așeză mai într-o parte, pe un scaun spart. Își scoase șapca și, după vechiul lui obicei, își șterse fruntea cu dosul ei.

„Adică să mă fi schimbat chiar atâta, încât nici Ghenka să nu mă mai recunoască?”

Pankratov sorbi vreo două linguri de ciorbă și, observând că oaspetele nu scoate niciun cuvânt, își întoarse fața spre el.

— Zi, ce ai de spus?

Mâna cu care apucase o bucată de pâine se opri în aer. Pankratov începu să clipească zăpăcit:

— Ehe... ia stai... Ptiu, ce-o mai fi și asta!

Văzând fața lui roșie de emoție, Korceaghin nu-și mai putu stăpâni râsul.

— Pavka! Bine, dar noi știam că ai murit!... Ia stai! Cum te cheamă?

La strigătele lui Pankratov, alergară din odaia vecină sora lui mai mare și maică-sa. Toți trei împreună se convinseseră în sfârșit că în fața lor se găsea Korceaghin în carne și oase.

... În casă toți adormiseră de mult, iar Pankratov nu mai sfârșea de povestit evenimentele care avuseseră loc în aceste patru luni.

— Încă din iarnă, Jarki și Miteai au plecat la Harkov, și nu oriunde, ai naibii, ci tocmai la Universitatea Comunistă. Urmează acolo cursurile pregătitoare. Eram noi vreo cincisprezece oameni. În focul entuziasmului i-am ars și eu o cerere. Îmi spuneam c-ar fi nevoie să mai îndesesc umplutura din cap, că prea era subțire... Dar la comisie, înțelegi, mi s-a-nfundat. Răsufflând mânios pe nas, Pankratov continuă: La început, treaba a mers ca pe roate. Toate erau în regulă: carnet de partid aveam, stagiul de comsomolist — destul de mare, iar în ce privește originea socială, nimeni nu mi-o putea lua înainte; când însă s-a pus chestiunea verificării cunoștințelor politice, uite, vezi, aici mi s-a înfundat!

M-a încurcat rău un tovarăș din comisie. Mi-a pus o întrebare la care nu mă așteptam: „Spune, tovarășe Pankratov — zice — ce cunoștințe ai în materie de filozofie?” Eu, înțelegi, clei! Și mi-am adus deodată aminte că era la noi un hamal, fost licean, un vagabond. S-a făcut hamal, așa de fasoleală. El ne povestise odată — dracu' știe cu ce prilej — că erau prin Grecia niște învățați care știau multe și de toate și care se numeau filozofi. Unul din ei, nu țin minte cum îl chema, mi se pare că Ideogen²³, a trăit toată viața într-un butoi, și așa mai departe... Cel mai „specialist” din toți era socotit acela care putea dovedi de patruzeci de ori că negru-i alb și albu-i negru. Într-un cuvânt, erau niște măscărici. Mi-am adus aminte de povestea liceanului și-mi zic: „Măcar cam ia în balon tovarășul ăsta din comisie”. El se uita la mine șiret și aștepta să-i răspund. Atunci i-am dat drumul. „Filozofia — zic — e un fel de vorbă goală și de tragere pe sfoară. Eu, tovarăși, nu am de gând să învăț aiureli de-astea. Istoria Partidului, da, cu toată plăcerea...” Și unde m-au luat, măi băiatule, la rost, că de la cine am aflat eu noutățile astea în privința filozofiei. Am mai spus eu atunci câte ceva, luându-mă după vorbele liceanului meu, de s-a tăvălit de răs toată comisia. M-am supărat. Zic: „Ce, vă bateți joc de mine?” Mi-am luat căciula și dus am fost.

Pe urmă l-am întâlnit pe tovarășul ăla din comisie la comitetul gubernial și am stat de vorbă cu el vreo trei ceasuri. Se dovedi că liceanul meu le încurcase. Filozofia, pe cât se pare, e un lucru mare și înțelegt.

Dubava și Jarki însă au trecut. Miteai tocise serios. Dar Jarki nu era mai breaz ca mine. Cred că l-a ajutat decorația. Ce mai calea-valea, numai eu am

---

²³ Diogene (412–323 î.e.n.), filozof grec, discipol al lui Antisthene, fondatorul școlii cinice.

rămas de căruță. M-au numit aici, în port, să mă ocup cu gospodăria. Sunt șef secund la docuri. Înainte mă mai luam la harță cu ai mari, pentru diferite chestiuni de-ale tineretului; dar acum, chiar eu trebuie să conduc treburile gospodăriei. Se întâmplă câteodată să-mi cadă în mână vreun trântor sau vreun chiulanguiu, și-atunci mă pun pe capul lui și ca șef, și ca secretar, că pe mine nu mă mai duce nimeni. Dar despre mine mai am timp să-ți vorbesc. Ce noutăți să-ți mai spun? Despre Akim știi; din cei vechi, numai Tufta a rămas pe loc. Tokarev e secretarul comitetului raional de partid la Solomenka. În comitetul raional de Comsomol e Okuniov, cu care ai fost în comună. Responsabil cu învățământul politic e Talia. La ateliere, în locul tău, e Țvetaev. Nu-l cunosc prea bine. Îl întâlnesc pe la comitetul gubernial, nu pare să fie băiat prost, dar e foarte ambițios. Pe Borhart Anna o ții minte?... Și ea e la Solomenka. E conducătoarea secției feminine a comitetului raional de partid. Despre ceilalți ți-am spus. Da, Pavlușa, partidul a trimis multă lume la învățătură. La școala gubernială pentru cadre de partid și aparatul de stat sovietic, toți activiștii vechi s-au pus pe carte. Mi-au zis că la anul mă trimit și pe mine...

Au adormit târziu, mult după miezul nopții. A doua zi dimineța, când se trezi Korceaghin, Ignat nu mai era acasă — plecase în port. Dusia, sora lui, o fată voinică care semăna foarte mult la față cu fratele ei, îi turnă ceaiul trâncănind veselă tot felul de nimicuri; tatăl lui Pankratov, mecanic pe vapor, era plecat în cursă.

Când Korceaghin, gata de plecare, își luă rămas bun, Dusia îi aminti:
— Nu uita că te așteptăm la masă.

* * *

La comitetul gubernial era ca de obicei multă animație. Ușa de la intrare nu stătea o clipă locului. Pe coridoare și prin birouri, lume multă. Prin ușile închise răzbea surd țacănitul mașinilor de scris de la secretariat.

Pavel stătu puțin pe coridor căutând vreo figură cunoscută și, negăsind pe nimeni, intră în camera secretarului. La un birou mare ședea, îmbrăcat într-o cazacă albastră, secretarul comitetului gubernial. Întâmpinându-l pe Korceaghin cu o privire grăbită, continuă să scrie fără să mai ridice capul.

Pavel se așează pe un scaun în fața lui și-l examinează atent pe înlocuitorul lui Akim.

— În ce chestiune ai venit? întrebă secretarul, punând punct la capătul rândurilor scrise.

Pavel îi povesti toată istoria vieții lui.

— Ar trebui să fiu repus pe listele organizației și trimis la muncă în atelier. Dă dumneata o dispoziție în sensul ăsta.

Secretarul se răsturnă pe spătarul scaunului și răspunde nehotărât:

— De repus, nici vorbă că ai să fii repus, dar să te trimit la ateliere nu e chiar așa de simplu. Lucrează acolo Țvetaev, membru al comitetului gubernial. Dar o să te folosim în altă parte.

Korceaghin îl privi scrutător:

— Nu m-am gândit să mă duc la ateliere în locul lui Țvetaev, dar asta e specialitatea mea și, cum fizicește sunt încă debil, vă rog să nu mă trimițeți altundeva. Niciun moment nu mi-a trecut prin minte să fiu secretarul organizației de acolo.

Secretarul fu de acord. Scrise pe o bucată de hârtie câteva cuvinte.

— Dă-o tovarășului Tufta. El o să aranjeze totul.

La serviciul de evidență, Tufta îl făcea cu ou și cu oțet pe ajutorul lui, care era calculator. Pavel ascultă vreo jumătate de minut schimbul lor de ocări, dar, văzând că nu sunt semne să termine, îl întrerupse pe secretarul serviciului de evidență:

— Tufta, ai destul timp să te cerți cu el pe urmă. Uite nota asta. Pune-mi, te rog, actele în regulă.

Tufta se uită câtăva vreme când la hârtie, când la Korceaghin. În sfârșit pricepu:

— Ah! Va să zică n-ai murit? Ce e de făcut acum? Că ai fost scos din evidență. Chiar eu ți-am trimis fișa la Comitetul Central. Nici n-ai fost trecut în recensământul pe țară. Conform circularei Comitetului Central al Comsomolului, toți cei care n-au fost recenzați sunt excluși din oficiu. Deci n-ai de făcut decât un singur lucru: să te înscrii din nou, conform regulilor generale — încheie Tufta, cu un ton care nu mai admitea nicio obiecție.

Korceaghin se încruntă:

— Tot așa ai rămas. Băiat tânăr și ești mai rău decât un șobolan bătrân din arhivele guberniale. Când o să ajungi și tu om, măi Volodka?

Tufta sări ca ars:

— Te rog să nu-mi faci mie observație! Eu răspund pentru ceea ce fac. Circulările nu sunt scrise ca să trec peste ele, iar pentru jignirea pe care mi-ai adus-o, am să te trag la răspundere.

Tufta pronunță ultimele cuvinte pe un ton amenințător, trăgând demonstrativ spre el un teanc de plicuri nedesfăcute încă. Toată atitudinea lui spunea că orice vorbă e de prisos.

Fără să se grăbească, Pavel se îndreptă spre ușă. Dar aducându-și aminte de ceva, se întoarse la masă și luă înapoi bilețelul rămas pe biroul lui Tufta. Șeful serviciului de evidență îl urmări cu privirea. Pe cât era de rău și cicălitor tânărul ăsta bătrânicos, cu urechile mari, parcă ciulite, pe atât era de antipatic și de caraghios.

— Bine — rosti calm și ironic Korceaghin. Pe mine, să zicem, poți să mă acuzi că am „dezorganizat statistica”, dar aș fi curios să știu ce măsuri ai lua împotriva unuia care s-ar apuca să moară fără să te anunțe din vreme. Fiecare e liber s-o facă: dacă are chef, se îmbolnăvește; dacă vrea, moare, și n-am auzit să existe vreo circulară în privința asta.

— Ho-ho-ho! necheză vesel ajutorul lui Tufta, care nu mai putu să-și păstreze neutralitatea.

Tufta frânse de ciudă vârful pixului și-l aruncă cât colo, dar nu mai avu timp să-i răspundă adversarului. În cameră năvăliră deodată mai mulți oameni vorbind tare și râzând. Printre ei era și Okuniov. Cu exclamații de mirare și bucurie, începură să-i pună lui Korceaghin întrebări la nesfârșit. Peste câteva minute intră un alt grup de tineri, printre care și Iureneva. Ea îi strânse mâna îndelung, uluită, dar bucuroasă.

Pavel trebui să povestească totul de la început. Bucuria sinceră a tovarășilor, prietenia lor neprețuită, simpatia, puternicele strângeri de mână și felul cum era bătut pe umăr, tare, cu căldură, îl făcură să uite de conflictul cu Tufta. La sfârșitul istorisirii lui, Korceaghin povesti și convorbirea avută cu Tufta. Din toate părțile se auziră exclamații de indignare. Olga îi aruncă lui Tufta o privire ucigătoare și plecă spre biroul secretarului.

— Hai la Nejdano! O să-i tragă el un perdaf să-l pomenească!

Cu aceste cuvinte, Okuniov îl cuprinse pe Pavel pe după umeri și, împreună cu toți tovarășii, intrară după Olga.

— Ar trebui scos numaidecât de aici și trimis pentru un an de zile în port, la Pankratov, ca hamal. Tufta e un birocrat înrăit! tună înfuriată Olga.

Secretarul comitetului gubernial zâmbea indulgent, ascultând cererea lui Okuniov, a Olgăi și a celorlalți de a-l înlătura pe Tufta de la serviciul de evidență.

— Despre reintegrarea lui Korceaghin e inutil să mai vorbim; i se va face imediat carnetul de membru — o liniști Nejdano pe Olga. Sunt de acord că Tufta e din cale-afară de formalist — continuă el. Țsta este defectul lui principal. Trebuie să recunoaștem însă că a organizat munca foarte bine. Oriunde am lucrat până acum, evidența și statistica comitetelor de Comsomol erau un adevărat haos. Nu puteai fi sigur de nicio cifră. La noi, la serviciul de evidență, statistica este pusă la punct. Știm cu toții că Tufta lucrează de multe ori până noaptea târziu. Uite ce zic eu: de-nlăturat putem să-l înlăturăm oricând, dar dacă în locul lui o să fie adus un tovarăș ridicat, însă nepriceput în materie de calcule, atunci desigur că n-o să mai avem birocratism, dar nici date exacte. Să-l lăsăm deci unde este. Am să-i trag o săpuneală zdravănă și lecția pe care am să i-o dau o să-i priască fără doar și poate o bună bucată de vreme. Pe urmă om mai vedea.

— Bine, dă-l dracului — fu de acord Okuniov. Hai, Pavlușa, la Solomenka. Avem astăzi adunarea activului la clubul nostru. Nimeni n-a aflat încă de tine și-o să anunțăm: „Are cuvântul tovarășul Korceaghin!” Bravo, Pavlușa, bine că n-ai murit. Ce-ar fi câștigat proletariatul din asta? spuse în glumă Okuniov și, îmbrățișându-l pe Pavel, ieși cu el pe ușa dinspre coridor.

— Vii și tu, Olga?

— Negreșit.

* * *

Familia Pankratova l-a așteptat zadarnic la masă pe Korceaghin. Și nici seara n-a venit. Okuniov își duse prietenul la el acasă. Avea o cameră la Casa Sovietului. Îi dădu lui Pavel ceva să mănânce și-i puse apoi în față un teanc de ziare și două registre groase: procesele-verbale ale biroului comitetului raional de Comsomol.

— Uită-te la toată producția asta — îl sfătui el. Cât ai stat tu vremea cu febra tifoidă, multe s-au întâmplat la noi. Citește și pune-te la curent cu ce-a fost și ce este; dacă obosești, culcă-te și trage-i un pui de somn. Am să vin spre seară, să mergem la club.

Își vârî prin buzunare o grămadă de acte, de referințe și de adrese — Okuniov nu întrebuița din principiu servieta, care zăcea sub pat — mai făcu un ultim ocol prin cameră și ieși.

Când se întoarse seara, podeaua era acoperită cu ziare desfăcute; de sub pat fusese scos un teanc de cărți. O parte din ele erau așezate unele peste altele pe masă. Pavel ședea pe pat citind ultimele scrisori primite de la Comitetul Central, găsite sub perna prietenului său.

— Ce-ai făcut din camera mea, banditul? strigă Okuniov, cu prefăcută indignare. Dar ia stai, tovarășe! Te-ai apucat să citești și documentele secrete! Hm, uite pe cine primesc eu în casă!

Zâmbind, Pavel lăsă scrisoarea din mână:

— Astea nu-s chiar atât de secrete. Mai important e documentul pe care l-ai pus drept abajur la lampă. Uite, s-a și ars pe margine, vezi?

Luând foaia arsă și observând titlul, Okuniov se lovi cu palma peste frunte:

— Îh! Trei zile am căutat hârtia asta, lua-o-ar dracu'! Dispăruse de parcă o înghițise pământul! Da, da, acum mi-aduc aminte perfect: Volînțev a făcut alaltăieri un abajur din ea și pe urmă am căutat-o amândoi de ne-au trecut toate nădușele.

Okuniov împături cu grijă foaia și o vârî sub saltea.

— Facem ordine pe urmă — spuse el, pe un ton liniștitor. Să înfulecăm ceva și hai la club. Șezi, Pavlușa!

Okuniov scoase dintr-un buzunar un pește lung, uscat, învelit în ziar, și din celălalt două bucăți de pâine. Împinse hârtiile spre marginea mesei, așternu pe locul liber o gazetă, luă peștele de cap și începu să-l lovească de masă ca să-l înmoaie.

Stând pe marginea mesei și mestecând zdravăn, Okuniov, plin de viață, îi istorisi lui Pavel noutățile, presărând discuția cu câte o glumă.

* * *

Okuniov îl conduse pe Korceaghin în club prin intrarea de serviciu, între culise. Într-un colț al sălii încăpătoare, la dreapta scenei, lângă pian, într-un cerc intim de comsomoliști de la căile ferate, se aflau Talia Lagutina și Borhart. În fața Annei, legănându-se pe un scaun, trona Volințev, secretarul organizației de Comsomol de la depou, rumen în obraji ca un măr copt, îmbrăcat într-o haină de piele foarte uzată, care fusese cândva neagră. Volințev avea părul de culoarea spicului de grâu și sprâncenele la fel.

Lângă el, Țvetaev, un șaten chipeș, cu buzele puternic conturate, se reze-mase neglijent într-un cot de capacul pianinei. Avea gulerul cămășii descheiat.

Apropiindu-se de grupul lor, Okuniov auzi sfârșitul frazei rostite de Anna:

— Nu știi de ce vor unii să complice prin toate mijloacele primirea de noi tovarăși. Am remarcat lucrul ăsta și la Țvetaev.

— Comsomolul nu-i o curte de trecere — replică Țvetaev, cu un dispreț puțin cam grosolan.

— Ia uitați-vă, mă rog, ce radios e azi Nikolai! Strălucește ca un samovar lustruit! exclamă Talia, zărindu-l pe Okuniov.

Okuniov fu atras în cercul lor și asaltat de întrebări:

— Unde ai fost?

— Hai să începem odată!

Ca să-i liniștească, Okuniov ridică mâna:

— Nu vă enervați, fraților. Acuș vine Tokarev și deschide ședința.

— Uite-l — îl observă Anna cea dintâi.

Într-adevăr, secretarul comitetului raional de partid venea spre ei. Okuniov alergă în întâmpinarea lui:

— Hai, tătucule, în culise, să-ți arăt un cunoscut de-al tău. Să vezi și să nu crezi!

— Ce-o mai fi și asta? mormăi bătrânul, pufăind din țigară.

Dar Okuniov îl trăgea de mână spre culise.

* * *

Clopoțelul zăngăni atât de disperat în mâna lui Okuniov, încât și cei mai vorbăreți încetară dintr-o dată orice conversație.

În spatele lui Tokarev, într-un cadru bogat, împletit din ramuri de brad, se vedea capul leonin al genialului autor al *Manifestului Comunist*. În timp ce Okuniov deschidea adunarea, Tokarev se uita într-o parte, la Korceaghin, care rămăsese în culise.

— Tovarăși! Înainte de a începe dezbaterile cu privire la sarcinile curente ale organizației, un tovarăș a cerut cuvântul în afara ordinii de zi, și atât eu cât și Tokarev am socotit să i-l dăm.

În sală răsunară voci de aprobare, iar Okuniov răcni din toate puterile:

— Dau cuvântul, pentru salut, lui Pavka Korceaghin!

Dintr-o sută de oameni câți se aflau în sală, cel puțin optzeci îl cunoșteau pe Korceaghin, și când tânărul înalt și palid care înaintă spre rampă începu să vorbească, fu primit cu ovații și aplauze furtunoase.

— Dragi tovarăși!

Glasul lui Pavel era liniștit, deși cu greu putea să-și stăpânească emoția.

— După cum vedeți, tovarăși, am venit iar între voi și-mi reiau locul în rândurile voastre. Sunt fericit că m-am întors. Recunosc aici o mulțime de prieteni. Știu de la Okuniov că la noi, la Solomenka, numărul membrilor noi a crescut cu o treime, că la ateliere și la depou s-a isprăvit cu speculanții, că au început să fie scoase „cadavrele” din cimitirul locomotivelor ca să li se facă reparații capitale. Asta înseamnă că țara noastră renaște și prinde puteri. Așa că merită să trăiești. Puteam eu să mor tocmai acum? Ochii lui Korceaghin scliffeau de fericire.

Într-o furtună de strigăte de bun sosit, el coborî în sală îndreptându-se spre Borhart și Talia. Strânse repede câteva mâini. Prietenii se mai înghesuiră ca să-i facă loc între ei. Talia îi luă mâna și i-o strânse tare, tare de tot.

Anna se uita la el cu ochii larg deschiși; genele îi tremurau ușor. Privirea ei exprima mirare și bucurie.

* * *

Zilele treceau. Nu erau însă zile obișnuite. Fiecare zi aducea ceva nou și, împărțindu-și de dimineață timpul, Korceaghin constata cu amărăciune că ziua e prea scurtă și că multe dintre cele plănuite rămâneau neînfăptuite.

Pavel rămase să locuiască la Okuniov și începu să lucreze la ateliere ca ajutor de electrician.

Korceaghin, care voia să rămână câtăva vreme în afara muncii de conducere, discută mult cu Nikolai până-l convinse să accepte acest lucru.

— N-avem oameni destui și tu vrei să te închizi în atelier? Mie să nu-mi vorbești de boală. Și eu, după febra tifoidă, am umblat o lună în baston la

comitetul raional. Te știi eu bine, Pavka. Alta-i cauza pentru care nu vrei. Fii sincer și mărturisește — luă Okuniov ofensiva.

— Uite, Kolea, să-ți spun: motivul adevărat e că vreau să învăț.

— A-a... răcni Okuniov, triumfător. Va să zică despre asta-i vorba! Și ce, numai tu vrei? Crezi că eu nu vreau? Ăsta-i egoism, frățioare. Noi adică să ducem greul și tu să înveți! Nu, băiete, chiar mâine te vei duce la secția de instructori și organizare.

După lungi discuții, Okuniov cedă:

— Bine. Două luni te las în pace. Vezi ce înțelegător sunt? Numai că Țvetaev e prea ambițios și n-ai să poți lucra cu el.

Întoarcerea lui Korceaghin în atelier fu primită de Țvetaev cu rezerve. Era încredințat că, odată cu sosirea lui Pavel, o să înceapă lupta pentru conducere și, cum suferea de o ambiție bolnăvicioasă, se pregătea să se apere. Dar din primele zile se convinsese că presupunerile lui erau greșite. Când află că biroul organizației intenționează să-l coopteze, Korceaghin se duse singur la primul secretar și, invocând înțelegerea cu Okuniov, îl convinsese să scoată propunerea de pe ordinea de zi. În cadrul celei de Comsomol din atelierul său, el își luă sarcina să conducă cercul de educație politică; dar nu voia să lucreze în cadrul biroului. Și totuși, deși în mod oficial Pavel nu era în conducere, influența lui se simțea în întreaga muncă a colectivului. Discret, prietenește, l-a scos de câteva ori pe Țvetaev din situații dificile.

Odată, intrând în atelier, Țvetaev văzu cu mirare că toată celula tineretului și încă vreo treizeci de băieți care nu erau comsomoliști spălau geamurile, curățau mașinile de murdăria adunată de ani de zile, cărau afară gunoaiile și fierul vechi. Pavel freca de zor, cu o perie enormă, podeaua de ciment, pătată de păcură și grăsime.

— Ce v-a apucat de vă dichisiți așa? întrebă nedumerit Țvetaev pe Pavel.

— Nu mai vrem să lucrăm în murdărie. De doisprezece ani, nimeni n-a făcut curățenie pe-aici; dar noi, într-o săptămână, o să facem atelierul lună — îi răspunse Korceaghin.

Dând din umeri, Țvetaev plecă.

Electricienii nu se mulțumiră cu atât: începură să facă ordine și în curte, unde se depozitau de multă vreme fel de fel de fiare vechi. Ce nu era acolo! Sute de șasiuri, munți întregi de fier ruginit, șine, tampoane, cutii de unsoare; câteva mii de tone de metal se acopereau de rugină sub cerul liber. Dar ofensiva pornită împotriva depozitării anarhice a deșeurilor fu oprită de administrație.

— Sunt probleme mai însemnate, curtea o putem curăța și mai târziu.

Electricienii pavară atunci cu cărămizi un peron în fața ușii atelierului lor, fixând acolo și o plasă de sârmă, ca să-și șteargă noroiul de pe picioare,

și cu asta isprăviră cu aranjatul curții. Dar înăuntrul atelierului curățenia continuă să fie făcută seara, după terminarea lucrului. Peste o săptămână, când intră inginerul șef Strij, tot atelierul era inundat de lumină. Spălate de praful secular amestecat cu păcură, ferestrele uriașe cu rame de fier făceau loc luminii soarelui, care, pătrunzând în camera mașinilor, se reflecta vesel în piesele de alamă ale motoarelor Diesel. Piesele mai mari ale mașinilor fuseseră vopsite în verde, și chiar pe spițele roților cineva trasase cu grijă niște săgeți galbene.

— M-mda... se minună Strij.

Într-un ungher îndepărtat al atelierului, câțiva oameni tocmai își terminau lucrul. Strij se îndreptă într-acolo. Korceaghin îi ieși în întâmpinare, cu un borcan plin cu vopsea în mână.

— Ia stai, drăguțule — îl opri inginerul. Sunt de acord cu ceea ce faceți, dar de unde ați luat vopseaua? Am interzis categoric ca vopseaua să fie întrebuințată fără autorizația mea. Este un material care se procură greu. Vopsitul pieselor de locomotivă este mai important decât asta.

— Vopseaua am luat-o din cutiile vechi, aruncate. Două zile ne-am căznit cu ele și-am scos vreo zece kilograme. Tot ce-am făcut noi e legal, tovarășe conducător tehnic.

Inginerul mai făcu o dată „hm!”, de astă-dată cam stânjenit.

— Dacă e așa, puteți să continuați. Mda... Foarte interesant... Cum se explică asta, adică vreau să spun... pornirea voastră de a face curățenie de bună voie în atelier? Vreau să cred că a fost în afara orelor de lucru?

Era în glasul inginerului o sinceră nedumerire. Korceaghin, care remarcase acest lucru, răspunse:

— Desigur. Păi se putea altfel?

— Da, dar...

— De ce „dar”, tovarășe Strij? Cine v-a spus că bolșevicilor le poate plăcea murdăria de aici? Și asta încă nu-i nimic, lucrurile n-au să se oprească aici. O să mai vedeți și altele și-o să vă mirați de multe.

Ocolindu-l cu grijă pe inginer ca să nu-l păteze cu vopsea, Korceaghin se îndreptă spre ușă.

* * *

În fiecare seară, până noaptea târziu, Korceaghin zăbovea în biblioteca publică. Făcuse îndeaproape cunoștință cu cele trei bibliotecare de acolo și, folosind toate mijloacele de convingere, căpătă până la urmă dreptul mult dorit de a-și lua singur cărțile din rafturi. Fixând scărița în fața enormelor dulapuri, Pavel întârzia ceasuri întregi lângă ele, răsfoind unul după altul

volumele, în căutarea celor mai interesante și folositoare. În marea lor majoritate erau cărți vechi. Noua literatură încăpuse modest într-un mic dulăpior. Aici fuseseră adunate, la întâmplare, broșurile apărute în perioada războiului civil, *Capitalul* lui Marx, *Călcâiul de fier* și alte câteva volume. Printre cărțile vechi, Korceaghin găsi și *Spartacus*. Citi cartea pe nerăsuflete, în două nopți, apoi o aduse înapoi și o așeză în dulapul cu cărți noi, alături de cele câteva volume din scrierile lui Maxim Gorki. Strămutarea aceasta a celor mai interesante și valoroase opere din dulapurile cu cărți vechi în cel cu cărți noi a continuat, fără întrerupere.

Bibliotecarele nu-l împiedicau, le era cu totul indiferent.

★ ★ ★

Viața liniștită și monotonă a organizației de Comsomol fusese brusc tulburată de o întâmplare în aparență neînsemnată: Kostka Fidin, membru în biroul celulei de la secția de reparații mijlocii, un băiat cărn cu fața ciupită de vărsat, cam încet în mișcări, a rupt, în timp ce sfredelea o placă de fier, un burghiu american foarte scump. De vină era revoltătoarea lui nepăsare. Și, ceea ce era mai rău, e că părea să fi făcut cu tot dinadinsul. Acest fapt se petrecuse într-o dimineață. Hodorov, maistrul-șef al secției de reparații mijlocii, îi ceruse lui Kostka să dea câteva găuri în placă. La început, Kostka a refuzat, dar, trebuind să se supună hotărârii maistrului, a luat placa și a început să o sfredelească. Hodorov nu era iubit în atelier, pentru că era din cale-afară de exigent. Fost menșevic, nu lua parte deloc la viața socială și se uita cam strâmb la comsomoliști, dar era un meșter iscusit și își îndeplinea conștiincios obligațiile. Trecând pe lângă Kostka, maistrul a văzut că sfredelește pe „uscat”, fără să toarne ulei pe burghiu. S-a apropiat grăbit de mașina de găurit și a oprit-o:

— Ce, ești chior, ori ești venit numai de ieri aici? a strigat el la Kostka, dându-și seama că, întrebuițând burghiul în felul ăsta, o să-l strice cu siguranță.

Kostka însă i-a răspuns artăgos și a dat din nou drumul mașinii. Hodorov s-a dus să se plângă șefului de atelier, iar Kostka, fără să oprească mașina, a dat fuga să aducă bidonul cu ulei; astfel că la sosirea celor de la administrație toate să fie în regulă. Dar până să găsească bidonul și până să se întoarcă, burghiul se rupsese. Șeful atelierului a făcut un raport scris, cerând ca Fidin să fie dat afară. Biroul celulei de Comsomol i-a luat apărarea lui Kostka, argumentând că Hodorov persecută tineretul. Administrația a insistat însă, și cu cercetarea acestui caz a fost însărcinat chiar biroul organizației. De la acest fapt au pornit toate cele ce s-au petrecut ulterior.

Din cei cinci membri ai biroului, trei erau de părere că Fidin ar trebui să fie pedepsit numai cu o muștrare și trecut la altă muncă. Printre aceștia se număra și Țvetaev. Ceilalți doi îl socoteau pe Kostka absolut nevinovat.

Ședința a avut loc în biroul lui Țvetaev. Se afla acolo o masă mare, acoperită cu postav roșu, câteva bănci lungi și câteva scaune fără spetează făcute de băieții din atelierul de tâmplărie. Pe pereți atârnavă portretele conducătorilor. Dincolo de masă, desfășurat pe întregul perete, se afla drapelul colectivului.

Țvetaev era activist scos din producție. Fierar de meserie, fusese avansat în ultimele patru luni, mulțumită capacității lui, ajungând să aibă munci de răspundere în organizația de tineret. Era membru în biroul comitetului raional de Comsomol și făcea parte din comitetul gubernial. Lucrase ca fierar la uzina mecanică, dar în munca de atelier era novice. Din primele zile a luat puternic hățurile în mână. Încrezut și hotărât, el a înăbușit de la început orice inițiativă, s-a apucat singur de toate și, neputând cuprinde pe deplin munca, se năpustea asupra ajutoarelor lui, acuzându-i de lipsă de activitate.

Până și biroul a fost aranjat tot sub supravegherea lui personală.

Țvetaev se conducea ședința, răsturnat în singurul fotoliu moale din cameră, adus aici de la colțul roșu. Era o ședință închisă. În momentul când organizatorul de partid, Homutov, ceru cuvântul, cineva bătu în ușa închisă pe dinăuntru cu zăvorul. Țvetaev se încruntă nemulțumit. Ciocănitul se repetă. Katiușa Zelenova se ridică și trase zăvorul. Văzându-l pe Korceaghin, Katiușa îi dădu drumul. În timp ce Pavel se îndrepta spre o bancă liberă, Țvetaev îi strigă:

— Korceaghin, avem o ședință închisă de birou.

Roșind, Pavel se întoarce încet spre masă.

— Știu. Dar mă interesează părerea voastră în cazul lui Kostka. Aș fi vrut să ridic și o altă chestiune în legătură cu acest caz. Ori ai ceva împotriva prezenței mele aici?

— N-am nimic împotriva, dar știi că atunci când e ședință închisă, asistă numai membrii biroului. E greu să deliberezi când e lume multă. Acum, din moment ce ai venit, ia loc.

Korceaghin primea pentru prima oară în viața lui o palmă ca asta. O cută adâncă îi brăzdă fruntea.

— Ce rost au formalitățile astea? își exprimă dezaprobarea Homutov.

Korceaghin îl opri însă cu un gest și se așeză pe un scaun.

— Iată ce voiam să spun — începu Homutov. În ceea ce-l privește pe Hodorov, e drept că-i unul dintre aceia care stau deoparte, dar nici noi nu ne împăcăm prea bine cu disciplina. Dacă toți comsomoliștii au să înceapă să distrugă uneltele, n-o să mai avem cu ce lucra. Iar exemplul pe care-l dăm celor care nu-s în Comsomol nu e deloc spre lauda noastră. În ce-l privește

pe Kostka, socotesc că e cazul să primească un avertisment.

Țvetaev nu-l lăasă să termine și își începu obiecțiunile. După ce-l ascultă vreo zece minute, Korceaghin fu perfect edificat asupra punctului de vedere al biroului. Când erau gata să treacă la vot, Pavel ceru cuvântul. Țvetaev își călcă pe inimă și i-l dădu.

— Vreau să-mi exprim, tovarăși, părerea mea în cazul lui Kostka.

Vocea lui Korceaghin era mai tăioasă decât ar fi dorit.

— Nu cazul lui Kostka are importanță acum, el constituie doar un semnal de alarmă. Am cules ieri câteva cifre. (Pavel scoase din buzunar un carnet.) Mi l-a dat serviciul de evidență. Vă rog să fiți atenți: douăzeci și trei la sută din comsomoliști întârzie la lucru în fiecare zi, de la cinci până la cincisprezece minute. Acest fapt a devenit un obicei în toată regula. Șaptesprezece la sută din comsomoliști lipsesc în mod obișnuit de la lucru una sau două zile pe lună, în timp ce restul tineretului are chiulangii d-ăștia numai paisprezece la sută. Aceste cifre sunt pentru noi mai rău decât o palmă. Am mai notat în treacă ceva. Printre membrii de partid sunt patru la sută chiulangii câte o zi pe lună, și întârziați tot patru la sută. Printre cei care nu sunt în partid, lipsesc de la lucru câte o zi pe lună unsprezece la sută și întârzie treisprezece la sută. Stricarea uneltelor revine în proporție de nouăzeci la sută tot tinerilor, dintre care numai șapte la sută sunt intrați de curând în lucru. De aici putem trage concluzia că lucrăm cu mult mai prost decât membrii de partid și decât muncitorii adulți. Dar această situație nu-i peste tot la fel. Fierăria face excepție și poate fi dată ca exemplu. La electricieni lucrurile se prezintă satisfăcător, iar în alte ateliere munca merge cam tot așa. După părerea mea, tovarășul Homutov, atingând problema disciplinei, a spus abia un sfert din ce trebuia spus. Nouă ne revine sarcina lichidării acestor abateri. N-am să fac agitație și n-am să vă țin discursuri, dar e cert că atacul trebuia îndreptat împotriva chiulangiilor și a indolenților. Muncitorii bătrâni spun verde că pentru patron se lucra mai bine, pentru capitalist se lucra mai conștiincios, iar acum, când noi singuri suntem stăpâni, ceea ce se întâmplă n-are nicio scuză. Vinovat în primul rând nu-i nici Kostka, nici altcineva, ci noi toți, pentru că nu numai că n-am dus lupta așa cum trebuia împotriva acestui rău, ci, dimpotrivă, dintr-un motiv sau altul, l-am ocrotit pe oamenii de felul lui Kostka.

Samohin și Butileak au argumentat aici că Fidîn e unul de-ai noștri, că e activist și că-și îndeplinește sarcinile. Și ce dacă a rupt burghiul, ce mare lucru? Cui nu i se poate întâmpla așa ceva? Băiatul e de-ai noștri, pe când maistrul e un străin... Nu uitați însă că nimeni nu încearcă să-l judece politic pe Hodorov. Și când te gândești că pisălogul ăsta are un stagiul în muncă de treizeci de ani! Să nu vorbim acum de atitudinea lui politică! De astă dată

el are dreptate: tocmai el, care nu-i de-ai noștri, păzește bunul statului, iar noi ne batem joc de uneltele aduse din străinătate. Cum putem numi această inversare a situației? Eu socot că acum e momentul să dăm prima lovitură și să începem ofensiva în acest sector.

Propun deci ca Fidin să fie exclus din Comsomol ca trântor, neglijent și dezorganizator al producției. Să se scrie despre acest caz la gazeta de perete și, fără să ne pese de ce-o să spună lumea, să se citeze chiar în articolul de fond cifrele pe care vi le-am dat. Noi avem destule forțe și avem pe cine să ne sprijinim. Masa comsomoliștilor o formează lucrătorii buni. Șaizeci dintre ei au muncit la Boiarka și asta le-a fost cea mai bună școală. Cu ajutorul și participarea lor o să lichidăm toate abaterile semnalate. Dar ca să putem face asta, trebuie să renunțăm odată pentru totdeauna la felul nostru de până azi de a privi lucrurile!

Liniștit și tăcut de obicei, Korceaghin vorbise de astă dată violent și pățimaș. Țvetaev îl vedea pentru întâia oară sub adevărata lui înfățișare. Își dădea seama că Pavel are dreptate, dar, ros de bănuiala pe care o avusese până atunci în privința lui, nu putea să se declare de acord cu el. El văzu în cuvântarea lui Korceaghin o critică aspră a stării generale a organizației, o subminare a autorității lui, și hotărî să-l doboare pe electrician. Își începu expunerea, acuzându-l direct pe Korceaghin că i-a luat apărarea menșevicului Hodorov.

Discuția aprinsă dură trei ore. Seara târziu, rezultatele fură totalizate: zdrobit de logica necruțătoare a faptelor și pierzând majoritatea care trecu de partea lui Korceaghin, Țvetaev făcu un pas greșit, violând regulile democrației: înainte de votul hotărâtor, el îl invită pe Korceaghin să părăsească biroul.

— Bine, mă duc, cu toate că lucrul ăsta nu-ți face cinste, Țvetaev. Dar te previn că în cazul când stăruiești în părerea ta, iau cuvântul mâine la adunarea generală și sunt sigur că acolo n-o să mai ai majoritatea. Nu ai dreptate, Țvetaev. Cred, tovarășe Homutov, că ai datoria să aduci această chestiune în discuția organizației de partid, și asta chiar înainte de adunarea generală.

Cu un ton provocator, Țvetaev strigă:

— Ce, mă ameninți? Crezi că eu nu cunosc drumul ăsta? Dar acolo poate fi discutată și situația ta. Dacă tu nu activezi, n-ai dreptul să-i împiedici pe alții s-o facă!

După ce închise ușa, Pavel își șterse fruntea fierbinte cu dosul palmei și trecu prin coridorul pustiu spre ieșire. În stradă respiră adânc. Aprinse o țigară și se îndreptă spre căsuța mică de pe colina Batîeva, unde locuia Tokarev.

Korceaghin îl găsi pe lăcătuș la masă.

— Ia zi, să auzim ce noutăți mai sunt pe la voi. Adu, Daria, o-| farfurie cu mâncare — spuse Tokarev, invitându-l pe Pavel la masă.

Daria Fominișna, soția lui Tokarev, era înaltă și durdulie, exact contrariul soțului ei. Ea puse în fața lui Pavel o farfurie cu cașă de mei și, ștergându-și cu șorțul alb buzele umede, îl îndemnă cu blândețe:

— Mănâncă, draguțule.

★ ★ ★

Înainte, pe când Tokarev lucra la atelier, Korceaghin își petrecea deseori vremea, până noaptea târziu, în locuința acestuia. Acum însă venea la bătrân pentru întâia oară de la înapoierea lui în oraș.

Lăcătușul îl ascultă cu atenție. Nu spunea nimic, văzându-și de mâncare, scoțând doar din când în când, ca pentru sine, un „hm!”. După ce-și termină cașa din farfurie, își șterse mustățile cu batista și își dresе glasul:

— Da, ai dreptate. De mult ar fi trebuit să punem la punct lucrurile astea. Atelierele sunt efectivul de bază în raion. De aici trebuie să începem. Va să zică te-ai luat la harță cu Țvetaev. Foarte rău. Adevărat că e înfumurat, dar știam că te pricepi cum să iei oamenii. Bine că veni vorba, ia spune ce faci la atelier?

— Muncesc. Dau o mână de ajutor oriunde e nevoie. La noi în celulă conduc un cerc de educație politică.

— Dar în birou ce faci?

Korceaghin întârzie cu răspunsul:

— La început, când nu mă simțeam destul de înzdrăvenit și voiam să mai și învăț, n-am luat parte la conducere în mod oficial.

— Asta-i bună! exclamă dezaprobator Tokarev. Să știi, băiete, că nu-ți iau în seamă vorbele astea numai din pricina sănătății tale șubrede. Acum însă cum te simți, te-ai mai înzdrăvenit puțin?

— Da.

— Bine, atunci apucă-te serios de treabă. Nu mai umbla cu jumătăți de măsură. Cine a mai văzut să iasă lucru bun când e făcut pe jumătate? Oricine o să-ți poată spune că fugi de răspundere și nici n-o să ai cum să te aperi. Mâine să-mi pui acolo toate la punct, iar pe Okuniov am să-l zgâlțâi zdravăn — termină Tokarev, cu o notă de nemulțumire în glas.

— Lasă-l, tătucule — îi luă Pavel apărarea lui Okuniov. Eu l-am rugat să nu-mi dea prea multe sarcini.

Tokarev șuieră disprețuitor:

— Tu l-ai rugat și el ți-a făcut pe plac! Hm! Bravo! Halal comsomoliști! Dar, în sfârșit... Hai, băiete, citește-mi ziarul cum făceai altădată. Ochii mei au început să mă cam lase.

Biroul organizației de partid aprobă opinia majorității biroului organizației de tineret. În fața organizației de partid și a celei de tineret stătea o importantă și grea sarcină: fiecare să dea prin propria lui comportare exemplu de disciplină în muncă. În birou, Țvetaev a fost strașnic scuturat. La început era cât pe-acți să se rățoiască la cei care l-au criticat, dar strâns cu ușa de cuvintele lui Lopahin, secretarul organizației de partid, om în vârstă, cu fața palidă din pricina tuberculozei care-l rodea, Țvetaev cedă și-și recunoscă vina pe jumătate.

A doua zi, atenția muncitorilor fu atrasă de articolele apărute în gazetele de perete din ateliere. Oamenii le citeau cu glas tare și discutau îndelung despre cele cuprinse în ele.

Seara, la adunarea organizației de tineret, care înregistra o participare deosebit de numeroasă, aceste articole constituiră singurul subiect de discuție.

Kostka a fost exclus, iar în biroul organizației a fost cooptat un nou tovarăș, noul responsabil cu învățământul politic, Korceaghin.

Nejdanov a fost ascultat cu multă liniște și atenție. El vorbi despre noile probleme, despre noua fază în care urmau să intre atelierele căilor ferate.

După adunare, Korceaghin îl așteptă în stradă pe Țvetaev:

— Să mergem împreună, avem ceva de discutat.

— Ce anume? îl întreabă Țvetaev, cu glas surd.

Pavel îl luă de braț și, după ce făcură câțiva pași, se opri în dreptul unei bănci.

— Hai să ne așezăm o clipă — propuse el, luând loc cel dintâi pe bancă.

Țigara lui Țvetaev licărea în întuneric.

— Spune-mi, Țvetaev, de ce ai tu pică pe mine?

Câteva clipe de tăcere.

— A, despre asta voiai să-mi vorbești? Și eu care credeam că ai să-mi spui ceva serios!

Țvetaev vorbise tăragănat, cu prefăcută mirare.

Pavel îi puse bărbătește mâna pe genunchi:

— Dimka, nu mai umbla cu cioara vopsită. Numai diplomații caută să se fofileze în felul acesta. Tu să-mi dai un răspuns direct: de ce ai pică pe mine?

Țvetaev se răsuci nerăbdător în loc:

— Ce ai cu mine? Ce vorbă-i aia „pică”? Nu ți-am propus chiar eu să lucrezi? Tu ai refuzat, și-acum iese că eu te-am ținut la o parte.

Pavel își dădu seama că Țvetaev nu vorbea sincer și, fără să-și ia mâna de pe genunchiul lui, replică emoționat:

— Fiindcă nu vrei să-mi răspunzi tu, am să răspund eu în locul tău. Îți închipui că am să-ți stau în cale, crezi că țințesc la locul tău de secretar.

Dacă lucrurile n-ar sta așa, n-am fi avut niciun conflict pe chestia lui Kostka. Frecușurile astea dăunează întregii activități. Dacă ar fi numai în dezavantajul nostru, ducă-se, n-ar avea prea mare importanță, n-ai decât să crezi ce vrei. Dar de mâine noi o să trebuiască să lucrăm împreună. Și atunci ce o să iasă? Ascultă-mă, nu avem nimic de împărțit. Suntem amândoi muncitori. Dacă și ție cauza noastră îți este mai scumpă decât orice, o să-mi strângi mâna și pornim la treabă prietenește. Dar dacă nu-ți scoți din cap toate prostiile și o iei razna pe drumul dușmăniei, atunci o să ne răfuim serios pentru orice piedică ce s-ar ivi în muncă din pricina asta. Eu îți întind mâna. Ia-o, atât timp cât e mâna unui tovarăș.

Korceaghin simți cu multă satisfacție în palma lui degetele noduroase ale lui Țvetaev.

★ ★ ★

Trecu o săptămână.

La comitetul raional de partid lucrul era pe terminate. Se lăsase o liniște deplină în toate secțiile. Tokarev nu se hotăra să plece. Bătrânul ședea în fotoliu, citind atent tot materialul proaspăt sosit. Cineva bătu la ușă.

— Da — răspunse Tokarev.

Korceaghin intră și puse în fața secretarului două chestionare completate.

— Ce e asta?

— Asta, tătucule, e lichidarea lipsei de răspundere. Cred că e momentul. Dacă ești și tu de acord, atunci te rog să mă susții.

Tokarev citi titlul chestionarului, îl privi apoi câteva secunde pe tânăr și luă tăcut condeiul în mână. În rubrica unde era întrebarea privitoare la stagiul de partid al acelor care îl recomandă pe tovarășul Korceaghin Pavel Andreevici în calitate de candidat al Partidului Comunist (bolșevic) rus, scrise apăsător „1903” și puse alături semnătura lui simplă.

— Uite, fiule, și sunt sigur că n-ai să faci de râs niciodată părul meu alb!

★ ★ ★

În cameră era zăduf și o singură dorință îi cuprinsese pe toți: să iasă cât mai repede la aer, în aleea de castani din Solomenka, lângă gară.

— Isprăvește odată, Pavka, nu mai pot — spuse Țvetaev, lac de nădușeală.

Katiușa, și după ea și ceilalți, fură toți de aceeași părere.

Korceaghin închise cartea: cercul de studii își terminase munca.

Când toți erau gata de plecare, se auzi soneria telefonului de perete, un aparat vechi, sistem „Erikson”. Silindu-se să acopere cu glasul său larma din cameră, Țvetaev vorbea la telefon.

Puse la loc receptorul și se întoarse spre Korceaghin:

— În gară sunt două vagoane diplomatice ale consulatului polonez. Curentul electric nu merge într-unul din vagoane și trenul pleacă peste o oră. Trebuie reparată imediat instalația. Pavel, ia-ți chiar tu lădița cu materiale și du-te acolo! E urgent!

Cele două vagoane internaționale, luxoase, se aflau la primul peron al gării. Vagonul-salon, cu ferestrele largi, era puternic luminat. În cel de alături era însă întuneric.

Pavel se apropie de luxosul „Pullman” și apucă bara, gata să intre în vagon.

De lângă peretele gării se desprinsă repede un individ care-l apucă de umăr:

— Stai, cetățene! Pe unde umbli?

Vocea parcă-i era cunoscută. Pavel întoarse capul. Văzu o scurtă de piele, un cozoroc lat de șapcă, un nas subțire, coroiat și o privire atentă, scrutătoare. Era Artiuhin, care, recunoscându-l abia acum pe Pavel, luă mâna de pe umărul lui. Trăsăturile severe ale feței sale se destinsă, dar privirea lui întrebătoare rămase fixată asupra lădiței.

— Unde mergi?

Pavel îi dădu pe scurt toate explicațiile. De după vagon apăru o altă siluetă.

— Îl aduc imediat pe însoțitorul vagonului.

În vagonul-salon în care intră Korceaghin în urma însoțitorului văzu câțiva oameni îmbrăcați în costume elegante de voiaj. La masa acoperită cu o față de mătase brodată cu trandafiri, o femeie cu spatele spre ușă ședea de vorbă cu un ofițer înalt. Când intră electricianul, conversația încetă brusc.

Examinând repede firele care porneau de la ultima lampă din culoar și găsiindu-le în bună stare, Korceaghin părăsi vagonul-salon continuând să caute defecțiunea. După dânsul, pas cu pas, venea însoțitorul, gras, cu ceafă de boxer, îmbrăcat într-o uniformă plină de nasturi mari de alamă, cu pajura pe ei.

— Să trecem în vagonul de alături, aici nu e nimic stricat, acumulatorul funcționează. Defecțiunea probabil că e dincolo.

Însoțitorul întoarse cheia în ușă și intrară pe culoarul întunecat. Luminând firul cu lanterna, Pavel găsi imediat locul unde se produsese scurt-circuitul. Peste câteva minute se aprinsă pe culoar primul bec, inundând încăperea cu lumina lui palidă, mată.

— Trebuie să deschizi compartimentul, să schimbăm becurile, că sunt arse — îi spuse Korceaghin însoțitorului.

— În cazul ăsta trebuie s-o chem pe doamna. Dumneaei are cheia.

Nevoind să-l lase pe Korceaghin singur, însoțitorul îl luă cu el.

În compartiment intră mai întâi femeia aceea, apoi, imediat în urma ei, Korceaghin. Însoțitorul rămase în ușă, astupând-o cu corpul lui masiv. Privirea lui Korceaghin căzu pe două geamantane elegante de piele, așezate în plase; o haină de mătase era aruncată neglijent pe canapea; pe măsuța de lângă fereastră se afla un flacon de parfum și o mică pudrieră de malahit. Femeia luă loc pe canapea, într-un colț, și, aranjându-și puțin părul de culoarea inului, urmări atent mișcările electricianului.

— Rog pe doamna să-mi permită să plec pentru o clipă. Domnul maior dorește bere rece — spuse servil însoțitorul și, aplecându-și cu greutate gâtul de taur, se înclină.

Cu o voce melodioasă și afectată, femeia îi răspunse:

— Poți să te duci.

Vorbeau în limba poloneză.

O fâșie de lumină din culoar cădea pe umărul femeii. Rochia ei elegantă, din cea mai fină mătase de Lyon, cusută la croitori parizieni de primul rang, îi lăsa dezgoliți umerii și brațele. În urechea ei micuță se legăna și strălucea ca un bob de rouă un briliant. Korceaghin vedea numai umărul și brațul femeii, sculptate parcă în fildeș. Fața îi rămânea în umbră. Manevrând repede cu șurubelnița, Pavel scoase dulia din tavan și peste un minut compartimentul era inundat de lumină. Mai trebuia examinat al doilea bec electric, exact deasupra locului unde ședea femeia.

— Trebuie să controlez și becul ăsta — spuse Korceaghin, oprindu-se în fața ei.

— Ah, da, văd că te încurc — răspunse femeia în cea mai curată limbă rusă, ridicându-se ușor de pe canapea și rămânând aproape de Korceaghin. Acum o putea vedea de sus până jos. Linia arcuită a sprâncenelor și buzele strânse, care-i dădeau un aer de impertinență, îi erau cunoscute. Nu mai încăpea nicio îndoială: eleganta doamnă era Nelly Lescinska. Fiica avocatului Lescinski observă imediat privirea lui mirată. Dar dacă Korceaghin o recunoscuse, ea nici nu bănuia măcar că tânărul din fața ei e zvăpăiatul lor vecin, care în ultimii patru ani se făcuse electrician.

Cu o disprețuitoare indiferență, ridicând puțin sprâncenele ca răspuns la mirarea lui, ea trecu mai lângă ușă și rămase în picioare, lovind nerăbdătoare podeaua cu vârful pantofiorului de lac. Pavel începu să lucreze la al doilea bec. Îl deșurubă, îl examinează la lumină și, deodată, spre marea lui mirare și mai ales a Lescinskăi, o întrebă în limba poloneză:

— E și Victor aici?

Korceaghin o întrebase fără să se întoarcă. Nu-i vedea fața, dar după tăcerea ei îndelungată își dădea seama de încurcătura în care o pusese.

— Îl cunoști?

— Chiar foarte bine. Doar am fost vecini.

Pavel se întoarce cu fața spre ea.

— A, Pavel, fiul... — Nelly se încurcă.

— Bucătăresei — continuă fraza Korceaghin.

— Vai cum ai crescut! Mi-aduc aminte de dumneata ca de un băiat neastâmpărat și cam sălbatic. Nelly îl examinează fără jenă din cap până-n picioare. Dar de ce întrebă de Victor? După câte mi-amintesc, nu vă înțelegeați prea bine — spuse Nelly, cu vocea ei melodioasă de soprană, nădăjduind să-și alunge plictiseala prin această neașteptată întâlnire.

Șurubelnița învârtea repede în perete un șurub.

— Am o socoteală cu el. Când o să-l vedeți, vă rog să-i spuneți că n-am pierdut speranța să ne socotim odată și odată.

— Spune-mi, ce sumă îți datorează? Ți-o pot plăti eu în locul lui.

Ea înțelesese prea bine la ce fel de „socoteală” făcea aluzie Korceaghin, fiindcă își amintea perfect toată istoria cu petliuriștii, dar nu-și putea stăpâni dorința de a-l atâța pe acest „om de rând”, de a-și bate joc de el.

Korceaghin nu răspunse nimic.

— Spune, e adevărat că a fost prădată casa noastră și că acum e o ruină? Cu siguranță, chioșcul și straturile de flori au fost distruse, nu-i așa? întrebă cu tristețe Nelly.

— Casa este acum a noastră, nu mai e a dumneavoastră, așa că nu ne convine s-o ruinăm.

Nelly zâmbi sarcastic.

— Oho, după cum se vede, te-au învățat și pe dumneata cum să răspunzi! Dar nu uita că suntem în vagonul misiunii poloneze și în compartimentul ăsta eu sunt stăpână, iar dumneata rob ai fost și rob ai rămas. Chiar în momentul ăsta, dumneata muncești ca eu să am lumină și să pot citi comod, aici, pe canapeaua asta. Înainte, mama dumitale ne spăla rufele și dumneata cărai apă. Ne întâlnim exact în aceeași situație.

Vorbea cu o satisfacție răutăcioasă. În timp ce curăța cu briceagul capătul sârmei, Pavel o privea pe poloneză cu o expresie fățișă de dispreț:

— N-aș bate pentru dumneata nici măcar un cui ruginit, dar dacă burjuii i-au inventat pe diplomați, trebuie să ne purtăm și noi cum se cuvine. Nu le tăiem capetele și nici nu le spunem grosolăniile așa cum faceți dumneavoastră, de pildă.

Obrajii femeii se făcură purpurii:

— Ce s-ar fi ales de mine dacă ați fi reușit să luați Varșovia? M-ați fi tocat bucățele sau m-ați fi batjocorit?

Stătea în ușă, aplecată grațios: nările senzuale, obișnuite cu cocaina, îi tremurau. Deasupra canapelei se făcu deodată lumină. Pavel își îndreptă

spinarea:

— Cine o să-și spurce mâinile cu dumneata? O să plesnești și fără săbiile noastre, de atâta cocaină. Și-apoi, așa cum arăți, nici ca femeie nu-mi spui nimic!

Apucă lădița și făcu doi pași spre ușă. Nelly se dădu în lături și abia când ajunsese la capătul coridorului, auzi glasul ei răgușit:

— Bolșevic blestemat!

★ ★ ★

A doua zi, seara, pe când Korceaghin se îndrepta spre bibliotecă, o întâlni pe stradă pe Katiușa. Tăindu-i drumul și apucându-l de mâneca bluzei, Zelenova îi spuse în glumă:

— Unde-ai plecat, politică, cultură-învățătură?

— La bibliotecă, mămucă, lasă-mă — îi răspunse pe același ton Korceaghin, luând-o ușurel de umeri și dând-o deoparte.

Eliberându-se din mâinile lui, Katiușa porni alături de el:

— Ascultă, Pavlușa! Doar nu înveți tot timpul... Știi ce? Hai astăzi la o serată, la Zina Gladîș. Știi de când mă tot roagă fetele să te-aduc? Tu numai de politică te ocupi, nu vrei să mai și petreci puțin? Ce-o să fie dacă o să treacă o zi fără să citești? Să vezi ce bine ai să te simți — încercă să-l convingă Katiușa.

— Serată? Și ce-o să facem acolo?

Katiușa îl îngână ironic:

— „Și ce-o să facem acolo?” N-o să ne închinăm lui Dumnezeu, n-ai grijă. O să petrecem puțin, și gata povestea. Am auzit că știi să cânti din armonică... Eu nu te-am auzit încă niciodată. Te rog, fă-mi și mie plăcerea. Unchiul Zinei are armonică, dar cântă prost. Fetele întreabă mereu de tine și tu te usuci cu nasul în cărți. Unde scrie că un comsomolist nu trebuie să mai și petreacă puțin? Hai, nu te lăsa rugat atâta, că mă supăr și nu mai vorbesc cu tine o lună întregă.

Katia, o fată cu ochi mari, zugrav de meserie, era o bună tovarășă și o bună comsomolistă. Korceaghin nu voia s-o supere și se lăsă convins, cu toate că nu era obișnuit cu astfel de petreceri, pe care le considera neserioase.

În casa mecanicului de locomotivă Gladîș era gălăgie și lume multă. Cei vârstnici, ca să nu-i împiedice pe tineri, trecuseră în cealaltă odaie, iar în odaia cea mare, ca și pe veranda care dădea într-o mică grădiniță, se adunaseră vreo cincisprezece băieți și fete. Când Katiușa îl conduse pe Pavel prin grădină, pe verandă era în toi jocul așa-numit „hrana porumbeilor”. În mijlocul verandei se aflau două scaune spate-n spate. La comanda gazdei, care conducea jocul, se așezau pe scaune un băiat și o fată. Gazda striga: „Hrăniți porumbeii”, și

atunci tinerii își întorceau deodată capetele, buzele lor se întâlneau și astfel se sărutau în fața tuturor. Jucară apoi „inelul” și „postașul”. Fiecare din aceste jocuri era în mod obligatoriu însoțit de sărutări. Ba încă la „postașul”, pentru a se feri de privirile spectatorilor, cei care urmau să se sărute treceau din veranda prea luminată în odaie, unde lumina era stinsă în acel moment. Celor ce nu se mulțumeau cu acest joc, le era rezervat pe masa rotundă din colț un pachet cu cartonase ilustrate, „firtul florilor”. Vecina lui Pavel, o fată de vreo șaisprezece ani care se botezase Mura, cochetând cu ochișorii ei albaștri, îi întinse o ilustrată spunându-i încet:

— Toporașul!

Cu câțiva ani înainte, Pavel cunoscuse felul ăsta de serate și, chiar dacă nu le frecventase, le socotise totuși ca ceva firesc. Dar acum, după ce rupsesse pentru totdeauna cu viața mic-burgheză specifică orașelelor de provincie, petrecerea asta îi păru de-a dreptul dezgustătoare și chiar ridicolă.

Dar oricum ar fi privit el toate acestea, fapt e că avea acum ilustrata „firtului” în mână.

În dreptul „toporașului” el citi: „Îmi plăci mult”.

Pavel se uită în ochii fetei. Fără nicio jenă, ea îi înfruntă privirea.

— De ce?

Întrebarea era destul de grea. Dar Mura avea răspunsul pregătit:

— Trandafirul — îi spuse ea a doua oară.

În dreptul „trandafirului” scria: „Ești idealul meu”.

Pavel se întoarse spre fată și, silindu-se să-i vorbească pe un ton cât mai blând, o întrebă:

— De ce te ocupi cu fleacuri de-astea?

Bosumflată, Mura se intimidă și fâstâcită răspunse:

— Nu-ți face plăcere mărturisirea mea?

Korceaghin nu-i răspunse. Dar voind să se lămurească ce-i cu ea, începu să-i pună întrebări, la care fata îi răspundea jenată. Peste câteva minute află că urmează școala de șapte ani, că tatăl său este revizor de vagoane, că ea îl știa mai demult pe Pavka și de-abia aștepta prilejul să facă cunoștință cu el.

— Cum te cheamă? o întrebă Korceaghin.

— Volințeva Mura.

— Fratele tău este secretarul celulei de la depou?

— Exact.

Korceaghin știa acum cu cine are de-a face. Unul dintre cei mai activi comsomoliști ai raionului, Volințev, nu dădea — după cum se vede — nicio atenție surorii lui, iar ea creștea ca o mic-burgheză oarecare. Începuse în ultimul timp să frecventeze seratele prietenelor ei, unde se sărutau atât de mult, de rămâneau năucite. Pe Pavel îl văzuse de mai multe ori la fratele ei.

Mura își dădea seama că Pavka dezaprobă purtarea ei, astfel că, atunci când fu chemată „să hrănească porumbeii”, prinzând din ochi zâmbetul ironic al lui Korceaghin, ea refuză categoric. Au mai stat împreună câteva minute. Mura îi povestea câte ceva despre dânsa, când Zelenova se apropie de ei:

— Vrei să aduc armonica, ne cânti? Și, uitându-se ștregărește pe sub sprâncene, îi spuse Murei: Ei, ați făcut cunoștință?

Pavel o trase pe Katiușa lângă el și, profitând de faptul că în jurul lor izbucnise un râs zgometos, îi spuse:

— Nu pot să cânt. Eu plec cu Mura.

— Oho! Va să zică ai picat în plasă — rosti tărăgănat Zelenova, cu vădit subînțeles.

— Da, curat că aici am picat în plasă. Spune-mi, afară de mine și de tine, mai sunt și alți comsomoliști aici? Sau am căzut numai noi doi în „porumbărie”?

Katiușa căută să-l îmbuneze:

— Ei, nu fi și tu ursuz. S-a terminat cu jocul, acum începem să dansăm.

Korceaghin se ridică:

— Treaba ta, Katiușa, n-aveți decât să dansați. Dar eu și Volînțeva tot plecăm.

* * *

Într-o seară, Borhart veni la Okuniov, dar nu-l găsi decât pe Korceaghin în cameră.

— Ești tare ocupat, Pavel? Nu vrei să mergem la plenara sovietului orașenesc? E mai plăcut să mergem în doi, și unde mai pui că o să trebuiască să ne întoarcem târziu la noapte.

Korceaghin se pregăti repede de plecare. „Mauserul” lui atârna de un cui deasupra patului. Era însă mult prea greu. Din sertarul mesei scoase browningul lui Okuniov și-l puse în buzunar. Scrise un bilețel pentru Okuniov, iar cheia de la ușă o ascunse la locul știut de amândoi.

În sala teatrului, unde avea loc ședința, îi întâlniră pe Pankratov și pe Olga. Se așezară cu toții la un loc. În pauze ieșiră și se plimbară prin piațeta din fața teatrului. Plenara, după cum prevăzuse Anna, dură până noaptea târziu.

Iureneva îi propuse Annei:

— Nu vrei să dormi la mine? E târziu și ai cam mult de mers până acasă.

— Nu, mulțumesc, m-am înțeles cu Pavel să mergem împreună — refuză ea.

Pankratov și Olga o luară în jos pe bulevard, iar cei veniți de la Solomenka porniră în sus.

Noaptea era înăbușitoare, întunecoasă. Tot orașul dormea. Pe străzile tăcute se împrăștia în toate direcțiile participanții la plenară. Pașii și vocile lor se stingeau treptat-treptat. Pavel și Anna se îndepărtau repede de centrul orașului. În Piață pustie îi opri o patrulă. După ce arătară actele, plecară mai departe. Traversară un bulevard și ieșiră pe o stradă neluminată, pustie, care străbătea un mare loc viran. Cotiră la stânga și porniră pe șosea, de-a lungul depozitelor centrale ale căilor ferate. Erau niște clădiri lungi de beton, sumbre, posomorâte. Fără să știe de ce, Anna fu cuprinsă de teamă. Privea atent, cercetând întunericul și-i răspundea lui Korceaghin anevoie și la nimereală. După ce-și dădu seama că umbra care-i păruse suspectă era un stâlp de telegraf, Borhart începu să râdă și-i povesti lui Korceaghin prin ce spaimă trecuse. Luându-l de braț și lipindu-se de umărul lui, se simți mai liniștită.

— Am douăzeci și doi de ani și parcă-s o babă neurastenică. Ai putea să crezi că sunt o fricoasă. Dar nu-i adevărat. Astăzi însă sunt foarte nervoasă. Uite, acuma când te simt alături, mi-a dispărut teama și mi-e rușine de frica mea prostească de adineauri.

Calmul lui Pavel, țigara lui care îi lumina puțin fața de câte ori trăgea din ea, linia bărbătească a sprâncenelor, toate acestea împrăștia teama pe care i-o inspirau bezna nopții și pustietatea locului, mai cu seamă că la teatru i se povestise de un odios asasinat comis cu o zi înainte în Podol.

Depozitele rămaseră în urmă. Trecură podețul de peste pârâu și porniră pe o șosea din preajma gării, înspre tunelul construit jos, sub linia ferată, și care lega partea aceea a orașului de cartierul gării.

Gara rămăsese departe, undeva la dreapta. Drumul dădea în fundătura din spatele depoului. Cunoșteau bine locurile pe acolo. Sus, pe terasamentul de cale ferată, sclipeau acele și semafoarele multicolore, iar în direcția depoului ofta obosită o locomotivă de manevră care pleca la odihna de noapte.

Deasupra intrării tunelului atârna de un cârlig ruginit un felinar. Se legăna ușor în bătaia vântului și lumina lui galben-tulbure se mișca ba pe un perete, ba pe celălalt.

La vreo zece pași de la intrarea în tunel, chiar în marginea șoselei, se afla o căsuță singuratică. Cu doi ani în urmă, nimerise în ea un obuz și, explodând, îi sfârtecăse măruntaiele, prefăcând fațada într-o ruină, iar acum în locul casei se căsca o gaură imensă, aidoma unui cerșetor despuiat care-și expune în fața trecătorilor toată mizeria. Deasupra, pe terasament, un tren trecu în viteză.

— Am ajuns aproape de casă — spuse Anna, ușurată.

Pavel încercă să-și desprindă pe nesimțite brațul, dar Anna îl ținea strâns. Erau în dreptul căsuței ruinate.

Deodată se auzi ceva în spatele lor. Un tropăit grăbit de picioare și respi-

rații hârâite. Mai mulți inși îi ajungeau din urmă.

Korceaghin încercă să-și libereze brațul, dar Anna, în groaza ei, i-l prinse mai tare. Când izbuti totuși să și-l smulgă, era prea târziu; ceafa îi era imobilizată în strânsoarea de fier a unor degete. O smucitură puternică, și Pavel fu întors cu fața spre agresor. Mâna acestuia îi lunecă spre beregată și, răsucindu-i gulerul bluzei, îi vârî în față țeava unui revolver.

Ochii electricianului urmăreau cu încordare supraomenească, parcă hipnotizați, revolverul. Moartea îi rânjea în față prin golul țevii și el nu izbutea să-și ia privirea din acest punct, nici măcar pentru a suta parte dintr-o secundă. Își aștepta sfârșitul. Dar nu urmă niciun foc. Ochii mari, deschiși ai lui Pavel văzură fața banditului. O căpățână cu fălci puternice, cu barbă și mustață. Sub cozorocul mare al șepcii, ochii rămâneau în umbră.

Dintr-o ochire, Korceaghin o zări pe Anna, albă ca varul, în momentul când era târâtă între dărâmurile casei de unul din cei trei bandiți care, frângându-i brațele, o trânti la pământ. Spre Pavel se repezi încă o umbră. Korceaghin o văzu proiectată pe peretele tunelului. În spate, între ruinele casei, se încinsese lupta. Anna se împotriva disperată; strigătul ei era înăbușit de șapca ce-i astupa gura. Individul în mâinile căruia se găsea Korceaghin, nevoind să rămână un simplu martor pasiv la viol, aruncă priviri de fiară spre locul unde fusese târâtă prada pe care puseseră mâna. Era pesemne șeful bandei și o asemenea împărțire a rolurilor nu-i era pe plac. Iar tinerelul pe care-l avea în față, după aparență nu putea fi decât „un nenorocit de la depou”, și deci nu prezenta niciun fel de pericol.

„Îi ard la moacă vreo două cu revolverul și-o să-și ia tălpășița spre maidan, fără să se mai uite înapoi.” Îi dădu drumul din strânsoarea pumnului.

— Șterge-o de unde-ai venit, și dacă scoți o vorbă îți găuresc tigva! Hai, șterge-o — spuse el, răgușit, împingându-l pe Korceaghin cu mânerul revolverului în frunte.

Și pentru a-i arăta lui Pavel că nu-l amenință un glonț tras din spate, lăsă revolverul în jos.

Korceaghin sări înapoi, făcând primii doi pași în lături, fără să-și ia ochii de la bandit; iar acesta, închipuindu-și că tinerelul se teme să nu fie împușcat din spate, se și întoarse îndreptându-se spre casa ruinată.

Korceaghin vârî mâna în buzunar. „Numai de-aș ajunge la timp, numai de-aș ajunge la timp!” Se răsuci brusc, întinse brațul stâng, ochi o clipă silueta banditului și trase.

Banditul își înțelese prea târziu greșeala și, înainte de a fi putut face vreo mișcare, glonțul îi pătrunse în coastă.

Se prăvăli spre peretele tunelului, urlând înăbușit, apoi, prinzându-se cu mâna de zid, se lăsă încet la pământ. Dintre ruinele casei lunecă în jos, pe

malul abrupt, o umbră. În urma ei tună a doua împuşcătură a lui Korceaghin. O altă umbră, îndoită, porni în salturi spre gura întunecată a tunelului. Încă un foc de revolver. Împroşcată de praful de beton fărâmiţat de glonte, umbra sări în lături şi se cufundă în întuneric. Browningul mai trase de trei ori. Lângă zid se zvârcoli ca un vierme în agonie banditul căpăţanos.

Zguduită de groaza celor petrecute şi ridicată de Korceaghin de la pământ, Anna se uita la banditul care se zbătea pe jos, fără să creadă că este salvată.

Pavel o trase cu forţa în întuneric, înapoi spre oraş, scoţând-o din fâşia de lumină. Fugiră spre gară, în timp ce lângă tunel, pe terasament, începură să apară luminiţe, iar pe linie răbufni o detunătură — primul semnal de alarmă.

★ ★ ★

Când în sfârşit ajunseră la locuinţa Annei, undeva pe colina Batieva, începuseră să cânte cocoşii. Anna se întinse pe pat. Korceaghin se așeză pe un scaun la masă. Aprinse o țigară, urmărind atent cum se înalță plutind bucla de fum cenușiu... Cu puțin înainte omorâse al patrulea om în viața lui.

Există oare un curaj care să se manifeste totdeauna într-un chip desăvârșit? Încercă să retrăiască toate senzațiile și sentimentele prin care trecuse și recunoscă că în primele clipe ochiul negru al țevii îi înghețase inima. Dacă cele două umbre izbutiseră să fugă nepedepsite, acest lucru se datora oare numai ochiului cu care nu vedea și faptului că a fost nevoit să tragă cu mâna stângă? Nu. La o distanță de câțiva pași ar fi putut ținti mai bine, dar încordarea și graba — semn neîndoielnic că-și pierduse cumpătul — l-au împiedicat s-o facă.

Lumina lămpii de pe masă îi cădea pe față și Anna se uita la el atent, căutând să-i prindă orice tresărire a mușchilor obrazului. Privirea lui era calmă. Numai cuta de pe frunte îi trăda toată încordarea.

— La ce te gândești, Pavel?

Speriate, gândurile i se risipiră ca un fum trecând dincolo de cercul de lumină și Pavel spuse primul lucru care-i veni în clipa aceea în minte:

— Trebuie să mă duc numaidecât la comenduire, să anunț ce s-a întâmplat.

Și mai mult în silă, biruindu-și oboseala, se ridică.

Ea îi ținea încă mâna — n-ar fi voit să rămână singură. Îl petrecu până la ușă și o închise numai după ce Korceaghin, care-i devenise acum atât de drag și de apropiat, dispăru în noapte.

Sosirea lui Korceaghin la comenduire dezlegă enigma omorului, în privința căruia paza căilor ferate nu știa ce să creadă. Cadavrul fusese identificat: era Fimka Cerep, un bine cunoscut bandit și ucigaș recidivist.

A doua zi, toată lumea știa de întâmplarea de lângă tunel. Cu acest prilej avu loc un conflict neașteptat între Pavel și Țvetaev.

În toiul lucrului, Țvetaev intră în atelier și-l chemă pe Korceaghin afară pe coridor. Oprindu-se într-un colț mai retras, emoționat și neștiind cum să înceapă, îi spuse până în cele din urmă:

— Povestește-mi ce s-a întâmplat ieri.

— Știi foarte bine.

Țvetaev ridică nerăbdător din umeri. Electricianul nu-și dădea seama că pe Țvetaev întâmplarea de la tunel îl atinsese mai mult decât pe toți ceilalți; nu știa că acest fierar, în ciuda indiferenței lui aparente, avea o puternică afecțiune pentru Anna Borhart. Nu era singurul care o simpatiza pe Anna, dar sentimentul lui Țvetaev era mai complicat. Întâmplarea de lângă tunel, de care aflase abia dimineață de la Lagutina, lăsase în conștiința lui o întrebare chinuitoare, nerezolvată. Nu putea să-l întrebe direct pe Pavel, dar voia să știe neapărat. Țvetaev își dădea seama că în sufletul lui se cuibărise un egoism nedemn, dar în lupta contradictorie dintre sentimente, ceea ce era primitiv, animalic în el, învinsese de astă dată.

— Ascultă, Korceaghin — începu el, cu voce surdă. E o chestiune care trebuie să rămână între noi. Îmi închipui că n-o să spui mai departe, fiindcă ar fi prea dureros pentru Anna, dar în mine poți să ai toată încrederea. Spune-mi, în timp ce banditul te ținea pe tine, ceilalți au siluit-o pe Anna?

La ultimele cuvinte, nemaiputând rezista, Țvetaev își întoarse privirea într-o parte. Korceaghin începu vag să înțeleagă: „Dacă Anna i-ar fi indiferentă, Țvetaev n-ar putea fi atât de emoționat. Iar dacă Anna îi e dragă, atunci”... Pavel se simțea jignit pentru Anna:

— De ce mă întrebi?

Țvetaev începu să îndruge verzi și uscate și, simțind că s-a dat de gol, se enervă:

— De ce cauți să te eschivezi? Eu te rog să-mi răspunzi și tu începi să mă descoși.

— O iubești pe Anna?

După câteva clipe de tăcere, urmă răspunsul, rostit cu greu:

— Da.

Abia stăpânindu-și mânia, Korceaghin îi întoarse spatele și porni pe coridor fără să se mai uite în urmă.

★ ★ ★

Într-o seară, Okuniov, după ce un timp se suci nehotărât pe lângă patul prietenului său, se așeză în cele din urmă pe marginea patului și puse mâna pe cartea pe care o citea Pavel.

— Știi, Pavlușa, ar trebui să-ți fac o mărturisire. Pe de o parte ar părea un lucru de nimic, dar în fond e foarte serios. Între mine și Talia Lagutina

s-a întâmplat ceva. La început, știi, îmi plăcea... — Okuniov se scărpină deasupra tâmplei, cu un aer vinovat, dar văzând că prietenul său nu râde, prinse curaj: Pe urmă și Talia... a rămas... Ce mai încoace și-ncolo, n-are rost să mai lungesc vorba... se vede și așa de la o poștă. Ieri am hotărât să ne punem soarta la încercare, să trăim împreună, să întemeiem un cămin. Eu am douăzeci și doi de ani, avem amândoi drept la vot. Vreau să-mi trăiesc viața cu Talia pe principiul egalității. Ce spui de asta?

Korceaghin rămase pe gânduri:

— Ce pot să-ți răspund, Kolea? Îmi sunteți amândoi la fel de buni prieteni. Suntem din aceeași plămadă. Plus că ne leagă multe... Iar Talia e o fată bună, de aceea totul e cât se poate de firesc.

A doua zi, Korceaghin se mută la băieți, la căminul depoului, iar peste câteva zile au organizat la Anna o serată tovarășească, fără mâncare și băutură, în cinstea întovărășirii Taliei cu Nikolai. A fost o seară plăcută de depănare a amintirilor și de lectură a unor fragmente din cele mai emoționante cărți. Au cântat laolaltă mult și frumos. Se auzeau până departe cântecele de luptă, iar mai târziu, Katiușa Zelenova și Volînțeva au adus o armonică și odaia se umplu de clocotul bașilor și de răsunetul minunat al acordurilor. În seara aceea Pavka cântă așa cum nu mai cântase vreodată. Iar când, spre mirarea tuturor, porni să joace și lunganul de Pankratov, Pavka se aprinse și mai tare, iar armonica lui, mai sprintenă ca de obicei, acompانيا cu foc:

*„Iată-l pe Denikin, ha,
Cum se strâmbă, vipera!
Ceka i-a venit de hac
Amiralului Kolceak!”*

Armonica le evoca trecutul, anii de iureș și de prietenie, de luptă și bucurii. Iar când armonica trecu în mâinile lui Volînțev, și lăcătușul le cântă atât de focos „merișorul”, electricianul se avântă într-un joc nebunesc.

Korceaghin dansa pentru a treia și ultima oară în viața lui.

4

Granița e marcată de doi stâlpi. Ei stau unul în fața celuilalt, tăcuți și vrăjmași, reprezentând două lumi. Unul cioplit, șlefuit și vopsit în dungi, ca o gheretă de poliție, cu vopsea neagră și albă. În vârf, pasărea de pradă cu un singur cap e bătută solid în cuie.

Desfăcându-și aripile de parcă ar fi înșfăcat cu ghearele stâlpul vărgat, vulturul cu un singur cap scrutează dușmănos scutul metalic de peste drum. Ciocul lui coroiat e întins și încordat. La șase pași în față, adânc îngropat în pământ, un alt stâlp enorm, de stejar, rotund și cioplit poartă în vârf un scut turnat în fier, pe care se văd ciocanul și secera. Între cele două lumi s-a deschis o prăpastie, deși stâlpii sunt împlântați pe câmp neted. Omul nu poate trece acești șase pași fără să-și riște viața.

Aici este granița.

Pe mii de kilometri de la Marea Neagră până în Extremul Nord, la Oceanul Înghețat, se întinde lanțul neîntrerupt al acestor santinele tăcute ale Republicilor Socialiste Sovietice, purtând marea emblemă a muncii pe scuturile lor de fier. De la stâlpul cu pasărea de pradă încep granițele Ucrainei Sovietice și ale Poloniei panilor. În acest loc izolat se pierde micul târgușor Berezdov. La zece kilometri de el trece frontiera, prin fața târgușorului polonez Koreț. De la Slavuta și până la Anapol se întinde sectorul batalionului N. de grăniceri.

Stâlpii de graniță aleargă pe câmpiile înzăpezite, trec peste drumurile de pădure, coboară pe maluri abrupte, se târăsc apoi în sus, se leagănă pe coline și, ajungând până la râu, privesc de pe malul înalt la câmpiile troienite de omăt ale țării străine.

E ger cumplit. Zăpada scârțâie sub picioare. De lângă stâlpul cu secera și ciocanul se desprinde un uriaș, cu un coif de viteaz ca din povești. Pășind apăsător, el merge să-și cerceteze sectorul. Ostașul roșu poartă o manta cenușie cu petlițe verzi și pâslari în picioare. O șubă de oaie, cu gulerul lat, îmbrăcată peste manta, și coiful căptușit cu stofă îl apără de ger. În mâini are mănuși cu un deget, făcute din blană de oaie. Șuba îi ajunge până la călcâie. E cald

într-înşa chiar pe viscolul cel mai turbat. Pe umăr îi atârnă arma. Măturând zăpada cu poalele şubei, el păşeşte pe potecă, trăgând cu nesăţ fumul de mahorcă din ȱigara răsucită. La graniţa sovietică, în câmp deschis, santinelele sunt postate din kilometru în kilometru, ca să se poată vedea unii pe alţii cu ochiul liber. În partea poloneză se află câte două santinele la fiecare kilometru.

În dreptul ostaşului roşu, păşeşte pe cărarea lui de pază grănicerul polonez. Este încălţat cu bocanci soldăţeşti, grosolani, are tunică şi pantaloni verzui, iar pe deasupra o manta neagră cu două rânduri de nasturi strălucitori. În cap poartă chipiul confederaţiei, la care sclipeşte un vultur alb, la fel ca şi pe epoleţii de postav; la guler, pe petliţe — iar vulturi, dar toţi aceşti vulturi nu-l încălzesc pe soldat. Gerul aspru l-a pătruns până în oase. Îşi freacă urechile îngheţate, îşi pocneşte călcăiele din mers, iar mâinile cu mănuşi subţiri i-au înţepenit. Polonezul nu poate sta locului o clipă; gerul îi pătrunde în toate încheieturile şi de aceea soldatul se mişcă tot timpul, luând-o câteodată chiar la trap. Santinelele au ajuns una în dreptul celeilalte. Polonezul face stângamprejur şi merge paralel cu ostaşul roşu.

E interzis să vorbeşti la graniţă, dar când de jur împrejur e pustiu şi doar la un kilometru depărtare se mai zăresc alte siluete omeneşti — cine mai poate şti dacă aceşti oameni respectă sau calcă legile internaţionale.

Polonezul ar vrea să fumeze, dar şi-a uitat chibriturile la pichet şi parcă dinadins vântul aduce din partea sovietică mirosul ispititor de mahorcă. Polonezul uită să-şi mai frece urechea degerată şi priveşte îndărăt: în orice moment ar putea să apară din spatele dâmbului vreo patruleă călare, şi cu ea plutonierul sau chiar domnul locotenent, ca să cerceteze graniţa şi să inspecteze posturile. Dar peste tot e pustiu. Zăpada străluceşte orbitor la soare. În aer, niciun fulg.

— *Towarzyszek, daj przepalić!* violează polonezul cel dintâi rigorile legii şi, împingându-şi spre spate puşca lui franceză cu multe gloanţe şi cu baioneta în formă de sabie, scoate cu greutate din buzunar, cu degetele îngheţate, un pachet de ȱigări ordinare.

Ostaşul roşu a auzit rugămintea polonezului. Regulamentul militar al grănicerilor interzice însă ostaşului să intre în vorbă cu cineva de dincolo de graniţă. Şi-afară de asta, nici n-a prea înţeles ce i-a spus. Îşi vede de drum, călcând apăsat, cu picioarele încălţate în păsleri calzi şi moi, pe zăpada care scârţâie.

— Tovarăşe bolşevic, aruncă-mi chibriturile să-mi aprind o ȱigară — spune polonezul, de data asta în ruseşte.

Ostaşul roşu îşi examinează vecinul. „Se vede treaba că gerul l-a pătruns pe „pan” până la ficaţi. Cu toate că e soldăţelul burgheziei, duce o viaţă de căine. L-au trimis pe gerul ăsta numai într-o mântăluţă, şi-acum ȱopăie ca un

iepure și nici măcar să fumeze nu poate. Treabă-i asta?” Fără să se întoarcă, ostașul roșu zvârle cutia cu chibrituri. Soldatul o prinde din zbor și, stricând mai multe bețe, își aprinde în sfârșit țigara. Cutia trece din nou granița în același mod și atunci ostașul roșu, călcând fără voie regulamentul, rostește:

— Păstrează-o, eu mai am o cutie.

— Nu, mulțumesc, pentru cutia asta aș putea sta vreo doi ani la închisoare.

Ostașul roșu se uită la cutie. E desenat pe ea un avion care, în loc de elice, are un pumn zdravăn. Pe cutie e imprimat cuvântul: „Ultimatum”.

„Da, într-adevăr, nu e potrivită pentru ei.”

Polonezul continuă să meargă în aceeași direcție cu el. Se plictisește singur în pustiul ăsta.

* * *

Șeile scârțâie ritmic, trapul cailor este liniștitor de uniform. Pe botul armăsarului negru și prin coamă s-a prins promoroacă. Respirația calului se topește în aer ca un abur alb. Iapa bălțată, pe care călărește comandantul batalionului, pășește frumos și scutură frâul îndoindu-și în arc gâtul subțire. Amândoi călăreții sunt îmbrăcați în mantale cenușii, încinși cu centiroane, și au fiecare câte trei pătrate roșii pe mânecă, dar Gavrilov, comandantul batalionului, are petlițele verzi, iar însoțitorul lui, roșii. Gavrilov e grănicer. Batalionul lui și-a întins posturile pe șaptezeci de kilometri și pe tot acest teritoriu el e „stăpânul”! Însoțitorul lui este oaspetele venit din Berezdov, comisarul politic al batalionului de pregătire militară generală, Korceaghin.

A nins toată noaptea. Zăpada s-a așternut pufoasă și moale, neatinsă nici de copită, nici de picior de om. Călăreții apar din pădurice și pornesc în trap pe câmpie. La vreo patruzeci de pași iată alți doi stâlpi.

— Prr-u!

Gavrilov trage puternic de dârlogi. Korceaghin își întoarce calul negru, ca să afle de ce-a oprit comandantul. Aplecându-se din șa, Gavrilov examinează atent lanțul curios al unor urme pe zăpadă, lăsate parcă de o rotiță dințată. Pe aici a trecut un animal viclean, care a călcat cu un picior în urma celuilalt, încurcând dărele prin curbe complicate. Era greu de descoperit de unde porneau. Dar nu urma animalului îl făcuse pe comandantul batalionului să se oprească. La doi pași se vedeau, așternute pe zăpadă, alte urme mai mari. Pe aici a trecut un om. El nu și-a încurcat urmele, a mers de-a dreptul spre pădure și — dâra dovedea cu precizie acest lucru — individul venea din Polonia. Comandantul batalionului își îndeamnă calul și urmele îl duc spre cărarea de pază. La vreo zece pași, în partea poloneză, se văd alte urme de picioare.

— Astă-noapte cineva a trecut granița — mormăi comandantul batalionului. La naiba, n-a fost atent plutonul al treilea. Nu mi-au raportat azi dimineață. Ei, drăcie!

Mustățile lui Gavrilov, cărunte, argintate de promoroaca respirației calde, atârnavu peste buze, dându-i un aer grav.

În fața călăreților apar două siluete care vin în întâmpinarea lor. Una mică, neagră, deasupra căreia scânteiază baioneta franțuzească, cealaltă enormă, cu o șubă galbenă de oaie. Iapa bălțată simte pintenii și mărește pasul. Călăreții se apropie repede. Ostașul roșu își îndreaptă cureaua armei pe umăr și zvârle țigara fumată până la capăt.

— Bună ziua, tovarășe! Ce mai nou pe la voi prin sector?

Și comandantul batalionului, aproape fără să se plece — atât de înalt e ostașul roșu — îi dă mâna. Grăbit, voinicul își scoate mănusa. Comandantul de batalion strânge mâna ostașului din post.

Polonezul îi urmărește cu privirea de la distanță. Doi ofițeri roșii dau mâna unui soldat ca unui prieten intim. O clipă își imaginează cum ar da el mâna cu maiorul Zakrjevski și, surprins de acest gând absurd, se uită speriat împrejur.

— Abia am intrat în post, tovarășe comandant de batalion — raportează ostașul roșu.

— Urma de colo ai văzut-o?

— Nu, încă n-am văzut-o.

— Cine a fost în post noaptea de la două la șase?

— Surotenko, tovarășe comandant.

— Bine, fii cu ochii în patru. Și când să plece, îl preveni sever: Să te plimbi mai puțin cu aștia!

Când caii porniră în trap pe drumul larg care ducea de la frontieră spre târgul Berezdov, comandantul batalionului începu să povestească:

— La graniță trebuie să ai ochi ageri! O clipă de neatenție poate aduce mari necazuri. Serviciul la noi e fără odihnă. Ziua nu-i chiar atât de ușor de trecut granița, dar noaptea trebuie să fii cu ochii în patru. Judecă și dumneata, tovarășe Korceaghin, în sectorul meu, frontiera taie în două patru sate. Aici, paza e foarte grea. Oricum ai înșira grănicerii, la fiecare nuntă sau sărbătoare toate neamurile de dincolo de pichet trec dincoace. Nici nu-i de mirare. Sunt numai douăzeci de pași de la o casă la alta, iar pârâul îl poate trece și o găină. Nu scăpăm nici de contrabandă. E drept că sunt lucruri de mică importanță. Că aduce câte o femeie vreo sticlă-două de rachiu, zubrovkă d-aia poloneză de patruzeci de grade, n-ar fi mare lucru, dar sunt și mulți contrabandiști în stil mare, cu care operează bogătanii. Și știi ce fac polonezii? În toate satele de graniță au deschis magazine universale: poți să

cumperi tot ce poțtești. Bineînțeles că lucrul ăsta n-a fost făcut pentru țăraniilor, care se zbat în cea mai cruntă mizerie.

Korceaghin îl ascultă cu mult interes pe comandantul batalionului. A fi grănicer înseamnă să fii neconținut cu ochiul treaz.

— Spune-mi, tovarășe Gavrilov, problema se limitează numai la afacerile de contrabandă?

— Ei, vezi, aici e aici! răspunse posomorât comandantul batalionului.

★ ★ ★

Micul târgușor Berezdov, pierdut într-un colț de provincie, se află în fosta regiune îngăduită, sub regimul țarist, așezărilor evreiești. Două-trei sute de căsuțe, înșirate fără socoteală, cum s-au nimerit. Piața largă e murdară și plină de bălegar. În mijlocul ei se îngrămădesc vreo douăzeci de prăvălioare, restul târgușorului — ogrăzi țărănești. În cartierul evreiesc, pe drumul spre abator, se află o sinagogă — o clădire veche, tristă. E drept că nu s-ar putea spune că sinagoga e goală sâmbăta, dar nu mai e ca înainte, iar viața rabinului nu decurge așa cum ar fi dorit el. Pesemne că s-a întâmplat ceva foarte rău în o mie nouă sute șaptesprezece dacă și în fundătura asta tineretul se uită la rabin fără respectul cuvenit. E drept că bătrânii n-au început încă să mănânce „treif”, dar câți din cei tineri n-au și început să mănânce cârnați de porc, blestemați de dumnezeu! Ptiu, ți-e scârbă să te și gândești la asta! Rebe Boruh lovește furios cu piciorul în porcul care scormonește cu stăruință o grămăjoară de bălegar, în căutarea hranei. Da, el, rabinul, nu-i deloc mulțumit că Berezdov a devenit capitală de raion. Au venit dracu' știe de unde comuniștii ăștia, o sucesc și-o învărtesc într-una și în fiecare zi ne trezim cu câte o neplăcere. Ieri, Rebe a văzut în poarta conacului popii o nouă firmă: „Comitetul raional din Berezdov al Uniunii Tineretului Comunist din Ucraina”.

De la firma asta nu se poate aștepta nimic bun. Preocupat de aceste gânduri, rabinul nu observă mica înștiințare lipită pe ușa sinagogii lui decât atunci când puse mâna pe clanță:

„Astăzi la club se va ține adunarea deschisă a tineretului muncitor. Vor prezenta rapoarte președintele comitetului executiv, Lisițin, și secretarul provizoriu al comitetului raional de Comsomol, tovarășul Korceaghin. După adunare va avea loc un concert dat de elevii școlii medii!”

Rabinul rupse înfuriat afișul de pe ușă.

„Uite, au și început!”

În grădina mare a popii, cuprinzând din două părți bisericuța târgușorului, se înalță o casă veche, încăpătoare. Cât timp au trăit aici popa cu preoteasa lui, bătrâni și ei ca și casa și care de mult se săturaseră unul de celălalt, încăperile erau aproape pustii, plictisitoare, aerul îmbăcsit. Lânzezeala dispăru însă brusc, odată cu venirea noilor stăpâni. În sala mare, în care precuvioșii proprietari primeau altădată oaspeți numai în zilele de hram, găseai acum în permanență o mulțime de lume. Casa popii devenise sediul comitetului de partid din Berezdov. Pe ușa unei mici camere, la dreapta intrării principale, era scris cu cretă: „Comitetul raional de Comsomol”. Korceaghin își petrecea aici o parte din zi, alternând funcția sa de comisar politic al batalionului 2 pentru pregătirea militară generală, cu aceea de secretar al comitetului raional de Comsomol, abia creat aici.

Au trecut opt luni din ziua când a fost la serata tovarășească organizată de Anna. Totuși i se părea că a fost ieri. Korceaghin dădu la o parte un maldăr de hârtii și, lăsându-se pe speteaza scaunului, căzu pe gânduri...

În casă era liniște. Noaptea târziu, la comitetul de partid nu mai era nimeni. Trofimov, secretarul comitetului raional de partid, plecase ultimul, cu puțin înainte, și în toată casa rămăsese numai Korceaghin. Geamul era acoperit de arabescurile bizare ale gerului. Pe masă ardea o lampă cu gaz; soba bine încinsă dogorea. Korceaghin își aminti cele petrecute în ultimul timp. În august a fost trimis de către organizația atelierelor ca organizator de tineret, cu un tren atelier care pleca spre Ekaterinoslav... Până toamna târziu, cei o sută cincizeci de oameni trecuseră din gară în gară, curățindu-le de mormanele de vagoane arse și sfărâmate, lichidând astfel moștenirea lăsată de război. Trecură în drumul lor de la Sinelnikovo la Polog. Aici, în fosta împărăție a banditului Mahno, se vedeau la fiecare pas urmele devastărilor și a acțiunilor ucigașe. La Guleai-Pole au lucrat o săptămână la refacerea clădirii de piatră a castelului de apă și au pus petice de tablă pe cisterna mutilată de dinamită. Electricianul nu cunoștea măiestria și greutatea muncii de lăcătuș, dar mâinile lui înarmate cu o cheie au înlocuit mii și mii de buloane ruginite.

Spre sfârșitul toamnei, trenul s-a înapoiat în atelierele care și-au reprimut cele o sută cincizeci de perechi de brațe...

Electricianul era văzut deseori la Anna. Cuta de pe frunte i se mai netezise și răsuna tot mai des râsul lui molipsitor.

Din nou, tovarășii lui mânjiți de păcură îi ascultau atenți povestirile despre anii de luptă din trecutul îndepărtat, despre încercările Rusiei robite, strânsă în cătușele iobăgiei, de a răsturna monstrul încoronat, despre răscoala lui Stenka Razin și a lui Pugaciov.

Într-o seară, când la Anna s-au adunat mai mulți tineri, electricianul s-a lecutit pe neașteptate de o veche moștenire nenorocită. Deprins cu tutunul

aproape din copilărie, a renunțat la el în mod definitiv.

— Nu mai fumez niciodată!

Lucrurile s-au petrecut pe negândite. Cineva spunea că deprinderea e mai tare decât omul și a dat ca exemplu fumatul. Părerile se împărțiră. Electricianul nu luă parte la discuție decât după ce Talia îi ceru să se pronunțe și el. Pavel declară categoric:

— Omul e mai puternic decât deprinderea, și nu invers. Altfel, unde am ajunge?

Țvetaev strigă dintr-un ungher:

— Vorbe goale! Korceaghin e tare în vorbe. Dar când îl strângi cu ușa, atunci să-l vedem! El nu fumează? Fumează! Știe că fumatul e nesănătos? Știe! Dar să se lase, uite că nu poate. Nu de mult vorbea pe la cercuri despre „comportare”. Schimbând tonul, Țvetaev întrebă cu o ironie rece: Dar în să ne răspundă cum stă cu înjurăturile? Cine-l cunoaște pe Pavka, o să vă spună că înjură rar, dar bine. Mai ușor să propovăduiești decât să fii sfânt.

Urmă o tăcere. Tonul tăios al lui Țvetaev făcu asupra tuturor o impresie neplăcută. Electricianul nu răspunse imediat. Își scoase încet țigara din gură, o strivi și spuse cu glas scăzut:

— De azi înainte nu mai fumez. După o scurtă pauză, adăugă: Asta... pentru mine, dar puțin și pentru Dimka. Nu merită considerație nici de două parale omul care nu e în stare să se dezbrace de un obicei prost. Cu înjurăturile vă mai rămân dator. E adevărat, fraților, că nu m-am lepădat cu totul de năravul ăsta urât, dar și Dimka trebuie să fie de acord că tot mai rar cad în acest păcat. E mai ușor să scapi un cuvânt, decât să aprinzi o țigară, de aceea nu pot să vă făgăduiesc că o să termin dintr-o dată și cu înjurăturile. Cu vremea însă, am să-mi stărpesc și năravul ăsta.

* * *

În pragul iernii, plutele au scăpat pe râu în jos, luate de apele crescute ale toamnei, și combustibilul se pierdea, târât la vale. Solomenka își trimise din nou comsomoliștii ca să salveze bogăția pe cale de-a se irosi.

Nevoind să rămână în urma colectivului, Korceaghin n-a spus nimănui de răceala grozavă care se cuibărise în el. Dar după ce, peste o săptămână, au crescut pe cheiuri adevărați munți de lemne, apa rece și umezeala toamnei au trezit dușmanul care-i zăcea în oase. Korceaghin avea febră. Două săptămâni l-a chinuit reumatismul lui nenorocit, iar când s-a întors de la spital, n-a mai putut lucra la menghină decât șezând „călare”. Meșterul clătina nemulțumit din cap. Peste câteva zile, o comisie medicală nepărtinitoare l-a declarat inapt pentru muncă. A fost dispensat de lucru și i s-a recunoscut dreptul la pensie. El însă a refuzat cu indignare.

A părăsit atelierile cu inima grea. Sprijinit în baston, abia se putea mișca, chinuit de dureri groaznice. Mama îi scrisese de nenumărate ori rugându-l să mai dea pe la ea. El își aduse aminte de „bătrânica” lui și de cuvintele pe care i le spusese la despărțire: „Vă văd numai când sunteți bolnavi.”

La comitetul gubernial a primit două dosare personale, făcute sul: unul de la Comsomol, celălalt de la partid, și, fără să-și ia rămas bun aproape de la nimeni, ca să nu se întristeze mai mult, a plecat acasă la maică-sa. Două săptămâni, bătrâna l-a oblojit și „l-a tras” pe picioarele umflate, iar peste o lună umbla fără baston și era iarăși fericit — pentru el răsărise din nou soarele. Trenul l-a dus în capitala guberniei. Peste trei zile, la secția organizatorică a primit o adeverință, potrivit căreia era pus la dispoziția comisariatului militar gubernial pentru a fi folosit ca activist în munca de organizare a sistemului de pregătire militară generală.

Iar o săptămână mai târziu, a sosit în târgușorul acoperit de zăpadă, în calitate de comisar politic al batalionului 2. De la comitetul districtual de Comsomol a primit însărcinarea să-i strângă pe comsomoliștii împrăștiați și să creeze o organizație în noul raion. Viața lui lua o nouă întorsătură.

★ ★ ★

Afară era zăduf. Prin fereastra deschisă a biroului președintelui comitetului executiv se vedea o creangă de vișin. În bătaia soarelui ardea crucea aurită de pe clopotnița gotică a bisericii catolice, care se afla peste drum de comitetul executiv. În grădinița din fața ferestrei, drăgălași și pufoși, verzuu ca iarba în care alergau, își căutau cu îndemânare hrana micuții boboci de gâscă ai femeii de serviciu de la comitetul executiv.

Președintele comitetului executiv termina tocmai de citit o telegramă abia sosită. Pe fața lui se așternu o umbră. Își înfipse mâna mare și noduroasă în chica-i bogată și rămase așa.

Nikolai Nikolaevici Lisițin, președintele comitetului executiv din Berezdov, avea numai douăzeci și patru de ani. Nimeni însă dintre colaboratorii lui și nici activiștii de partid nu știau acest lucru. Omul ăsta mare și puternic, aspru și amenințător uneori, părea de treizeci și cinci. Era voinic, avea capul mare, așezat pe un gât puternic, ochii căprui, cu privirea rece, pătrunzătoare. Bărbia trăda un caracter energetic. Purta pantaloni bleumarin de cavalerist, o tunică cenușie care se vedea c-a trecut prin multe, iar Ordinul „Drapelul Roșu” îi era prins de buzunarul stâng de la piept.

Înainte de Revoluția din Octombrie, Lisițin a avut „comanda” unui strung la fabrica de arme din Tula, unde încă din copilărie, ca și bunicul și tatăl lui, a tăiat și a ascuțit fierul.

Dar din noaptea aceea de toamnă, când pentru prima oară a luat în mână una din armele pe care până atunci numai le fabricase, Kolea Lisițin s-a avântat în iureșul luptelor. Revoluția și partidul îl trimiteau dintr-un foc într-altul. Armurierul din Tula a parcurs drumul său glorios de la simplu ostaș roșu până la comandant și comisar de regiment.

Incendiile și bubuitul tunurilor au rămas o amintire a vremurilor de mult apuse. Nikolai Lisițin se afla acum în acest raion de graniță, unde viața se scurgea pașnic. Până seara târziu stătea aplecat asupra dărilor de seamă referitoare la recoltă. Și iată că această telegramă reînvia dintr-o dată tot trecutul. În limbajul ei zgârcit, telegrafic, depeșa îl prevenea:

„Strict confidențial. Președintelui comitetului executiv din Be-rezdov, Lisițin.

S-a observat că polonezii pregătesc trecerea peste frontieră a unei bande mari, pentru a teroriza raioanele de la graniță. Luați măsuri de prevenire. Vă invităm să trimiteți toate fondurile secției financiare la district, fără să rețineți sumele adunate din impozite.”

De la fereastra biroului său, Lisițin vedea cine intră la comitetul executiv raional. Tocmai atunci îl zări pe Korceaghin care se apropia. Peste o clipă se auzi o bătaie în ușă.

— Ia loc, să ne sfātuim.

Lisițin îi strânse mâna lui Korceaghin. Un ceas întreg președintele nu primi pe nimeni.

Când Korceaghin ieși din clădire, era amiază. Din grădină venea alergând Niura, micuța surioară a lui Lisițin. Pavel îi spunea Aniutka. Timidă și mai serioasă decât s-ar fi convenit să fie la vârsta ei, fetița zâmbea întotdeauna când se întâlnea cu Korceaghin. Și de astă dată îi dădu bună ziua cu stângăcie, copilărește, alungându-și de pe frunte o buclă a părului tuns scurt.

— E cineva la Kolea? Maria Mihailovna îl așteaptă de mult cu masa — spuse Niura.

— Du-te, Aniutka, e singur.

★ ★ ★

A doua zi, cu mult înainte de revărsatul zorilor, se opriră în fața comitetului executiv trei căruțe trase de cai bine hrăniți. Oamenii din căruțe vorbeau încet între ei. De la secția financiară, câțiva saci sigilați fură scoși și încărcăți în căruțe. Peste câteva minute, roțile huruiră pe șosea. Căruțele erau însoțite de un detașament sub comanda lui Korceaghin. Cei patruzeci de kilometri

până la centrul districtual (din care douăzeci și cinci prin pădure) fură străbătuți cu bine. Banii trecură în casele de fier ale secției financiare de la centru. Iar peste câteva zile, la Berezdov, un cavalerist sosi dinspre graniță. Călărețul care gonea pe calul lui înspumat era urmărit de privirile nedumerite ale târgoveților.

La poarta comitetului executiv, cavaleristul alunecă la pământ ca un sac. Apoi, ținându-și sabia cu mâna, bocăni pe trepte cu cizmele lui enorme și grele. Lisițin primi încruntat plicul adus, îl desfăcu și semnă de primire. Fără să lase calul să se mai odihnească, grănicerul sări în șa și porni în galop înapoi în direcția din care venise.

Nimeni, afară de președintele comitetului executiv, nu știa ce conține plicul, dar burtă-verzimea acestor târgușoare avea un miros de prepelicar. Din trei mici negustorași, doi erau neapărat contrabandiști, și această îndeletnicire le dezvoltase un fel de instinct care-i făcea să simtă primejdia.

Pe trotuar, doi oameni mergeau repede îndreptându-se spre statul major al batalionului de pregătire militară generală. Unul dintre ei era Korceaghin. Localnicii îl cunoșteau foarte bine: umbla întotdeauna înarmat. Dar faptul că și secretarul comitetului de partid, Trofimov, era încins cu un „Nagan” se dovedea a fi un semn rău.

Peste câteva minute, din clădirea statului major vreo cincisprezece oameni cu baioneta la armă ieșiră în fugă și se rezeziră spre moara de la răscruce. Ceilalți comuniști și comsomoliști se înarmau la comitetul de partid. Călăre, cu kubanka pe cap, cu nelipsitul lui „Mauser” la coapsă, își făcu apariția președintele comitetului executiv. Era limpede că se petrece ceva neplăcut; piața largă și ulicioarele încremeniră — nu se vedea nici țipenie de om. Cât ai clipi din ochi, negustorii, după ce mai întâi traseră toate obloanele, atârnară uriașe lacăte medievale la ușile micilor prăvălii. Numai precaurajoasele găini și porcii moleșiți de căldură scormoneau stăruitor grămăjoarele de pe drum.

La marginea târgușorului, în grădini, fu postată paza. De acolo începeau câmpiile, iar până departe se zărea linia dreaptă a șoselei.

Informația primită de Lisițin era cât se poate de scurtă:

„Astă-noapte, în raionul Poddubî a pătruns, prin luptă, trecând granița pe teritoriul sovietic, o bandă călare, de aproximativ o sută de săbii, cu două mitraliere de mână. Luați măsură. Urmele bandei se pierd în pădurea din Slavuta. Vă previn că în cursul zilei va trece prin Berezdov o sotnie de cazaci roșii, pornită în urmărirea bandei. Să nu se facă vreo confuzie.

Comandantul batalionului special de grăniceri,

GAVRILOV.”

Peste un ceas, un călăreț apărui pe drumul care ducea spre târgușor, iar la un kilometru, în urma lui, un întreg grup de alți cavaleriști. Korceaghin privea încordat înainte. Călărețul se apropia cu prudență, dar nu putea observa pândarii din grădini. Era un tânăr ostaș din regimentul 7 de cazaci roșii. Recunoașterea era pentru el un lucru nou și când, pe neașteptate, se trezi înconjurat în drum de oamenii care se strângeau de prin grădini și văzu pe bluzele lor insigna „KIM”²⁴-ului, zâmbi stingherit. După un scurt schimb de cuvinte, întoarse calul și-o luă înapoi spre sotnia de cazaci care se apropia în trap. După ce trecură cazacii roșii, pândarii se ascuseră din nou prin grădini.

Trecură câteva zile pline de încordare, într-o permanentă alarmă, până ce Lisițin primi informația că bandiții n-au izbutit să-și desfășoare acțiunile lor de diversiune; urmărită de cavaleria roșie, banda a fost silită să se retragă în grabă dincolo de graniță.

Un mic grup de bolșevici — nouăsprezece oameni în tot raionul — lucra încordat la organizarea vieții sovietice. Proaspăt înființat, raionul trebuia să organizeze totul de la început. Faptul că se găseau în apropierea graniței îi făcea pe toți să fie extrem de vigilenți.

Noile alegeri pentru soviete, ciocnirile cu bandiții, activitatea pe tărâm cultural, lupta împotriva contrabandei, munca de partid și de Comsomol pe linie militară, iată cercul în care se desfășura din zori până târziu în noapte viața lui Lisițin, Trofimov, Korceaghin și a micului activ pe care ei îl alcătuiseră.

De pe cal la masa de lucru, de la birou în piață, unde plutoanele de instrucție ale tineretului făceau exerciții de marș; la club, la școală, câte două-trei ședințe pe zi, noaptea iar pe cal, cu „Mauserul” la șold, energicul „Stai, cine-i?”, scârțâitul roților vreunei căruțe cu marfă de peste graniță, încercând să fugă — iată cum se scurgeau zilele și multe din nopțile comisarului politic al batalionului 2.

Comitetul raional de Comsomol din Berezdov era alcătuit din Korceaghin, Lida Pevlîh, o fată de pe Volga, cu ochii înguști, conducătoarea secției feminine, și Razvalihin Jenka, un tânăr înalt, frumușel, care părăsise de curând băncile școlii — într-un cuvânt, un „tânăr care promite”. Era un pasionat amator de aventuri primejdioase și un perfect cunoscător al lui Sherlock Holmes și Louis Boussenard²⁵. Razvalihin era secretar tehnic la comitetul raional de partid. Cu patru luni înainte fusese primit în Comsomol, dar își dădea aere de „vechi bolșevic”. Nu se găsise nimeni care să poată fi trimis la Berezdov și,

---

²⁴ Internaționala Tineretului Comunist.

²⁵ Louis Boussenard — scriitor francez de la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea, autor de romane de aventuri.

după multe ezitări, comitetul districtual îl desemnă pe Razvalihin în calitate de „responsabil cu învățământul politic”.

* * *

Soarele ajunsese aproape deasupra capului. Arșița pătrundea până în cele mai tainice unghere; toate făpturile vii s-au ascuns în adăposturi. Până și dulăii s-au tras pe sub hambare, tolăniți, moleșiți de căldură, leneși și somnoroși. Părea că toate viețuitoarele au părăsit satul: numai în băltoaca de lângă fântână, un porc se bălăcea în noroi, grohăind fericit.

Korceaghin dezlegă calul și, mușcându-și buza din pricina durerii din genunchi, se urcă în șa. Învățătoarea rămase pe treptele școlii, cu mâna streășină la ochi ca să și-i apere de soare.

— La revedere, tovarășe comisar!

Și zâmbi. Calul bătea nerăbdător cu copitele și, încordându-și gâtul, întindea dârlogii.

— La revedere, tovarășă Rakitina. Ne-am înțeles: mâine are loc prima lecție.

Simțind că slăbește strânsoarea dârlogilor, calul porni la trap. În acel moment, niște țipete sălbatice ajunseră la urechea lui Korceaghin. Cam așa țipă femeile când izbucnește vreun incendiu în sat. Zăbala întoarse brusc calul în loc și comisarul politic văzu că dinspre marginea satului fuge, abia trăgându-și sufletul, o țărancă tânără. Rakitina o opri în mijlocul drumului. În pragul caselor din jur răsăriră oameni — mai mult bătrâni și bătrâne. Tinerii erau toți la munca câmpului.

— Vai de mine, oameni buni, ce-i acolo! Vai, nu mai pot, nu mai pot!

Korceaghin se apropie de ea; oamenii alergau din toate părțile înconjurându-o. Femeia, asaltată, trasă de mâneca bluzei albe, copleșită de întrebări speriate, se tot văicărea, dar din vorbele ei fără noimă nu se putea înțelege nimic. „Moarte de om! Se omoară între ei!” Doar atât putea să spună. Un moșneag cu barba zbârlită, ținându-și cu mâna pantalonii de pânză și topăind caraghios, se năpusti asupra ei:

— Nu țipa ca o nebulă! Unde se bat? Pentru ce se bat? Stai nițel, ce tot țipi! Ptiu, drăcia dracului!

— Ai noștri se bat cu cei din Poddubți pentru hotare! Îi omoară pe ai noștri în bătaie.

De-abia acum înțeleseseră toți despre ce e vorba. Pe ulițe se porni urletul femeilor; bătrânii, mânioși, aruncau sudălmi grele. Zvonul se răspândi în tot satul, prin toate curțile, ca o chemare, ca un strigăt de alarmă: „Ăi din Poddubți îi taie cu coasele pe-ai noștri pentru hotare!” Toți cei care puteau umbla ieșeau din case pe stradă și, înarmați cu furci, topoare, sau

smulgând parii din garduri, alergau spre marginea satului, la câmp, unde cele două tabere, într-o bătălie sângeroasă, își rezolvau neînțelegerea de fiecare an pentru hotare.

Korceaghin își lovi atât de tare calul, încât acesta porni dintr-o dată în galop. Îndemnat de strigătul călărețului, calul negru, înaintând în salturi avântate, îi ajunsese din urmă și-i întrecu pe cei ce alergau. Cu urechile strâns lipite și aruncându-și vijelios picioarele, el mărea într-una viteza. Pe deal se vedea moara cu aripile desfăcute ca niște brațe aținând calea. De la moară, în dreapta văii, se întindea lângă râu o luncă. La stânga, cât vedeai cu ochii, ba urcând colnice, ba lăsându-se în vâlcele, se întindea un lan de secară. Vântul unduia spicele coapte de parcă le-ar fi dezmiertat. De-a lungul drumului străjuiau, aprinse, flori roșii de mac. Aerul era liniștit și înăbușitor de cald. Doar departe, jos, acolo unde șerpuia strălucind în soare râul argintiu, se auzeau strigăte.

Calul o luă la vale spre luncă, într-o goană amețitoare... „Dacă se poticnește cumva, ne-a luat dracu' pe amândoi” — îi trecu prin minte lui Pavel. De strunit nu-l mai putea struni și, aplecat pe gâtul calului, Korceaghin asculta cum îi șuieră vântul pe la urechi.

Intră în luncă nebunește. Oamenii se băteau aici cu o furie oarbă, de fiare. Câțiva dintre ei zăceau în țărână, plini de sânge.

Calul trânti cu pieptul la pământ un bărbos care, cu o frântură din coada coasei, alerga după un tânăr cu fața zdrobită, plină de sânge. Un țăran ars de soare și voinic își stâlcea, cu cizmele lui grele, adversarul răsturnat la pământ, căutând cu tot dinadinsul să-l nimerească la lingurică.

Korceaghin se repezi cu toată greutatea calului în mijlocul grămezii de țărani, risipindu-i în toate părțile. Fără să le dea răgazul să-și vină în fire, își purta nebunește calul, intrând de-a dreptul în oamenii care arătau ca fiarele și, dându-și seama că încăierarea sângeroasă nu poate fi potolită decât cu aceeași sălbăticie și teroare, începu să strige ca un turbat:

— Împrăștiați-vă, lighioanelor, că vă împușc! Vă împușc pe toți, bandiților!

Smulgându-și „Mauserul” din toc, trase pe deasupra capului unui țăran cu fața schimonosită de furie. Fiecare salt al calului era însoțit de un foc de revolver. Asta-i făcu pe unii să arunce coasa și să se dea înapoi. Astfel, străbătând călare lunca, zbierând ca un turbat și trăgând neconținut cu „Mauserul”, comisarul politic își atinse scopul. Oamenii se împrăștiară în fugă, de teamă să nu fie trași la răspundere, și mai cu seamă înfricoșați de acest om, teribil în mânia lui, care naiba știe de unde a mai apărut aici, cu „mașinaria lui drăcească” ce trăgea neconținut.

Instanța judecătorească raională se deplasă la Poddubîi. Multă vreme

se frământă judecătorul popular, interogând martori, fără să-i descopere pe instigatori. Nimeni nu murise de pe urma încăierării. Răniții se vindecase. Îndărătnic, cu o răbdare de bolșevic, judecătorul se străduia să le explice țaranilor, care stăteau posomorâți în fața lui, toată sălbăticia și lipsa de temei a încăierării lor.

— Hotarele sunt de vină, tovarășe judecător. Ni s-au încurcat hotarele! În fiecare an ne batem din pricina lor.

Totuși, câțiva fură trași la răspundere.

Iar peste o săptămână umbla prin fânețe o comisie care bătea țaruși în locurile cu pricină. Bătrânul inginer hotarnic, learcă de sudoare, sleit de arșiță și de atâta umblet, îi spunea lui Korceaghin, înfășurându-și ruleta:

— De treizeci de ani măsoară pământul, și peste tot oamenii nu se pot înțelege din cauza hotarului. Uită-te la linia de despărțire a fânețelor. E nemaipomenit! Un om beat și tot ar fi mers mai drept. Dar să vezi ce e pe câmp! Fâșii late de câte trei pași se încăleacă una peste alta; când e să le despartă, înnebunești, nu alta! Și cu fiecare an ce trece, peticele astea se fărâmițează și mai mult. S-a despărțit fiul de tată, fâșia se împarte în două. Te asigur că peste douăzeci de ani, câmpurile n-au să fie decât hotare și n-ai să mai ai unde semăna. Uite, și-acum: dacă stai să le-aduni, înghit a zecea parte din pământ!

Korceaghin zâmbi:

— Peste douăzeci de ani n-o să mai fie niciun hotar, tovarășe inginer hotarnic.

Bătrânul îl privi cu indulgență:

— Te referi la societatea comunistă? Da, dar asta o să fie cine știe când.

— Dar de colhozul din Budanovka n-ai auzit?

— A, la asta te referi, matale!

— Da.

— Am fost la Budanovka... dar e o excepție, tovarășe Korceaghin.

Comisia măsura. Două flăcăi băteau țarusii, iar de cele două părți ale fanațului stăteau țararii și urmăreau atenți ca țarusii să fie bătuti exact pe hotarul de mai înainte, abia ghicit după bețele aproape putrede care răsăreau din iarbă ici-colo.

* * *

Lovind cu biciul calul din mijloc, care era mai leneș, vizitiul se întoarse spre cei din căruță și, bucurat de vorbă, le povesti:

— Cine-i mai știe cum o răsărit pe la noi comsomoliștii ăștia! Pân-acu, nu se pomeneau lucruri d-aistea. Socot că începutul l-o făcut învățătoarea, Rakitina-i zice, dac-o știți dumneavoastră. Și numa de rele se ține codana

asta. Sucește capul muierilor din sat. Le adună și-apoi dă-i și dă-i cu gura, ba-i sucită, ba-nvârtită, și de-aici toată zarva. Muieroa nu-i muieroa dacă nu-i mai moi oasele câteodată. Nu se poate altfel. Înainte, dac-o atingeai peste bot, se ștergea pe față și tăcea, dar acu, numai să încerci s-o atingi, că gata, ai dat de dracu'. Ba mai auzi că-ți pomenește și de „judecata poporului”; iar care-i mai tinerică îți cântă de divorț și-ți mai și vâără legea sub nas. Ganka me, sârmana, ce muieroa potolită era din născare, dar acu o ajuns delegată. Aista-i un fel de șefă peste alelalte, sau mai știu eu cum. Din tot satul vin muierile la ea. La început m-am gândit s-o mângâi cu hățurile pe Ganka me, dar pe urmă mi s-o făcut lehamite. Să le ieie dracu'! Cotcodăcească-se cât or vre, că la urmă urmei, să nu vorbesc cu păcat, muieroa me își vede și de gospodărie.

Scărpinându-și pieptul păros care se vedea prin deschizătura cămășii de pânză, vizitiul mai atinse o dată cu șfichiul biciului sub burtă calul din mijloc. Îi ducea în căruță pe Razvalihin și pe Lida. Veneau în Poddubîi, fiecare cu o misiune. Lida urma să țină o consfătuire cu delegatele, iar Razvalihin trebuia să pună la punct activitatea celulei.

— Și zi, nu-ți plac comsomoliștii? îl întrebă în glumă Lida pe vizitiu.

Acesta își ciupi bărbuța și, fără prea multă grabă, răspunse:

— A, nu, de ce... La adicătelea, să zburde, că nu degeaba sunt tineri. Vreun teatru sau ceva de felul aista, nu zic. Să mă uit la comedie, îmi place și mie dacă e ceva frumos. La început m-am gândit c-or face cine știe ce pozne, dar o ieșit tocmai pe dos. Am auzit de la oameni că n-au voie, ferit-a sfântul, să mai be și ei, să facă vreo trăsnaie sau ceva în felul aista. Se țin mai mult de-ale învățaturii. Numai că în ce privește pe Dumnezeu... caută să ne ia biserica, s-o facă club. Aiasta nu-i bine, că se uită strâmb bătrânii și prind ciudă pe comsomoliști. Da', încolo, nimic de zis. Ce nu-mi place la ei e numa aiasta, că primesc mai ales golănime, foști argați sau d-ăi de-și țineau gospodăriile în paragină. Pe feciorii de gospodari înstăriți nu-i primesc.

După ce coborî în vale, căruța opri în fața școlii.

* * *

Îngrijitoarea făcuse în odaia ei paturile pentru cei veniți, iar ea se duse să doarmă în șură, pe fân. Lida și cu Razvalihin abia sosiseră de la adunarea care ținuse destul de mult. În casă era întuneric. Lida se descălță, se urcă în pat și adormi imediat. Fu trezită de mâinile grosolane ale lui Razvalihin. Nu încăpea nicio îndoială asupra intențiilor lui.

— Ce te-a apucat?

— Taci, Lida, ce țiți? Știi, mi-e urât să mă culc singur. Dă-o dracului! Nu găsești altceva mai bun de făcut decât să dormi?

— Ia-ți labele! Și pleacă dracului din patul meu! Repede!

Lida îi dădu brânci. Zâmbetul libidinos al lui Razvalihin nu-i plăcuse niciodată. Ar fi avut poftă să-i spună ceva jignitor și ironic, dar era prea somnoroasă și închise ochii.

— Ce-s mofturile astea? Ia te uită la ea, ce purtare simandicoasă! Nu cumva ești de la pensionul de fete nobile? Ce, crezi că te-am luat în serios? Hai, nu face pe proasta! Dacă ești femeie conștientă, atunci satisfă întâi dorința: lasă-mă, și pe urmă poți să dormi cât poțtești.

Socotind orice altă vorbă de prisos, trecu iarăși de pe laviță în patul ei, punând energic mâna pe umărul Lidei.

— Pleacă dracului de-aici! îi spuse ea, trezită de-a binelea. Pe cuvântul meu că-i spun mâine lui Korceaghin.

Razvalihin o apucă de mână și-i șopti întărâtat:

— Nu-mi pasă de Korceaghin al tău. Te împotrivești de pomană, că tot a mea o să fii.

O luptă scurtă se încinse între ei. În tăcerea casei răsună tare o palmă, apoi alta... Razvalihin sări în lături. Lida alergă în întuneric spre ușă, o împinse cu putere și fugi afară. Sta tremurând de indignare, luminată toată de lună.

— Vino în casă, proasto! îi strigă furios Razvalihin.

El își scoase așternutul sub șopron și rămase să doarmă afară, iar Lida trase zăvorul și se culcă din nou în pat.

A doua zi dimineață, în drum spre casă, Jenka ședea alături de bătrânul căruțaș, fumând țigară după țigară.

„Să știi că mironosița asta e în stare să i se plângă lui Korceaghin. Ce muiere a dracului! Și măcar de-ar fi frumoasă, dar uită-te la ea ce boccie-i! Trebuie să mă împac neapărat cu ea, altfel cine știe ce încurcătură mai iese. Korceaghin și așa se uită strâmb la mine.”

Razvalihin se mută lângă Lida. Se prefăcu stingherit și, privind-o trist, îngăimă cuvinte încalcite, în semn de pocăință.

Până la urmă izbuti: la marginea satului, Lida îi făgădui să nu povestească nimănui cele întâmplare.

★ ★ ★

Una după alta, celulele comsomoliste răsăreau prin satele de graniță. Conducătorii comitetului raional de Comsomol acordau o mare atenție acestor tinere vârstare ale mișcării comuniste. Korceaghin și Lida Polevîh își petreceau zile întregi prin aceste locuri.

Lui Razvalihin nu-i prea plăcea să meargă prin sate. Nu se pricepea să se apropie de flăcăii de la țară, să le câștige încrederea: strica totul oriunde încerca să facă ceva. Korceaghin și Polevîh izbuteau acest lucru în mod simplu și firesc. Lida aduna fetele în jurul ei, le câștiga prietenia și după aceea nu mai pierdea legătura cu ele, izbutind să le deșepte pe nesimțite interesul pentru viața și munca Comsomolului. Korceaghin era cunoscut de tot tineretul din raion. O mie șase sute de tineri, toți cei care nu fuseseră încă încorporați în armată, erau încadrați în batalionul 2 de pregătire militară generală. Niciodată nu a jucat armonica un rol atât de mare în munca de propagandă ca aici, la șezătorile sătești, pe ulițe. Pretutindeni Korceaghin era socotit un „flăcău de-al nostru”. Pentru mulți tineri, drumul spre Comsomol începea de la această muzică fermecată, când răscolitoare și înflăcărată, în ritmul vijelios al marșului, când mângâietoare și duioasă, în sunetele prelungi și triste ale cântecelor ucrainene. Oamenii ascultau armonica și-l ascultau și pe armonistul fost maistru de atelier, acum comisar politic și secretar al comsomoliștilor. În conștiința lor, cântecul se împlea perfect cu povestirile tânărului comisar. Căntece noi răsunau prin sate. Prin case apărură și alte feluri de cărți decât psaltirile și cărțuliile de tălmăcire a viselor.

Începuseră zile grele pentru contrabandiști. Trebuiau acum să se uite prin toate părțile, ferindu-se nu numa de grăniceri, ci și de tinerii care ajutau cu multă râvnă Puterea Sovietică. Datorită avântului lor prea mare în nimicirea inamicului, celulele comsomoliste de la graniță întreceau uneori măsura, și-atunci Korceaghin trebuia să-i scape din bucluc pe cei aflați sub conducerea lui. O dată, Grișutka Horovodko, secretarul cu ochi albaștri al celulei din Poddubîi, iute din fire, polemist avântat și ateu, aflând dintr-o sursă particulară că în cursul nopții o să fie adusă marfă de contrabandă la morarul din sat, a ridicat în picioare întreaga celulă. Înarmați cu pușca de instrucție și cu două baionete, au pornit toți în frunte cu Grișutka, au înconjurat pe nesimțite moara în cursul nopții, așteptând ivirea vânatului. Despre această contrabandă aflase însă și postul de grăniceri al G.P.U.-ului, care-și trimisese și el patrula. Ambele tabere se ciocniră pe întuneric și numai grație stăpânirii de sine a grănicerilor, comsomoliștii n-au fost împușcați în încăierarea care a avut loc. Băieții au fost numai dezarmați, duși în satul vecin, la patru kilometri distanță, și închiși.

În vremea asta, Korceaghin era la Gavrilov. A doua zi dimineață, comandantul batalionului i-a citit raportul pe care tocmai îl primise, iar secretarul comitetului raional porni călare să-și elibereze băieții.

Râzând, delegatul G.P.U.-ului i-a povestit întâmplarea din noaptea trecută:

— Uite ce-i, tovarășe Korceaghin,ăștia-s băieți de treabă, n-o să le facem

niciun proces. Dar mai bagă-i dumneata în răcori, ca să nu se mai amestece altă dată în atribuțiunile noastre.

Santinela deschise ușa grajdului în care erau închiși arestații; cei unsprezece flăcăi se ridicară de jos, rușinați, lăsându-se de pe un picior pe celălalt.

— Îi vezi? dădu din mână, mâhnit, delegatul G.P.U.-ului. Au făcut trăsnaia și-acum sunt obligat să-i trimit la district.

Grișutka începu să vorbească emoționat:

— Dar ce-am făcut noi, tovarășe Saharov? Am vrut să venim în ajutor Puterii Sovietice. Noi îl pândim de mult pe chiaburul ăsta, și dumneata ne-ai închis de parcă am fi niște tâlhari de codru. Și tăcu jignit.

După tratative serioase, menținându-și cu greutate tonul serios, Korceaghin și Saharov „se înțeleseră”, spre ușurarea flăcăilor.

— Dacă-i iei pe garanția ta și făgăduiești că n-au să se mai ducă la graniță, le dau drumul, i se adresa Saharov lui Korceaghin. Să ne-ajute, nu zic, dar nu așa!

— Bine, garantez eu pentru ei. Sper că n-au să mă mai facă de rușine.

Membrii celei se înapoiară la Poddubți cântând. Despre incident n-a aflat nimeni. Iar pe morar, de prins tot l-au prins, dar așa cum trebuie, după lege.

Coloniștii nemți trăiau în belșug în cătunele păduroase din Maidan-Villa. Bogatele lor curți chiaburești și casele lor cu tot felul de acareturi se întindeau la o jumătate de kilometru distanță una de alta. Păreau adevărate cetățui. Pe-acolo, prin Maidan-Villa se ascundea banda lui Antoniuk. Acest plutonier din armata țaristă își înjghebase o ceată de șapte oameni, toți neamuri de-ale lui, și ataca la drumul mare prin împrejurimi, fără să se dea în lături chiar de la omor. Nu-i cruța pe speculanți, dar nici pe activiștii sovietici nu-i lăsa să scape neatinși. Antoniuk era foarte expeditiv. Astăzi ataca doi cooperatori sătești, iar a doua zi dezarma poștalionul, la douăzeci de kilometri depărtare, și-l jefuia până la ultima copeică. Antoniuk opera în rivalitate cu colegul său Gordei, care nu era mai breaz ca el și dădea tot atât de mult de lucru miliției districtului și G.P.U.-ului. Antoniuk se furișa chiar pe sub nasul celor din Berezdov. Drumurile spre oraș nu mai puteau fi sigure. Și era greu să-l prinzi pe bandit; când se simțea strâns prea tare cu ușa, trecea granița, rămânea dincolo o bucată de vreme și își făcea din nou apariția tocmai când era mai puțin așteptat. De câte ori i se aducea vestea despre un nou atac sângeros al acestei fiare primejdioase, Lisițin își mușca nervos buzele, înfuriat că nu putea să-l prindă.

— Câtă vreme o să ne mai muște nepedeșită vipera asta? O să mă facă, bestia, să mă țin chiar eu de capul lui, șuiera Lisițin printre dinți.

De două ori s-a repezit președintele comitetului executiv pe urmele proaspete ale banditului, luându-l cu dânsul pe Korceaghin și încă alți trei comuniști, dar de fiecare dată Antoniuk izbutise să dispară.

De la centrul districtual, un detașament fu trimis la Berezdov cu misiunea de a lupta împotriva haitelor de bandiți. Acest detașament era comandat de fercheșul Filatov. Țanțoș ca un cocoș tânăr, el nu găsi necesar să se anunțe la președintele comitetului executiv, cum cerea regulamentul la graniță, ci își duse detașamentul de-a dreptul la Semaki, un sat din apropiere. Ajuns acolo noaptea, își încartirui detașamentul în prima casă din marginea comunei. Unui comsomolist din vecinătate, părându-i-se suspecti acești indivizi înarmați și necunoscuți, care acționau atât de tainic, a dat fuga la președintele sovietului sătesc. Președintele, care nu primise nicio înștiințare cu privire la acest detașament, crezu că are de-a face cu vreuna din bande. Un comsomolist de legătură zbură călare la raion. Îngâmfarea lui Filatov era cât pe-acți să coste viața multor oameni. Aflând noaptea despre „bandă”, Lisițin ridică imediat în picioare toată miliția și porni călare cu vreo zece oameni la Semaki. Se apropiară în goană de curtea unde era încartiruit Filatov, descălecară și, sărind gardul, se năpustiră asupra casei. Lovită în cap cu mânerul „Mauserului”, santinela din prag se prăvăli la pământ ca un sac. Apoi, sub izbitura zdravănă a umărului lui Lisițin, ușa se deschise de perete și oamenii năvăliră în camera slab luminată de o lampă care atârna în tavan. Cu o mână ridicată, gata să arunce grenada, și cu cealaltă înțeleștată pe „Mauser”, Lisițin răcni de zăngăniră toate geamurile:

— Predați-vă, sau vă fac praf!

Încă o secundă și năvălitorii i-ar fi copleșit cu o grindină de gloanțe pe somnoroșii care săreau de pe podea. Dar vederea teribilă a omului cu grenada în mână făcu zeci de mâini să se ridice în sus, iar peste un minut, când oamenii detașamentului, numai în cămăși, erau mânați în curte, decorația de pe tunica lui Lisițin îi dezlegă limba lui Filatov. Scuiștând de turbare, Lisițin exclamă cu un dispreț total:

— Ești un dobitoc!

★ ★ ★

Vești despre revoluția germană ajunseră până la raion. Răsunau până aici ecourile schimbului de focuri de armă de pe baricadele Hamburgului. Granița era în fierbere. Oamenii citeau gazetele cu înfrigurare. Din occident venea un suflu de revoluție. La comitetul raional de Comsomol curgeau cererile din partea celor care insistau să fie trimiși voluntari în Armata Roșie. Korceaghin

a trebuit să-și dea multă osteneală ca să-i convingă pe delegații celulelor că politica Țării Sovietice este o politică de pace și că Uniunea Sovietică n-are de gând să poarte război cu niciunul dintre vecini. Dar aceste asigurări nu-și prea făceau efectul. În fiecare duminică se adunau în târg comsomoliștii tuturor celulelor. Adunările raionale se țineau în marea grădină a popii. O dată, la amiază, în curtea largă a comitetului raional, sosi în marș forțat întreaga celulă a comsomoliștilor din Poddubți. Zărindu-i prin fereastră, Korceaghin le ieși în întâmpinare la scară. Cei unsprezece flăcăi, cu Horovodko în frunte, încălțați cu cizme și cu saci voluminosi în spinare, se opriră în fața intrării.

— Ce s-a întâmplat, Grișa? întrebă mirat Korceaghin.

Horovodko îi făcu semn cu ochiul și intră cu Korceaghin în casă. Înconjurat de Lida, de Razvalihin și de alți doi comsomoliști, Horovodko închise ușa, își încruntă sprâncenele spălăcite și, cu toată seriozitatea, le comunică:

— Tovarăși, am pus oamenii la încercare, ca să-i văd cum se vor prezenta în caz de luptă. Le-am spus astăzi băieților mei că de la raion a venit o telegramă — secretă, firește — că începe războiul cu burjuii nemți și că în curând o să vină și răfuiala cu „panii”. De aceea s-a primit de la Moscova ordinul să plece pe front toți comsomoliștii, iar cine se teme n-are decât să facă o cerere și e lăsat acasă. Am dat dispoziție să nu scoată nimeni o vorbă despre război și să ia cu ei câte o pâine și o bucată de slănină sau cine n-are slănină să ia usturoi sau ceapă, și peste un ceas să se strângă în taină la marginea satului. O să mergem la raion, iar de acolo la district, unde urmează să primim arme. Asta a avut mare efect asupra băieților. Mă tot întrebau ba de una, ba de alta, dar eu le răspundeam: „Nicio discuție! Cine nu vrea n-are decât să dea în scris. Pleacă numai voluntari.” S-au împrăștiat băieții mei ca să-și ia de mâncare, și m-au lăsat cu inima strânsă. Îmi spuneam: „Dacă nu vine niciunul?” În cazul ăsta eram hotărât să le dau drumul la toți din celulă, iar eu să mă duc în altă parte. Stăteam la marginea satului și priveam. Băieții s-au adunat totuși rând pe rând. Unii din ei aveau fața plânsă, căutau să nu arate nimic. Au venit toți zece, în păr, n-a dezertat nimeni. Asta e celula din Poddubți! termină Grișutka, încântat, lovindu-se mândru cu pumnul în piept.

Iar când Polevih, indignată, începu să-l ocărescă, el se uită la ea cu o privire plină de nedumerire.

— Ce tot vorbești? E cea mai lămuritoare încercare. Îl cântărești pe fiecare fără să te mai poți înșela. Mai mult, am vrut la început să-i duc până la district, dar sunt cam oboșiți băieții. Să-i lăsăm să se ducă acasă. Te-aș ruga, dragă Korceaghin, să le ții tu o cuvântare. E neapărată nevoie să le vorbești. Spune-le că mobilizarea nu se mai face, dar că, pentru eroismul lor, merită toată cinstea și lauda.

* * *

Korceaghin se ducea cam rar în capitala de district. Călătoriile acestea îi luau câteva zile, iar la raion era în fiecare clipă nevoie de el. În schimb, Razvalihin nu pierdea niciun prilej să meargă la oraș. Înarmat din cap până-n picioare, asemuindu-se în gând cu vreunul din eroii lui Cooper²⁶, el făcea cu plăcere drumurile acestea. În pădure trăgea cu pușca în ciori sau în veverițe săltărețe, îi oprea pe călătorii singuratici și-i descosea ca un adevărat judecător de instrucție: cine sunt, de unde vin și încotro se duc. Dar în apropiere de oraș își scotea armele, pușca o ascundea în fân, revolverul și-l punea în buzunar și intra la comitetul districtual de Comsomol cu înfățișarea lui obișnuită.

— Ce mai e nou pe la voi, la Berezdov?

În camera lui Fedotov, secretarul comitetului districtual, era totdeauna lume multă. Toți vorbeau în același timp. Trebuia să știi să lucrezi în asemenea condiții, să asculți patru oameni deodată, să scrii ceva și să răspunzi celui de-al cincilea. Fedotov, deși foarte tânăr, avea carnet de membru de partid din 1919. Numai în vremea aceea frământată putuse un băiat de cincisprezece ani să ajungă membru de partid.

La întrebarea lui Fedotov, Razvalihin răspunse într-o doară:

— Parcă pot să-ți spun toate noutățile? Sunt prins de treburi din zori până noaptea târziu. Eu trebuie să mă îngrijesc de toate, să fac totul de la început până la sfârșit. Am mai creat două celule noi. De ce m-ați chemat?

Și se așeză în fotoliu, cu un aer plin de importanță.

Krîmski, șeful secției economice, ridică ochii o clipă de pe teancurile de hârtii, se uită în jur și spuse:

— L-am chemat pe Korceaghin, nu pe tine.

Razvalihin scoase pe gură un nor gros de fum de țigară:

— Lui Korceaghin nu-i place să vină încoace, tot eu trebuie să fac și treaba asta... tot să fii așa secretar: să nu faci nimic și să călărești pe măgari ca mine. Păi, Korceaghin, când pleacă în inspecție la frontieră, nu-l mai vezi cu săptămânile, și-atunci sunt nevoit să duc eu tot greul muncii.

Razvalihin dădea fără ocol să se înțeleagă că el ar fi fost cel mai indicat pentru locul de secretar al comitetului raional de Comsomol.

— Nu știu de ce nu-mi prea place tipul ăsta — le spuse deschis Fedotov celor de la comitetul districtual, după plecarea lui Razvalihin.

Toate manevrele lui Razvalihin fură descoperite întâmplător. Lisițin intra într-o zi la Fedotov să ia poșta. Cel care venea din raion lua poșta pentru toată lumea. Fedotov avu cu Lisițin o convorbire îndelungată, cu care prilej Razvalihin fu demascată.

---

²⁶ Cooper James Fenimore (1789-1851), romancier american, autorul unui mare număr de romane de aventuri.

— Trimite-mi-l neapărat pe Korceaghin. Nici nu-l cunosc încă personal — îi spuse Fedotov la despărțire președintelui comitetului executiv.

— Bine, dar cu o singură condiție: să nu încerci să ni-l iei, că ne împotrivim categoric.

* * *

În anul acela, sărbătorirea Revoluției din Octombrie s-a desfășurat la graniță într-o atmosferă mai înălțătoare ca oricând. Korceaghin a fost ales președinte al comisiei de pregătire a serbărilor în satele din apropierea graniței. După mitingul care s-a ținut la Poddubți, o mulțime alcătuită din vreo cinci mii de țărani și țărănci din trei sate învecinate, înșiruită într-o coloană de jumătate de kilometru, cu fanfara și batalionul de pregătire militară generală în frunte și cu uriașele pânze purpuri ale drapelului desfășurate, a ieșit din sat îndreptându-se spre graniță. Păstrând ordinea și disciplina cea mai strictă, coloana își începu defilarea pe pământul sovietic, de-a lungul stâlpilor de graniță, îndreptându-se spre satele despărțite în două de frontieră. O astfel de priveliște n-au mai văzut polonezii niciodată la hotar. În capul coloanei mergeau călări Gavrilov, comandantul batalionului, și Korceaghin, urmați de tunetul alămurilor, de fâlfăirea drapelului și de cântece, de tot felul de cântece! Tineretul sătesc îmbrăcase haine de sărbătoare. Era multă veselie! Fetele zburdau și făceau să răsune ca argintul izbucnirile râsului lor tineresc. Se puteau vedea și fețele serioase ale adulților, și cele solemne ale moșnegilor. Până departe, cât puteai cuprinde cu ochii, curgea acest fluviu omenesc, iar țărmlui nu era altul decât granița. Niciun pas nu depășea pământul sovietic, niciun picior nu călca dincolo de linia de demarcație. Korceaghin lăsa să treacă prin fața lui torentul de oameni. Cântecele tineretului comsomolist:

*Din taiga pân' la englezi, la mare,
Armata Roșie-i mai tare!*

cedă locul corului tinerelor fete:

Seceră sus pe deal femeile...

Santinelele sovietice salutau coloana cu zâmbetul pe buze. Iar cele poloneze o întâmpinau stingherite și zăpăcite. Manifestația de-a lungul frontierei, deși comandamentul polonez fusese prevenit, stârnise totuși alarmă de cealaltă parte a graniței. Au fost aduse în grabă patrulile călări din jandarmeria rurală, a fost mărit de cinci ori numărul santinelor, iar prin râpi, pentru orice eventualitate, au fost ascunse și alte rezerve. Coloana însă a defilat numai pe pământul ei, zgomotoasă și bucuroasă, umplând văzduhul cu râsul cântecelor.

Pe o colină se afla o santinelă poloneză. Coloana trecea în pas cadențat. Se înălțau primele sunete ale marșului. Lăsând pușca de pe umăr, polonezul dădu onorul cu arma la picior. Korceaghin auzi clar:

— *Niech zyje kommuna!*²⁷

Privirea soldatului dovedea că el rostise vorbele astea. Pavel îl urmări multă vreme, fără să-și ia ochii de la el.

E un prieten! Sub mantaua lui soldățească, inima îi bătea în același ritm cu a oamenilor din coloană, iar Korceaghin îi răspunse încet, în limba poloneză:

— Salut, tovarășe!

Santinela rămase în urmă. Ea așteptă să treacă toată coloana, ținându-și arma în aceeași poziție. Pavel se întoarse de câteva ori și privi această mică siluetă neagră. Iată însă și un alt polonez, cu mustăți cărunte. De sub apărătoarea nichelată a corozocului privesc țință niște ochi spălăciți. Sub impresia celor petrecute cu o clipă mai înainte, Korceaghin spuse, ca pentru sine, în limba poloneză:

— Bună ziua, tovarășe!

De astă dată nu primi niciun răspuns.

Gavrilov zâmbi. Auzise totul.

— Prea multe vrei, făcu el. Pe lângă simpli soldați de infanterie, a fost adusă aici și jandarmeria pedestră. Nu i-ai văzut galonul de pe mânecă? Țsta era jandarm.

Capul coloanei cobora de pe colină spre satul despărțit în două de frontieră. Jumătatea sovietică pregătea oaspeților o primire triumfală. La podețul de pe graniță, pe malul gârlei, se adunase tot satul sovietic. Fetele și băieții se înșiruiseră pe marginea drumului. În jumătatea poloneză, acoperișurile caselor și ale șurelor erau pline de oameni care priveau atent la tot ce se petrecea dincoace de râu. În pragurile caselor și pe lângă garduri se îmbulzeau alți țărani. Când coloana intră în coridorul format din oameni, fanfara intonă „Internaționala”. De pe o tribună improvizată, împodobită cu verdeață, și tineri, și bătrâni cu părul albit ținură cuvântări ce mergeau la inimă. Vorbi și Korceaghin în limba lui maternă, ucraineana. Cuvintele lui trecură granița și fură auzite și pe celălalt mal. Acolo se luase pesemne hotărârea să nu se îngăduie să ajungă la urechile oamenilor astfel de cuvântări care ar fi putut să aprindă inimile. O patrulă de jandarmi porni prin sat, gonindu-i cu bicele pe oameni să intre în case, trăgând focuri de armă spre acoperișuri.

Ulițele rămaseră pustii. Tinerii, alungați de gloanțe, dispăruseră de pe acoperișuri; de pe malul sovietic, oamenii priveau cu amărăciune la cele ce

---

²⁷ *Trăiască comuna!* (în poloneză).

se petreceau dincolo. La tribună, ajutat de flăcăi, urcă un bătrân cioban și, îmboldit de indignarea care-l cuprinsese, începu să vorbească emoționat:

— Ia uitați-vă, copii! Așa ne băteau și pe noi altădată. Astăzi însă nu-i mai vede nimeni pe oamenii ocârmuirii dând cu harapnicul în țărani. Am gătat cu „panii” s-a gătat și cu gârbaciul pocnit pe spinarea noastră. Păstrați cu dârzenie, feciorii mei, această ocârmuire. Sunt bătrân, nu știu să vorbesc. Dar aș avea multe de spus. Pentru toată viața noastră pe care ne-am târât-o robind sub țari, cum trage boul la jug, și pentru toată suferința, pentru cei de acolo!... și, arătând cu mâna uscățivă peste râu, începu să plângă așa cum numai copiii mici și bătrânii pot plânge.

În locul bunicului urcă la tribună Grișutka Horovodko. La auzul cuvintelor lui mâinioase, Gavrilov își întoarse calul, vrând să vadă dacă nu ia careva note, dincolo, pe celălalt mal. Dar malul era pustiu. Până și santinela de pe pod fusese luată de acolo.

— Cred c-o să scăpăm fără nicio notă către Comisariatul Poporului pentru Afacerile Străine, spuse el încet.

Într-o noapte ploioasă, de toamnă, spre sfârșitul lui noiembrie, banditul Antoniuk și cei șapte oameni ai lui încetară să mai lase urme sângeroase pe unde călcau. Toată haita de lupi pieri cu prilejul nunții unui bogătan, colonist din Maidan-Villa. L-au dibuit acolo comunarzii din Hrolin.

Femeile limbute aduseseră vestea că au venit acești oaspeți la nunta colonistului. Într-o clipă se adunară membrii celulei, cu totul doisprezece oameni, și se înarmară, care cu ce-a apucat. Plecară în căruțe spre cătunul Maidan-Villa, iar la Berezdov fu trimis în mare goană un agent de legătură. La Semaki, agentul întâlni detașamentul lui Filatov, iar acesta se repezi în trap, cu oamenii lui, pe urmele bandiților. Comunarzii din Hrolin înconjurară cătunul și deschiseră foc împotriva bandei lui Antoniuk. Bandiții se adăpostiră într-o căsuță, de unde improșcau cu plumbi în cei care încercau să se apropie. Au căutat apoi să iasă cu forța din încercuire, dar comunarzii din Hrolin îi goniră înapoi, doborându-l cu un glonț pe unul din cei șapte. Mai avusese banditul răfuieli de astea și altădată, dar scăpase întotdeauna teafăr; îl scoteau din bucluc grenadele de mână și întunericul nopții. Poate că ar fi scăpat și de astă dată — comunarzii pierduseră doi oameni în schimbul de focuri — dacă Filatov n-ar fi ajuns la timp în cătun. Antoniuk înțelese că de data asta s-a îngroșat rău de tot gluma și că nu mai are cum să scape, dar de predat n-a vrut să se predea. A răspuns cu focuri de armă prin toate ferestrele, până-n zori, când a căzut și el, răpus. Niciunul din cei șapte n-a rămas în viață.

Lichidarea haitei de lupi a costat însă viața a patru oameni, dintre care trei erau din tânăra celulă de Comsomol din Hrolin.

* * *

Batalionul lui Korceaghin fu chemat să ia parte la manevrele de toamnă ale unităților teritoriale. Cei patruzeci de kilometri până la tabăra diviziei teritoriale fură parcurși într-o singură zi, pe o ploaie torențială. Marșul începuse dis-de-dimineață și se terminase seara târziu. Gusev, comandantul batalionului, și Korceaghin, comisarul politic, au mers tot drumul călare. Cei opt sute de tineri adormiră de îndată ce ajunseră la cazărmi. Statul major al diviziei chemase cu întârziere această unitate: a doua zi dimineața trebuiau să și înceapă manevrele. Dar batalionul care sosise trebuia inspectat. În dimineața următoare fu așezat în formație pe platou. Curând veniră câțiva cavaleriști de la statul major al diviziei. Batalionul, care primise între timp echipament și arme, era acum transformat în totul. Atât Gusev, comandantul batalionului, cât și Korceaghin depuseseră multe și îndelungate eforturi pentru pregătirea batalionului și acum erau liniștiți în ce privește unitatea ce li se încredințase. Când inspecția oficială se termină și batalionul, după ce își arătase capacitatea lui de manevră, se așază în formație, unul dintre comandanți, cu o față frumoasă dar cam puhavă, îl întrebă tăios pe Korceaghin:

— De ce sunteți călare? Comandanții și comisarii politici ai batalioanelor noastre de pregătire militară generală n-au dreptul la cal. Ordon să fie predați toți caii la grajd, iar manevrele să se facă pe jos.

Korceaghin știa că fără cal n-o să poată lua parte la manevre. Cu picioarele lui umflate, nu era în stare să meargă nici măcar un kilometru. Dar cum să i-o spună fercheșului ăștuia gălăgios, încins cu vreo zece curele și curelușe?

— Fără cal, nu pot participa la manevre.

— De ce?

Neavând cum să-i explice altfel refuzul lui, Korceaghin răspunse cu voce surdă:

— Am picioarele umflate și n-am să pot umbla și alerga o săptămână-ntreagă. Dar mai întâi de toate, nici nu vă cunosc, tovarășe.

— Sunt șeful statului major al regimentului vostru. Asta e una la mână. Și-al doilea, îți ordon pentru a doua oară să cobori de pe cal. Iar dacă ești invalid, eu n-am nicio vină că faci serviciul militar.

Korceaghin se simți parcă lovit cu biciul. Trase calul de dârlogi, dar mâna puternică a lui Gusev îl reținu. Câteva clipe, în sufletul lui Pavel se dădu lupta între două sentimente: jignirea suferită și stăpânirea de sine. Dar Pavel Korceaghin nu mai era acum ostașul roșu care putea să treacă de la o unitate

la alta, fără să stea mult pe gânduri. Korceaghin era comisar politic al batalionului, și toate astea se petreceau în fața unității. Ce exemplu de disciplină ar fi dat cu purtarea lui? Că doar nu pentru acest fandosit și-a educat el oamenii. Scoțând picioarele din scări, descălecă și, stăpânindu-și durerea pe care o simțea la încheieturi, se îndreptă spre flancul drept.

* * *

Câteva zile fură neobișnuit de frumoase. Manevrele se apropiau de sfârșit. În ziua a cincea, ele avură loc în împrejurimile orașului Șepetovka, unde de altfel trebuiau să ia sfârșit. Batalionul din Berezdov avea misiunea să cucerească gara dinspre satul Klimentovici.

Cunoscând perfect locurile, Korceaghin îi arătă lui Gusev toate drumurile ce duceau în direcția aceea. Împărțit în două, batalionul pătrunse, printr-o largă manevră de învăluire neobservată de „inamic”, în spatele acestuia și, cu strigăte de „ura”, năvăli în gară. Conform hotărârii arbitrilor, operațiunea a fost considerată strălucit executată. Gara rămase în mâna batalionului din Berezdov, iar apărătorul, pierzând convențional cincizeci la sută din efectiv, fu nevoit să se retragă în pădure.

Korceaghin luă sub comanda lui jumătate din batalion. Dând ordine cum să fie aranjate liniile, Korceaghin stătea în mijlocul străzii cu comandantul și cu instructorul politic al companiei a treia.

— Tovarășe comisar — alergă spre el un ostaș roșu — comandantul de batalion întreabă dacă barierele au fost ocupate de mitraliori. Vine îndată comisia, îi spuse el, gâfâind, lui Korceaghin.

Împreună cu comandantul companiei, Pavel se îndreptă spre barieră.

Veni și comandantul regimentului, care-l felicită pe Gusev pentru reușita operației. Reprezentanții batalionului învins se simțeau încurcați și nici nu încercau să se justifice în vreun fel oarecare.

— Nu-i meritul meu, ci al lui Korceaghin. E de prin partea locului. El ne-a condus.

Apropiindu-se de Pavel, șeful statului major îi aruncă ironic:

— După cât se vede, alergi admirabil, tovarășe. Te plimbai călare, probabil ca să-ți dai importanță.

Mai vru să spună ceva, dar, fulgerat de privirea pe care i-o aruncă Korceaghin, își înghiți cuvintele.

După ce comandantul plecă, Korceaghin îl întreabă încet pe Gusev:

— Cum îl cheamă pe ăsta?

Gusev îl bătu pe umăr:

— Dă-l încolo, nu-ți pune mîntea cu el. Un fluieră-vânt! Ciujanin îl cheamă. Mi se pare că a fost sublocotenent.

De câteva ori în cursul zilei se sili Korceaghin să-și amintească unde a mai auzit el numele ăsta, dar nu izbuti.

* * *

Manevrele se terminară. După ce primi o caldă felicitare, batalionul plecă la Berezdov, iar Korceaghin rămase pentru două zile la mama lui, deoarece se simțea zdrobit fizicește. Calul l-a lăsat la Artiom. Două zile, Pavel dormi câte douăsprezece ore în șir. A treia zi se duse la fratele său, la depou. Clădirea afumată îl întâmpină cu un aer prietenesc, familiar. Respiră cu lăcomie fumul de cărbuni. Era puternic atras de ceea ce îi fusese atât de drag în copilărie, de locurile unde crescuse și de care se simțea atât de legat. Pierduse parcă ceva scump. De câteva luni nu mai auzise șuieratul locomotivei! Și întocmai cum un marinar se emoționează — după o lungă despărțire — în fața albastrului de peruzea al mării nemărginite, tot atât de mișcat era acum fostul fochist și electrician, regăsindu-se în mediul lui familiar. Multă vreme nu-și putu stăpâni acest sentiment. Vorbi foarte puțin cu fratele lui. O cută mai mult brăzda fruntea lui Artiom. Lucra acum la forje mobile. Avea al doilea copil și o ducea greu, se vedea limpede. Desigur, nu spunea nimic, dar se ghicea și fără să spună.

Lucrură câteva ore împreună. Apoi se despărțiră. Oprindu-și calul la barieră, Pavel privi îndelung spre gară; își îndemnă apoi calul, mânăndu-l în fuga mare pe drumul ce intra în pădure.

Potecile pădurii nu mai erau primejdioase. Bolșevicii stârpiseră bandiții mari și mici, trecuseră prin foc și sabie toate cuiburile lor. În satele din raion, oamenii își vedeau liniștiți de treburi.

Korceaghin ajunse la Berezdov pe la amiază. În pragul ușii comitetului raional, Lida Polevîh îl întâmpină bucuroasă:

— Ai venit, în sfârșit! Mi-era urât fără tine.

Și, cuprinzându-l de umeri, Lida intră cu el în casă.

— Unde-i Razvalihin? o întrebă Korceaghin, scoțându-și mantaua.

Lida răspunse aproape în silă:

— Nu știu. A, ba mi-aduc aminte! Zicea azi dimineată că se duce la școală să țină lecția de sociologie în locul tău. Spunea într-o zi: „De fapt, e funcția mea, nu a lui Korceaghin”.

Vestea asta îl indispușe pe Pavel. Nu-i plăcuse niciodată Razvalihin. „Cine știe ce poznă mai e în stare să facă individul ăsta acolo, la școală!” își zise nemulțumit Korceaghin.

— Să lăsăm asta. Spune-mi mai bine ce mai e nou. Ai fost la Grușevka? Cum merg treburile pe-acolo?

Polevîh îi povesti tot. Korceaghin se odihnea pe divan, dezmoțindu-și picioarele obosite.

— Alaltăieri, Rakitina a fost primită candidată de partid. Lucrul acesta va întări și mai mult celula noastră de la Poddubți. E fată bună Rakitina. Mie îmi place foarte mult. Să vezi, a și început mișcarea printre învățători... Încep să treacă de partea noastră.

* * *

Uneori, la Lisițin acasă, trei oameni lucrau până noaptea târziu: Lisițin, Korceaghin și noul secretar al comitetului raional de partid, Lîcikov.

Ușa de la dormitor era închisă. Aniutka și soția președintelui comitetului executiv dormeau, iar cei trei stăteau în jurul mesei, aplecați deasupra cărților. Lisițin n-avea timp să învețe decât noaptea. Când se întorcea de prin sate, Pavel își petrecea și el serile la Lisițin, unde constata cu mâhnire că Lîcikov și Nikolai i-o luau înainte cu învățătura.

De la Poddubți sosi vestea că în cursul nopții Grișutka Horovodko a fost omorât de câțiva necunoscuți. Când auzi, uitând de durerea pe care o simțea în picioare, Korceaghin o luă val-vârtej spre grajdurile comitetului executiv. Ajunse acolo în câteva clipe. Într-o goană ne bună își înșeuă calul și, lovindu-l cu biciușca împletită din curele, porni vijelie spre graniță.

În casa spațioasă a sovietului sătesc, pe masa împodobită cu verdeță, zăcea Grișutka, acoperit cu drapelul sovietului. Până la sosirea autorităților, nimeni nu fusese lăsat să intre înăuntru: în prag stătea de pază un ostaș roșu, grănicer, și un comsomolist. Korceaghin intră și, apropiindu-se de masă, dădu la o parte drapelul.

Cu capul aplecat într-o parte, Grișutka zăcea galben ca ceara, cu ochii larg deschiși, având întipărită în ei suferința prin care trecuse. Grumazul, spintecat de ceva ascuțit, era acoperit cu o creangă de brad.

Ce mână criminală se ridicase împotriva acestui tânăr, singurul fiu al văduvei Horovodko, care își pierduse în revoluție bărbatul, argat la moară și mai târziu membru în comitetul sărăcimii?

Vestea morții fiului o doborâse pe bătrâna mamă: zăcea pe jumătate moartă, iar vecinii vegheau la căpătâiul ei, în timp ce feciorul ei zăcea mut, păstrând taina pieirii lui.

Moartea lui Grișutka a zguduit tot satul. Tânărul conducător comsomolist și apărătorul sărăcimii sătești avea, precum se vede, mult mai mulți prieteni decât dușmani.

Zguduită de cele întâmplare, Rakitina plângea în odaia ei, cu capul plecat, pe care nu-l ridică nici în momentul când Korceaghin se apropie de ea.

— Ce crezi, Rakitina, cine l-a omorât?... întrebă cu glas înecat Korceaghin, așezându-se doborât pe scaun.

— Cine altcineva decât morarul sau oamenii lui? Grișutka le stătea contrabandiștilor ăstora ca un ghimpe în ochi.

* * *

La înmormântarea lui Grișutka se adunară locuitorii din două sate. Korceaghin își aduse batalionul. Toată organizația de Comsomol veni să dea ultimul salut tovarășului ucis, iar cei două sute cincizeci de ostași ai companiei de grăniceri, sub comanda lui Gavrilov, se aliniară în piața sovietului sătesc. În sunetele triste ale marșului funebru, sicriul îmbrăcat în roșu fu scos și purtat pe umeri până la groapa săpată chiar în piață, lângă mormântul bolșevicilor partizani căzuți în timpul războiului civil.

Sângele lui Grișutka îi uni mai strâns pe aceia pentru a căror cauză luptase el cu atâta însuflețire. Tineretul proletar sătesc și sărăcimea făgădui sprijin celei. Răscoliți de mânie, toți cei care au luat cuvântul au cerut moartea ucigașilor, au cerut să fie găsiți criminalii și judecați aici, în piață, lângă acest mormânt, pentru ca fiecare să poată vedea fața dușmanului.

Trei salve răsunară. Pe mormântul proaspăt fură așternute crengi de brad. În aceeași seară, celula își alege un nou secretar, pe Rakitina. De la postul de grăniceri al G.P.U.-ului i se comunică lui Korceaghin că s-a dat de urmele ucigașilor.

Peste o săptămână, în sala teatrului din Berezdov se deschise al doilea congres raional al sovietului. Sever și solemn, Lisișin își începu raportul:

— Tovarăși, pot raporta cu satisfacție congresului că într-un an am desfășurat o însemnată activitate. Am întărit mult în raion Puterea Sovietică, am stârpit din rădăcină banditismul și am lichidat uneltirile contrabandiștilor. În sate s-au ridicat organizații puternice ale sărăcimii satelor, numărul organizațiilor de Comsomol a crescut de zece ori și s-au lărgit organizațiile de partid. Autorii ultimului atac chiaburesc din Poddubți, căruia i-a căzut victimă tovarășul nostru Horovodko, au fost descoperiți. Ucigașii, morarul și ginerele lui, au fost arestați și au să fie judecați zilele astea chiar aici, de instanța gubernială. Prezidiul a primit din partea unei întregi serii de delegați sătești cererea de a se adopta o rezoluție prin care să se aplice pedeapsa capitală pentru bandiții teroriști...

Sala se cutremură de strigăte:

— Se aprobă! Moarte dușmanilor Puterii Sovietice!

Pe o ușă laterală apăru Pleviș. Ea îl chemă cu un gest pe Pavel.

În coridor, Lida îi dădu un plic cu mențiunea „urgent”. El desfăcu plicul:

„Comitetului raional de Comsomol din Berezdov. Copie după hotărârea comitetului raional de partid. Prin hotărârea biroului comitetului gubernial, tovarășul Korceaghin este rechemat din raion la dispoziția comitetului gubernial, pentru a fi trimis în muncă de răspundere pe linie de Comsomol.”

Korceaghin trebuia să se despartă de raionul în care lucrase un an întreg. La ultima ședință a comitetului raional de partid, au fost puse în discuție două chestiuni: prima, primirea în rândurile membrilor Partidului Comunist a tovarășului Korceaghin; a doua, confirmarea referințelor și eliberarea lui din munca de secretar al comitetului raional de Comsomol.

Lisițin și Lida îi strânseseră mâna cu toată puterea, îl îmbrățișară frățește, iar când calul lui ieși din curte pe drum, în cinstea lui fură trase vreo zece focuri de revolver.

5

Vagonul de tramvai urcă pe strada Fundukleevskaia, duduind năpraznic din electromotor, și opri lângă operă. Din el coborî un grup de tineri, apoi vagonul se târî iar la deal.

Pankratov îi grăbea pe cei care rămâneau în urmă:

— Hai băieți, mai repede! Cu siguranță că am întârziat.

Okuniov îi ajunsese chiar la intrarea în teatru.

— Ți-aduci aminte, Ghenka? Acum trei ani am venit aici tot așa: atunci Dubava se întorcea la noi cu „opозиția muncitorească”. Strașnică seară a fost atunci! Și-acum o să ne războim; și tot cu Dubava.

Abia în sală, unde intrară după ce prezentară mandatele lor grupei de control postate la ușă, Pankratov îi răspunse lui Okuniov:

— Da, povestea cu Mitea se repetă, la fel și în același loc.

Se auzi un „sst” de dezaprobare. Trebură să se așeze în primele locuri pe care le găsiră. Ședința de seară a conferinței se și deschisese. La tribună vorbea o femeie.

— Am sosit la timp. Stai jos și ascultă ce spune nevastă-ta — șopti Pankratov, înghiontindu-l pe Okuniov cu cotul în coastă.

— ... E drept, am cheltuit multă energie în discuții, în schimb însă, tineretul care a participat la aceste ședințe a învățat multe. Remarcăm cu satisfacție că în organizația noastră înfrângerea adeptilor lui Troțki este evidentă. Ei nu se pot plânge că n-au fost lăsați să spună tot ce au avut de spus, să-și expună în întregime punctul lor de vedere. Dimpotrivă. Dar libertatea în acțiune care li s-a dat a avut drept consecință o serie întreagă de încălcări grosolane ale disciplinei de partid din partea lor.

Talia era emoționată; o șuviță de păr îi căzuse pe ochi, împiedicând-o să vorbească. Își dădu brusc capul pe spate.

— I-am ascultat aici pe mulți tovarăși din raioane, și toți ne-au vorbit despre metodele pe care le-au întrebuintat troțkiștii. Și aici, la conferință, ei sunt în număr destul de mare. Raioanele le-au dat cu bună știință mandat,

pentru ca și la conferința orășenească de partid să-i putem asculta din nou. Nu este vina noastră dacă ei iau rar cuvântul. Înfrângerea deplină din raioane și celule le-a fost pesemne învățătură de minte. Este greu acum ca de la această tribună să vorbească și să repete încă o dată cele ce ne-au spus ieri.

Din colțul drept al parterului, o voce tăioasă o întrerupse:

— Ba o să mai vorbim!

Lagutina se întoarse:

— Bine, Dubava, treci la tribună și vorbește. Te ascultăm — îl îndemnă ea.

Dubava își pironi asupra ei privirea-i apăsătoare, strângând nervos din buze.

— O să vorbim la timpul potrivit! strigă el, amintindu-și de greaua înfrângere suferită cu o zi înainte în raionul în care era cunoscut.

În sală izbucni un ropot de protestări. Pankratov nu se mai putu stăpâni:

— Cum adică, tot mai aveți de gând să luptați împotriva partidului?

Dubava îi recunoscuse vocea, dar nu se întoarse, ci își plecă doar capul, mușcându-și buzele.

Talia continuă:

— Un exemplu limpede de felul în care troțkiștii calcă disciplina de partid ni-l poate oferi chiar Dubava. El este un vechi activist comsomolist. Îl cunosc mulți, mai ales cei de la Arsenal. Dubava este student al Universității Comuniste din Harkov. Știm însă cu toții că el, împreună cu Șumski, se află aici de trei săptămâni. Cu ce scop au venit aici, când sunt în toiul învățaturii la universitate? Nu există în oraș niciun raion în care ei să nu fi ținut cuvântări. E drept că în ultimele zile Mihailo a început să se trezească la realitate. Cine i-a trimis aici? În afară de ei, mai avem între noi o serie de troțkiști din diferite organizații. Toți au lucrat cândva pe la noi și acum au venit să ațâțe focul luptei interne de partid. Are cunoștință organizația de partid pe unde umblă ei? Desigur că nu!

Conferința aștepta ca troțkiștii să ia cuvântul ca să-și recunoască greșelile. Talia căuta să-i aducă pe calea mărturisirilor și vorbea nu ca de la tribună, ci ca într-o discuție tovarășească.

— Vă aduceți aminte că acum trei ani, tot aici în teatru, Dubava a revenit la noi cu fostul grup al „opозиției muncitorești”? Vă aduceți aminte de cuvintele lui: „Niciodată n-o să lăsăm să ne cadă din mână drapelul partidului”? Și iată că n-au trecut nici trei ani, și Dubava l-a și lăsat din mână. Da, o declar răspicat: l-a lăsat să-i cadă din mână. Cuvintele lui „o să vorbim la timpul potrivit” arată limpede că atât el, cât și cei care-i împărtășesc părerile, troțkiștii, vor să meargă mai departe pe aceeași cale.

De pe scaunele din fund se auzi:

— Să ne vorbească Tufta despre barometru. Că nu degeaba e meteorologul lor!

Răsunară voci iritate:

— Lăsați glumele!

— Să răspundă ce au de gând: vor să lupte împotriva partidului sau nu?

— Să ne spună cine a scris declarația antipartinică!

Atmosfera era din ce în ce mai încărcată și președintele agita mereu clopoțelul.

Cuvintele Taliei se pierdeau în zgomotul glasurilor. Furtuna se potoli însă curând și Lagutina reuși să se facă din nou auzită:

— Primum din provincie scrisori din partea tovarășilor noștri. Ei sunt cu noi, și acest fapt ne întărește și mai mult. Îngăduiți-mi să citesc un fragment dintr-o scrisoare. A fost trimisă de Olga Iureneva. Mulți din cei de față o cunosc. Ea e acum șefa secției organizatorice a comitetului districtual al Uniunii Tineretului Comunist.

Scoțând o foaie dintr-un teanc de hârtii și trecându-și privirea peste rândurile ei, Talia începu să citească:

— „*Munca practică a fost părăsită. De trei zile, întreg biroul a plecat prin raioane. Troțkiștii desfășoară lupta cu o nemaivăzută îndârjire. Ieri s-a întâmplat un caz care a indignat întreaga organizație. Pentru că n-au obținut majoritatea în nicio celulă a orașului, opoziționiștii au hotărât să dea lupta, cu puteri unite, în sânul celulei comisariatului militar al districtului, în care intră comuniștii comisiei de planificare a districtului și ai organelor învățământului muncitoresc. Din celulă fac parte patruzeci și doi de oameni; de adunat aici, însă, s-au adunat numai troțkiștii. N-am auzit în viața mea cuvântări îndreptate împotriva partidului cum am auzit în cursul acestei ședințe. Unul dintre troțkiștii de la comisariatul militar a luat cuvântul și a spus deschis: «Dacă aparatul de partid n-o să cedeze, o să-l sfărâmăm cu forța». Opoziționiștii au întâmpinat declarația lui cu aplauze. În acel moment a luat cuvântul Korceaghin: «Cum de ați putut voi, membri de partid, să-l aplaudați pe acest fascist?» Korceaghin n-a fost lăsat să vorbească, opoziționiștii strigau și făceau un zgomot infernal cu scaunele. Indignați de atitudinea lor huliganică, membrii celulei au cerut insistent să fie ascultat Korceaghin. Când însă Pavel a vrut din nou să vorbească, a început iar obstrucția. Pavel le-a strigat: «Halal de democrația voastră! Totuși am să vorbesc». Câțiva oameni l-au înșfăcat, încercând să-l dea jos de la tribună. A avut loc o scenă îngrozitoare. Apărându-se, Pavel continua să vorbească, a fost însă târât de pe scenă și aruncat pe scări prin ușa laterală. O canalie l-a lovit și l-a umplut de sânge. Aproape întreaga celulă a plecat de la adunare. Acest caz a deschis ochii multora...»*

Talia părăsi tribuna.

Segal lucra de două luni în calitate de conducător al secției de agitație și propagandă a comitetului gubernial de partid. De la masa prezidiului, unde ședea alături de Tokarev, asculta cu atenție cuvântările delegaților la conferința orășenească de partid. Până acum luaseră cuvântul numai tinerii, care încă mai erau în Comsomol.

„Cum a crescut tineretul nostru în ultimii ani!” își spuse Segal.

— Opoziționiștii au și început să transpire — îi șopti el lui Tokarev — și „artileria grea” nici n-a intrat încă în acțiune: i-au încolțit rău tinerii noștri pe troțkiști.

Tufta sări la tribună. În sală, apariția lui fu întâmpinată cu un zâmbet de dezaprobare și cu o scurtă explozie de râs. Tufta se întoarse spre prezidiu, voind să protesteze împotriva acestei primiri, dar în sală se făcu deodată liniște.

— Cineva din sală mi-a zis meteorolog. Iată, tovarăși, cum înțelegeți voi să vă bateți joc de vederile mele politice! strigă el pe nerăsuflăte.

Un hohot de râs îi acoperi cuvintele. Plin de indignare, cu un gest, Tufta atrase atenția prezidiului asupra sălii.

— Oricât ați râde, declar din nou că tineretul este un fel de barometru. Lenin a spus acest lucru în repetate rânduri. Se făcu imediat liniște.

— Și ce anume a scris Lenin? răsună o întrebare din sală.

Tufta se învioră.

— În timpul pregătirii Revoluției din Octombrie, Lenin a dat directive să fie adunat tineretul muncitor dârz, să fie înarmat și, împreună cu marinarii, să fie trimis în sectoarele de cea mai mare răspundere. Vreți să vă citesc acest pasaj? Am toate citatele însemnate pe fișe — spuse Tufta, cotrobăind în servietă.

— Știm, știm!

— Dar ce a scris Lenin despre unitate?

— Dar despre disciplina de partid?

— Când a opus Lenin tineretul vechii gărzi?

Tufta își pierdu firul și trecu la alt subiect:

— Lagutina v-a citit aici scrisoarea Iurenevei. Noi nu putem fi trași la răspundere pentru unele abateri care au avut loc în timpul discuției.

Țvetaev, care ședea alături de Șumski, șopti clocotind de turbare:

— Pune-i prostului arma în mână și întâi în tine o să tragă.

Șumski îi răspunse tot atât de încet:

— Da! Neghiobul ăsta ne răstoarnă toate socotelile, ne compromite definitiv.

Vocea subțire și stridentă a lui Tufta continua să sfredească urechile ascultătorilor:

— Dacă ați organizat fracțiunea majorității, avem și noi dreptul să organizăm fracțiunea minorității.

În sală se stârni furtuna.

Tufta fu împrôscat cu o grindină de exclamații de indignare:

— Ce face? Iarăși bolșevici și menșevici?

— Partidul Comunist din Rusia nu e parlament!

— Aștia-s o apă și-un pământ cu toți — de la Measnikov până la Martov²⁸!

Tufta dădu din mâini de parcă ar fi pornit înot și începu să înșire cuvintele la întâmplare, fără socoteală.

— Da, ne trebuie libertatea de a ne grupa. Altfel cum putem noi, cei de alte păreri, să luptăm pentru vederile noastre cu o majoritate atât de organizată și unită prin disciplină?

Vuietul din sală creștea. Pankratov se ridică și strigă:

— Lăsați-l să vorbească până la capăt! E bine să aflăm toate astea. Tufta spune lucruri despre care alții nu suflă un cuvânt.

Se făcu liniște. Tufta înțelese că a întrecut măsura. Nu trebuia să spună asta acum. Se încurcă și își termină cuvântarea, zvârlind fără noimă un potop de cuvinte.

— Bineînțeles că puteți să ne excludeți și să ne dați pe linie moartă. Ați și început s-o faceți. Eu am și fost scos din comitetul gubernial de Comsomol. Nu face nimic. O să vedem în curând cine a avut dreptate.

Și se strecură de pe scenă în sală.

Dubava primi de la Țvetaev un bilețel:

„Miteai, ia tu cuvântul acum. Deși nu cred că ne mai salvează nici asta. Înfrângerea noastră-i evidentă, dar trebuie neapărat să reparăm ce-a stricat Tufta. Un idiot și-un palavragiu!”

Dubava ceru cuvântul, care-i fu acordat imediat.

Când se urcă pe scenă, sala îl primi cu o tăcere plină de rezervă. Această liniște, atât de obișnuită înainte de o cuvântare, îl izbi pe Dubava ca răceala unei înstrăinări. Nu mai avea acea înflăcărare din cuvântările ținute prin celule. Zi cu zi i se potolise tot mai mult avântul, care acum, ca un rug stins cu apă, se înăbușea într-un fum înecăcios; acest fum era ambiția lui bolnăvicioasă, rănită în urma înfrângerii categorice și a rezistenței dârze a

---

²⁸ Measnikov — capul „opozității muncitorești” antisovietice. Martov — unul din capii partidului contrarevoluționar mic-burghez al menșevicilor.

vechilor lui prieteni, precum și încăpățânarea care-l împiedica să recunoască măcar în parte că n-are dreptate. El ținea morțiș să meargă înainte pe aceeași cale, deși știa că această atitudine o să-l îndepărteze și mai mult de majoritate. Vorbi cu voce scăzută, dar limpede:

— Vă rog să nu mă întrerupeți și să nu mă hărțuiți cu replici. Vreau să expun poziția noastră în întregime, cu toate că știu dinainte că o fac degeaba, deoarece aveți majoritatea.

Când termină, sala explodează ca o grenadă. Un uragan de strigăte se năpusti asupra lui Dubava. Ca niște lovituri de cravașă date peste obraz, îl izbeau exclamațiile mânioase:

— Rușine!

— Jos scizioniștii!

— Destul! Destul ne-a împroșcat cu noroi!

Un râs ironic îl însoți pe Dmitri în momentul când coborî de pe scenă, și acest râs îl ucidea. Dacă cei din sală s-ar fi mărginit să-și arate dezaprobarea prin strigăte de indignare și mânie, lucrul acesta l-ar fi mulțumit, dar așa, se simțea luat în bătaie de joc, ca un cântăreț care a luat o notă falsă și s-a încurcat.

— Șumski are cuvântul — spuse președintele.

Mihailo se ridică:

— Renunț la cuvânt.

Din rândurile din fund, dudu glasul de bas al lui Pankratov:

— Cer cuvântul!

După timbrul vocii, Dubava își dădu seama de starea sufletească a lui Pankratov. Hamalul vorbea așa numai atunci când se simțea adânc jignit de cineva. Urmărind cu privirea întunecată silueta înaltă, puțin adusă de spate a lui Ignat, care se îndrepta repede spre tribună, Dubava simți o neliniște apăsătoare. Știa dinainte tot ce are să spună Pankratov. Gândul îl duse la întâlnirea lui din ajun, la Solomenka, cu prietenii vechi, când băieții încercaseră, într-o convorbire prietenească, să-l convingă să rupă cu opoziția. Fusese însoțit de Țvetaev și de Șumski. Se adunaseră la Tokarev. Mai erau acolo: Ignat, Okuniov, Talia, Volințev, Zelenov, Staroverov, Artiuhin. Dubava rămăsese mut și surd la încercarea celorlalți de a restabili unitatea. În toiul discuțiilor, plecă împreună cu Țvetaev, ca să arate prin asta că nu recunoaște caracterul greșit al vederilor lui. Șumski Mihailo a rămas. Și acum n-a mai luat cuvântul. „Intellectual slab din fire! Desigur, l-au prelucrat” — își spuse Dubava, supărat. În această luptă deșănțată, își pierduse toți prietenii. La Universitatea Comunistă s-a rupt vechea lui prietenie cu Jarki, care atacase

energic în birou declarația „celor patruzeci și șase”²⁹. După aceea, când divergențele au devenit și mai acute, Dubava n-a mai vorbit cu Jarki. L-a mai văzut totuși de câteva ori, când acesta a venit la Anna Borhart, deci în casa lui, deoarece de-un an de zile Dubava era căsătorit cu Anna, deși aveau camere separate. Dubava socotea că raporturile lui încordate cu Anna, care nu-i împărtășea vederile politice, se înrăutățeau pe zi ce trece din pricina lui Jarki, care venea destul de des pe la ea. Nu era vorba de gelozie, dar prietenia Annei cu Jarki, cu care Dubava nu vorbea, îl scotea din sărite. I-a spus asta Annei și a avut o discuție aprinsă cu ea, după care relațiile lor s-au înrăutățit și mai mult. Și a plecat la conferință fără măcar să-i spună.

Gândurile lui, care se perindau cu repeziciune, fură întrerupte de vocea lui Ignat. Își începuse cuvântarea:

— Tovarăși! Pankratov pronunță foarte apăsător acest cuvânt. Se urcase la tribună și se apropiase mult de rampă. Tovarăși, de nouă zile ascultăm cuvântările opoziționiștilor. O spun fără ocol: ei au vorbit nu ca tovarăși, nu ca luptători revoluționari, nici ca prietenii noștri de clasă și de luptă; cuvântările lor au fost profund dușmănoase, neîmpăcate, pline de răutate și clevetitoare. Da, tovarăși, clevetitoare! Au căutat să ne prezinte pe noi, bolșevicii, ca adepți ai unui regim de forță în partid, ca oameni care trădăm interesele clasei muncitoare și ale revoluției. Detașamentul cel mai bun și mai încercat al partidului nostru, glorioasa și vechea gardă bolșevică, pe-acei care au călit și educat Partidul Comunist din Rusia, pe-acei care au fost chinuți în închisori de către despotismul țarist, pe acei care, în frunte cu tovarășul Lenin, au dus o luptă necruțătoare împotriva menșevismului mondial și împotriva lui Troțki, pe aceștia au încercat să-i prezinte drept reprezentanți ai birocratismului în partid. Cine, în afară de un dușman, poate să spună cuvinte ca astea? Oare partidul și aparatul lui nu formează un tot unitar? Cum se poate una ca asta, vă rog să-mi spuneți?! Cum i-am putea numi pe cei care ar încerca să-i ațâțe pe tinerii ostași roșii împotriva comandanților și comisarilor, împotriva statului major, în clipa când detașamentul e înconjurat de dușmani? Cum adică: dacă astăzi sunt lăcătuș, pot fi socotit, după părerea troțkiștilor, un „om cumsecade”, iar dacă mâine ajung secretar al comitetului, atunci mă schimb imediat în birocrat, într-un „funcționăraș”?! Nu vi se pare ciudat, tovarăși, că printre opoziționiștii care fac spume la gură împotriva birocratismului și pentru democrație sunt oameni ca Tufta, de pildă, înlăturat nu de mult de la lucru pentru birocratism, Țvetaev, bine cunoscut celor din Solomenka pentru „democrația” lui, sau Afanasiev, pe care comitetul gubernial l-a desărcinat

---

²⁹ Frațiune dușmănoasă în sânul partidului, în frunte cu trădătorul Troțki, care cuprindea toate elementele antileniniste din partid.

de trei ori pentru metodele sale de comandă și pentru pornirile lui tiranice în raionul Podol? Se vede bine că, în lupta împotriva partidului, s-au unit toți cei pe care partidul i-a sancționat. Cât despre „bolșevismul” lui Troțki, să ne spună despre asta bolșevicii mai vechi. Ar trebui ca tineretul să cunoască istoria luptei duse de Troțki împotriva bolșevicilor, ar trebui să se știe că el trecea de fiecare dată dintr-o tabără într-alta. Lupta împotriva opoziției ne-a încheiat rândurile, a întărit ideologicește tineretul. Partidul Bolșevic și Comsomolul s-au călit în lupta împotriva curentelor mic-burgheze. Istericii semănători de panică din tabăra opoziției ne prorocesc un crah economic și politic. Dar ziua de mâine o să arate care este adevărata valoare a acestei prorociri. Opoziționiștii ne-au cerut să-i trimitem la mașini pe bătrânii noștri, pe Tokarev, de pildă, iar în locul lor să punem niște moriști stricate, de felul lui Dubava, care vrea să înfățișeze atacurile lui împotriva partidului nostru ca un act de eroism. Nu, tovarăși, nu vom merge pe drumul ăsta! Când va fi nevoie, se vor găsi oamenii care să-i înlocuiască pe bătrânii noștri, dar ei n-au să fie înlocuiți în niciun caz de cei care atacă cu înverșunare linia partidului la fiecare dificultate ce se ivește. Nu vom lăsa să fie sfărâmată unitatea marelui nostru partid. Garda veche și cea tânără n-au să se despartă niciodată. Ducând o luptă neîmpăcată împotriva curentelor mic-burgheze, sub drapelul lui Lenin o să ajungem la victorie!

Pankratov coborî de la tribună, aplaudat frenetic.

★ ★ ★

A doua zi se adunară la Tufta vreo zece oameni. Dubava le spuse:

— Astăzi plec cu Șumski la Harkov. Aici nu mai avem ce face. Căutați de nu vă risipiți. Nu ne mai rămâne altceva de făcut decât să stăm deoparte și să vedem cum se desfășoară evenimentele. Conferința generală din Rusia o să ne condamne, sunt sigur de asta, dar socotesc că e prematur să ne așteptăm la represiuni. Cei din majoritate au hotărât să ne încerce încă o dată la lucru. Dacă continuăm lupta pe față, mai ales acum, după conferință, vom fi dați afară din partid, ceea ce nu intră în planul nostru de acțiune. Este greu să prevedem ce-o să aducă viitorul. Și cu asta, cred că n-ar mai fi nimic de adăugat.

Dubava se ridică, gata să plece.

Staroverov, un om slab, cu buze subțiri, se ridică și el.

— N-n-n-nu te înțeleg, Miteai — începu el să vorbească bâlbâit și puțin peltic — cum adică, hotărârea conferinței nu e obligatorie pentru noi?

Țvetaev îl întrerupse tăios:

— Formal e obligatorie, căci altfel ți se ia carnetul de membru de partid. Noi însă așteptăm să vedem încotro va bate vântul. Iar acum ne împrăștiem.

Tufta se mișcă neliniștit pe scaun. Șumski, posomorât și palid, cu cearcăne vinete în jurul ochilor din pricina nopților nedormite, ședea pe un scaun lângă fereastră și își rodea unghiile. La ultimele cuvinte ale lui Țvetaev, el își întrerupse ocupația chinuitoare și se întoarse cu fața spre cei adunați.

— Sunt împotriva unor combinații de felul ăsta — rosti el deodată, cu o voce surdă și mâniaoasă. În ce mă privește, socot că hotărârile conferinței sunt obligatorii și pentru noi. Ne-am apărat convingerile, foarte bine, dar acum cred că trebuie să ne supunem fără rezerve hotărârii luate de conferință.

Staroverov îl privi aprobator.

— Șșși-și eu voiam să spun același lucru — băigui el.

Dubava își pironi ochii asupra lui Șumski și, aplecându-se spre el, intenționat în bătaie de joc, îi spuse printre dinți:

— Ție, în general, nu-ți propune nimeni nimic. De altfel, mai ai încă posibilitatea „să te pocăiești” la conferința gubernială.

Șumski sări ca ars:

— Ce-i tonul ăsta, Dmitri? Îți spun sincer, cuvintele astea mă îndepărtează și mai mult de tine și mă fac să-mi revizuiesc poziția mea de ieri.

Dubava făcu un gest cu mâna ca și cum s-ar fi scuturat de el:

— Nu-ți rămâne decât un lucru. Du-te și te pocăiește cât încă nu-i prea târziu.

Luându-și rămas bun, Dubava îi întinse mâna lui Tufta și celorlalți.

Curând după el, plecară și Șumski și Staroverov.

* * *

Anul una mie nouă sute douăzeci și patru își făcu intrarea în istorie printr-un ger nemaipomenit. Ghenar băntui cu furie peste țara acoperită de zăpadă, urlând și asmuțind asupra lumii, mai cu seamă în a doua lui jumătate, furtuni și viscole neîntrerupte.

Și în sud-vest, liniile de cale ferată erau înzăpezite. Oamenii se luptau cu dezlănțuitele stihii ale naturii. Elicele de oțel ale plugurilor de zăpadă se împlântau în nămeții uriași, croind drum trenurilor. Gerul și viscoalele rupeau sârmele înghețate ale telegrafului și, din cele douăsprezece linii, lucrau numai trei: telegraful indo-european și două linii de legătură directă.

În camera de telegraf a stației „Șepetovka I”, trei aparate „Morse” nu-și încetau convorbirea, înțeleasă doar de o ureche deprinsă.

Dar telegrafistele sunt tinere și lungimea panglicii bătută de ele din primele zile ale serviciului nu întrece douăzeci de kilometri, pe când colegul lor, bătrânul, își începe a treia sută de kilometri. El nu citește ca ele panglica și nu-și încrețește fruntea silabisind literele și frazele grele. El transcrie direct pe

blanchete, cuvânt cu cuvânt, numai ascultând ciocănitul aparatului. Prinde după auz: „*Către toți, către toți, către toți!*”

Scriind, telegrafistul se gândește: „Fără îndoială, încă o circulară privitoare la lupta împotriva înzăpezirilor.”

Afară suflă viscolul, crivățul zvârle în fereastră alice de zăpadă. Telegrafistul are impresia că cineva a bătut în geam. Întoarce capul și, fără să vrea, își oprește privirea asupra minunatului desen înghețat de pe geamuri. Nicio mână omenească n-ar putea realiza o gravură atât de fină, cu frunze și tulpini atât de fantastice.

Furat de priveliște, telegrafistul încetă să asculte aparatul și, când își întoarce privirea de la fereastră, luă în palmă panglica pentru a citi cuvintele sărite.

Aparatul transmitea:

„*La douăzeci și unu ianuarie, la ora șase și cincizeci de minute...*”

Telegrafistul scrisese repede cele citite și, aruncând panglica, își sprijini bărbia în palme și începu să asculte:

„*Ieri, la Gorki, a încetat din viață...*” Telegrafistul scria încet. Câte comunicări, unele îmbucurătoare, altele tragice, n-a ascultat el în viața lui — căci el era cel dintâi care afla durerea sau fericirea altora. De mult încetase să se mai gândească la sensul frazelor scurte, întrerupte; le prindea doar cu urechea și le trecea mecanic pe hârtie, fără să reflecteze asupra conținutului lor.

Iată, a murit desigur cineva și vestea se comunica altcuiva. Telegrafistul uitase de titlu: „*Către toți, către toți, către toți!*” Aparatul ciocănea mereu: „*Vla-di-mir I-l-ici*”, traduse în litere bătrânul telegrafist ciocăniturile regulate. El aștepta liniștit și puțin obosit. A murit pe un devedea un oarecare Vladimir Ilici. O să scrie astăzi pentru cineva cuvintele tragice, cineva are să plângă în hohote de disperare și durere. Dar pentru telegrafist durerea asta e străină, el nu-i decât un martor indiferent. Aparatul bătea puncte, linii, iarăși puncte, iarăși linii, și el formă, după sunetele cunoscute, prima literă și o trecu pe blanchetă; și litera era „L”. După asta o scrisese pe a doua: „E”, iar alături, stăruiitor, puse „N”; apăsă de două ori condeiul pe intervalul dintre liniuțe, adăugă îndată „I” și apoi automat prinse cu urechea ultima literă, „N”.

Aparatul ciocăni pauza și telegrafistul își opri privirea, pentru o zecime de secundă, asupra cuvântului pe care-l scrisese: „LENIN”.

Aparatul continuă să țacăne, dar gândul, care se izbise întâmplător de un nume cunoscut, se întorcea iarăși la dânsul. Telegrafistul se uită încă o dată la ultimul cuvânt: „*Lenin*”. Ce?... Lenin?... Cristalinul ochiului reflecta, în perspectivă, întreg textul telegrammei. Câteva clipe, telegrafistul se uită la foaia de hârtie și, pentru întâia oară după treizeci și doi de ani de serviciu, nu

crezu în ceea ce scrisese.

De trei ori parcurse în fugă rândurile scrise, dar cuvintele se repetau cu îndărătnicie: „*A încetat din viață Vladimir Ilici Lenin*”. Bătrânul sări în picioare, ridică bucla în spirală a panglicii și se uită fix la ea. Fragmentul de panglică, lung de doi metri, îi confirmă ceea ce nu putuse să creadă! Își întoarse fața palidă, ca de mort, către tovarășele lui și ele auziră exclamația lui speriată:

— A murit Lenin!

Vestea dureroasei pierderi se strecură din sala aparatelor pe ușa larg deschisă și, cu iuțeala vântului vijelios, flutură prin gară, pătrunse în viscol, se învolbură pe linii și pe macazuri și, ca un suflu înghețat, răzbătu prin porțile întredeschise ale depoului.

În depou, pe șanțul de reparații Nr. 1, se afla o locomotivă pe care începuse s-o dregă brigada de reparații ușoare. Bătrânul Politovski coborâse singur în șanț, sub pânțele locomotivei sale, să arate lăcătușilor piesele defecte. Zahar Bruzjak, împreună cu Artiom, îndrepta legăturile strâmbe ale grătarelor. Bruzjak pusese un grătar pe nicovală și-l ținea strâns cu un clește în timp ce fierul răsuna sub loviturile de ciocan ale lui Artiom.

În ultimii ani, Zahar îmbătrânise; o cută adâncă îi brăzda fruntea — urmă lăsată de evenimentele trăite de el. Fire albe îi argintau tâmplesle. Era puțin gârbovit, iar în ochii lui, duși acum în fundul capului, se întrezărea amurgul anilor.

Prin deschizătura luminată a ușii se strecură cineva afară și dispăru înghițit de umbrele amurgului. Ciocanul lovi fierul și acoperi cu zgomotul lui primul strigăt, dar când omul ajunsese în fugă lângă cei ce lucrau la locomotivă, Artiom rămase cu ciocanul ridicat în aer și nu-l mai izbi de nicovală.

— Tovarăși, a murit Lenin!

Barosul lunecă încet de pe umăr și mâna lui Artiom îl lăsă fără zgomot pe podeaua de ciment.

— Ce-ai spus?

Mâna lui Artiom strânse încheștat scurta de piele a celui care adusese îngrozitoarea veste. Și omul cu scurta de piele, plin de zăpadă și respirând greu, repetă încet și cu vocea înecată:

— Da, tovarăși, a murit Lenin!

Și cum de data asta vestitorul nu mai striga, Artiom înțelese adevărul înfricoșător; numai atunci îi văzu chipul: era secretarul organizației de partid de la ateliere.

Muncitorii ieșeau din șanțurile pentru reparații, ascultau în tăcere vestea morții aceluia al cărui nume îl cunoștea întreaga lume.

La poartă mugi o locomotivă. Tresăriră cu toții. După prima, răsună la

capătul gării a doua și apoi încă una... La chemarea lor puternică și plină de alarmă, se alătură șuierul sirenei de la uzina electrică, ascuțit și pătrunzător ca zborul unui proiectil. Un sunet curat și plin de vuiet, vibrând ca arama, izbucni din sirena minunatei locomotive a rapidului „S”, care se pregătea să plece spre Kiev. Acest sunet le acoperi pe toate celelalte.

Agentul G.P.U.-ului tresări uimit când mecanicul locomotivei poloneze a trenului direct Șepetovka–Varșovia, aflând pentru ce sună sirenele de alarmă, le ascultă o clipă, apoi ridică încet mâna și trase de lanțul care deschidea ventilul sirenei. Mecanicul știa că face acest lucru pentru ultima oară, că n-o să mai lucreze pe această locomotivă, dar mâna lui nu se desprindea de lanț și urletul mașinii lui îi ridică în picioare de pe canapelele moi ale compartimentelor, pe curierii și pe diplomații polonezi, care tresăriră speriați.

Depoul se umplu de oameni. Veneau din toate părțile ca un furnicar și, când sala cea mare fu plină până la refuz, răsunară primele cuvinte într-o tăcere de doliu.

Secretarul comitetului districtual de partid din Șepetovka, vechiul luptător bolșevic Sarabrin, vorbi cel dintâi:

— Tovarășii! A murit Lenin, conducătorul proletariatului mondial! Partidul suferă o pierdere ireparabilă, căci a murit acela care a creat și a educat Partidul Bolșevic, pregătindu-l și oțelindu-l pentru lupta neîmpăcată împotriva dușmanilor... Moartea conducătorului partidului și al clasei muncitoare cheamă în rândurile noastre pe cei mai buni fii ai proletariatului...

Răsună un marș funebru, sute de capete se descoperiră, și Artiom, care nu mai plânsese de cincisprezece ani, simți cum i se urcă un nod în gât; umerii lui puternici începură să se zguduie.

Părea că pereții clubului căilor ferate nu vor suporta presiunea maselor de oameni. Afară era un ger cumplit. La intrare, cei doi brazi își țineau crengile întinse, împodobiți cu zăpadă și cu ace de gheață, iar în sală era o căldură înăbușitoare, din pricina sobei prea încinse și a respirației a șase sute de oameni, care ținuseră să participe la ședința de doliu a organizației de partid.

În sală nu se mai auzea rumoarea obișnuită. Durerea cea mare domolise glasurile: oamenii vorbeau șoptit. Îngrijorare și mâhnire se putea citi în ochii tuturor. Părea că se adunase echipajul unei corăbii care își pierduse mult încercatul cârmaci, smuls de furtună și aruncat în mare.

Membrii biroului își ocupară tot atât de tăcut locurile la masa prezidiului. Spătosul Sirotenko ridică domol clopoțelul, îl agită ușor și din nou îl lăsă pe masă. Semnalul acesta fusese de ajuns și o tăcere apăsătoare puse treptat stăpânire pe adunare.

* * *

După terminarea raportului se ridică Sirotenko, secretarul organizației de partid. Nimeni nu se miră, deși spunea ceva neobișnuit la o ședință de doliu. Sirotenko declară:

— Câțiva muncitori au adresat adunării rugămintea de a se examina cererea pe care au depus-o și care e semnată de treizeci și șapte de tovarăși.

Și dădu citire cererii:

„Organizației feroviare de partid din gara Șepetovka, Căile ferate de sud-vest.

Moartea conducătorului nostru ne cheamă în rândurile bolșevicilor: vă rugăm să ne verificați în ședința de astăzi și să ne primiți în Partidul lui Lenin.”

Dedesubtul acestor câteva cuvinte erau înșirate două coloane de semnături. Sirotenko le citi, oprindu-se câteva secunde după fiecare, pentru ca adunarea să-și poată aminti numele cunoscute.

— Politovski Stanislav Zigmundovici — mecanic de locomotivă, treizeci și șase de ani stagiul de muncă.

Se auzi un murmur de aprobare.

— Korceaghin Artiom Andreevici — lăcătuș, șaptesprezece ani stagiul de muncă.

— Bruzjak Zahar Filipovici — mecanic de locomotivă, douăzeci și unu de ani stagiul de muncă.

În timp ce adunarea auzea pronunțându-se numele veteranilor din rândurile aceluia care au lucrat cu fierul și cu păcura, în sală creștea un vuiet adânc, dar Sirotenko continuă să strige semnăturile.

Iar când omul care-și pusese cel dintâi iscălitura se apropie de masă, se așternu o liniște deplină.

Povestindu-și istoria vieții, bătrânul Politovski abia putu să-și stăpânească emoția.

— ... Ce să vă spun, tovarăși? Se știe cum era viața omului muncitor în vremea de demult. Trăia în robie și la bătrânețe murea ca un calic. Da, recunosc, când a venit Revoluția, mă socoteam un moșneag. Familia îmi apăsa greu pe umeri și pierdusem cu totul din vedere drumul care duce la partid. Nu l-am ajutat niciodată pe dușman, dar nici n-am intrat în luptă împotriva lui, decât foarte rar. În nouă sute cincisprezece am făcut parte din comitetul de grevă al atelierelor din Varșovia și am mers cot la cot cu bolșevicii. Eram încă tânăr pe vremea aceea și mă prinsesem la lucru cu entuziasm și înflăcărare. Dar ce să mai amintesc de ce-a fost? Iată, acum moartea lui Ilici m-a lovit drept în inimă, fiindcă noi toți l-am pierdut pentru totdeauna pe prietenul nostru,

pe acela care ne lua totdeauna apărarea, și nici nu știu ce aş mai putea găsi să vă povestesc acum despre bătrâneţea mea!... Da, să vie acei care știu să vorbească mai frumos, că eu nu-s meşter la cuvinte. Numai un singur lucru vreau să-l spun cu tărie: că am acelaşi drum cu bolşevicii, și nu altul.

Mecanicul își înălță dârz capul, nins de ani, iar privirea aruncată pe sub sprâncenele sure, plină de hotărâre, rămase pironită asupra sălii de la care aștepta parcă verdictul.

Nicio mână nu se ridică să-l respingă pe acest om scund, cu părul argintiu, și nimeni nu se abținu de la vot atunci când biroul îi rugă pe cei fără de partid să-și spună cuvântul.

Când Politovski se îndepărtă de la masă, era membru al Partidului Comunist.

Fiecare dintre cei prezenți înțelegea că se petrece ceva neobișnuit. Pe locul unde vorbise cu o clipă înainte mecanicul, apăru trupul uriaș al lui Artiom. Lăcătușul nu știa ce să facă cu mâinile lui lungi și-și frământa între degete căciula cu clape. Scurta lui de blană de oaie, roasă pe la margini și deschiată, gulerul bluzei cenușii, soldățești, închis cu grijă în cei doi nasturi de alamă, făceau ca figura lăcătușului să apară îngrijită, dându-i un aer de sărbătoare. Artiom își întoarse ochii spre sală, prinzând în treacăt cu privirea un chip cunoscut de femeie; printre lucrătoarele de la atelierul de croitorie se afla și Galina, fiica tăietorului de piatră. Ea îi zâmbea și el citea în zâmbetul ei nu numai iertarea, dar și o aprobare deplină și ceva neexprimat până la capăt, ascuns în colțul buzelor.

— Să ascultăm biografia ta, Artiom! auzi lăcătușul vocea lui Sirotenko.

Cel mai mare dintre frații Korceaghin începu cu greu să-și înșire povestea vieții. Nu era deprins să vorbească într-o adunare mare. Și în clipa aceea simți, cu drept cuvânt, că nu-i în stare să redea toate prin câte trecuse în viață. Cuvintele se înșiruiău anevoie, iar emoția îl împiedica să le rostească. Niciodată nu încercase ceva asemănător. Acum își dădea limpede seama că în viața lui se produsese o schimbare însemnată, că el, Artiom, face acum ultimul pas spre ceea ce avea să lumineze și să dea un sens nou asprei și chinuitei lui existențe.

— Mama a avut patru copii, începu Artiom.

În sală se făcuse liniște. Șase sute de oameni îl ascultau cu atenție pe meșterul înalt, cu nas de vultur și cu ochii ascunși sub streșinile negre ale sprâncenelor.

— Muncea ca bucătăreasă pe la boieri. Pe tata nu-l țin bine minte; avea tot mereu neînțelegeri cu mama. Îi cam plăcea să tragă la măsă peste măsură. Pe noi ne-a crescut mama. Și ei îi era peste puteri să hrănească atâtea guri. Boierii îi plăteau patru ruble pe lună și mâncare, iar ea își încovoia spinarea

muncind din zori și până-n noapte. Am avut noroc că am putut să merg două ierni la școala primară și am învățat să citesc și să scriu, dar când am împlinit nouă ani, mama n-a mai avut altă scăpare decât să mă dea la un atelier de lăcătușerie, ca să învăț și eu o meserie. M-a băgat ucenic fără plată, pe trei ani, numai pe mâncare... Stăpânul atelierului era un neamț cu numele de Ferster. Nu prea voia el să mă primească, pentru că eram încă mic de ani, dar cum eram flăcău zdravăn, mama i-a spus că am cu doi ani mai mult. Am stat la neamț trei ani. Meserie n-am învățat, că mă punea numai la treabă în casă. Mereu mă trimitea după rachiu. Bea neamțul de stingea... Mă trimitea ba după cărbuni, ba după fier... Nevastă-sa mă făcuse o adevărată slugă; îi spălam oalele și-i curățam cartofii. Fiecare își făcuse obiceiul să dea cu piciorul în mine fără nicio pricină, numai așa, și de multe ori stăpâna, când nu-i plăcea ceva — că din pricina beției lui bărbatu-său era mânioasă pe toată lumea — mă pocnea de vedeam stele verzi. Îmi venea să-mi iau câmpii, dar unde să mă duc? Cui să mă jeluiesc? Mama se afla la patruzeci de verste de acolo, dar nici la ea n-aș fi găsit adăpost... Nici în atelier nu era mai bine. Fratele stăpânului făcea totul. Și tare-i plăcea viperei să-și bată joc de mine! „Ia dă-mi piulița de colo”, spunea el și-mi arăta cu mâna o piuliță aruncată jos, într-un colț, lângă forjă. Mă repezeam s-o iau, dar piulița era călită de el și scoasă din foc cu puțin timp înainte! Cum era aruncată pe pământ părea răcită, dar dacă o apucaii, îți ardea degetele de-ți rămânea carnea pe ea... Începeam să țip de durere, iar el râdea să se prăpădească. N-am mai avut putere să rabd viața asta de rob și o dată am fugit la mama. Dar ce să facă mama cu mine? M-a dus înapoi la neamț; mergea cu mine și plângea. După doi ani, stăpânii au început să-mi arate câte ceva din ale lăcătușeriei, dar de bătaie tot n-am scăpat. Am fugit din nou și am ajuns la Starokonstantinov. În orașul ăsta m-am tocmit la o fabrică de cârnați. Și acolo am dus o viață de câine; am spălat mațe mai bine de un an și jumătate. Dar într-o bună zi, stăpânul și-a pierdut toată averea la cărți și a șters-o. D-aia nici nu ne-a plătit un ban pe ultimele patru luni. Așa că am plecat și din vizuina asta. M-am urcat în tren, m-am dat jos la Jmerinka și m-am dus să caut de lucru. Unui muncitor de la depou i s-a făcut milă de halul în care mă găseam; lui trebuie să-i mulțumesc că am fost angajat. A aflat că mă pricep puțin la lăcătușerie și a stăruit pentru mine pe la diferiți șefi, spunându-le că-s un nepot de-al lui. După înfățișare, mi se dădea șaptesprezece ani și așa am ajuns ajutor de lăcătuș. Aici lucrez de opt ani. Asta am avut de spus despre viața mea de mai înainte; despre cea de aici, ce să mai vorbesc, o știți cu toții!

Artiom își șterse fruntea cu căciula și oftă adânc. Trebuia să mai adauge ceva — lucrul cel mai însemnat și cel mai greu de spus — înainte ca vreunul din sală să-i pună întrebări. Și, ștergându-și sprâncenele dese, își continuă

povestea:

— Fiecare ar putea să mă întrebe: de ce nu sunt bolșevic încă din vremea când s-a aprins focul Revoluției? Ce-aș putea să-i răspund? De! Până la bătrânețe mai e, și iată, abia astăzi mi-am găsit drumul cel adevărat. De ce să mă ascund? Da! Mi-a scăpat din vedere drumul ăsta, deși ar fi trebuit să-l apuc încă din o mie nouă sute optsprezece, când am făcut grevă împotriva neamțului. Juhrai, marinarul, a vorbit de atâtea ori cu noi. Abia în o mie nouă sute douăzeci am pus mâna pe armă. După ce s-au terminat tulburările și i-am aruncat pe albi în Marea Neagră, m-am întors acasă. Apoi m-am însurat: familie, copii... m-am îmfundat în treburile gospodăriei. Dar azi, când a murit tovarășul nostru Lenin și când partidul ne-a chemat, m-am uitat cu amănuntul la viața mea de până azi și am înțeles ce-i lipsește. Nu-i destul să ne apărăm puterea, trebuie ca noi toți, într-o singură familie, să împlinim golul lăsat de moartea lui Lenin, pentru ca Puterea Sovietică să fie ca un munte de fier ce nu poate fi clintit. Trebuie să ne facem bolșevici — partidul e al nostru, nu-i așa?

Simplu, dar cu o adâncă sinceritate, lăcătușul termină cele ce avusese de spus, stingherit de stilul neobișnuit al cuvântării lui. Lepădând parcă o greutate de pe umeri, își îndreaptă spinarea cât era de înalt, în așteptarea întrebărilor celor din sală.

— Poate că are ceva de pus vreo întrebare? rupse Sirotenko tăcerea.

Rândurile oamenilor se mișcă, dar nimeni nu răspunde pentru moment. Până la urmă, un fochist, negru ca un gândac, care venise la adunare de-a dreptul de pe locomotivă, spuse hotărât:

— Ce să-l mai întrebăm? Parcă nu-l știm cu toții? Să fie admis, și gata!

Spătosul fierar Ghileaka, roșu de căldură și de încordare, spuse cu o voce răgușită:

— Unul ca Artiom n-o să sară niciodată de pe linie și o să fie totdeauna un bun tovarăș. Să trecem la vot, Sirotenko!

În rândurile din fund, unde ședeau comsomoliștii, ceva se ridică, fără să poată fi văzut din pricina întunericului, și întrebă:

— Să ne spună tovarășul Korceaghin pentru ce s-a legat de pământ și dacă starea lui nouă de țăran nu-l îndepărtează de țelul nostru proletar.

Prin sală trecu un murmur de dezaprobare; un glas protestă:

— Vorbește mai clar! Ți-ai găsit unde să faci pe deșteptul...

Artiom însă răspunde imediat:

— Nu-i nimic, flăcăul are dreptate când spune că m-am legat de pământ. E adevărat, dar asta nu înseamnă că mi-am pierdut conștiința de muncitor. Dar de azi s-a isprăvit cu asta. O să mă mut cu familia mai aproape de depou. E mai bine așa. Că din pricina pământului ăstuia nu mai pot nici să răsflu.

Din nou tresări inima lui Artiom, privind mulțimea mâinilor ridicate, și se îndreptă spre locul lui, pășind drept, cu inima ușoară. Auzi în urmă glasul lui Sirotenko:

— În unanimitate!

Al treilea veni în fața mesei prezidiului: tăcutul Zahar Bruzjak, vechiul ajutor al lui Politovski, care de mult ajunsese și el mecanic. Terminându-și povestea vieții lui de muncitor și ajungând la prezent, spuse încet, dar în așa fel încât toți îl auziră:

— Trebuie să continui ceea ce au început copiii mei. Că doar ei n-au murit ca eu să rămân în coadă, să mă împotmolesc în durerea mea. Încă n-a fost umplut golul lăsat de pierderea lor, dar iată că moartea conducătorului nostru mi-a deschis ochii. De ce-a fost mai înainte, nu mă întrebați. Adevărata noastră viață începe abia acum.

Frământat de amintiri, Zahar se încruntă posomorât. Dar când mâinile ridicate arătară că era primit în partid fără nicio obiecție, ochii lui se luminau deodată și capul încărunțit nu se mai aplecă.

Până noaptea târziu continuă în depou examinarea acelor care veneau la rând. Fură admiși în partid numai cei mai buni, aceia care erau binecunoscuți și pe care însăși viața îi verificase.

La moartea lui Lenin, sute de mii de muncitori au devenit bolșevici. Pierderea conducătorului nu a destrămat rândurile partidului. S-a întâmplat la fel ca și cu pomul care, având rădăcini puternice în pământ, nu piere atunci când i se retează vârful.

6

La intrarea în sala de concert a hotelului erau postați doi oameni. Unul din ei, înalt, cu ochelari, purta pe mânecă o banderolă roșie pe care era scris: „Responsabil cu ordinea”.

— Aici are loc ședința delegației ucrainene? îl întreabă Rita.

Omul răspunse oficial:

— Da, dar ce doriți?

— Dați-mi voie să trec.

El nu se clinti, barând trecerea. După ce o examinează mai atent pe Rita, îi spuse:

— Delegația dumneavoastră? Au voie să intre numai delegații cu drept de vot deliberativ și consultativ.

Rita scoase din poșetă un bilet cu chenar auriu. Responsabilul cu ordinea citi: „Membru al Comitetului Central”. Aerul lui oficial dispăru de parcă ar fi fost luat cu mâna și omul deveni dintr-odată prevenitor și „apropiat”:

— Pofțiți, intrați. La stânga sunt locuri libere.

Rita trecu printre rândurile de scaune și, văzând un loc liber, se așeză. Consfătuirea delegaților era pe sfârșite. Rita ascultă atentă cuvântarea președintelui. Vocea lui i se păru cunoscută.

— Așadar, tovarăși, i-ați ales pe reprezentanții delegațiilor pentru „senioren-convent”³⁰-ul Congresului general din Rusia, precum și pentru sovietul delegațiilor. Până la deschidere au mai rămas două ore. Permiteți-mi să verific încă o dată lista delegaților veniți la Congres.

Rita îl recunoscu pe Akim, care citea grăbit un șir întreg de nume. Drept răspuns se ridicau mâini, cu delegații roșii sau albe.

Rita asculta foarte atentă.

Iată un nume cunoscut:

---

³⁰ Adunarea reprezentanților din partea delegațiilor (grupurilor de delegați din diverse regiuni etc.), la un congres.

— Pankratov.

Rita aruncă o privire spre mâna ridicată, dar nu putu distinge, în rândurile celor care ședeau, fața cunoscută a hamalului. Se perindară în goană alte nume și printre ele iarăși unul cunoscut — „Okuniov”, și imediat altul, „Jarki”.

Rita îl văzu pe Jarki. Ședea la dreapta, foarte aproape, pe jumătate întors spre ea. Da, el e, Vanea; e profilul lui, pe care mai că-l uitase. Nu l-a mai văzut de câțiva ani.

Șirul de nume curgea înainte. Deodată, un nume o făcu să tresară:

— Korceaghin.

Depart, în față, o mână se ridică și se lasă în jos. Curios lucru: Ustinovici simți o dorință irezistibilă să-l vadă pe omul care purta același nume cu prietenul ei dispărut. Fără să-și ia o clipă ochii, ea privi în direcția de unde se ridicase mâna, dar toate capetele păreau la fel. Rita se ridică și porni pe lângă perete spre rândurile din față. Akim tăcuse. Urmă un zgomot de scaune mișcate din loc. Delegații începură să vorbească mai tare; ici și colo izbucnea câte un râs vioi; iar Akim, silindu-se să se facă auzit, cu tot zgomotul din sală, strigă:

— Să nu întârziați!... Teatrul Mare... ora șapte!

La ieșire, o înghesuială nemaipomenită.

Rita înțelese că în acest torent n-o să poată da de niciuna din persoanele ale căror nume fuseseră pronunțate. Nu-i rămânea altceva de făcut decât să nu-l piardă din ochi pe Akim și, cu ajutorul lui, să-i găsească pe ceilalți. Se îndreptă spre scenă, lăsând să-i treacă prin față ultimul grup de delegați.

— Ei, Korceaghin? Hai, mergem și noi, bătrâne? auzi în spatele ei.

Răspunse o voce foarte cunoscută, de care își aducea perfect aminte:

— Să mergem.

Rita întoarse repede capul. Înaintea ei se afla un tânăr smead și înalt, îmbrăcat cu o bluză militară de culoare kaki și pantaloni bleumarin de călărie; era încins cu o curea îngustă, caucaziană.

Ea îl privi cu ochii larg deschiși. Și numai când mâinile lui o cuprinseseră cu căldură și când glasul tremurător îi spuse încet „Rita”, ea înțelese că-l avea în față pe Pavel Korceaghin.

— Cum, trăiești?

Aceste cuvinte spuneau totul. Ea nu aflase că vestea morții lui fusese o eroare.

Sala se golise. Prin fereastra deschisă venea zgomotul străzii Tverskaia, această importantă arteră a orașului. Un orologiu bătut răsunător de șase ori. Amândurora le părea însă că s-au întâlnit numai de câteva minute. Ceasul îi chema la Teatrul Mare. Când coborâră scara largă spre ieșire, ea îl privi

din nou pe Pavel. Acum era mai înalt — o întrecuse cu o jumătate de cap. Încolo, neschimbat, doar ceva mai matur și mai reținut.

— Nici nu te-am întrebat unde lucrezi.

— Sunt secretar al unui comitet districtual al tineretului sau, cum spune Dubava, „un funcționăraș” — răspunse Pavel râzând.

— L-ai mai văzut?

— Da, l-am mai văzut, dar întâlnirea cu el mi-a lăsat amintiri neplăcute.

Ieșiră în stradă. Se auzeau claxoanele automobilelor în plină goană, mișcarea și zgomotul mulțimii. Meraseră până la Teatrul Mare, aproape fără să-și vorbească, gândindu-se la unul și același lucru. Teatrul era asediat de o mare de oameni, care tălăzuia zgomotos într-o singură direcție, spre colosul de piatră, încercând să răzbată prin intrările păzite de ostași roșii. Neînduplecate, santinelele îngăduiau accesul numai delegaților. Aceștia treceau prin cordon, prezentând cu mândrie mandatele.

Mulțimea din jurul teatrului era alcătuită din comsomoliști care nu-și procuraseră invitații, dar care încercau să asiste cu orice preț la deschiderea congresului. Comsomoliștii mai dibaci se strecurau în mijlocul vreunui grup de delegați, arătând și ei vreo hârtie roșie drept delegație, și ajungeau câteodată până la ușă. Unii izbuteau chiar să se furișeze și înăuntru. Dar aici erau prinși de către vreun membru de serviciu al Comitetului Central, sau de către responsabilul cu ordinea, care avea rolul să-i îndrepte pe invitați la balcoane, iar pe delegați la parter. „Clandestinii” erau conduși afară, spre marea satisfacție a celor din stradă.

Teatrul nu putea cuprinde nici a douăzecea parte din cei care ar fi dorit să asiste la congres.

Rita și Pavel își făcură cu greutate loc prin mulțime, spre ușă. Delegații veneau unul după altul, aduși de tramvaie, de automobile. La ușă era mare înghesuială. Ostașii roșii, comsomoliști și ei, rețineau cu mare greutate lumea. Erau îngrămădiți, împinși spre perete, în timp ce la intrare se auzeau strigăte puternice:

— Înainte, cei din Bauman, dă-i înainte!

— Hai fraților, că am învins!

— Înainte!

O dată cu Korceaghin și cu Rita, se strecură fulgerător pe ușă un flăcău vioi, cu insigna „Internaționalăi Tineretului Comunist” pe piept; se feri de responsabilul cu ordinea, dădu buzna în foaier și într-o clipă se pierdu în torrentul delegaților.

— Să stăm aici — arătă Rita locurile din fund, când ajunseră la parter.

Se așezară într-un colț.

— Vreau să-mi răspunzi la o întrebare — spuse Rita — cu toate că e vorba

de un lucru vechi, trecut de mult. Sper că acum ai să mă lămurești de ce ai întrerupt lecțiile noastre, prietenia noastră?

El se așteptase la această întrebare din prima clipă când se văzuseră; și totuși era stingherit. Ochii lor se întâlneau și Pavel înțelese: ea știa perfect de ce.

— Cred că bănuiești, Rita. Asta s-a întâmplat acum trei ani, și azi nu pot decât să-l condamn pe Pavka pentru fapta de atunci. Greșeli mari și mici a făcut Korceaghin destule în viața lui, și una din ele este și asta.

Rita zâmbi:

— Introducerea e bună. Aștept însă răspunsul!

Pavel începu să vorbească încet:

— Vinovat nu-s numai eu, ci și *Tăunul* cu romantismul lui revoluționar. Cărțile în care erau descriși revoluționari energici, cu voință de fier, neînfricați, devotați până la moarte cauzei noastre produceau asupra mea o impresie covârșitoare și trezeau în mine dorința să fiu și eu ca ei. De aceea m-am comportat față de sentimentul pe care îl aveam pentru tine așa cum s-ar fi comportat Tăunul. Lucrul mi se pare caraghios acum și cu atât mai mult îl regret.

— Înseamnă că Tăunul a fost supraapreciat?

— Nu, Rita, în fond, nu! Numai că de această tragică punere la încercare a voinței m-am dezbatut. Altfel apreciez astăzi la Tăunul ceea ce constituie caracteristica lui principală, bărbăția lui, rezistența lui fără limită; apreciez acea categorie de oameni care știu să îndure suferința, fără s-o arate tuturor și pretutindeni. Sunt pentru acest gen de revoluționari, pentru care problemele personale sunt fără importanță față de cele de interes general.

— Nu ne rămâne decât să regretăm, dragă Pavel, că toată această convorbire are loc cu trei ani mai târziu decât ar fi trebuit — spuse Rita surâzând, dusă pe gânduri.

— De ce să regretăm, dragă Rita, din moment ce n-aș fi putut fi niciodată pentru tine mai mult decât un tovarăș?

— Nu, Pavel, ai fi putut să fii mai mult.

— În cazul ăsta, lucrurile ar putea fi reparate.

— E puțin cam târziu, tovarășe Tăun. Rita zâmbi de propria ei glumă și-i explică: Acum am o fetiță micuță. Iar tatăl ei e un mare prieten al meu. Suntem toți trei atât de legați unul de altul, încât acest trio este deocamdată de nezdruccinat.

Degetele ei atinseră mâna lui Pavel. Era un gest care exprima îngrijorarea față de el, dar înțelese imediat că gestul era de prisos. Într-adevăr, în acești trei ani el se maturizase nu numai fizicește. Ea simți totuși cât e de îndurerat. I-o spuneau ochii lui. Simplu, sincer, Pavel șopti:

— Îmi rămâne totuși incomparabil mai mult decât ceea ce am pierdut acum.

Pavel și Rita se ridicară. Era timpul să-și ocupe locuri mai aproape de scenă. Se îndreptară spre fotoliile în care luase loc delegația ucraineană. Orchestra începu să cânte. Pancartele enorme străluceau în culoarea lor purpurie, iar literele luminoase vesteau: „Viitorul este al nostru!”. Mii de oameni umpleau parterul, lojile, balcoanele. Aceste mii de ființe se contopeau într-un unic și puternic generator de energie clocotitoare. Teatrul imens primea între zidurile lui floarea tinerei gărzi din marea generație a industrializării țării, mii de ochi în care se reflectau cuvintele ce ardeau cu litere de foc pe cortina grea: „Viitorul este al nostru!” Fluxul nu mai contenea. Peste câteva minute, cortina de catifea se desfăcu încet și secretarul Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist din Rusia începu să vorbească emoționat, pătruns într-atât de solemnitatea covârșitoare a momentului, încât își pierdu pentru o clipă stăpânirea de sine.

— Declar deschis cel de-al VI-lea Congres al Uniunii Tineretului Comunist din Rusia.

Niciodată n-a simțit Korceaghin mai limpede, mai adânc, măreția și puterea Revoluției; și încerca acum acea mândrie care nu se poate exprima prin cuvinte, acea bucurie unică pe care i-o dăduse viața, trimițându-l aici ca luptător și constructor la sărbătoarea victorioasă a tinerei gărzi a bolșevicilor...

★ ★ ★

Lucrările congresului luau participanților tot timpul, din zori și până noaptea târziu. Și abia la una din ultimele ședințe Pavel o întâlni din nou pe Rita, într-un grup de ucraineni.

— Plec mâine îndată după închiderea congresului — îi spuse ea. Nu știu dacă o să mai putem sta de vorbă înainte de plecare. De aceea ți-am pregătit două caiete cu însemnări de-ale mele din trecut și o mică scrisoare. Citește caietele și trimite-mi-le înapoi prin poștă. Din ele ai să afli tot ceea ce nu ți-am povestit.

El îi strânse mâna și o privi lung, ca pentru a-și întipări în minte trăsăturile ei.

Se întâlniră a doua zi, așa cum se înțeleseseră, lângă intrarea principală, și Rita îi dădu un sul și o scrisoare închisă. De jur împrejur era lume și de aceea își luară rămas bun într-un mod reținut. Numai în ochii ei ușor încețoșați, el simți o mare căldură, dar și puțină tristețe.

A doua zi trenurile îi duseră în direcții diferite.

Ucrainenii călătoreau în câteva vagoane. Korceaghin se afla în grupul celor din Kiev. Seara, după ce se culcară toți și Okuniov sforăia pe banca vecină,

Korceaghin se apropie de lumină și deschise scrisoarea.

„Pavlușa, dragul meu!

Aș fi putut să-ți spun toate astea prin viu grai, dar așa e mai bine. Doresc un singur lucru: ca toate cuvintele pe care ți le-am spus înaintea congresului să nu lase urme apăsătoare în viața ta. Știu că ai multă voință și de aceea cred în ce mi-ai afirmat. Nu privesc viața formal și socot că pot fi făcute excepții câteodată — e drept, foarte rar — în relațiile personale, atunci când aceste excepții sunt determinate de sentimente puternice, adânci. Tu ai fi meritat asta. Dar am izbutit să-mi înfrânez primul impuls de a da tineretii noastre ceea ce i se cuvenea. Simt că acest lucru nu ne-ar fi adus marea mulțumire. Nu trebuie să fi atât de sever cu tine însuși, Pavel. În viața noastră nu numai lupta contează, ci și bucuria unor simțăminte profunde.

Cât privește celelalte părți ale vieții tale, cu alte cuvinte conținutul ei fundamental, nu sunt neliniștită.

Îți strâng mâna cu putere,

RITA.”

Dus pe gânduri, Pavel rupse scrisoarea și, scoțând mâna pe fereastră, simți cum vântul îi smulge dintre degete bucățile de hârtie.

Spre ziuă, amândouă caietele erau citite, învelite în hârtie și împachetate. O parte dintre ucrainenii coborâră din tren la Harkov, și printre ei se aflau Okuniov, Pankratov și Korceaghin. Nikolai trebuia să se ducă la Kiev după Talia, care rămăsese la Anna, Pankratov, ales în Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist din Ucraina, avea de pus la punct anumite treburi. Korceaghin hotărî să meargă cu el până la Kiev, ca să-i poată vedea cu prilejul asta pe Jarki și pe Anna. Acolo întârzie puțin la oficiul poștal al gării, ca să-i expedieze Ritei caietele și, când se întoarse în gară, nu mai găsi pe niciunul dintre prietenii lui. Luă tramvaiul și coborî lângă casa unde locuia Anna și Dubava. Pavel urcă scările ce duceau la etaj și bătu la ușa din stânga, la Anna. Nimeni nu răspunse. Era prea devreme ca Anna să fi plecat la lucru.

„Pesemne că doarme” — își spuse el. Ușa de alături se deschise și pe palier apăru Dubava, buhăit de somn. Fața lui era cenușie; avea cearcăne la ochi. Mirosea a ceapă și — ceea ce prinse îndată nasul fin al lui Korceaghin — acestui miros i se adăuga și un iz de alcool. Prin ușa întredeschisă, Korceaghin văzu pe pat o femeie grasă, mai exact piciorul ei dezgolit, gros, și umerii.

Observându-i privirea, Dubava închise ușa cu o izbitură de picior.

— Aha, ai venit la tovarășa Borhart? Întrebă el răgușit, privind undeva în altă parte. Nu mai stă aici. Nu știi?

Posomorât, Korceaghin îl examinează insistent:

— Nu știam. Unde s-a mutat? Întrebă el.

Dubava se înfurie pe neașteptate.

— Nu mă interesează — râgâi el și adăugă cu o mânie abia stăpânită: Ai venit s-o consolezi? Atunci ai sosit tocmai la timp. Locul e vacant, acționează! Încearcă-ți norocul. Și poți să fii sigur că n-o să te refuze. De multe ori mi-a spus că „i-ai căzut cu tronc”... cum zic muierile. Nu pierde ocazia; o să vă potriviți de minune; și sufletește, și fizicește.

Pavel simți că i se aprind obraji. Stăpânindu-se, rosti încet:

— Unde ai ajuns, Miteai! Nu mă așteptam să te gădesc în halul ăsta de decădere. Doar ai fost odată un băiat bun. Cum de te-ai sălbăticit într-atâta?

Dubava se rezemase de perete. Cum stătea cu picioarele goale pe pardoseala de ciment, i se făcuse frig și se zgribulise. Ușa se dădu de perete, lăsând să apară capul unei femei somnoroase, cu fața ca o lună plină.

— Vino înăuntru, pușorule, de ce stai acolo?

Dubava n-o lăsă să termine; trânti ușa și se sprijini de tăblie cu tot corpul.

— Frumos început... — continuă Pavel. Uite pe cine aduci tu la tine! Și unde vrei să ajungi cu asta?

Plictisit, pesemne, de această convorbire, Dubava strigă:

— Treaba mea! Nu cumva ai să mă-nveți acum și cu cine să mă culc? M-am săturat de cazanii. Hai, cară-te de unde ai venit! Du-te și povestește cui vrei că Dubava bea și-și aduce-n casă femeii de stradă.

Apropiindu-se de el, Pavel îi spuse emoționat:

— Trimite-o la plimbare, Miteai, vreau să vorbesc cu tine pentru ultima oară...

Fața lui Dubava se întunecă. Îi întoarse spatele și intra în cameră.

— Ce nemernic! șopti Korceaghin, coborând încet scara.

* * *

Trecură doi ani. Timpul, care nu cruță pe nimeni, își depăna zilele, lunile, iar viața plină de avânt, cu aspecte atât de variate, umplea aceste zile — în aparență monotone — mereu cu ceva nou, care nu semăna cu ceea ce a fost ieri. O sută șazeci de milioane de oameni, care alcătuiau marele popor ajuns pentru întâia oară în lume singurul stăpân al necuprinsului său pământ și al nenumăratelor lui bogății naturale, își refăceau printr-o muncă eroică și încordată economia națională ruinată de război. Țara se întărea, prindea puteri noi, și nicăieri nu se mai vedeau acum coșurile fără fum ale fabricilor părăsite, care stătuseră până nu de mult posomorâte și fără viață.

Pentru Korceaghin, acești doi ani trecură într-o activitate plină de avânt. Nici nu-i observase. N-ar fi putut să trăiască în tihnă, să întâmpine cu un căscat leneș dimineața timpurie și să se culce exact la ora zece seara. Se grăbea să trăiască, și nu numai că se grăbea el, dar îi mâna și pe alții.

Își măsura cu zgârcenie somnul. Nu o dată se putea vedea lumină la fereastra lui până noaptea târziu, iar în odaie, împreună cu alții, stătea aplecat deasupra mesei învățând cu sârguință. În acești doi ani a studiat volumul III al *Capitalului*. Acum înțelegea limpede mecanismul rafinat al exploatării capitaliste.

În districtul în care lucra Korceaghin își făcu apariția Razvalihin. Fusese trimis de către comitetul gubernial, cu propunerea să fie întrebuițat în vreun raion oarecare ca secretar de Comsomol. Korceaghin era plecat și, în lipsa lui, biroul îl trimise pe Razvalihin într-unul din raioane. Întorcându-se, Korceaghin află noutatea, dar nu spuse nimic.

După ce trecu o lună, Korceaghin făcu o inspecție în raionul lui Razvalihin. Nu erau multe abaterile pe care i le găsi, dar printre ele află unele destul de serioase: numeroase cazuri de beție; apoi, în jurul lui Razvalihin se opoșise un cerc de lingușitori, în timp ce băieții buni erau înlăturați. Korceaghin aduse la cunoștința biroului toate aceste amănunte, în ședința care avu loc și, după ce toți căzură de acord că ar trebui să i se dea un avertisment lui Razvalihin, Pavel spuse pe neașteptate:

— Cer excluderea! Fără dreptul de a fi reprimat.

Toți rămaseră mirați, socotind măsura prea aspră, dar Korceaghin repetă:

— Trebuie exclus, ticălosul! Acest gimnazist a avut tot timpul și toate posibilitățile să ajungă om, dar el n-a făcut altceva decât să-și vadă de propriile lui interese.

Și Pavel le povesti isprăvile făptuite la Berezdov.

— Protestez categoric împotriva declarației lui Korceaghin! Astea sunt răfuieli personale și, la urma urmei, oricine poate să bârfească; e lucrul cel mai ușor. Korceaghin e obligat să prezinte dovezi, date, fapte concrete. Așa pot să născocesc și eu că Pavel s-a ocupat cu contrabanda, dar dacă afirm asta, înseamnă că trebuie să fie exclus? Nu, să prezinte dovezi! strigă Razvalihin.

— Ei bine, o să ai și dovada — îi răspunse Korceaghin.

Razvalihin părăsi camera. Peste o jumătate de oră, în urma insistenței lui Korceaghin, a fost luată următoarea hotărâre: „*Se exclude din rândurile Comsomolului, ca element dușmănos.*”

★ ★ ★

Vara, prietenii plecau unul după altul în concediu. Cine sta mai rău cu sănătatea se ducea la mare. Vara erau cuprinși cu toții de nostalgia odihnei

și Korceaghin le ușura tovarășilor posibilitatea să obțină concedii, locuri în sanatorii și ajutoare. Ei plecau palizi, epuizați, dar bucuroși, iar treburile lor rămâneau în spinarea lui Korceaghin, care ducea totul pe umeri așa cum calul bun urcă la deal cu căruța grea. Tovarășii se înapoiau arși de soare, plini de viață și de energie. După ce se reîntorceau o serie, plecau alții. Toată vara lipsea ba unul, ba altul, dar viața și activitatea nu-și încetineau ritmul. Nici nu se putea închipui o zi în care Korceaghin să nu fie în biroul lui.

În felul acesta trecea vară după vară.

Lui Pavel nu-i plăcea toamna și iarna; îi pricinuiau prea multă suferință fizică.

Așteptase vara asta cu o nerăbdare înfrigurată. Îi era chinuitor de greu să recunoască singur că din an în an îi scădeau puterile. Nu-i rămâneau decât două căi: sau să se declare incapabil să suporte greutățile muncii încordate pe care o îndeplinea, să se recunoască invalid, sau să rămână la postul lui cât i-o mai fi posibil. El alegea a doua cale.

Într-o zi, în timp ce participa la ședința biroului comitetului districtual de partid, se așează lângă el doctorul Bartelik, vechi ilegalist, șeful secției medicale a regiunii.

— Nu arăți prea bine, Korceaghin. Ai trecut pe la comisia medicală? Cum stai cu sănătatea? Sigur că n-ai fost pe-acolo, nu-i așa? Nu-mi aduc aminte să te fi văzut, prietene, dar de examinat trebuie să fii examinat. Vino joi, spre seară.

Pavel nu se duse la comisie, căci fusese ocupat în ziua aceea, dar Bartelik nu-l uită și veni într-o zi chiar el să-l ia. Concluzia scrisă a comisiei, dată în urma unui examen medical atent (la care luase parte și Bartelik în calitate de neuropatolog), fu următoarea:

„Comisia medicală consideră ca indispensabil un concediu imediat și un tratament de lungă durată în Crimeea, precum și un tratament serios ulterior. În caz contrar, urmări grave sunt inevitabile.”

Mai sus era scris în latinește un lung pomelnic de boli din care Korceaghin nu înțelese decât că principala nenorocire a lui nu erau picioarele, ci leziunea gravă a sistemului nervos central.

Bartelik trecu imediat hotărârea comisiei prin Birou și nimeni nu avu vreo obiecțiune împotriva scoaterii imediate a lui Pavel din muncă, dar Korceaghin propuse să aștepte mai întâi întoarcerea din concediu a lui Sbîtnev, șeful secției organizatorice a comitetului districtual de Comsomol. Korceaghin se temea să lase comitetul fără oameni. Biroul acceptă propunerea lui Korceaghin, cu toate că Bartelik arăta oarecare rezerve.

Peste trei săptămâni urma să plece în primul concediu din viața lui. În sertar avea gata pregătită foaia de drum pentru un sanatoriu din Eupatoria.

În tot acest răstimp, Korceaghin lucra mai încordat ca de obicei. Conduse plenara comitetului districtual de Comsomol și, fără să-și cruțe puterile, făcu eforturi mari să pună totul la punct ca să poată pleca liniștit.

Și tocmai acum, în ajunul odihnei și a „întrevederii” lui cu marea, pe care n-o văzuse niciodată în viață, avu loc un incident absurd și supărător, la care nu s-ar fi gândit mai înainte pentru nimic în lume.

Într-o zi, după orele de lucru, Pavel intră în biroul secției de agitație și propagandă a comitetului districtual de partid și, în așteptarea ședinței secției, se așeză pe pervazul ferestrei deschise, după dulapul de cărți. În clipa când intrase, în cameră nu se afla nimeni. Curând veniră însă câțiva oameni. Pavel nu-i vedea de după dulap, dar recunoscuse vocea unuia din ei. Era Failo, șeful secției administrative districtuale, un om înalt, frumos, cu ținută militărească. Pavel auzise de multe ori despre el că ar fi mare amator de beții și că aleargă după orice fată tânără mai drăguță.

Failo fusese în trecut partizan și cu orice prilej povestea râzând cum tăia capetele oamenilor lui Mahno, câte zece pe zi. Korceaghin nu-l prea înghițea... Odată a venit la Pavel o comsomolistă și i-a spus plângând că Failo i-a făgăduit că are s-o ia de nevastă, dar că, după ce a trăit o săptămână cu dânsa, nu i-a mai dat nici bună ziua. La comisia de control, Failo n-a pățit nimic, fiindcă tânără fată nu avea dovezi. Pavel socotise totuși că cele spuse de ea sunt adevărate. Korceaghin asculta, fără să vrea, cele ce se vorbeau. Cei care intraseră în cameră nu bănuiau prezența lui.

— Ei, Failo, cum îți merg treburile? Ce achiziție nouă ai mai făcut? îl întreabă Gribov, unul dintre prietenii lui, un om de aceeași teapă cu el.

Gribov era socotit — nu se știe de ce — propagandist, cu toate că era un om înapoiat, extrem de incult și mărginit, un adevărat butuc. Se fudulea însă cu titlul de propagandist și, cu fiecare prilej, potrivit sau nepotrivit, nu uita să-și arate calitatea.

— Poți să mă feliciți: ieri am dat-o gata pe Korotaeva. Spuneai că n-are să iasă nimic... Nu, frate, eu dacă mă apuc de una, gata... — Și Failo adăugă o frază necuviincioasă.

Korceaghin simți că-l străbate un fior nervos — semn de iritare extremă. Korotaeva era membră de partid, conducătoarea secției feminine a districtului. Venise aici o dată cu el și, lucrând împreună, Pavel se împrietenise cu această fată simpatică, săritoare și atentă față de orice femeie, ca de altfel față de oricine venea la dânsa să caute un sprijin, apărare sau un sfat. Korotaeva se bucura de respect printre activiștii comitetului. Nu era măritată. Fără îndoială că despre ea vorbea Failo.

— Măi, Failo, măi, tu te lauzi. Nu prea îmi vine să cred.

— Eu mă laud? Drept cine mă iei? Am dat eu gata altele și mai și. Și dacă știi cum să le iei, mergi la sigur. Cu fiecare trebuie să te porți altfel. Unele pică de-a doua zi, dar muierile de felul ăsta, ți-o spun drept, nu fac două parale. După altele trebuie să te ții și câte o lună. Totul e să-i cunoști psihologia. Pe fiecare trebuie s-o iei altfel. Asta, măi frate, e o știință întregă, dar eu sunt profesor în chestii de astea. Ha-ha-ha!

Failo plesnea de atâta mulțumire de sine. Cei câțiva auditori îl îndemneau să povestească mai departe. Nu mai aveau răbdare, vrând să afle toate amănuntele.

Cu pumnii strânși de indignare, simțind că inima îi bate să se spargă, Korceaghin se ridică în picioare.

— Cu Korotaeva nu merge așa, cu una cu două, vă închipuți voi, dar nici s-o scap din mână nu voiam, mai ales că am pus rămășag cu Gribov pe o duzină de sticle de vin de Porto. Și-am început „să acționez”. Am intrat la ea o dată, de două ori. Văd că se uită strâmb. Mi s-a cam dus buhul, poate că o fi ajuns și la urechile ei... Într-un cuvânt, „atacul de flanc” a eșuat. Am început atunci „manevra de învăluire”. Ha-ha!... „Înțelegi — îi zic — am luptat, am omorât o grămadă de oameni, am colindat lumea și am avut parte de destulă amarăciune, dar o femeie potrivită pentru mine n-am găsit. Trăiesc ca un câine singuratic — nici tu mângâiere, nici tu o vorbă bună...” Și dă-i, și dă-i ‘nainte tot cu de-astea. Într-un cuvânt, atacam în punctul cel mai slab. Mult mi-am bătut capul cu ea. La un moment dat, mai că-mi venea s-o dau dracului și să termin comedia. Dar era la mijloc o chestie de principiu... Nu m-am dat bătut, și bine am făcut. În sfârșit, am pus laba pe ea. Și răsplata răbdării mele a fost că în loc de-o muiere, am dat de-o fată mare. Ha-ha! Ca să vezi drăcie!...

Failo își continua cu cinism povestirea.

Korceaghin nu-și aminti bine cum a ajuns lângă Failo.

— Secătură! răcni el.

— Eu sunt secătură, sau tu, că tragi cu urechea la discuțiile altora?

Pavel mai spuse pesemne ceva, fiindcă Failo îl înșfăcă de piept strigându-i:

— Așa, mă jighești, care va să zică?!

Și-l lovi cu pumnul. Era beat de-a binelea.

Korceaghin înșfăcă un scaun de stejar și cu o lovitură îl doborî pe Failo la pământ. Nu avea revolverul în buzunar și numai așa a scăpat Failo neîmpușcat.

Dar întâmplarea asta absurdă s-a petrecut totuși, și iată că în ziua fixată pentru plecarea în Crimeea Korceaghin se afla în fața comisiei de disciplină.

Întreaga organizație de partid era prezentă în sala teatrului orașenesc. Cazul de la secția de agitație și propagandă îi tulburase pe toți și judecata se desfășura însoțită de o dezbateri violentă asupra problemelor vieții particulare. Viața intimă, raporturile personale, problemele moralei comuniste se ridicau în jurul cazului judecat. Incidentul constituia un semnal. În cursul dezbaterilor, Failo luase o atitudine provocatoare, surâdea impertinent, spunea că acest caz o să fie deferit tribunalului popular și că Korceaghin o să fie condamnat la muncă silnică pentru că i-a spart capul. Refuza categoric să răspundă la întrebări.

— Ce rost are să trângăniți aici pe socoteala mea? S-avem iertare. Puteți să spuneți ce vreți: tot cârdul ăsta de muieri are necaz pe mine, pentru că nu le iau în seamă. Încolo, toată chestia asta nu face nici cât o ceapă degerată. Dacă ar fi fost în nouă sute optsprezece, m-aș fi răfuit eu cu smintitul ăsta de Korceaghin așa cum trebuie! Și-acum... vă puteți descurca și fără mine.

După ce spuse acestea, plecă.

Cel care prezida îl invită pe Korceaghin să povestească împrejurările în care se produsese ciocnirea dintre ei, și Pavel începu să vorbească liniștit, deși îi venea greu să se stăpânească.

— Toate faptele care sunt puse azi în discuție s-au întâmplat din cauză că nu m-am stăpânit. Nu mai sunt acum pe vremea când lucram mai mult cu pumnii decât cu capul. Dar mi s-a făcut negru înaintea ochilor și, înainte de a fi înțeles ce se întâmplă, l-am lovit pe Failo în cap. Este unicul caz de indisciplină pe care l-am avut în atâția ani, și-l condamn, deși în fond lovitura a fost dată pe bună dreptate. Failo este un exemplar respingător în viața noastră comunistă. Nu pot să înțeleg și niciodată n-am să mă împac cu ideea că un revoluționar comunist poate să fie în același timp o bestie necuviincioasă, o canalie. Ceea ce s-a întâmplat ne-a dat prilejul să vorbim despre viața particulară și socot că acest fapt este singurul lucru pozitiv în toată această afacere.

Cu o majoritate zdrobitoare, organizația de partid votă excluderea lui Failo din partid, iar Gribov primi o muștrare cu avertisment pentru mărturie mincinoasă. Ceilalți participanți la discuție se recunoscuseră vinovați. Ei căpătară un vot de blam.

Bartelik informă adunarea asupra stării nervoase a lui Pavel. Adunarea protestă zgomotos când instructorul de partid propuse să i se dea și lui Korceaghin o muștrare. Instructorul își retrase propunerea, astfel că Pavel nu primi nicio sancțiune.

★ ★ ★

Peste câteva zile, trenul îl ducea în goană pe Korceaghin la Harkov. Co-

mitetul districtual de partid aprobase insistenta lui rugămintele de a fi lăsat la dispoziția Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist din Ucraina. I se dădu o caracterizare bună și plecă. Unul dintre secretarii Uniunii Tineretului Comunist era Akim. Pavel se duse la el și-i povesti toate cele întâmplate.

În caracterizare, după cuvintele „*devotat cu abnegație partidului*”, Akim citi: „*Posedă calmul reținut al omului de partid și numai în cazuri excepțional de rare este irascibil până la pierderea stăpânirii de sine. Pricina este o gravă zdruncinare a sistemului nervos.*”

— Ți-au scris totuși, Pavlușa, faptul ăsta pe un document bun. Nu te mâhni însă, fiindcă lucruri de-astea se întâmplă și celor mai tari oameni. Du-te în sud și refă-ți puterile. În ziua când ai să te reîntorci, o să vedem unde ai să lucrezi.

Și Akim îi strânse mâna cu căldură.

★ ★ ★

Sanatoriul Comitetului Central, „Komunardul”. Răzoare de trandafiri, țâșnirea sclipitoare a havuzurilor. În grădină, pavilioane acoperite de viță de vie. Peste tot se zăresc hainele albe și costumele de baie ale celor veniți la odihnă. O doctoriță tânără îi înregistrează pe noii veniți. Pavel este condus într-o cameră spațioasă; așternutul este de o albeață sclipitoare. Curățenie și tăcere de nimeni și de nimic tulburată. Cu hainele schimbate, înviorat după baie, Korceaghin se grăbește spre mare.

Cât poți cuprinde cu ochii, n-ai în față decât liniștea măreață, albastră, aproape neagră, ca marmura șlefuită, a întinsului mării. Undeva, departe, în negura azurie, se pierde dunga orizontului; iar soarele topit se răsfrânge în oglinda lucie a apei, ca un incendiu. În depărtări, prin pâcla dimineții, se profilează stâncile masive ale unui lanț de munți. Pieptul soarbe adânc prospețimea înviorătoare a brizei marine. Privirea nu se poate desprinde din măreața liniște a azurului.

Pe furiș, ca o mângâiere sfioasă, valul lenș se prelinge la picioare, peste nisipul de aur al malului.

7

Lângă sanatoriul Comitetului Central se află marele parc al policlinicii centrale. Cei de la „Komunard” îl străbăteau venind de la mare spre casă. Aici, la umbra unui platan stufos, lângă un zid cenușiu de piatră calcaroasă, îi plăcea lui Korceaghin să se odihnească. Rareori se abătea cineva pe-acolo. Din locul acesta se putea observa mișcarea însuflețită a oamenilor pe aleile și potecile parcului, iar seara se putea asculta muzică, departe de învălmășeala supărătoare a mării stațiuni climaterice.

Korceaghin veni și astăzi la locul preferat. Se tolăni cu plăcere într-un fotoliu-balansoar împletit. Moleșit de baie și de soare, adormi. Ștergarul pufoș și cartea lui Furmanov, „Răzvrătirea”, le pusese pe un fotoliu de alături. Starea lui de nervozitate și încordare nu-l părăsise încă în primele zile petrecute la sanatoriu și nici durerile de cap nu-l slăbeau. Profesorii tot îi mai studiau boala atât de rară și de complicată. Lui Pavel i se urăse cu atâtea percuțiuni și ascultări, care îl și oboseau. Medicul secundar, o femeie simpatcă, membră de partid, cu un nume curios — Ierusalimcik — își găsea cu greutate pacientul, prin cele mai felurite colțuri ale sanatoriului și, vorbindu-i cu răbdare, abia reușea să-l înduplece să meargă împreună cu ea la cutare sau cutare specialist.

— Pe cuvântul meu că m-au obosit toate examinările astea — spunea Pavel. Să răspunzi de cinci ori pe zi la una și aceeași întrebare: „N-a fost nebună bunica dumitale, n-a suferit de reumatism străbunicul dumitale?” Dracu-l știe de ce boli a suferit, că nu l-am văzut niciodată în viața mea! Fiecare încearcă apoi să mă înduplece să mărturisesc dacă nu cumva am avut blenoragie sau altă boală și mai urâtă, și mie îmi vine să le dau cu ceva în cap, ca răspuns la întrebările astea stupide. Lăsați-mă să mă odihnesc! Dacă o să mă tot „studiați” așa mereu, într-o lună și jumătate chiar că am să ajung primejdios pentru societate.

Ierusalimcik râdea, răspundea cu câte o glumă, dar peste câteva minute, luându-l la braț și povestindu-i pe drum cine știe ce întâmplare interesantă,

îl ducea la specialist.

Pentru ziua aceea nu era prevăzut niciun examen medical. Mai avea un ceas până la masă. Prin somn, Pavel auzi zgomot de pași. Nu deschise ochii: „O să creadă că dorm și o să plece.” Deșartă speranță: balansoarul scârțâi alături — cineva se așezase în el. După mirosul fin de parfum, înțelese că era o femeie.

Deschise ochii. Primul lucru pe care îl văzu fu o rochie orbitor de albă și picioarele arse de soare, încălțate cu pantofi de casă din piele de marochin, apoi un cap tuns băiețește, doi ochi mari de tot și un șir de dințișori ascuțiți ca de șoricel. Femeia zâmbea stingherită:

— Mă iertați, v-am deranjat cumva?

Korceaghin nu răspunse. Nu era prea politicos din partea lui, dar trăgea nădejde că în felul ăsta vecina o să plece.

— E cartea dumneavoastră?

Ea începu să răsfoiască *Răzvrătirea*.

— Da, a mea.

Un minut de tăcere.

— Spuneți-mi, tovarășe, nu sunteți de la sanatoriul „Komunardul”?

Korceaghin se mișcă în loc, nervos. „De unde a mai răsărit și asta? Halal așa odihnă! Parcă văd că mă întrebă ce boală am. O să trebuiască să plec.”

Răspunse fără bunăvoință:

— Nu.

— Mi s-a părut că v-am văzut acolo.

Când Pavel era gata să se ridice, auzi în spate o voce joasă de femeie:

— Aici mi te-ai ascuns, Dora?

Pe marginea balansoarului se așeză o blondă plinuță, arsă de soare, îmbrăcată într-un costum de plajă de-al sanatoriului. Îi aruncă în treacăt o privire lui Korceaghin:

— Mi se pare că v-am mai văzut pe undeva, tovarășe. Nu lucrați cumva la Harkov?

— Da, la Harkov.

— Și unde anume lucrați?

Korceaghin hotărî să termine această conversație care se cam prelungea.

— La vidanjare! trânti el și tresări fără să vrea, stârmit de hohotul lor de râs.

— Nu s-ar putea spune că sunteți prea politicos, tovarășe.

Așa începu prietenia lor. Iar mai târziu, Dora Rodkina, membră în comitetul orașenesc de partid din Harkov, își amintea adeseori de începutul hazliu al cunoștinței lor.

Pe neașteptate, în parcul sanatoriului „Talassa”, unde se dusesese la unul din concertele de după-amiază, Korceaghin se întâlnește cu Jarki. Și oricât s-ar părea de curios, întâlnirea lor se datora unui foxtrot.

După cântăreața grasă care cântase, gesticulând cu furie, „Noaptea pâlăia de pățimașă voluptate”, apărură pe estradă o pereche. Bărbatul, cu joben roșu, era pe jumătate gol, cu paftale colorate la șolduri, dar cu o cravată și cu un plastron de un alb orbitor. Cu alte cuvinte, o parodie nereușită a omului primitiv. Femeia, drăguță, într-o risipă de mătăsurii. În murmurul entuziast al nepmanilor cu cefe de tauri, care stăteau în picioare în spatele paturilor și fotoliilor bolnavilor din sanatoriu, perechea începu să se zbenguie pe estradă într-un foxtrot îndrăcit. Nu era cu puțință de imaginat un tablou mai dezgustător: individul, bine hrănit, aproape dezbrăcat și cu jobenul lui idiot, ținea femeia strâns lipită de el și astfel șerpuiau amândoi indecent pe scenă. În spatele lui Korceaghin sufla greu o matahală grasă. Pavel se întoarse să plece, când din primele rânduri de lângă estradă se ridică cineva, strigând cu indignare:

— Destul cu prostituarea asta! Duceți-vă dracului!

Pavel îl recunoscu pe Jarki.

Muzica se opri, pianistul încetă să cânte, vioara mai scârțâi câteva acorduri și amuți. Perechea de pe estradă rămase împietrită. Se auziră protestele enervate la adresa celui care întrerupsese spectacolul.

— Ce obrăznicie, să întrerupă numărul!

— Toată Europa dansează!

— E revoltător!

Dar în grupul celor de la „Komunardul”, Serioja Jbanov, secretarul comitetului județean de Comsomol din Cerepoveț, începu să fluiera haiducește, cu patru degete. Îl susținură și alții și perechea dispărură de pe estradă ca suflată de vânt. Prezentatorul programului, un om cu o înfățișare de lacheu stilat, anunță publicului că trupa pleacă.

— Duce-se învârtindu-se! Opt cu a brânzii nouă! exclamă, aprobat de râsul celor prezenți, un tânăr îmbrăcat în halat de sanatoriu.

Korceaghin îl găsi pe Jarki în primele rânduri ale spectatorilor. Au stat până seara târziu în camera lui Pavel. Vanea lucra la „agitație și propagandă”, într-unul din comitetele de district ale partidului.

— Știi că m-am însurat? O să am în curând o fetiță sau un fecior — spuse Jarki.

— O! Și cine-i fericita mamă? întrebă Korceaghin, mirat.

Jarki scoase din buzunar o fotografie și i-o arătă lui Pavel.

— O recunoști?

În fotografie era el și Anna Borhart.

— Dar Dubava unde-i? întrebă Pavel și mai mirat.

— Dubava e la Moscova. După excluderea lui din partid, a părăsit Universitatea Comunistă și acum învață la Școala Tehnică Superioară din Moscova. După câte am auzit, a fost reabilitat, dar nu-i nicio școală. E un om pierdut... Ți-aduci aminte de Ignat? E acum director adjunct la un șantier naval. De ceilalți nu prea știu multe. Ne-am risipit cu toții. Lucrăm în diferite colțuri ale țării. Totuși, cât de plăcut e când ne întâlnim și vorbim de trecut! spuse Jarki.

În cameră intrară Dora și alți câțiva. Un om înalt, originar din Tambov, închise ușa. Văzând decorația lui Jarki, Dora se adresă lui Pavel:

— Tovarășul tău e membru de partid? Unde lucrează?

Fără să înțeleagă precis rostul întrebării, Korceaghin dădu câteva informații scurte despre Jarki.

— În cazul ăsta, poate să rămână. Uite despre ce-i vorba: au sosit acum niște tovarăși de la Moscova. Ne aduc ultimele noutăți de la partid. Am hotărât să ne adunăm la tine, într-un fel de ședință închisă — explică Dora.

Aproape toți cei de față erau vechi bolșevici, afară de Pavel și Jarki. Bartașev, membru în Comisia de Control din Moscova, povesti despre noua opoziție în frunte cu Troțki, Zinoviev și Kamenev.

— Datoria noastră, într-un moment atât de încordat, e să ne aflăm fiecare la postul lui — termină Bartașev. Eu plec mâine.

După trei zile de la adunarea ce avusese loc în camera lui Pavel, sanatoriul rămase pustiu. Pavel plecă și el înainte de expirarea concediului.

La Comitetul Central al Comsomolului se lucra operativ. Korceaghin fu numit secretar al comitetului districtual, într-unul din centrele industriale, și peste o săptămână activul orășenesc al organizației asculta prima lui cuvântare.

Într-o zi de toamnă târzie, automobilul comitetului districtual de partid, cu care plecase Korceaghin, împreună cu doi activiști, ca să ajungă într-unul din raioanele îndepărtate, căzu într-un șanț pe șosea și se răsturnă...

Toți ieșiră schilodiți. Korceaghin își zdrobi genunchiul drept. Peste câteva zile fu adus la institutul de chirurgie din Harkov. După examinarea și radiografierea genunchiului umflat, consiliul de medici se pronunță pentru operarea lui imediată.

Korceaghin acceptă.

— Atunci pe mâine dimineață — spuse în concluzie, în timp ce se ridica, profesorul gras care prezidase consultul.

Ceilalți medici părăsiră și ei încăperea.

O cameră mică, luminoasă, cu un singur pat. O curățenie ireproșabilă și mirosul de spital, pe care îl uitase de mult. Korceaghin privi în jurul său. O măsuță cu o față de masă albă ca zăpada, un scaun alb, rotund, fără spetează, și atât.

O infirmieră îi aduse cina.

Pavel refuză să mănânce. Pe jumătate culcat, el scria scrisori. Durerea din picior îl împiedica să gândească și nici poftă de mâncare n-avea.

Când să termine a patra scrisoare, ușa se deschise și o tânără femeie, în halat alb și cu boneta la fel de albă, veni la patul lui Korceaghin.

În lumina palidă a înserării, văzu niște sprâncene negre, arcuite, și niște ochi mari, care păreau negri. Într-o mână ținea o servietă, iar în cealaltă o hârtie și un creion.

— Sunt medicul secundar — zise ea. Azi sunt eu de serviciu. Am să încep îndată interogatoriul; vrei nu vrei, o să trebuiască să-mi povestești totul despre dumneata.

Femeia surâse prietenos, ceea ce făcu „interogatoriul” mai puțin neplăcut. O oră întreagă, Korceaghin îi povesti nu numai despre el, dar și despre străbunicii lui.

* * *

În sala de operație se aflau câteva persoane, toate cu măști de tifon la nas.

Nichelul instrumentelor chirurgicale strălucea. În față, o masă îngustă, cu un lighean enorm, dedesubt. În momentul când Korceaghin se întinse pe masă, profesorul tocmai terminase să se spele pe mâini. În spatele lui se făceau în grabă pregătirile pentru operație. Korceaghin aruncă o privire de jur împrejur. O soră așeza lanțetele și pensetele. Medicul secundar Bajanova îi desfăcea bandaajul de la picior.

— Nu te uita, tovarășe Korceaghin, e mai bine pentru nervi — spuse ea încet.

— Pentru nervii cui, doctore? întrebă Korceaghin, cu un zâmbet ironic.

Peste câteva minute, un tampon îi acoperi fața; profesorul îi recomandă:

— Stai liniștit, îți dăm acum cloroform. Respiră adânc pe nas și numără.

Vocea înăbușită de sub mască răspunse liniștită:

— Bine. Vă cer dinainte iertare pentru eventualele expresii tari.

Profesorul nu-și putu stăpâni un zâmbet.

Primele picături de cloroform aveau un miros înecăcios și respingător. Korceaghin inspiră adânc și, silindu-se să pronunțe clar, porni să numere. Începea primul act al tragediei lui.

* * *

Artiom rupse plicul aproape pe jumătate și, fără să știe de ce, se simți emoționat când desfăcu scrisoarea. Parcurse repede primele rânduri și citi toată scrisoarea pe nerăsuflăte.

„Artiom! Ne scriem foarte rar unul altuia. O dată sau de două ori pe an! Dar parcă numărul scrisorilor are vreo importanță? Îmi comunică că te-ai mutat cu familia, din Șepetovka, la depoul din Kazatin, ca să rupi rădăcinile care te țineau legat de pământ. Înțeleg că rădăcinile astea sunt mentalitatea învechită de mic proprietar a Steoșei, a neamurilor ei etc. Să transformi oameni de felul Steoșei este un lucru greu. Mă tem chiar că n-ai să izbutești. Spuneai că «e anevoie să înveți în pragul bătrâneții», dar văd că merge. Nu faci bine că refuzi cu îndărătnicie să pleci din producție și să lucrezi ca președinte al sovietului orașenesc. N-ai luptat pentru putere? Atunci de ce o refuzi? Te sfătuiesc să primești chiar mâine conducerea sovietului orașenesc și să te pui pe treabă.

Iar acum, câte ceva despre mine. Cu mine se petrec lucruri nu tocmai bune. Am devenit clientul spitalelor. M-au operat de două ori, am pierdut mult sânge, multă energie și nimeni nu poate să-mi spună când au să se sfârșească toate astea.

Mi-am întrerupt activitatea și am acum o nouă profesie: aceea de „bolnav”. Îndur câte suferințe sunt pe lume, și rezultatul este că nu mai pot să mișc genunchiul drept, am rămas cu câteva cusături pe corp și, în sfârșit, ultima descoperire medicală: cică acum șapte ani am primit o lovitură în șira spinării, despre care mi se spune că ar putea să mă coste scump. Aș fi gata să suport orice, numai să mă pot întoarce la muncă.

Nu poate fi nimic mai groaznic pentru mine decât invaliditatea. Nici nu mă pot gândi la asta. De aceea accept orice, dar nu se vede nicio îmbunătățire, iar norii se adună amenințători. După prima operație, m-am întors la lucru, dar curând m-au adus înapoi. Am primit acum foaia de internare pentru sanatoriul „Mainak” din Eupatoria. Plec mâine. Nu fi mâhnit, dragă Artiom. Știi cât de greu mă las doborât. Am trei vieți în mine; o să mai lucrăm împreună, frate. Păzește-ți sănătatea, nu mai ridică greutăți de câte 160 de kilograme. Reparațiile noastre sunt prea costisitoare pentru partid. Anii aduc cu ei experiență, învățatură, și toate astea nu le-am căpătat ca să le irosim trândăvind prin spital.

În timp ce Artiom, încruntându-și sprâncenele stufoase, citea scrisoarea, Pavel — la spital — își lua rămas bun de la Bajanova. Strângându-i mâna, ea îl întrebă:

— Măine pleci în Crimeea. Dar ziua de azi unde-o petreci?

— Trebuie să sosească tovarășa Rodkina. Ziua de azi și noaptea am s-o petrec la ea în familie, iar mâine dimineață o să mă conducă la gară.

Bajanova o cunoștea pe Dora, care îl vizitase adeseori pe Pavel.

— Îți amintești, tovarășe Korceaghin, de promisiunea pe care mi-ai făcut-o, că înainte de plecare ai să treci să te vadă tatăl meu? I-am povestit amănunțit despre boala dumatiale. Aș vrea să te examineze și el. Lucrul acesta se poate face chiar astă-seară.

Korceaghin fu imediat de acord.

În aceeași seară, Irina Vasilievna îl introducea pe Pavel în cabinetul spațios al tatălui ei.

Vestitul chirurg îl examinează cu toată atenția, în prezența ficei sale. Irina avusese grijă să aducă de la clinică radiografiile și analizele. Nu se putea ca Pavel să nu observe paloarea bruscă a Irinei Vasilievna, după o replică mai lungă a tatălui ei, spusă în latinește. Korceaghin privea capul mare și chel al profesorului și încerca să citească ceva în ochii lui sfredelitori, dar Bajanov era de nepătruns.

După ce Pavel se îmbracă, chirurgul își luă rămas bun de la el, cu amabilitate; trebuia să plece la o ședință și o lăasă pe fiica sa să-i spună concluziile la care ajunsese.

În camera Irinei Vasilievna, mobilată cu un gust ales, Korceaghin se întinse pe divan, așteptând ca Bajanova să vorbească. Ea nu știa cum să înceapă și ce să spună: îi era foarte greu. Tatăl ei îi precizase că medicina nu cunoaște încă mijloace pentru a opri acțiunea distrugătoare a procesului de inflamație, care avea loc în organismul lui Korceaghin. Se pronunțase împotriva oricăror intervenții chirurgicale. „Pe acest tânăr îl amenință o tragedie: paralizia, și noi nu suntem în stare s-o evităm.”

Ca doctor și ca prietenă, nu putea să-i destăinuiească totul. Îi spuse, cu multă prudentă, numai o mică parte de adevăr:

— Sunt convinsă, tovarășe Korceaghin, că nămolul de Eupatoria o să aibă un efect binefăcător și că la toamnă ai să poți reveni la muncă.

Ea nu-și dădea seama că tot timpul o sfredelneau ochii lui iscoditori.

— Din cuvintele dumatiale, sau mai exact din ceea ce eviți să-mi dezvălui, îmi dau seama de gravitatea situației. Amintește-ți că te-am rugat să-mi spui

întotdeauna adevărul. Nu trebuie să-mi ascunzi nimic. N-am să leșin și nici n-am să mă omor. Dar vreau neapărat să știu ce mă așteaptă în viitor — spuse Pavel.

Bajanova scăpă din încurcătură printr-o glumă.

În seara aceea, Pavel nu află nimic despre ceea ce-l aștepta. Când se despărțiră, Bajanova îi spuse încet:

— Te rog să nu uiți prietenia mea, tovarășe Korceaghin. În viața dumitale se mai pot întâmpla multe. Dacă o să ai vreodată nevoie de ajutorul sau de sfatul meu, scrie-mi. Am să fac tot ce-o să-mi stea în putință.

Ea văzu pe fereastră silueta lui înaltă, îmbrăcată într-o scurtă de piele, sprijinindu-se greu într-un baston. Se îndrepta spre o trăsură.

★ ★ ★

Din nou Eupatoria. Arșița Sudului. Oameni zgomotoși și arși de soare, purtând tiubeteice³¹ brodate cu fir. Automobilul îi duce pe pasageri în zece minute la clădirea cu etaj a sanatoriului „Mainak”, construită din piatră calcaroasă cenușie.

Medicul de serviciu îi repartizează pe noii veniți în camere.

— Din partea cărei instituții, tovarășe? îl întrebă medicul pe Korceaghin, oprindu-se în fața camerei Nr. 11.

— Din partea Comitetului Central al Partidului Comunist al bolșevicilor din Ucraina.

— Atunci vă instalez aici, împreună cu tovarășul Ebner. E un neamț care ne-a rugat să-i dăm un vecin rus — explică medicul și bătu în ușă.

Dinăuntru se auzi răspunsul într-o rusească stălcită:

— Intrați.

În cameră, Korceaghin își puse geamantanul jos și se întoarse spre cel care stătea lungit în pat. Era un bărbat blond, cu ochi albaștri, frumoși și vioi. Neamțul îl întâmpină cu un surâs blajin.

— *Guten Morgen, Genosse*. Am vrut să spun „bună dimineața” — se corectă el și-i întinse lui Pavel o mână palidă, cu degete lungi.

Peste câteva minute, Pavel ședea lângă patul lui și între ei se încinse o conversație animată, în acea limbă „internațională” în care cuvintele n-au decât un rol ajutător, iar fraza neînchegată este completată de imaginație, gest și mimică — într-un cuvânt, un fel de esperanto nescris. Pavel află că Ebner este un muncitor neamț.

---

³¹ Coif tradițional din Asia Centrală.

În timpul răscoalei din 1923 de la Hamburg fusese rănit de un glonte în șold, iar acum, deschizându-i-se rana, era imobilizat în pat. Cu toate suferințele, se ținea tare și prin asta cuceri dintr-o dată stima lui Pavel.

Korceaghin nici nu visase să aibă un vecin mai bun. Nu era dintre aceia care povestesc de dimineață până seara numai despre durerile lor și care se văicăresc tot timpul. Dimpotrivă, în tovărășia lui avea să uite și el de suferință.

„Păcat că nu știu nicio boabă nemțește” — își zise el.

★ ★ ★

Într-un colț de parc se aflau câteva balansoare, o masă de bambus și două cărucioare. Aici își petreceau tot restul zilei, după ce erau supuși diverselor tratamente, cei cinci oameni porecliți de către bolnavi „Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniste”.

Într-unul din cărucioare stătea, pe jumătate culcat, Ebner, într-altul Korceaghin, căruia i se interzisese să umble. Ceilalți trei erau Weimann, un estonian voinic care lucra la Comisariatul Poporului pentru Comerț al uneia dintre republici, Marta Laurin, o tânără letonă cu ochi căprui, căreia nu-i dădeai mai mult de optsprezece ani, și Ledenev, un voinic cu tâmplele cărunte, originar din Siberia. Se adunaseră într-adevăr cinci naționalități: un neamț, un estonian, o letonă, un rus și un ucrainean. Marta și Weimann știau nemțește și Ebner se folosea de ei ca interpreți. Pavel și Ebner se împrieteniseră ca tovarăși de cameră, Marta și Weimann se apropiaseră de Ebner pentru că știau limba germană, iar Ledenev de Korceaghin, cu prilejul partidelor de șah.

Până la venirea lui Inokenti Pavlovici Ledenev, Korceaghin era „campionul” de șah al sanatoriului. Smulsese acest titlu de la Weimann, după o luptă crâncenă pentru locul întâi. Weimann fu învins, și acest fapt răpi liniștea flegmaticului estonian. Multă vreme nu putu să-i ierte lui Korceaghin înfrângerea sa. Curând însă se ivi la sanatoriu un bătrân înalt, cu înfățișare neobișnuit de tânără pentru cei cincizeci de ani ai lui, și-i propuse lui Korceaghin să joace o partidă. Fără să bănuiască primejdia, Korceaghin începu liniștit cu gambitul damei, la care Ledenev răspunse cu deschiderea pionilor din mijloc. În calitatea lui de „campion”, Pavel era obligat să joace cu fiecare din noii sahiști care se prezentau. Când se desfășurau aceste partide, în jurul mesei se aduna multă lume. De la mișcarea a noua, Korceaghin văzu cum îl presează, măsurat, pionii lui Ledenev, aflați în ofensivă. Korceaghin își dădu seama că are în față un adversar periculos: neglijența cu care începuse jocul fusese o greșeală.

După o luptă de trei ore, cu toate eforturile și încordarea lui, Pavel fu nevoit să se dea bătut. Înaintea tuturor celorlalți, el văzuse că o să piardă. Se uită la partenerul lui. Ledenev zâmbea părintește, cu bunătate. Se cunoștea că-i

sigur pe victorie. Numai estonianul, emoționat și arzând de dorința manifestă să-l vadă pe Korceaghin înfrânt, nu observase încă nimic.

— Joc întotdeauna până la cel din urmă pion — spuse Pavel.

Ledenev încuviință din cap, ca răspuns la această frază înțeleasă numai de el.

Korceaghin jucă cu Inokenti Pavlovici zece partide în curs de cinci zile. Pierdu șapte, câștigă două și una o făcu remiză. Weimann nu mai putea de bucurie:

— Îți mulțumesc din suflet, tovarășe Ledenev! Bine l-ai mai atins! Așa-i trebuie! Pe noi, vechi șahiști, ne-a bătut, dar uite că tocmai cu un bătrân i s-a înfundat. Ha-ha-ha!... Nu-i așa că nu e plăcut când pierzi? îl sâcâia după aceea pe învingătorul său, învins și el de astă dată.

Korceaghin pierdu titlul de „campion”, dar în schimbul stelei sale apuse de jucător, găsi în Inokenti Pavlovici un om care îi deveni curând foarte drag și apropiat. Înfrângerea lui Korceaghin pe câmpul de bătaie al jocului de șah nu era întâmplătoare. El asimilase numai superficial strategia șahului și se trezi bătut de un maestru care cunoștea toate secretele acestui joc.

Pe Korceaghin și Ledenev îi lega și o aniversare comună: Korceaghin se născuse exact în anul când Ledenev intrase în partid. Erau reprezentanți tipici ai tinerei și ai vechii gărzi bolșevice. Unul avea o mare experiență politică și de viață, experiența anilor de muncă în ilegalitate, a anilor petrecuți în închisorile țariste, și apoi experiența unei însemnate activități de stat; celălalt avea tinerețea înflăcărată și numai opt ani de luptă, care însă, prin conținutul lor, puteau să umple mai multe vieți de om. Amândoi — atât bătrânul, cât și tânărul — aveau inimile fierbinți, dar sănătatea distrusă.

Seara, camera lui Korceaghin și Ebner ținea loc de club. De acolo veneau toate noutățile politice. Serile în camera Nr. 11 erau foarte zgomotoase. Weimann încerca de obicei să povestească câte o anecdotă deocoltată, fiind mare amator de astfel de lucruri, dar era nevoit să renunțe de îndată — Marta și Korceaghin se și năpusteau asupra lui. Marta știa să-l pună la punct, printr-o ironie fină și usturătoare, iar dacă asta nu era suficient, intervenea și Korceaghin.

— Weimann, ce-ar fi să ne întrebăm și pe noi dacă ne plac și nouă „spiritele” tale pline de haz...

— Nu pricep deloc cum de se împacă anecdotele astea cu firea ta... — începea pe un ton nemulțumit Korceaghin.

Weimann își umfla buza cărnoasă și privirea lui aluneca ironic peste fețele celorlalți:

— Dacă s-ar înființa un inspectorat de moravuri pe lângă serviciul central de educație politică, ar trebui să-l recomandăm pe Korceaghin ca inspector-

șef. Pe Marta tot o mai înțeleg, face opoziție, mă rog, ca femeie, dar Korceaghin vrea să pară un băiețuș nevinovat, un sugaci comsomolist... și, în general, nu-mi place când oul învață găina.

După o discuție aprinsă asupra moralei comuniste, chestiunea anecdotelor decoltate fu supusă unei examinări principiale. Marta traduse pentru Libner punctele de vedere ale celorlalți.

— *Erotische Anekdote*, nu-i foarte bine. Eu solidar cu Pavlușa, se pronunța Adam.

Weimann trebui să bată în retragere. Glumea ori de câte ori avea prilejul, dar anecdote nu mai povestea.

Korceaghin era convins că Marta e comsomolistă. După aparențe nu-i dădea decât nouăsprezece ani. Mare îi fu însă mirarea când o dată, cu prilejul unei discuții, află că este membră de partid din anul o mie nouă sute șaptesprezece, că are treizeci și unu de ani și că este unul din cei mai activi militanți ai Partidului Comunist Leton. În o mie nouă sute optsprezece fusese condamnată de către albi la moarte prin împușcare. Îndată însă după aceea urmă un schimb de arestați, făcut de guvernul sovietic pentru ea și alți câțiva tovarăși. Lucra la *Pravda* și în același timp își dădea ultimele examene la universitate. Korceaghin nu-și mai amintea precis cum începuse prietenia lor, dar mica letonă, care venea des pe la Ebner, era nedespărțită de grupul celor „cinci”.

Tovarășul Eglit, tot leton, activist încă din ilegalitate, glumea insinuant pe socoteala ei:

— Martocika, spune-mi cum rămâne cu bietul Ozol de la Moscova? Păi se poate?

În fiecare dimineață, cu un minut înainte de a suna clopoțelul, un cocoș cânta în sanatoriu. Era Ebner, care îl imita perfect. Toate străduințele personalului de a găsi cocoșul pripășit, nu se știe cum și unde, nu duseră la niciun rezultat. Acest lucru îl amuza grozav pe Ebner.

Spre sfârșitul lunii, Korceaghin se simți prost. Medicii îl siliră să stea în pat. Ebner era foarte amărit din această pricină. Îl îndrăgise pe acest tânăr bolșevic plin de viață și cu o energie clocotitoare, care-și pierduse sănătatea atât de timpuriu și care totuși nu se tânguia niciodată. Când Marta îl informă pe Ebner că medicii îi prevăd lui Korceaghin un viitor tragic, rămase foarte mișcat.

Până la plecarea din sanatoriu, i se interzisese lui Pavel să părăsească patul.

El izbutea să-și ascundă suferințele față de toți cei care-l înconjurau. Numai Marta, după paloarea neobișnuită a feței lui, bănuia acest lucru. Cu o săptămână înainte de plecare, Pavel primi de la Comitetul Central al Com-

somolului Ucrainean o scrisoare prin care era anunțat că i se prelungește concediul cu două luni și că, în urma concluziilor la care ajunsese medicii sanatoriului, reîntoarcerea lui la lucru în starea în care se afla ar fi fost imposibilă. O dată cu scrisoarea i se trimiseră și niște bani.

Korceaghin primi această primă lovitură cum primea odinioară loviturile lui Juhrai care îl învâța boxul. Și atunci cădea, dar se ridica imediat.

Sosi pe neașteptate o scrisoare din partea mamei. Bătrâna îi scria că aproape de Eupatoria, într-un port, stă o veche prietenă a ei, Albina Kützam, pe care n-o mai văzuse de cincisprezece ani, și-l ruga foarte mult să treacă pe la ea. Această scrisoare primită întâmplător jucă un mare rol în viața lui Pavel.

Peste o săptămână, prietenii din sanatoriu îl petrecură cu dragoste pe Korceaghin în port. La despărțire, Ebner îl îmbrățișă și-l sărută calduros, ca pe un frate. Marta dispăruse și Pavel pleca fără să-și fi luat rămas bun de la ea.

A doua zi, trăsura care îl luase de la debarcader se apropie de o casă scundă, înconjurată de o mică grădină. Korceaghin îl trimise pe vizitiu să întrebe de familia Kützam.

Familia Kützam era alcătuită din cinci persoane. Albina Kützam, mama, o femeie în vârstă, grasă, cu ochi negri, cu o privire adâncă și copleșitoare, păstrând urme de frumusețe pe fața ei îmbătrânită; cele două fiice ale ei, Leolia și Taia, apoi copilul, un mic băiețuș al Leoliei, și, în sfârșit, bătrânul Kützam, un om gras și antipatic, cu o înfățișare de porc.

Bătrânul era în serviciu la o cooperativă; fata mai mică, Taia, lucra cu ziua; cea mare, Leolia, fostă dactilografă, se despărțise nu de mult de soțul ei, un bețiv și un derbedeu, și nu lucra nicăieri. Ședea acasă: îngrijea de copil și-i ajuta mamei la gospodărie.

Fetele aveau și un frate, Jorj, care locuia acum la Leningrad.

Familia Kützam îl primi cu multă bucurie pe Korceaghin. Numai bătrânul îl întâmpină cu o privire acră și bănuitoare.

Pavel îi povesti cu răbdare Albinei tot ce știa despre viața de familie a Korceaghinilor și-o întrebă la rândul lui despre felul lor de trai.

Leolia avea douăzeci și doi de ani. Era o șatenă cu părul tuns scurt, cu fața luminoasă, oglindind sinceritate. Avu de la început față de Pavel o atitudine prietenoasă, dezvăluindu-i toate secretele familiei. De la ea află Korceaghin că bătrânul își teroriza despotice și grosolan întreaga familie, înăbușind orice inițiativă, precum și cea mai slabă manifestare de voință proprie. Mărginit, maniac și pisălog până și în cele mai mărunte lucruri, el îi ținea pe toți ai lui într-o veșnică teroare și prin acest fapt ajunsese să provoace o adevărată dușmănie a copiilor și ura profundă a soției, care în tot timpul celor douăzeci

și cinci de ani de conviețuire a trebuit să lupte mereu împotriva tiraniei lui. Fetele țineau totdeauna partea mamei și aceste neîntrerupte certuri în familie le otrăveau viața. Astfel se scurgeau zilele lor, pline de nestăruite necazuri, când mai mari, când mai mici.

Al doilea monstru al familiei era Jorj. Judecând după spusele Leoliei, era un tip de fante lăudăros și fanfaron, căruia îi plăcea să mănânce bine și să se îmbrace elegant și care nu se da în lături nici de la băutură. Terminând școala medie, Jorj, favoritul mamei, i-a cerut bani să plece în capitală:

— Vreau să mă înscriu la universitate. Să-și vândă Leolia vergheta, și tu, lucrurile tale. Am nevoie de bani și nu mă interesează cum și de unde faceți rost de ei!

Jorj știa că mama nu-i poate refuza nimic și exploata fără pic de rușine această slăbiciune a ei. Pe surorile lui le privea cu dispreț. Le privea de sus, socotindu-le mult inferioare. Tot ce mai putea rupe de la bătrân, precum și ce câștiga Taia, mama îi trimitea băiatului. Acesta, căzând cu succes chiar la examenul de admitere, trăia ca un fecior de bani gata la un unchi al lui, terorizând-o pe maică-sa cu telegrame prin care cerea mereu bani.

Pe fata cea mai mică, pe Taia, Korceaghin o văzu abia seara târziu. Mama o anunțase în tindă, șoptit, că au un musafir. Stingherită, ea dădu mâna cu Pavel, roșind până în vârful urechilor ei mici. Pavel ținu câteva clipe în palmă mâna ei puternică, pe care se simțeau bătăturile.

Taia avea optsprezece ani. Nu era frumoasă, dar ochii ei mari, căprui, sprâncenele subțiri, de tip mongol, nasul drept și buzele proaspete și încăpățânate îi dădeau un farmec deosebit. Sâniile ei tari se reliefa prin bluza de lucru, vărgată și strâmtă.

Surorile stăteau în două cămăruțe mici de tot. În camera Taiei se afla un pat îngust de fier, un scrin pe care erau puse diferite bibelouri, deasupra lui o oglindă mică, iar pe perete vreo treizeci de fotografii și cărți poștale ilustrate. Pe fereastră, două ghivece cu mușcate roșii și ochiul-boului de culoare roz-pal. În sfârșit, o perdea de muselină, strânsă cu un șnur albastru.

— Taiei nu-i place să intre în camera ei niciun reprezentant al sexului bărbătesc, dar pentru dumneavoastră, vedeți, face excepție — glumi Leolia pe socoteala soră-sii.

A doua zi, seara, toată familia era la ceai, în camera bătrânilor. Numai Taia rămăsese în camera ei, de unde asculta conversația tuturora. Bătrânul Kützam amesteca foarte atent zahărul în pahar, privind cu răutate, pe deasupra ochelarelor, la oaspetele care ședea pe scaun în fața lui.

— Nu mă pot împăca de fel cu legile de-acum... Când vrei, te însori, când vrei, divorțezi. Nicio îngrădire. Bătrânul se înecă și începu să tușească. După ce i se potoli tusea, o arătă pe Leolia: Uite-o, s-a încurcat cu un târaie-brâu,

fără să ne întrebe; și s-a despărțit de el tot fără să ne întrebe. Și-acum, poftim de-o hrănește pe dumneaei și copilul nu știu cui. Rușine!

Leolia roși chinuitor, căutând să-și ascundă de Pavel ochii plini de lacrimi.

— După părerea dumitale ar fi trebuit să trăiască cu parazitul acela? întrebă Pavel, țintuindu-l pe bătrân cu o privire plină de furie sălbatică.

— Trebuia să deschidă ochii când s-a măritat!

Albina se amestecă în vorbă. Reținându-și cu greutate indignarea, ea începu să vorbească cu vocea întretăiată:

— Ascultă, moșule, de ce începi discuții de-astea de față cu un om străin? Se poate vorbi și despre altceva, de ce neapărat despre asta?

Bătrânul se întoarse repede spre ea:

— Eu știu ce trebuie să vorbesc și ce nu! De când ai început să-mi ții mie socoteala de ce vorbesc?

Pavel se gândi toată noaptea la familia Kützam. Sosit din întâmplare aici, asista, fără voia lui, la o adevărată dramă familială. Se gândea cum ar putea să le ajute, pe mamă și pe fice, să scape din această robie. Dar avea acum de rezolvat propriile-i probleme, problemele vieții lui personale, așa că îi era mai greu ca oricând să întreprindă vreo acțiune energetică.

Nu exista decât o singură soluție: despărțirea. Mama și ficele să plece definitiv de lângă bătrân. Dar acest lucru nu era nici simplu, nici ușor de făcut. Iar lui îi era cu neputință să se ocupe de această revoluție familială. Trebuia să plece peste câteva zile și poate n-avea să-i mai întâlnească pe oameniiăștia niciodată. Nu era mai bine să lase totul să-și urmeze cursul normal și să nu mai scormonească lucrurile în această casă mică și strâmtă? Imaginea respingătoare a bătrânului nu-i dădea însă pace. Pavel concepu câteva planuri, dar toate îi părură până la urmă irealizabile.

A doua zi era duminică și când Korceaghin se înapoie din oraș, o găsi acasă numai pe Taia. Ceilalți se duseseră în vizită la niște rude.

Pavel intră în odaia ei și se așează obosit pe scaun.

— De ce nu te duci și dumneata să te plimbi, să te distrezi puțin? o întrebă el.

— Nu-mi vine să mă duc nicăieri, răspuse ea, încet.

El își aduse aminte de planurile lui din timpul nopții și hotărî să le încerce.

Grăbit, ca nu cumva sosirea cuiva să-l întrerupă, trecu de-a dreptul la subiect:

— Ascultă, Taia, hai să ne spunem tu. Ce nevoie avem de ceremoniile astea chinezești? Eu plec în curând; am căzut în mijlocul vostru într-un moment nepotrivit, când eu însumi sunt într-o situație grea. Altfel, n-aș fi lăsat lucrurile așa. Dacă s-ar fi întâmplat asta cu un an înainte, v-aș fi luat de aici pe toți și am fi plecat. Și tu, și Leolia veți putea găsi de lucru! Trebuie să

rupeți o dată cu bătrânul! Prin bună înțelegere nu ajungeți la niciun rezultat cu el. Dar acuma, toate astea nu se pot înfăptui. Nici eu nu știu ce-o să fie cu mine. Iată de ce sunt, ca să zic așa, dezarmat. Ce-ar fi atunci de făcut? Am să mă străduiesc să intru înapoi la lucru. Numai că nu știu ce dracu' au scris doctorii în privința mea, că mă supun tovarășii la un tratament care nu mai ia sfârșit. Dar am să dau altă întorsătură lucrurilor... Am să scriu mamei și o să vedem cum are să se termine istoria asta. În orice caz n-am să vă las așa. Numai uitate ce e, Taiușa: viața voastră, a ta mai ales, trebuie schimbată din rădăcini. Vorba-i, vrei acest lucru? Și ai destulă energie s-o faci?

Ridicându-și capul plecat, Taia răspunse, încet:

— De voit vreau, dar nu știu dacă am să pot.

Korceaghin înțelese această nesiguranță a răspunsului:

— Nu face nimic, Taiușa, asta se va aranja, numai voință să fie. Dar ia spune-mi, te simți tare legată de familie?

Luată prin surprindere, Taia nu răspunse imediat.

— Mi-e tare milă de mama, spuse ea în cele din urmă. Tata a chinuit-o toată viața, iar acum și Jorj o stoarce cât poate... Mi-e tare milă de ea... deși știu că ea nu mă iubește ca pe Jorj...

Discutară mult în ziua aceea, și, cu puțin înainte de a se reîntoarce ceilalți, Pavel îi spuse glumind:

— Mă mir că bătrânul nu te-a silit încă să te măriți cu cineva.

Speriată, Taia se apără cu mâna:

— Nu vreau să mă mărit! De ajuns câte am văzut cu Leolia. Nu mă mărit pentru nimic în lume!

Pavel zâmbi:

— Va să zică ai făcut un jurământ pentru toată viața? Dar dacă se ivește un băiat bun, de treabă, atunci?...

— Nu mă mărit! Toți sunt buni la început, când îți dau târcoale.

Pavel îi puse împăciuitoare mâna pe umăr:

— Fie cum zici! Poți să trăiești bine și fără bărbat. Numai că ești cam pornită împotriva noastră. Bine că nu mă consideri pretendent, că ar fi vai de capul meu — spuse el, punând prietenește palma lui rece pe mâna fetei, care rămase stingherită.

— Cei de-o seamă cu tine își caută altfel de neveste. N-au ei nevoie de noi! spuse ea încet.

* * *

Peste câteva zile, trenul îl ducea pe Korceaghin la Harkov. Îl petrecură la gară Taia, Leolia și Albina, cu sora ei Roza. La despărțire, Albina îi ceru cuvântul de onoare că n-o să-i uite pe tineri și că o să-i ajute să iasă din

mocirla în care trăiesc. Se despărțiră ca de-o rudă apropiată, iar ochii Taiei luceau înlăcrimați. De la fereastra vagonului văzu multă vreme batista albă în mâna Leoliei și bluza vărgată a Taiei.

La Harkov, ca să n-o deranjeze pe Dora, trase la prietenul lui, Petea Novikov. Se odihni puțin și se duse apoi la Comitetul Central. Îl așteptă pe Akim și când rămaseră singuri, îl rugă să-l trimită imediat la lucru. Akim clătina negativ din cap:

— Nu pot, Pavel! Dispoziția comisiei medicale și a Comitetului Central al Partidului sună așa: „*Având în vedere starea gravă a sănătății, să fie trimis la Institutul neuropatologic pentru tratament și să i se interzică înapoierea la lucru.*”

— Ei pot să scrie orice, dragă Akim! Dar eu te rog pe tine să-mi dai posibilitatea să lucrez. Nu-mi sunt de niciun folos plimbările astea prin clinici.

Akim refuză:

— Nu putem trece peste hotărârile astea. Toți înțelegem, Pavlușa, că e mai bine pentru tine.

Dar Korceaghin insistă cu atâta căldură, încât Akim nu putu rezista și până în cele din urmă fu nevoit să consimtă.

A doua zi, Korceaghin lucra în secția secretă a secretariatului Comitetului Central. Era convins că o să fie de ajuns să înceapă lucrul, ca să-și recapete puterile. Dar din prima zi constată că s-a înșelat. Muncea în secția lui opt ore fără întreruperi, chiar fără să mănânce, căci n-avea putere să coboare pentru dejun și cină, de la etajul al doilea, la cantina care se afla undeva pe alături; îi amorțea deseori ba mâna, ba piciorul, și erau momente când îi paraliza tot corpul și avea febră. Dimineața, când să se ducă la serviciu, abia putea să se ridice din pat. Până îi trecea criza, își dădea seama, disperat, că întârzie câte o oră întreagă. I se făcu la un moment dat observație pentru întârziere la muncă, și atunci înțelese că pentru el începe cel mai cumplit chin din viața lui: incapacitatea de a munci.

Akim îl mai ajută în două rânduri, dându-i alte însărcinări, dar inevitabilul se produse: după o lună căzu la pat. Își aminti atunci de cuvintele pe care i le spusese Bajanova la despărțire și-i trimise o scrisoare. Doctorița veni chiar în aceeași zi. Află de la ea ceea ce era esențial pentru el: că nu era neapărată nevoie să intre în spital.

— Starea mea e atât de bună, va să zică, încât nici nu face să mai urmez tratamente, încercă el să glumească, dar fără a izbuti.

Îndată ce se simți mai bine, Pavel își făcu din nou apariția la Comitetul Central. De astă-dată, Akim fu neînduplecat. La propunerea categorică a lui Akim de a intra în spital, Korceaghin răspunse cu glas surd:

— Nu mă duc nicăieri! E inutil! Am aflat-o de la o persoană competentă.

Nu mi-ar rămâne decât un singur lucru: să-mi dau demisia și să ies la pensie. Dar asta n-o să se întâmple. Nimeni nu mă poate opri să muncesc. Am numai douăzeci și patru de ani și nu pot să-mi închei de pe acum zilele cu carnetul de invalid al muncii și nici n-am să colind spitalele la rând, cu atât mai mult cu cât internarea mea n-ar duce la niciun rezultat. Trebuie să-mi dați o muncă pe măsura puterilor mele. Aș putea să lucrez acasă ori la vreo instituție, cu condiția să locuiesc chiar acolo... Orice, numai vreun conțopist care înregistrează cereri n-aș vrea să fiu. Trebuie să mi se dea ceva care să-mi placă, ceva care să mă facă să nu mă simt azvârlit la o parte.

Vocea lui Pavel răsuna din ce în ce mai emoționată și mai tare.

Akim înțelegea sentimentele care îl frământau pe acest băiat, în care până mai ieri clocotea viața. El înțelegea tragedia lui Pavel, știa că Korceaghin își închinase scurta lui viață partidului și își dădea seama cât de îngrozitoare ar fi pentru el înlăturarea lui din muncă și mutarea departe în spatele frontului de luptă... De aceea hotărî să încerce tot ce-i va sta în putință:

— Bine, Pavel, nu fi mâhnit. Mâine avem ședința secretarilor și am să pun chestiunea ta. Îți dau cuvântul că tot ce se va putea voi face.

Korceaghin se ridică anevoie de pe scaun și-i strânse mâna:

— Oare poți tu să-ți închipui, Akim, că viața mă poate arunca într-un colț și să mă strivească? Ei bine, nu! Atâta timp cât mai bate aici o inimă — el trase cu putere mâna lui Akim spre pieptul lui și Akim simți distinct loviturile repezi și surde — n-o să mă poți rupe de partid. Numai moartea o să mă scoată din luptă. Să nu uiți asta, frate!

Akim tăcea. Știa că ceea ce aude nu e o simplă frază răsunătoare, ci strigătul unui luptător rănit de moarte. Știa că astfel de oameni nu pot vorbi și simți decât așa.

Peste două zile, Akim îi comunică lui Pavel că i se dă posibilitatea unei munci de răspundere în redacția organului central, dar că pentru asta trebuie verificate posibilitățile lui de a fi întrebuințat pe frontul literar. La colegiul de redacție, Pavel fu întâmpinat cu bunăvoință. Redactorul adjunct, o veche ilegalistă, membră în prezidiul Comisiei Centrale de Control din Ucraina, îi puse câteva întrebări:

— Ce studii ai, tovarășe?

— Trei clase primare.

— Școli politice de partid ai urmat?

— Nu!

— Nu-i nimic. Cineva poate să ajungă bun ziarist și fără asta. Ne-a vorbit de dumneata tovarășul Akim. Am putea să-ți găsim ceva. Nu trebuie neapărat să lucrezi aici, poți să stai acasă și în orice caz o să-ți creăm condiții favorabile. Dar pentru o activitate ca asta îți trebuie totuși vaste cunoștințe.

Mai ales în materie de literatură și de limbă.

Toate acestea îi prevesteau lui Pavel o înfrângere. Într-o convorbire de o jumătate de oră, ieși în evidență redusul lui bagaj de cunoștințe, iar într-un articol scris de el fură subliniate cu creionul roșu peste treizeci de greșeli de stil și destule greșeli de ortografie.

— Tovarășe Korceaghin, ai mari calități. Depunând eforturi serioase, ai putea să ajungi în viitor un colaborator pe tărâm literar, dar acum scrii ca un agramat. Din articol se vede că nu cunoști limba rusă. Nici nu-i de mirare, n-ai avut când s-o înveți. Așa că ne pare foarte rău, dar nu te putem folosi. Repet: ai mari calități. Dacă am prelucra forma articolului dumitale, fără să schimbăm conținutul, ar fi minunat. Noi, în redacție, avem însă nevoie tocmai de oameni care să prelucreze ei articolele altora.

Korceaghin se ridică, sprijinindu-se în baston. Sprânceana lui dreaptă tresărea spasmodic:

— Ce să fac? Eu sunt absolut de aceeași părere. Ce literat ar putea să iasă din mine? Am fost un bun fochist și un bun electrician. Știam să călăresc bine, să înflăcărez tineretul comunist: nu sunt însă bun ca luptător pe frontul dumneavoastră.

Își luă rămas bun și plecă.

Când coti pe coridor, simți că-și pierde cunoștința. Îl sprijini o necunoscută care venea cu o servietă în mână.

— Ce ai, tovarășe? Ești foarte palid.

Korceaghin își veni în fire după câteva secunde și, înlăturând domol mâna tovarășei necunoscute, plecă sprijinindu-se în baston.

Din ziua aceea, viața lui începu să meargă în declin. Nici nu putea fi vorba să lucreze. Tot mai des își petrecea zilele în pat. Comitetul Central îl eliberase din muncă, intervenind la direcția generală a asigurărilor sociale să i se fixeze o pensie, care-i fu înmănată o dată cu carnetul de pensionat. La Comitetul Central îi înmănară dosarul și o sumă de bani și-i dădură dreptul de a pleca oriunde. Promise tocmai o scrisoare de la Marta. Îl chema să vină la ea în vizită, ca să se odihnească. Dar Pavel avea oricum intenția să plece la Moscova, cu voga speranță că o să găsească ceva de făcut la Comitetul Central al P.C.(b) al Uniunii Sovietice. Se gândea, cu alte cuvinte, la o activitate care să nu ceară prea multe eforturi fizice. La Moscova însă fu de asemenea sfătuit să-și vadă de sănătate și i se făgădui internarea într-o clinică bună. El refuză categoric.

Pe nesimțite, trecură și cele nouăsprezece zile pe care Pavel le petrecu la Marta și la prietena ei, Nadia Peterson. Zile întregi rămânea singur. Marta și Nadia plecau dimineața și se întorceau seara. Pavel citea cu disperare. Marta avea multe cărți și în fiecare seară veneau la ea prietenele ei sau câte unul din

prieteni.

Primea scrisori din micul port. Familia Kützam îl chema să vie la ei. Viața îl strângea puternic în cercul său. Acolo, ajutorul lui era așteptat cu înfrigurare.

Într-o bună dimineață, Korceaghin dispăru din liniștita locuință din stradela Guseatnikov. Trenul îl duse spre miazăzi, la mare, spre țărmurile calde ale Crimeii de Sud, departe de toamna umedă și friguroasă. Urmărea fuga stâlpilor de telegraf prin fața ferestrei, cu sprâncenele încruntate cu îndărătnicie, iar în ochii lui întunecați mocnea dârzenie.

8

Jos, lângă pietrele îngrămădite în dezordine, bate apa mării. Obrajii îți sunt biciuiți de vântul marin, care străbate până aici din îndepărtata Turcie. Ca un arc frânt intră în linia malului rada portului, despărțită de mare printr-un dig de beton armat. Lanțul de munți se întrerupe la țarm. Iar până sus, departe, pe înălțimi, ca niște jucării, s-au cocoțat căsuțele mici și albe ale periferiei orașului.

În vechiul parc din afara orașului domnește liniștea. Aleile care n-au mai fost de mult curățate sunt năpădite de iarbă. Din arțari cad încet pe poteci frunzele galbene și moarte ale toamnei.

Korceaghin venise aici cu o birjă. Bătrânul birjar persan nu se putu abține să nu-i spună straniului pasager:

— Aici de ce venit? Domnișoară nu-i, teatru nu-i. Numai șacal umblă... Ce faci aici, nu înțelegem! Mergem înapoi, domnule tovarăș!

Korceaghin îi plăti și moșneagul plecă.

Parcul era pustiu. Pavel găsi o bancă de unde putea privi marea și se așeză astfel ca să primească în față razele soarelui care nu mai avea puterea din timpul verii. Venise aici, în această tăcere, ca să se gândească în ce fel să-și aranjeze viața și cum să o folosească. Era timpul să-și facă bilanțul și să ia o hotărâre.

O dată cu cea de-a doua vizită a lui, neînțelegerile din familia Kützam se înăspriră și mai mult. Aflând despre sosirea lui, bătrânul — turbat de mânie — făcu în casă un scandal îngrozitor. Bineînțeles, organizarea rezistenței îi reveni lui Korceaghin. Bătrânul întâmpină pe neașteptate o opoziție energetică din partea fiicelor și a soției și, din prima zi a reîntoarcerii lui Korceaghin, casa se împărți în două tabere vrăjmașe care se urau una pe alta. Intrarea spre camera bătrânilor fu închisă, iar una din cămăruțele laterale îi fu dată lui Korceaghin cu chirie. Bătrânul primi chiria anticipat și curând se liniști, deoarece își făcuse socoteala că, despărțindu-se de el, fetele nu vor mai putea să-i ceară bani.

Din motive diplomatice, Albina rămase în partea casei locuită de bărbatul ei. Bătrânul nu intra niciodată la cei tineri, pentru că nu voia să-l întâlnească pe omul pe care-l ura. Pufăia în schimb prin ogradă ca o locomotivă, voind să arate prin asta că el este stăpânul.

Înainte de a fi intrat în slujba pe care o avea la cooperativă, bătrânul avusese două meserii: fusese și cizmar, și dulgher. Acum, în ceasurile libere, mai câștiga ceva lucrând într-o magazie din care își făcuse atelier. Peste puțină vreme, ca să-i facă în ciudă chiriașului, își mută masa de dulgherie chiar sub ferestrele acestuia. Se răzbuna bătând cuiele cu furie. Își dădea bine seama că-l împiedică pe Korceaghin să citească.

— Lasă că te scot eu de aici... — bombănea el pe sub nas.

★ ★ ★

Departate, spre orizont, se așternea ca un nor negru fumul lăsat în urmă de un vapor. Țipând strident, un stol de pescăruși se năpusti spre mare.

Cuprinzându-și capul cu mâinile, Korceaghin se adânci în gânduri. În fața ochilor i se perindă toată viața, începând din copilărie și până în ultimele zile. Și-a trăit el cei douăzeci și patru de ani așa cum trebuie, sau nu? Ca un judecător imparțial, trecând în revistă an după an, își verifică întreaga lui existență și constată cu deplină satisfacție că nu și-o trăise fără folos. Dar, rău sfătuit de tinerețe, făcuse și multe greșeli, unele din negliobie, iar cele mai multe, din ignoranță. Important era însă că n-a lăsat să treacă degeaba zilele cele mai arzătoare, că a fost la locul lui în marea încheștare pentru putere. Pe drapelul purpuriu al Revoluției se găsesc câteva picături și din sângele lui.

N-a părăsit rândurile luptătorilor decât atunci când nu l-au mai ținut puterile. Acum e doborât și nu mai poate fi trimis pe front. Nu i-au mai rămas decât spitalele din spatele frontului. Își aduse aminte de vremurile când au pornit ca o avalanșă spre Varșovia. A văzut atunci un ostaș lovit de-un glonte; rănitul căzuse la pământ, sub picioarele calului. Tovarășii l-au pansat în grabă, l-au predat sanitarilor și au pornit mai departe, în goană, ca să-l ajungă pe dușman. Escadronul nu și-a oprit iureșul, pentru că a căzut un om. Așa a fost și așa trebuie să fie atunci când lupti pentru o cauză măreață. A întâlnit și cazuri neobișnuite. A văzut mitraliori rămași ologi, urcați pe chesoane, de unde trăgeau cu mitralierele, bătând groaza în dușmani și răspândind moartea și distrugerea. Pentru dârzenia lor de fier, pentru ochiul lor care țintea fără greș, ei constituiau mândria regimentelor. Dar oameni de felul acesta erau rari.

Ce-i rămâne de făcut acum, după dezastru, când a pierdut orice nădejde de a reentra în rândurile luptătorilor? Doar a izbutit să-i smulgă Bajanovei mărturisirea că în viitor el se va putea aștepta la ceva și mai îngrozitor! Ce-i

rămâne de făcut? Ca o prăpastie neagră, amenințătoare, îi apărea în față întrebarea asta fără răspuns.

Ce rost avea să mai trăiască din moment ce pierduse tot ce-i era mai scump: capacitatea de luptă? Cum o să-și poată justifica el viața de azi și înfricoșătoarea zi de mâine? Ce conținut îi putea da existenței? Numai să mănânce, să bea și să respire? Să privească neputincios cum tovarășii lui pășesc, luptând, mereu înainte? Să ajungă o povară pentru ei? Ce-ar fi să-și nimicească trupul care l-a trădat? Un glonte în inimă, fără multă bătaie de cap! Dacă a știut să trăiască așa cum se cuvine, să știe să și isprăvească la vreme. Cine l-ar putea condamna pe ostașul care n-a vrut să-și prelungească agonia?

Mâna lui simți în buzunar corpul plat al browningului. Cu o mișcare obișnuită, degetele apucară mânerul. Scoase încet pistolul.

„Cine și-ar fi putut închipui că am să ajung aici?”

Țeava îl privi disprețuitoare drept în ochi. Pavel puse revolverul pe genunchi și, înciudat, trase o înjurătură.

„Eroism ieftin, tinere! Oricare dobitoc poate să-și tragă un glonte în cap. E cea mai ușoară, dar și cea mai lașă soluție. Ți-e greu să trăiești, te sinucizi, și gata. Dar ai încercat să învingi viața? Ai făcut tot ce se putea ca să ieși din încercuirea ei de fier? Ai uitat că lângă Novograd-Volînsk v-ați dus la atac de șaptesprezece ori într-o singură zi și că ați cucerit orașul în ciuda tuturor greutăților? Bagă-ți revolverul în buzunar și nu mai spune nimănui ce ai avut de gând să faci. Trebuie să știi să trăiești chiar atunci când viața ajunge de nesuportat. Chiar și atunci trebuie s-o faci folositoare.”

Se ridică și ieși la șosea. Un țăran care trecea tocmai atunci pe-acolo îl duse cu căruța până în oraș. La o răscruce cumpără gazeta locală. Citi înștiințarea că la clubul „Demian Bednîi” se va ține adunarea organizației orașenești de partid. Pavel s-a întors acasă noaptea târziu. În fața activiștilor, el ținuse, fără să bănuiască, ultima lui cuvântare în fața unei adunări numeroase.

★ ★ ★

Taia nu dormea. Era neliniștită de lipsa îndelungată a lui Korceaghin. Ce s-o fi întâmplat cu el? Pe unde o fi? Observase astăzi ceva aspru și rece în ochii lui, atât de vioi de obicei. Povestea puțin despre viața sa, dar era clar că trece printr-o grea încercare.

În odaia părinților, ceasul bătu de două ori când Taia auzi izbitura porțiței. Își aruncă pe umeri o jachetă și se duse să deschidă ușa. Leolia dormea în odaia ei, bolborosind ceva în somn.

— Eram tare îngrijorată — șopti ea, bucuroasă de venirea lui.
Korceaghin intră în tindă.

— N-o să mi se întâmple nimic până la moarte, Taiușa. Leolia doarme? Mie, să-ți spun sincer, nu mi-e somn deloc. Vreau să-ți povestesc ceva despre ziua de astăzi. Să mergem la tine, ca să n-o trezim pe Leolia — spuse el tot în șoaptă.

Taia ezită. Cum să stea singură cu el, noaptea? Dacă află cumva mama, ce-o să creadă despre ea? Lui însă nu-i putu spune nimic din toate astea — l-ar fi jignit. „Oare ce-o fi voind să-mi spună?” Gândind astfel, ea își pornise spre camera ei.

— Uite despre ce-i vorba, Taia — începu Pavel, cu voce scăzută, după ce, în odaia întunecată, se așezară unul în fața celuilalt, atât de aproape încât ea îi simțea răsufierea. Viața ia uneori astfel de întorsături, încât stai și te minunezi. Zilele care au trecut au fost grele pentru mine. Nu eram încă lămurit cum să trăiesc de acum înainte. Niciodată gândurile nu mi-au fost atât de întunecate ca în zilele astea. Dar astăzi, într-o ședință cu mine însumi, am luat o hotărâre extrem de importantă. Să nu te mire că ți-o împărtășesc și ție.

Îi povesti toate prin câte trecuse în ultimele luni și altele asupra cărora meditasă îndelung în parcul de lângă oraș.

— Asta e situația. Ajung acum la punctul principal. În familia voastră încurcăturile abia încep. Trebuie să ieși de aici la aer curat, cât mai departe de viziuna asta. Trebuie să începi o viață nouă. Dacă am intrat și eu în bătaie, apoi s-o ducem până la capăt. Amândoi avem acum parte de o viață lipsită de bucurii. În ceea ce mă privește, am hotărât să iau viața pieptiș. Înțelegi ce înseamnă asta? Vrei să-mi fii prietenă și nevastă?

Până în clipa aceea, Taia îl ascultase cu adâncă emoție. Când auzi ultimele lui cuvinte, tresări surprinsă.

— Nu-ți cer să-mi dai chiar astăzi răspunsul, Taia. Gândește-te bine la toate. Nu înțelegi cum pot să-ți spun un lucru ca ăsta, fără să-ți fi făcut vreodată curte? Dar toate balivernele astea sunt de prisos. Eu îți dau mâna, fetițo, ia-o! Și dacă de data aceasta ai să ai încredere în mine, n-o să te căiești. Ai să constăți că am multe calități de care ai tu nevoie, așa cum și tu ai altele de care am eu nevoie. Uite ce am hotărât: legământul nostru trebuie să țină până când ai să te ridici, până când ai să ajungi un adevărat om de-al nostru; și eu sunt sigur că am să reușesc să realizez lucrul ăsta. Altfel, n-aș face nici două parale. Unirea noastră e valabilă până atunci. După aceea, ești liberă să faci ce vrei. Mai ales că, cine știe, s-ar putea să devin fizicește o adevărată ruină, și în cazul ăsta, să știi, n-am să-ți țin viața legată de a mea!

După ce tăcu câțeva vreme, începu să vorbească iar, cu căldură, cu duioșie:

— Dar acum îți ofer prietenia și dragostea mea.

Îi reținu degetele în mâna lui și era atât de liniștit, de parcă Taia i-ar fi și

dat răspunsul și ar fi acceptat propunerea lui.

— Dar n-ai să mă părăsești?

— Numai cuvintele nu pot fi o dovadă, Taia. Nu-ți rămâne decât un singur lucru: să crezi că oamenii de felul meu nu-și trădează prietenii... Numai prietenii de nu m-ar trăda pe mine — termină el, cu amărăciune.

— Astăzi nu pot să-ți spun nimic, totul e atât de neașteptat pentru mine!... răspunse ea.

Korceaghin se ridică.

— Culcă-te, Taia, acuș se face ziuă.

Intrând în odaia lui, se trânti pe pat fără să se dezbrace și adormi îndată ce-și puse capul pe pernă.

În odaia lui Korceaghin, pe masa de lângă fereastră, se aflau o mulțime de cărți aduse de la biblioteca comitetului de partid, un teanc de gazete și câteva bloc-notesuri scrise... Toată mobila o constituiau un pat și două scaune, iar pe ușa care ducea în odaia Taiei atârna o hartă enormă a Chinei, împânzită de stegulețe negre și roșii. Lui Korceaghin, la comitetul de partid, îi făgăduiseră că-i vor trimite tot felul de cărți. Și-i mai făgăduiseră că responsabilul bibliotecii portului, cea mai mare bibliotecă din oraș, îl va îndruma în lectură. Curând începu să primească de acolo pachete întregi de cărți. Leolia îl urmărea cu mirare cum citește și ia note de dimineață până seara, cu două mici întreruperi dimineața și la prânz, când lăsa lucrul ca să mănânce; serile și le petreceau toți trei împreună în odaia ei. Korceaghin le povestea surorilor ceea ce era mai interesant din cele citite în cursul zilei.

Târziu după miezul nopții, ori de câte ori bătrânul ieșea în curte, zărea o dungă de lumină strecurată pe sub obloanele care astupau ferestrele odăii în care locuia chiriașul nedorit. Încet, umblând în vârful picioarelor, bătrânul se apropia de fereastră și privea prin crăpătura obloanelor capul plecat deasupra mesei.

„Lumea doarme, iar asta stă la lumină toată noaptea. Parcă ar fi el stăpân aici. Fetele au început să-și arate colții” — își zicea bătrânul cu răutate, îndepărtându-se.

Pentru prima oară în opt ani de zile, Korceaghin dispunea de atâta vreme liberă, fără să aibă nicio obligație. Citea cu nesaț, cu lăcomia caracteristică noilor inițiați. Citea și lucra câte optsprezece ceasuri pe zi. Și nu se știe ce efect ar fi avut această activitate asupra sănătății lui, dacă n-ar fi intervenit cele câteva cuvinte spuse de Taia în trecut:

— Am mutat scrinul în alt loc; ușa spre odaia ta se poate deschide. Dacă vrei să vii la mine, poți să vii de-a dreptul, fără să mai treci pe la Leolia.

Pavel tresări, iar Taia zâmbi bucuroasă: unirea se încheiase.

Bătrânul nu mai zărea acum, în ceasurile târzii ale nopții, dunga de lumină

la fereastra din colț, iar mama începu să observe în ochii Taiei o bucurie pe care fata nu izbutea să și-o ascundă. O umbră abia vizibilă se așternuse sub ochii ei care străluceau de o flacără lăuntrică: nopțile de nesomn își făceau efectul. Și din acea zi, chitara și cântecele Taiei răsunară tot mai des în mica locuință.

Femeia care se trezise într-însa suferea din pricina faptului că iubirea ei apărea oarecum furată. Tresărea la orice zgomot și mereu i se părea că aude pașii mamei. Era chinuită de gândul că n-o să știe ce să răspundă dacă ar fi întrebată de ce a început să închidă cu zăvorul ușa odăii ei, noaptea. Korceaghin observa toate frământările astea și îi punea mâna mângâietor, ca s-o liniștească:

— De ce te temi? Părerea mea e că numai noi doi suntem stăpâni pe viața noastră și niciun străin nu are dreptul să se amestece. Dormi liniștită.

Ea își rezemă obrazul de pieptul lui și adormea senină, îmbrățișându-și iubitul. El îi asculta multă vreme respirația și nu făcea nicio mișcare, de teamă să nu-i tulbure somnul liniștit. Se simțea cuprins de o adâncă duioșie pentru această fată care-și încredințase soarta în mâinile lui.

Sora ei fu prima ființă care află pricina focului nestins din ochii Taiei. De atunci o umbră de înstrăinare se așternu între ele. Află și mama. Sau, mai bine zis, ghici. Tot mai bănuitoare privea în jurul ei. Nu se așteptase la asta din partea lui Korceaghin.

— Taiușa nu i se potrivește — îi spuse ea odată Leoliei. Ce crezi c-o să iasă de aici?

În mintea ei începură să se adune gânduri pline de neliniște. Totuși, nu se putea hotărî să-i vorbească lui Pavel.

Tineretul începea să se adune la Korceaghin. Câteodată nici nu mai era loc în odaie. Un zumzet de voci, ca un roi de albine, pătrundea până la bătrân. Deseori cântau în cor:

*Marea noastră e pustie.
Zi și noapte se frământă...*

sau cântecul favorit al lui Pavel:

Cu lacrimi, întreg universu-i stropit...

Tinerii care-l vizitau făceau parte dintr-un cerc de muncitori din activul de partid, încredințat lui Korceaghin de către comitet, în urma unei scrisori prin care Pavel cerea să fie însărcinat cu munca de propagandă. Astfel își petrecea Pavel zilele.

Korceaghin apucase din nou cărma cu amândouă mâinile și își îndrepta viața — care făcuse de multe ori zigzaguri bruște — către o nouă țintă. Dorința lui cea mai fierbinte era să reîntre în bătaie, prin învățătură și literatură.

Dar soarta îi ridica în cale piedici după piedici. Și el întâmpina toate aceste greutăți cu un singur gând neliniștit: cât timp și cât de tare au să-l mai poată opri ele să ajungă la țelul dorit?

Într-una din zile, pe neașteptate, sosi de la Moscova neisprăvitul student Jorj, care se întorsese în orașel împreună cu soția lui, originară tot de aici. El se instalează la socrul său, avocat, și venea mereu la mama sa, de la care pompa bani.

Sosirea lui Jorj înrăutăți și mai mult relațiile intime din familie. De la început, Jorj trecu de partea tatălui său și, împreună cu neamurile soției lui, care priveau cu ochi dușmănoși Puterea Sovietică, porni o acțiune de subminare, încercând cu orice preț să-l scoată pe Korceaghin din casă și s-o despartă pe Taia de el. După două săptămâni de la sosirea lui Jorj, Leolia găsi de lucru într-unul din raioanele apropiate. Ea plecă acolo însoțită de mama și copilul ei, iar Korceaghin și cu Taia se mutară într-un orașel îndepărtat, tot pe malul mării.

* * *

Artiom primea rar scrisori de la fratele său, dar în zilele când găsea pe biroul lui de la sovietul orașenesc un plic cenușiu cu scrisul ascuțit, atât de cunoscut, își pierdea liniștea obișnuită. Și acum, deschizând scrisoarea, își zise cu o duioșie ascunsă:

„Eh! Pavlușa, Pavlușa! De-am trăi noi mai aproape unul de altul, bine mi-ar prinde, flăcăule, sfaturile tale!”

„Artiom, vreau să-ți povestesc prin câte am trecut. Pare-se că nu scriu nimănui scrisori așa cum ți le scriu ție, căci tu mă știi și-mi înțelege fiecare cuvânt! Viața continuă să mă încolțească pe acest front al luptei pentru sănătate.

Primesc o lovitură după alta. Abia izbutesc să mă ridic în picioare după una, și iată că altă lovitură, și mai necruțătoare, se abate asupra mea. Dar lucrul cel mai rău este că nu pot să le stau împotriva. Mâna stângă nu mă mai ascultă. A fost o încercare grea, dar îndată după aceea m-au trădat și picioarele. Și dacă înainte tot mă mai mișcam — e drept, numai prin cameră — acum abia dacă ajung, anevoie, de la pat până la masă. Și cu siguranță că nu s-a terminat. Nu știu ce-o să-mi mai aducă ziua de mâine.

Nu mai ies din casă, iar prin fereastră nu văd decât un colț de mare. Poate fi o tragedie mai înspăimântătoare decât aceea ca într-un singur om să se întrunească un corp trădător, care refuză să-l servească, și o inimă de bolșevic, a cărei voință îl mână, irezistibil, spre muncă, spre voi, îl mână să vie în armata operativă care înaintează pe tot frontul, acolo unde se desfășoară avalanșa de fier a asaltului?

Mai trag încă nădejde să-mi reiau locul în rânduri, și sper că în mijlocul coloanelor care atacă va apărea din nou baioneta mea. Nu pot să nu cred asta și nici n-am dreptul să n-o cred.

Timp de zece ani, partidul și Comsomolul mi-au insuflat tăria de a rezista oricărei lovituri, iar cuvintele conducătorului au fost spuse și pentru mine: «Nu există fortărețe pe care bolșevicii să nu le poată cuceri».

Viața mea este acum învățătura. Cărți, cărți și iar cărți. Am parcurs un drum lung, Artiom. Am studiat întreaga literatură clasică. Am terminat și am dat lucrările anului întâi la Universitatea Comunistă, prin corespondență. În timpul serilor conduc un cerc al tineretului din partid. Legătura cu munca practică a organizației o fac prin tovarășii din acest cerc. Mă mai preocupă apoi Taiașua, felul în care se dezvoltă și progresează, și — de asemenea — dragostea și mângâierile duioase ale prietenei mele. Trăiesc cu ea în bună înțelegere. Gospodăria noastră e simplă și cu bugetul modest — cele treizeci și două de ruble ale pensiei mele, plus ce câștigă Taia. Ea a fost femeie de serviciu, iar acum spală vase la o ospătărie (orașelul n-are industrie). Taia se îndreaptă spre partid pe drumul pe care l-am parcurs și eu.

Zilele astea, Taia mi-a arătat, victorioasă, legitimația de delegată a secției feminine. Pentru ea nu e numai o simplă bucată de carton. Urmăresc cum se naște într-înșa un om nou și contribui cu cât mă ajută puterile la această transformare. O să vie vremea când o fabrică mare, un colectiv de muncitori, are să-i desăvârșească personalitatea în spirit bolșevic. Dar cât suntem aici, ea merge cu fermitate pe singura cale posibilă.

Mama Taiei a venit la noi de două ori. Fără să-și dea seama, ea o trage pe Taia înapoi la viața aceea plină de preocupări mărunte și meschine, legată de interese personale, egoiste și închise. Am încercat s-o conving pe Albina că bezna vieții ei nu trebuie să

se așternă ca o umbră și să întunece calea fiicei sale. Dar toate cuvintele mele au fost zadarnice. Simt că Albina are să se ridice odată și odată categoric în calea Taiei spre o viață nouă, simt că lupta cu dânsa e de neînălăturat.

Îți strâng mâna. Al tău,

PAVEL.”

* * *

Sanatoriul Nr. 5 din Staraiia Mațesta. O clădire de piatră, cu două etaje, situată pe o platformă tăiată în stâncă. De jur împrejur se întinde o pădure; drumul de la sanatoriu fuge la vale în zigzag. Ferestrele camerelor sunt deschise. Un vânt ușor aduce de jos mirosul izvoarelor sulfuroase. Korceaghin stă singur în camera lui. Mâine au să vină noi tovarăși și o să aibă un vecin. Prin ferestre se aude zgomot de pași și un glas cunoscut. Câțiva oameni stau de vorbă. Unde a mai auzit el vocea asta plină, în octavă de jos? Memoria începu să se frământa încordată, rechemând dintr-un ungher tainic numele pitit acolo, dar neuitat: „Ledenev Inokenti Pavlovici. El e, și nimeni altul.” Sigur de acest lucru, Pavel îl chemă. Peste un minut, Ledenev se afla în fața lui, scuturându-i mâna cu bucurie.

— A, mai pâlpoi, opaițe! Ce noutăți bune ai să-mi spui? După cum văd, te-ai pus serios pe boală. Nu e bine ce faci. Ia exemplu de la mine. Și mie doctorii mi-au prorocit sfârșitul, dar eu, ca să le fac în ciudă, mă țin pe picioare.

Și Ledenev râse blajin.

Korceaghin simți în acest răs potolit o ascunsă compătimire și o notă de amărăciune.

Petrecură două ceasuri într-o discuție însuflețită. Ledenev îi povesti noutăți de la Moscova. De la el află Korceaghin pentru întâia oară despre hotărârile de extremă importanță pe care le luase partidul: colectivizarea agriculturii și transformarea socialistă a satului. Pavel sorbea cu lăcomie fiecare cuvânt.

— Eram sigur că tu lucrezi pe undeva, pe la tine, prin Ucraina. Și când colo, uite ce pacoste pe capul tău! Ei, nu face nimic, cu mine a fost și mai rău, ajunseseam să zac de-a binelea; acum, vezi, m-am mai refăcut de bine de rău. Orice ai zice, dar nu te rabdă inima să stai așa hălăduind. Așa ceva nu merge. Mărturisesc, câteodată mă bate și pe mine gândul că ar trebui să mă odihnesc, să mai răsflu o clipă. Nu mai am anii pe care îi aveam odinioară și uneori mi-e greu să muncesc zece-douăsprezece ore în șir ca altădată. Dar e destul să te gândești la asta și începi după aceea să examinezi iarăși dosarele,

ca să te mai descarci de tot ce-i de prisos; și de fiecare dată se întâmplă unul și același lucru: începi „să te descarci”, și atât de absorbit te înhami la munca asta, încât nu te mai întorci acasă înainte de douăsprezece. Cu cât este mai puternic mersul mașinii, cu atât mai iute se învârtesc roțile. Și la noi, pe zi ce trece, mersul ăsta devine tot mai avântat. Așa că și noi, bătrânii, trebuie să ținem pasul la fel ca în tinerețe. Ledenev își trecu mâna peste fruntea lui înaltă și spuse cu căldură părintească: Și-acum, spune tu ce-ai mai făcut?

Ascultă cu luare-aminte cele ce-i depănă Korceaghin despre întâmplările vieții lui. Pavel surprinse ațintită asupra-i privirea vie și plină de aprobare a prietenului său.

★ ★ ★

La umbra copacilor cu frunziș des, într-un colț al terasei, se adunase un grup de pacienți ai sanatoriului. În fața unei mese mici, Hrisant Cernokozov citea *Pravda*, încruntându-și sprâncenele stufoase. Rubașca lui neagră, cu gulerul închis într-o parte, șepcuța veche, fața arsă de soare, slabă și nerasă de multă vreme, cu ochii albaștri duși în fundul capului, toate îl trădau pe minerul de baștină. Acum doisprezece ani fusese chemat la conducerea ținutului și omul își lăsase la o parte ciocanul de abataj, dar părea și acum că abia ieșise din mină. Că fusese miner, se vedea din ținuta lui, dar și din felul lui de a vorbi, din cuvintele pe care le întrebuița.

Cernokozov era membru în comitetul de ținut al partidului și membru al guvernului. O boală chinuitoare îi sleia puterile: gangrena unui picior. Cernokozov își ura piciorul bolnav, care îl silea să zacă la pat de aproape jumătate de an.

În fața lui, gânditoare, Jighireva pufăia din țigară. Alexandra Alexeevna Jighireva avea treizeci și șapte de ani și era de nouăsprezece ani membră de partid. „Șurocika metalurgista”, cum fusese poreclită la Petersburg în timpul muncii ilegale, cunoscuse exilul siberian la vârsta când era aproape copilă.

Al treilea tovarăș care ședea la masă, Pankov, era frumos la chip și avea un profil de medalie antică. Cu fruntea înclinată, potrivit-și din când în când pe nas ochelarii enormi cu ramă de os, citea o revistă germană. Era stupid să-l vezi pe acest atlet de treizeci de ani ridicându-și cu greutate piciorul care refuza să i se supună. Redactor, scriitor, colaborator al Comisariatului Poporului pentru Învățământ, Mihail Vasilevici Pankov cunoștea aproape toată Europa și știa câteva limbi străine. Capul lui înmagazinase multe cunoștințe. Chiar și reținutul Cernokozov se purta cu mult respect față de el.

— Asta-i tovarășul tău de cameră? îl întrebă încet Jighireva pe Cernokozov, arătând cu capul spre căruciorul în care ședea Korceaghin.

Cernokozov își desprinsese ochii de pe gazetă și fața i se lumina parcă deodată.

— Da, e Korceaghin. Trebuie să faci neapărat cunoștință cu el. Boala i-a cam pus bețe-n roate. Altfel, Pavel ăsta ne-ar fi prins bine, acolo unde e lucrul mai greu. E din prima generație a tineretului comunist. Într-un cuvânt, dacă ne vom ocupa de el — și am hotărât să fac asta neapărat — o să mai poată lucra.

Pankov asculta și el atent cele ce spunea Cernokozov.

— Ce are? întrebă tot atât de încet Șura Jighireva.

— Urmele lăsate de anul o mie nouă sute douăzeci. Are șira spinării vătămată. Am vorbit cu doctorii, se tem toți ca nu cumva boala, progresând, să-l aducă într-o stare de paralizie totală. Închipuie-ți!

— Îl aduc acum aici — spuse Șura Jighireva.

Așa începu cunoștința lor. Pavel nu bănuia atunci că Jighireva și Cernokozov au să-i fie cu vremea prieteni neprețuiți și că, în anii de boală grea și chinuitoare care îl așteptau, o să aibă în ei un sprijin de nădejde.

* * *

Viața își depăna firul ca și înainte. Taia lucra, Korceaghin învață. De-abia își începuse activitatea în cercul lui de studii când, pe nesimțite, îl lovi o nouă nenorocire. Paralizia îi imobiliză picioarele. Numai mâna dreaptă îi mai da ascultare. Își mușcă buzele până la sânge când, după eforturi zadarnice, își dădu seama că nu mai este în stare să se miște. Taia își ascundea cu bărbăție disperarea și amărăciunea neputinței de a-l ajuta.

— Trebuie să ne despărțim, Taiușa — îi spunea el, zâmbind vinovat. Doar așa ne-a fost vorba, să nu te las să te împotmolești lângă mine!... Astăzi am să mă gândesc serios la lucrul ăsta, fetița mea.

Nu-l lăsă să continue. Aflând că n-o să-și mai poată stăpâni lacrimile, îi strânse capul la piept și plânse amar.

Artiom află despre noua nenorocire a fratelui său și-i scrisese mamei. Maria Iakovlevna lăsă totul baltă și plecă la ei. Acum se aflau toți trei împreună. Bătrâna și cu Taia se înțelegeau bine.

Korceaghin continua să învețe.

Într-o seară, pe o vreme rea de iarnă, Taia le aduse vestea celei dintâi victorii a ei și le arătă carnetul de membru al sovietului orașenesc. De atunci, Korceaghin începu să o vadă din ce în ce mai rar. După ce-și sfârșea treaba la bucătăria sanatoriului unde spăla vasele, Taia se ducea la secția feminină, la soviet, și se întorcea noaptea târziu, obosită, dar plină de impresii noi. Se apropia ziua când urma să fie primită în rândurile candidaților de partid și se pregătea cu mare emoție pentru acest eveniment. Dar o nouă nenorocire

se abătu peste ei. Boala își continua opera distrugătoare. Durerea insuportabilă care-i ardea ca focul ochiul drept, vătămat, al lui Korceaghin începu să-i cuprindă și ochiul stâng. Pentru întâia oară în viață, Pavel înțelese ce lucru groaznic este să nu mai vezi, să fii orb — și de atunci încolo, o perdea întunecată acoperi totul în jurul lui.

De-a curmezișul drumului, pe tăcute, i se ridică în față un obstacol îngrozitor, de neînving, care-i aținea calea. Disperarea Taiei și a mamei nu mai avea margini, el însă hotărî cu un calm desăvârșit:

— O să mai aștept! Dacă într-adevăr nu mai am posibilitatea să merg înainte, dacă toate eforturile pe care le-am făcut ca să reintru în bătălia muncii au să fie zădărnice, dacă, lipsit de vedere, n-am să mai pot avea nicio speranță să mă întorc în rândurile luptătorilor, atunci nu mai am altceva de făcut decât să termin!...

Korceaghin scrisese prietenilor lui, arătându-le situația în care se afla. Răspunsurile pe care le primi apelau la tăria lui de caracter, îndemnându-l să continue lupta.

În acele zile grele pentru el, Taia îl înștiință bucurătoare și plină de înflăcărare:

— Pavlușa, sunt candidată de partid!

Și îi povesti apoi cum a primit-o celula în rândurile ei. Ascultând-o, Pavel își aminti de primii lui pași în partid.

— Așadar, tovarășă Korceaghina, formăm împreună o fracțiune comunistă! spuse el, strângându-i mâna.

A doua zi, el trimise o scrisoare secretarului comitetului raional de partid, rugându-l să treacă pe la dânsul. Chiar în acea seară se opri în fața casei un automobil stropit de noroi, și Volmer — un leton între două vârste, cu o barbă bogată ce-i acoperea obrații până la urechi — îi scutura mâna lui Korceaghin:

— Ei, cum o mai duci? Nu ești deloc cuminte. Hai, scoală și te trimitem îndată la săpat pământul! începu el să râdă.

Secretarul comitetului raional rămase timp de două ore la Korceaghin, uitând chiar că avea în seara aceea o consfătuire. Letonul umbla prin cameră, ascultând vorbele emoționante ale lui Pavel și în cele din urmă spuse:

— Mai lasă cercul de studii. Deocamdată trebuie să te odihnești. Și apoi vezi ce-i cu ochii. Poate că nu-i încă totul pierdut! Nu crezi c-ar trebui să te duci la Moscova? Ia mai gândește-te...

Korceaghin îl întrerupse:

— Vreau să fiu între oameni, tovarășe Volmer, între oameni vii! În singurătate nu pot trăi. Acum, mai mult ca oricând, am nevoie de oameni. Dă-mi posibilitatea să lucrez cu tineretul, cu tineretul cel mai proaspăt. Am auzit că cei de prin sate trag spre stânga, spre comună, că le e strâmt în colhoz.

Tineretul comsomolist, dacă nu e supravegheat, o cam ia razna. Și eu am fost la fel, cunosc bine asta.

Volmer se opri:

— De unde ai aflat? Că de-abia mi s-a adus știrea asta din raion!...

Korceaghin zâmbi.

— Poate că-ți amintești de nevastă-mea? Ieri a fost primită în partid. Ea mi-a povestit.

— A, Korceaghina care spală vasele la sanatoriu? Va să zică e nevasta ta? Nici nu știam! După ce se gândi puțin, Volmer se lovi cu palma peste frunte. Stai c-am găsit! Ți-l trimitem aici pe Bersenev Lev. O să-ți fie un tovarăș cum nu se poate mai bun. Vă potriviți chiar și la fire. O să fiți ca două transformatoare de înaltă frecvență. Vezi, am fost pe vremuri electrician și de-atunci mi-au rămas termeniiăștia, de fac astfel de comparații. Da, Lev o să-ți meșterească și un radio, că e doctor în materie. M-apucă adeseori două noaptea la el, cu casca la urechi; nevastă-mea chiar a început să mă bănuiască din pricina asta. Îmi spune: „Pe unde-mi hoinărești noaptea, drac bătrân?”

Zâmbind, Korceaghin întrebă:

— Cine-i Bersenev?

Obosit de atâta mișcare, Volmer se așează pe un scaun și începu să povestească:

— Bersenev este secretarul nostru tehnic. Dar e secretar cum sunt eu baletistă. A fost până de curând un admirabil activist: a participat din o mie nouă sute doisprezece la mișcarea revoluționară, e membru de partid din Octombrie o mie nouă sute șaptesprezece; în timpul războiului civil a activat în armată, la Tribunalul revoluționar al armatei a doua de cavalerie; iar prin Caucaz a trecut ca fierul de călcat peste păduchii albi... A fost și la Țarițin, și pe frontul de sud, iar în Extremul Orient a lucrat la Tribunalul militar suprem al Republicii. Și ce n-a făcut! Dar până la urmă i s-a cuibărit tuberculoza în plămâni. Din Extremul Orient a venit direct la noi. În Caucaz a fost un timp președinte al Tribunalului gubernial, vicepreședinte al Tribunalului de ținut. În cele din urmă i s-au distrus plămâni. Cu forța a fost trimis aici. I-au spus că dacă nu se astâmpără, se curăță. Iată de ce avem un secretar atât de neobișnuit. Funcția lui ar fi ea liniștită, dacă s-ar mărgini numai la ea. Dar încetul cu încetul i s-a dat pe mână o celulă, apoi a fost cooptat în comitetul raional și i s-a pus în brațe întâi școala politică, apoi Comisia de Control. Este membru permanent al tuturor comisiilor importante, el descurcă toate problemele încurcate și sucite. Și pe lângă toate astea, mai e și vânător și un amator pasionat de radio. N-are decât un plămân, dar îți vine greu să crezi că-i bolnav, atât e de mare energia care țâșnește din el. Cu siguranță că și de murit o să moară în fugă, între comitetul raional și tribunal.

Pavel îl întrerupse cu o întrebare bruscă:

— Pentru ce l-ați încărcat cu atâtea sarcini? După cum văd eu, muncește acum mai mult ca înainte.

Volmer se uită pieziș la Korceaghin, făcând deodată ochii mici:

— Dacă-ți dau ție vreun cerc de studii sau cine știe ce altă însărcinare, parcă-l aud pe Lev reproșându-mi: „De ce-l împovărați?” Dar tot el spune: „Mai bine să trăiești un an în iureșul muncii, decât să lăncezesc cinci prin spitale.” Da, da, o să vină odată vremea când o să cruțăm oamenii, dar numai după ce vom fi construit socialismul...

— Asta-i adevărat. Și eu prefer un an de viață, decât cinci de lăncezeală, dar și în privința asta suntem câteodată de o dărnicie condamnabilă în felul cum ne cheltuim energia. Și-abia acum am înțeles că nu-i vorba atât de eroism, cât de o risipire a forțelor fizice și o lipsă totală a simțului de răspundere. Acum îmi dau seama că n-am avut dreptul să mă comport cu atâta cruzime față de sănătatea mea. Astăzi nu mai văd nimic eroic în asta. Poate că m-aș mai fi ținut pe picioare câțiva ani, dacă n-aș fi procedat atât de „spartan” cu propria mea sănătate. Într-un cuvânt, boala copilăriei — stângismul — iată una din primejdiile principale care-i pasc pe cei asemenea mie.

„Vorbește el așa, dar ia pune-l din nou pe picioare, că imediat uită de toate” — își zise Volmer, dar tăcu.

A doua seară, Lev veni la Pavel. Se despărțiră la miezul nopții. Lev plecă de la noul lui prieten cu sentimentul că și-a regăsit un frate pierdut cu mulți ani înainte.

În dimineața următoare, în timp ce oamenii care fixau antena de radio se cățăraseră pe acoperiș, Lev monta aparatul în casă, povestind episoade nespuse de interesante din viața lui. Pavel nu-l vedea, dar din descrierea Taiei știa că Lev e blond, cu ochi deschiși la culoare, zvelt, cu mișcări rezezi, adică așa cum și-l închipuise el din primul moment al cunoștinței lor.

Pe seară se aprinseră în cameră trei lămpi „Micro”, și Lev, cu un aer solemn, îi dădu lui Pavel casca. În eter domnea un haos de sunete. Semnalele Morse, din cine știe ce port, ciripeau ca păsările. Undeva, pesemne aproape, pe mare, își făceau drum apelurile unui post de radiotelegrafie de pe un vapor. În această învălmășeală de sunete și zgomote, bobina variometrului prinse o voce liniștită și sigură care anunța:

— Atențiune, atențiune, vorbește Moscova!

Micul aparat prindea în antena lui șaiszeci de posturi din lumea întreagă. Viața din care fusese smuls Pavel năvălea prin membrana de oțel, și el îi simți respirația puternică. Văzând cum i se aprind ochii lui Korceaghin, Bersenev, cât era el de obosit, zâmbi.

* * *

În casa cea mare dorm toți la ora aceea. Taia șoptește ceva prin somn, neliniștită. Ea se întoarce acasă noaptea târziu, obosită și înghețată de frig. Pavel o vede din ce în ce mai rar. Cu cât se cufundă mai adânc în lucrul ei, cu atât mai puține seri îi rămân libere. Lui Pavel îi vin în minte vorbele lui Bersenev:

— Dacă soția unui bolșevic este membră de partid, apoi le este dat să se vadă rar. Dar și de aici decurg două avantaje: nu i se urăște unuia de celălalt și n-au timp să se certe!

Ar fi oare îndreptățit să se plângă? Trebuia să se aștepte la asta. Altădată, ce-i drept, Taia îi dăruia toate serile. Atunci, între ei era mai multă căldură, mai multă duioșie. Dar pe vremea aceea ea îi era numai prietenă, soție. Acum îi este și elevă, și tovarășă de partid.

El înțelegea că Taia, cu cât o să crească mai mult, cu atât o să-i dăruiască mai puține ceasuri, și accepta această situație ca ceva foarte firesc.

Curând i se încredință un cerc de studii.

În casă începu iarăși să fie forfotă în timpul serilor. Ceasurile pe care și le petrecea Pavel în mijlocul tineretului îi aduceau noi valuri de înviorare.

În restul timpului, mama îi smulgea cu greutate casca de radio de la urechi, ca să-i dea de mâncare.

Radioul îi dăruia ceea ce îi răpise boala când îl orbise: posibilitatea de a învăța. În năzuința lui înspre învățătură, năzuință ce nu cunoștea piedici, uita de durerile chinuitoare, care continuau să-i ardă trupul, uita de vâlvătaia pe care o simțea în ochi, uita de toată viața care fusese cu el aspră și necruțătoare.

Când unda prinsă de antenă îi aduse de la Magnitogorsk vestea faptelor de vitejie ale fraților mai tineri, care veniseră sub drapelul Internaționalei Tineretului Comunist în locul generației lui Korceaghin, Pavel se simți cuprins de o adâncă fericire.

Își închipuia viforul fioros, ca o haită de lupi flămânzi, și gerurile năprasnice din Ural. Vântul urla sălbatic, și în noapte un detașament de tineri, tineri din a doua generație de comsomoliști, înfruntă viscolul sub vâlvătaia de lumină a arcului voltaic, punând geamuri la acoperișurile giganticele clădiri, salvând de furia zăpezii și a înghețului primele construcții ale uriașului combinat de importanță mondială. În comparație cu această grandioasă lucrare, schelele de lemn, pe care s-a luptat cu vifonița prima generație a Comsomolului din Kiev, păreau niște jucării. A crescut țara, au crescut și oamenii.

Iar la Nipru, apa a înfrânt barajele de oțel, hăvălind și inundând mașinile și muncitorii. Și iarăși, tineretul comunist s-a avântat să întâmpine dezlănțuirea forțelor naturii și, după o înverșunată încleștare de două zile, fără somn, fără odihnă, a gonit înapoi puhoiul revărsării, dincolo de barajele de fier. În această luptă gigantică, noua generație a comsomoliștilor mergea în frunte. Printre

eroi, Pavel auzi cu bucurie un nume de prieten, numele lui Ignat Pankratov.

9

Ajuns la Moscova, Pavel a fost nevoit să stea câteva zile într-o odaie unde era depozitată arhiva unei instituții al cărei director îl ajutase pe Akim să se interneze într-o clinică specială.

Și de-abia acum înțelese Pavel că e destul de ușor și de simplu să fii tare când ai un corp puternic și când ești în plină tinerețe, dar că atunci când viața te strânge într-un cerc de fier, să fii dârz e o chestiune de onoare.

★ ★ ★

S-a scurs un an și jumătate de când Korceaghin a poposit în depozitul cu arhivă. Optsprezece luni de nespuse suferințe.

La clinică, profesorul Averbach i-a spus pe față că e cu neputință să-și recapete vederea. Într-un viitor pe care nu-l putea preciza, când va fi stins procesul de inflamație, au să încerce să-i opereze pupilele. Iar pentru atenuarea inflamației, profesorul propuse să se facă unele intervenții chirurgicale.

I s-a cerut asentimentul și Pavel a fost de acord ca medicii să facă tot ce cred de cuviință.

În orele petrecute pe mesele de operație, când bisturiile îi sfărteceau gâtul ca să-i extirpeze glanda paratiroidă, moartea îl atinse de trei ori cu aripa ei neagră. Dar viața se ținea scai de Korceaghin. După ceasuri cumplite de așteptare, Taia își revedea prietenul, palid ca un mort, dar viu și, ca întotdeauna, liniștit, duos.

— Nu te neliniști, fetița mea, nu mă las eu doborât așa, cu una cu două; am să mai trăiesc și am să mai încurc lumea, în ciuda calculelor matematice ale învățaților esculapi. Ei au perfectă dreptate în ce privește starea sănătății mele, dar se înșală amarnic când dau certificate referitoare la incapacitatea mea de lucru sută la sută. Asta mai rămâne de văzut!

Pavel își alesese fără șovăială drumul pe care era hotărât să reintre în rândurile celor ce construiau viața cea nouă.

★ ★ ★

Iarna se sfârși. Primăvara își deschise din nou ferestrele și Korceaghin, sărăcit de sânge, scăpând teafăr după ultima operație, înțelese că nu mai poate să rămână în spital. Să trăiască luni de zile înconjurat de suferințe omenеști, printre gemetele și tânguirile acelor care erau condamnați să ducă un astfel de trai, era incomparabil mai greu decât să-și suporte propriile lui suferințe.

La propunerea de a i se face o nouă operație, el răspunse rece și tăios:

— De acum înainte, am pus punct. Mi-ajunge. Mi-am dat o bună parte din sânge pentru știință, iar cât mi-a mai rămas îmi trebuie pentru altceva.

Pavel trimise chiar în aceeași zi Comitetului Central o scrisoare, prin care ruga să i se dea posibilitatea să rămână la Moscova, unde lucra tovarășa lui de viață, dat fiind că peregrinările lui din spital în spital nu mai aveau niciun rost. Era întâia oară când se adresa partidului, cerând sprijin. Ca răspuns, sovietul din Moscova îi repartiză o cameră. Pavel părăsi spitalul cu o singură dorință: să nu se mai reîntoarcă niciodată acolo.

Odaia modestă, situată într-o stradă liniștită ce dădea în strada Kropotkin, îi părea cum nu se poate mai confortabilă. Și adesea, când se trezea noaptea, nu-i venea să creadă că spitalul rămăsese undeva, departe, în trecut.

Taia era acum membră de partid. Perseverentă în toată activitatea pe care o depunea și fără să se lase copleșită de tragedia vieții ei personale, ea era întotdeauna printre fruntașe, iar colectivul, răsplătind cu deplina lui încredere pe această muncitoare modestă, o alesese membră în comitetul de fabrică. Sentimentul de mândrie pentru prietena lui, care devenea un adevărat bolșevic, îi aducea lui Pavel mângâiere și ușurare în starea lui din ce în ce mai grea.

* * *

Venită într-o delegație, Bajanova ținu să-l viziteze. Au stat mult de vorbă. Pavel îi povesti cu aprindere despre drumul pe care, pășind în viitorul apropiat, avea să se întoarcă din nou în rândurile luptătorilor.

Bajanova observă o șuviță argintie la tâmplele lui Korceaghin și spuse cu glas scăzut:

— Văd că, deși ai trecut prin multe neazuri, nu ți-ai pierdut entuziasmul dumitale nestins! Ce vrei mai mult? E bine că te-ai hotărât să începi lucrul în vederea căruia te-ai pregătit cinci ani. Cum ai să lucrezi însă?

Pavel surâse liniștitor:

— Măine îmi vor aduce un transparent tăiat în carton. Fără el nu pot scrie, fiindcă se încalce rândurile. Am căutat multă vreme soluția și am găsit-o: spațiile tăiate în carton nu-mi vor lăsa creionul să iasă din cadrul unei linii drepte. E greu să scrii fără să vezi ceea ce înșiri pe hârtie, dar nu-i imposibil.

M-am convins de asta. Multă vreme nu izbuteam să fac mare lucru, acum însă am început să scriu mai încet, conturez cu grijă fiecare literă și rezultatul e satisfăcător.

Pavel își începu lucrul.

Proiectase să scrie o carte închinată eroicei divizii a lui Kotovski. Titlul îi veni de la sine:

Născuți în furtună.

Din acea zi, toată viața lui și-o dedică scrisului. Încet, literă cu literă, rând după rând se umpleau paginile. Stăpânit de imagini, uita de toate; pentru întâia dată trecea prin chinurile creației; tablourile luminoase, de neuitat, atât de distinct simțite de el, nu se lăsau ușor așternute pe hârtie, nu izbutea întotdeauna să le înfățișeze cu forță și rândurile ieșeau palide, lipsite de foc și pasiune.

Trebuia să rețină în minte cuvânt cu cuvânt tot ce scria. Ori de câte ori pierdea șirul ideilor, era obligat să încetinească scrisul. Mamă-sa se uita cu spaimă la ocupația fiului ei.

Pentru continuitatea lucrului, era silit uneori să repete din memorie pagini întregi, sau chiar capitole, și mamei i se părea că fiul ei și-a ieșit din minți. Când scria, ea nu îndrăznea să se apropie de el și, adunând foile căzute pe jos, spunea cu sfială:

— Poate că ar fi mai bine dacă te-ai ocupa cu altceva, Pavlușa. Cine a mai pomenit să tot scrii așa, la nesfârșit?!...

El râdea din toată inima auzind cuvintele ei pline de îngrijorare și o încredința că nu și-a „ieșit chiar cu totul din minți”.

★ ★ ★

Trei capitole din cartea pe care își propusese s-o scrie erau gata. Pavel le trimise la Odesa celor care luptaseră pe vremuri cu Kotovski, ca să afle și părerea lor. Primi curând din partea acestora o scrisoare cu aprecieri favorabile, dar din nenorocire, manuscrisul se pierdu la poștă când fu trimis înapoi. Astfel a fost irosită o muncă de șase luni. La auzul acestei vești, el simți o puternică zguduire sufletească. Regretă amarnic că a trimis unicul exemplar, fără să-și fi făcut o copie. Îi povesti lui Ledenev despre pierderea suferită.

— De ce ai procedat atât de imprudent? Acum însă trebuie să te liniștești; blestemele nu ajută la nimic. Ia-o de la început.

— Da, Inokenti Pavlovici, mi-a prăpădit truda mea de șase luni! Când mă gândesc ce încordat am muncit, câte opt ceasuri pe zi! Uite unde-s cuibăriți paraziții, fir-ar ei de trei ori blestemați!

Ledenev s-a străduit din răspuțeri să-i redea liniștea sufletească.

A trebuit să ia totul de la început. Ledenev îi făcu rost de hârtie. Îi luă apoi manuscrisul și-l dădu să fie bătut la mașină. Peste o lună și jumătate renăscu întâiul capitol.

* * *

În același apartament cu Korceaghin locuia familia Alexeev. Fiul cel mai mare, Alexandr, era secretar la unul din comitetele raionale de Comsomol din oraș. Alexandr avea o soră de optsprezece ani, Galia, care tocmai terminase școala de pe lângă fabrica unde lucra. Galia era o fată plină de viață. Pavel o rugă pe maică-sa s-o întrebe dacă n-ar vrea să-i dea o mână de ajutor în calitate de secretară. Galia primi bucuroasă. Ea veni zâmbitoare și prietenoasă și, aflând că Pavel scrie o carte, spuse:

— Am să te-ajut cu plăcere, tovarășe Korceaghin. Să mai fac și eu altceva decât să scriu pentru tata circulare plicticoase despre întreținerea curățeniei în locuințe.

Din ziua aceea, opera lui literară înaintă cu viteză îndoită. Într-o lună, Pavel scrisese atâta, încât se miră el însuși. Galia îi era de mare ajutor prin interesul și simpatia vie pe care i le arăta. Creionul ei scârțâia încet pe hârtie și pasajele care-i plăceau cu deosebire le recitea de câteva ori, bucurându-se sincer de reușita textului. În casă, ea era aproape singurul om care avea încredere în ce lucra Pavel, fiindcă celorlalți li se părea că n-o să iasă nimic din toată munca asta, socotind că el nu făcea altceva decât să-și umple timpul cu o treabă oarecare, suplinind astfel lipsa de activitate la care fusese condamnat împotriva voinței sale.

Ledenev, care fusese plecat într-o delegație, se înapoie la Moscova. După ce citi primele capitole, îl îndemnă:

— Continuă, prietene! Victoria e aproape sigură. O să mai ai încă multe bucurii, tovarășe Pavel. Cred cu tărie că visul tău de a reintra în rândurile luptătorilor o să se împlinească în curând. Nu pierde speranța, băiete!

Bătrânul plecă satisfăcut; îl găsisse pe Pavel plin de energie.

Galia venea zilnic; creionul ei alerga harnic pe hârtie și rândurile care evocau trecutul de neuitat se înmulțeau mereu. În clipele când Pavel își aduna gândurile din noianul amintirilor, Galia observa cum îi tremură genele, cum i se luminează ochii, reflectând parcă imaginile ce i se perindau prin minte; mai că nu-i venea să creadă că nu vede; în pupilele lui curate, fără nicio pată, fremăta viața.

După terminarea lucrului, tânăra fată citea cele scrise în timpul zilei și-l observa cum se încruntă în vreme ce asculta atent, plin de o dârză încordare.

— De ce te încrunți, tovarășe Korceaghin? Doar e bine scris!

— Nu, Galia, nu-i bine.

Găsind că unele pagini sunt neizbutite, începea să le scrie din nou, singur. Încătușat de rama îngustă a transparentului, Pavel buchisea până ce, cu nervii oboșiți, era silit să lase lucrul. Cuprins atunci de o furie nemărginită împotriva vieții care-l lipsise de vedere, rupea creioanele și pe buzele mușcate apăreau picături de sânge.

Spre sfârșitul lucrului, mai des ca de obicei, începură să-i scape din strânsoarea voinței veșnic trează sentimente neîngăduite — el socotea că tristețea și un șir de alte simțiri simple, omenеști, arzătoare și duioase, care își cer dreptul la viață aproape la oricine, lui nu-i sunt îngăduite. Dacă s-ar fi lăsat târât numai de unul din aceste sentimente, totul s-ar fi sfârșit printr-o tragedie.

Seara târziu, Taia venea de la fabrică și, după ce schimba cu voce scăzută câteva cuvinte cu Maria Iakovlevna, se ducea în grabă să se culce.

* * *

Ultimul capitol era gata. Timp de câteva zile, Galia îi citi lui Korceaghin cartea.

A doua zi, manuscrisul urma să fie expediat la Leningrad, secției de cultură și propagandă a comitetului regional.

Și dacă lucrarea va fi apreciată acolo, dacă i se va acorda dreptul de a vedea lumina tiparului, va fi încredințată unei edituri, atunci...

Inima îi bătea neliniștită. Atunci... o să înceapă o viață nouă, cucerită prin ani de muncă încordată și îndărătnică.

Soarta cărții hotăra propria lui soartă. Dacă manuscrisul va fi respins, asta are să însemne pentru el cel de pe urmă amurg. Iar dacă nereușita are să fie numai parțială, are s-o înlătore prin muncă, începând de îndată o nouă ofensivă.

Maică-sa duse la poștă sulul greu. După aceea urmară zile de așteptare încordată. Niciodată în viața lui, Korceaghin n-a așteptat să-i sosească o scrisoare cu o nerăbdare atât de chinuitoare ca în zilele acelea. Pavel trăia între poșta de dimineață și cea de seară. Dar de la Leningrad nu sosea nimic.

Tăcerea editurii devenea amenințătoare. Cu fiecare zi ce trecea, creștea tot mai mult presimțirea înfrângerii. Și Korceaghin mărturisi în fața propriei sale conștiințe că neacceptarea cărții ar fi însemnat totodată și sfârșitul vieții lui. Fiindcă atunci nu i-ar mai fi fost cu puțință să trăiască. N-ar mai fi avut forțele necesare.

În clipele acelea își amintea de parcul de la marginea orașului de pe malul mării, și mereu revenea aceeași întrebare:

„Ai făcut oare tot ce se putea face, ca să te smulgi din cercul de fier, ca să te reîntorci în rândurile luptătorilor, ca să-ți faci viața folositoare?”

Și își răspundea:

„Da, mi se pare că am făcut tot ce se putea face!”

După multe zile, când așteptarea ajunsese de nesuportat, mama, la fel de emoționată ca și fiul ei, strigă intrând în cameră:

— Poșta de la Leningrad!!!

Era telegrama comitetului regional. Câteva cuvinte lapidare așternute pe o blanchetă: *„Cartea acceptată cu multă căldură. Se trece la editare. Felicitări pentru victorie!”*

Bătăile inimii își iuțiră ritmul. Visul de atâția ani, iată-l devenit realitate! Cercul de fier era sfărâmat și Pavel, mânuind de data aceasta o nouă armă, reintra în puternicul front al luptătorilor, reintra în fâgașul vieții.

